

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

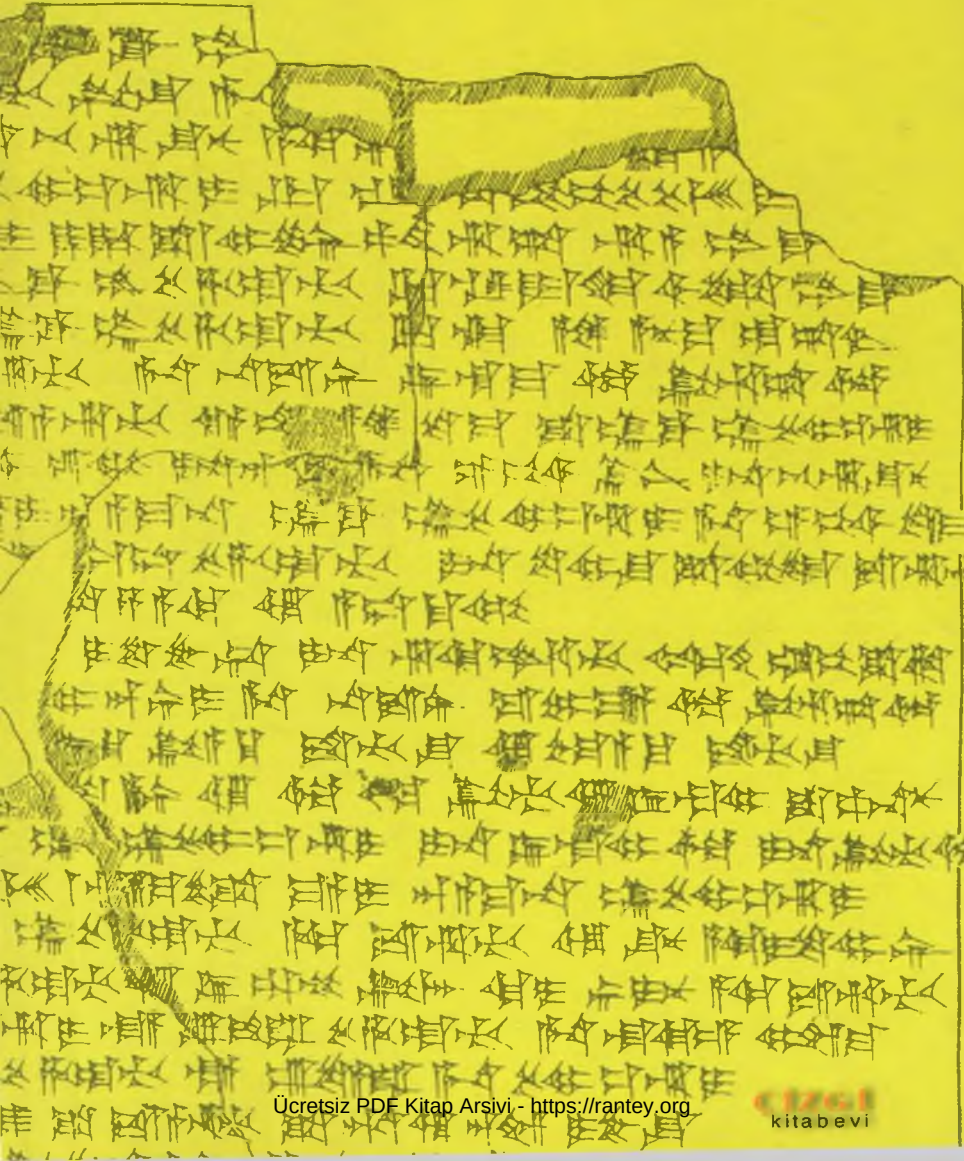
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri

Güngör Karauguz

Hitit Devletinin Siyasal Antlaşma Metinleri • Güngör Karağuz

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre
HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

Güngör Karağuz

1966'da Devrek'te doğdu. Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hititoloji bölümünü bitirdi. 1989-1993 yılları arasında Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Anadolu Medeniyetleri Müzesinin "Çivi Yazılı Tablet Seksiyonu"nda Müze Araştırmacısı ünvanı ile çalıştı. 1993 yılında atandığı Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Doktorasını tamamladı. Halen aynı üniversitede görev yapmaktadır.

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre
HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

Güngör Karauğuz

Çizgi Kitabevi Yayınları: 48

Tarih: 10

•

Kapak Tasarımı

Harun YILDIZ

•

Baskı

İNCİ OFSET

•

©

Birinci Basım

Ocak 2002

•

ISBN 975-8156-50-0

•

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

- Cataloging-in-Publication Data (CIP)-

Karağuz, Güngör

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

HİTİT DEVLETİNİN SİYASİ ANTLAŞMA METİNLERİ

ANAHTAR KAVRAMLAR

- key concepts -

1. Hitit Antlaşmaları, 2. Hititoloji, 3. Arkeoloji, 4. Eskiçağ Tarihi

•

ÇİZGİ KİTABEVİ

Zafer Meydanı Mimar Muzaffer Caddesi

Kitapçılar Çarşısı P 21

0332.353 10 22 - 350 23 55

KONYA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

www.cizgikitabevi.com

*Sadram Filmar, annem Sabire ve
kızkardeşim Gülhan Karag z'a...*

SUNUŞ.....	9
ÖNSÖZ	10
KAYNAKÇA	14
KISALTMALAR	33
DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER	38
GİRİŞ	39
A. KİZZUWATNA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR.....	42
1. Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma	49
2. Šunaššura ve II. Tutḫaliia Arasındaki Antlaşma	52
3. Išmerik Halkı ve I. Arnuwanda Arasındaki Antlaşma.....	66
4. Telipinu ve I. Šuppiluliuma, Ḫenti, Arnuwanda Zida Arasındaki Antlaşma	70
B. TARḪUNTAŠŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR	72
1. Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili III. Ḫattušili'nin Buyruğu	83
2. Ulmi-Tešup ve III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma	85
3. Kurunta ve IV. Tutḫaliia Arasındaki Antlaşma	93
C. AZRAWA ÜLKELERİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR	107
1. Ḫapalla Kralı Targašnalli ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma.....	113
2. Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma	119
3. Šeḫa Nehri Ülkesi Manapa-Tarḫunta ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma	132
4. Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma	139
D. ḪAIAŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA.....	149
Ḫuqqana ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma	151

E. UGARİT ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR.....	161
1. II. Nigmaddu ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma.....	166
2. Niqmepa ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma.....	169
F. AMURRU ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR.....	176
1. Aziru ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma	178
2. Tuppi-Tešup ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma	185
3. Bentešina ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma.....	192
4. Šaušga-muwa ve IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma.....	197
G. MİTANNİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR	203
1. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma.....	206
2. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma.....	216
H. HALEP ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA.....	225
Talmi-Šarruma ve II. Mawattalli Arasındaki Antlaşma.....	228
I. NUHASSI ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA.....	232
Tette ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma	234
J. MISIR ÜLKESİ İLE YALIPAN ANTLAŞMA	240
II. Ramses ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma (Kadeš Antlaşması).....	242
DİĞER ANTLAŞMA METİNLERİ	249
Huḫalzalma ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma	251
Kaškalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma	252
ANTLAŞMA METİNLERİNİN KATALOG NUMARALARI	257
DİZİN.....	264

SUNUŞ

Hititler dünyasındaki siyasal ilişkiler konusunda büyük bir kaynak olan Hitit antlaşma metnlerinin, pek çok dünya dillerine çevrilmesine karşılık, şimdiye kadar Türkçeye kazandırılmaması büyük bir kayıptı.

Titiz bir şekilde çevirisi yapılmış olan bu antlaşma metnlerinin Türk hititologlarına, eski devletler arası hukuk ile ilgilenenlere ve bu konuda araştırma yapacaklara bir kaynak olacağı kanısındayım. Bu eseri Türkçeye kazandıran Güngör Karauğuz'u bu önemli girişiminden dolayı tebrik ederim.

Editör

Sedat ERKUT

A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya
Fakültesi

ÖNSÖZ

Boğazköy-Hattuša'da, 1906 yılında H. Winckler tarafından başlatılan kazılardan bu yana, Hitit tarihini ve kültür dünyasını aydınlatan, dini, tarihi ve mitolojik metinler gibi çeşitli konuları içeren çivi yazılı tabletler hâlâ gün ışığına çıkartılmaktadır.

Çeşitli şekillerde işlenen bu metinlerden, bizim ele aldığımız ve çevirilerini sunduğumuz *Hitit antlaşma metinleri*, daha önce pek çok bilim adamı tarafından dünya dillerine çevrilmiştir. Bunlar içinde E. Weidner (Weidner 1923), J. Friedrich (Friedrich 1926, 1930) ve G. Beckman (Beckman 1996) sayılabilir.

Hitit Mitolojisi ile ilgili metinleri Türkçeye kazandırdığımız gibi (Karağuz 2001), bir kısmı makalelerde, bir kısmı kitap halinde yayınlanmış olan bu *antlaşma metinlerini* de Türkçeye çevirerek, bu konu ile ilgilenenlere bir başvuru kitabı olmasını arzuluyoruz.

Bu amaçla, Hitit devletinin diğer vasallar ve krallıklar ile yaptıkları antlaşma metinlerini, okuyucu için kolaylık sağlayacağına inandığımız şekliyle, çeşitli guruplara ayırarak, tercüme ettik. Ayrıca her antlaşmanın çevirisinden önce, antlaşmanın yapıldığı ülkenin siyasi tarihine genel bir şekilde değindik.

Bu bağlamda, Kizzuwatna bölgesinin siyasi tarihi ve antlaşmaları üzerinde durarak, bura ile Tarhuntaşşa ve Hulaia Nehri Ülkesi'nin coğrafyası ile ilgili bazı sonuçlara ulaştık. Bunları harita üzerinde gösterdik. Ayrıca Kizzuwatna ülkesinde rahip yapılan Telipinu ile akdedilmiş karamamenin de çevirisini verdik. Ancak bir kısım Kizzuwatna ve diğer antlaşmaların çevirilerini bu metinlerin çok kısa ve kırıklı olmalarından dolayı yapmadık. Sadece geçtiği çivi yazılı metin ciltlerini ve bu konuda yapılmış çalışmaların listesini vermekle yetindik.

Yine Tarhuntaşşa ve Hulaia Nehri Ülkesi'nin ve bura kralı, -belki kralları- ile yapılmış antlaşmaların problemlerine de değindik. Bu antlaşmaların benzer bölümlerini bir tablo halinde okuyucuların dikkatine sunduk. Son yıllarda Tarhuntaşşa'nın merkezi olarak gösterilmek istenen Kızıldağ'm, burada bulunan arkeolojik malzemenin M.Ö. I. binin geç dönemi özelliklerini yansıttığından, bu fikrin şimdilik imtina ile karşılanması gerektiği üzerindeki görüşlerimizi belirttik.

Arzawa ülkesi ile yapılan tüm antlaşmaların çevirisini vererek, siyasi ve kültür tarihi için önemli olabilecek bazı sonuçlara ulaştık. Özellikle Arzawa ülkesinin sınırlarının zaman zaman Tarhuntaşşa ülkesi sınırlarının içlerine kadar uzandığı ve bura sınırında bulunan Eflatunpınar anıtının Arzawa'ya geçişte önemli bir rol oynadığı kanaati bizde oluştu.

M.Ö. XIV.yy.dan itibaren Eski Yakın Doğu'nun en önemli ticaret şehirlerinden biri olan Ugarit ülkesi ile yapılan antlaşmaları, okuyucuların dikkatine sunarak, burada gelişen ticaretin, o zamanki dünyada nasıl bir tesir yaptığı üzerinde ana hatlarıyla durduk. Yine Ugarit'ten Anadolu'ya gönderilen ticaret mallarının, Ura (Silifke)'ya ve oradan Tarhuntaşşa (Hatip-Konya) yolu ile Boğazköy'e yollandığını vurguladık.

Amurru ülkesi ile yapılan antlaşmalarda, bu krallık ve Hititler arasındaki siyasi tarih, bir bütün olarak verilmiştir (CTH 62 §1-5; CTH 92 §1-7; CTH 105 §3-8). Bu antlaşmalarda, Amurru krallığının Hitit devletine ödemeyi taahhüt ettiği vergi özellikle belirtilmiştir. Bilindiği üzere, Hitit devletinin hazinesi, kendilerine ayrılan toprakları işleyen ziraatçılar ve şehirlerin ödediği vergilerle dolmakta idi. Ayrıca tapmak mallarından ve çeşitli eşyalardan elde edilen vergiler yanında, vasal krallıklardan alınan haraçlarla da hazineye büyük bir katkı sağlanıyordu. Ancak Tarhuntašša krallığından alınan vergilerin, bu krallık için ödenemeyecek kadar ağır olduğu göz önüne alınarak azaltılmış olduğunu gördük (CTH 106, § 7; CTH 97, Öy.1-Ay.33; Bo. 86/299, §22).

Öte yandan, Mitanni ülkesi ile yapılmış antlaşmalardan CTH 51 bir antlaşma özelliği gösterirken, CTH 52'nin ise, daha çok Šattiwaza'nın müdafanamesi tarzında kaleme alındığını vurguladık.

Bütün bunlardan ayrı olarak, Hitit antlaşma metinleri üzerinde yapılmış çalışmaları gösteren bir kaynakçayı, çevirdiğimiz antlaşma metninin dipnotunda verdik. Çevirilerimizi genelde bire bir yapmaya gayret gösterdik. Fakat böyle tercüme yapamadığımız yerlerde serbest çeviriyi yeğledik. Anlamını veremediğimiz bölümleri boş bıraktık. Karşılığını tam olarak Türkçe'ye aktaramadığımız bazı Hititçe, Sumerce ve Akadca tabirleri aynen yazdık.

Bu çalışmamızı baştan sona kontrol edip, değerli bilgi ve yardımlarını benden esirgemeyen, kıymetli hocam Sedat Erkut'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmamızı inceleme sabrı ve hoş görüşü gösteren hocalarım Prof. Dr. Hüseyin Sever ve Prof. Dr. Sabahattin Bayram'a teşekkürü bir borç bilirim..

Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre

Bu eserimizin yayınlanmasında katkıları bulunan Ali Baykan, Ceyhan Yumrukaş, Fatih Çolak, Zafer Yılmaz ve Ali Özcan'a müteşekkirim.

Konya 2002

KAYNAKÇA¹

Alp, S.

1995

“Zur Lage der Stadt Tarhuntašša”, **Atti Del II Congresso Internazionale di Hittitologia, Pavia, 28 giugno 2 luglio. Studia Mediterranea, IX, (Edited by O. Carruba-M. Giorgieri-C. Mora), I-II**

2000

Hitit Çağında Anadolu. Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar, Ankara

Alpman, A.

1982

“Hurriiler”, **Tarih Araştırmaları, XIV/25, (1981-1982), 283-313**

Astour, M. C.

1965

“New Evidence on the Last Days of Ugarit”, **AJA, LXIX, 253-258**

1969

“The Partition of the Confederacy of Mukiš-Nuḫašše-Nii by Šuppiluliuma. A Study in Political Geography of the Amarna Age”, **Or, XXXVIII, 381-414**

1972

“Hattušili, Halab and Hanilgalbat”, **JNES, XXXI, 1972, (102-109)**

1979

“The Kingdom of Siyannu-Ušnatu”, **UF, XI, 13-28**

¹ Kaynakça seçme eserlerden oluşmuştur. Diğer kaynaklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Bahar, H.-Karağuz G.- Koçak, Ö.

- 1996 **Eskiçağ Konya Araştırmaları 1, (Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler, Küçük Buluntular, İstanbul**

Beal, R. H.

- 1986 "The History of Kizzuwatna and the Date of Šunaššura Treaty", **Or**, LV, 425-445
- 1992 **The Organization of the Hittite Military**. (Texte der Hethiter XX), Heidelberg
- 1993 "Kurunta of Tarhuntašša and the Imperial Hittite Mausoleum. A new Interpretation of §10 of the Bronze Tablet", **AS**, XLIII, 29-39
- 1995 "Hittite Military Organization", **Civilizations of the Ancient Near East, I**, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Robinson), 545-553

Beckman, G.

- 1986 "Inheritance and Royal Succession among the Hittites", **Kaniššuwar. A Tribute to H. G. Güterbock on his Seventy-Fifth Birthday, May 27, 1983**, (Edited by H. A. Hoffner, G. A. Beckman), Chicago, 13-31
- 1990 "H. Otten: Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthaliia IV. (StBoT Beiheft 1), Wiesbaden, Otto Harrasowitz. 1988. IX, 101, 1, Frontispiz 3 Tf. 4 Falttf. Leinen", **WdO**, XX/XXI, (1989-1990), 289-294

1994 "Some Observations on the Šuppiluliuma-Šattiwaza Treaties", **The Tablet and the Scroll. Near Eastern Studies in Honor of William W. Hallo** (Edited by M.E.Cohen, D.C. Snell, D.B. Weisberg), 53-57

1996 **Hittite Diplomatic Texts**, Atlanta, Georgia

1997 "New Joins to Hittite Treaties", **ZA**, LXXXVII/1, 96-100

Börker-Klähn, J.

1993 "Zum Kolophon der Bronzetafel aus Boğazköy", **AoF**, XX, 235-237

1996 "Grenzfälle: Šunaššura und Sirkeli oder die Geschichte Kizzuwatnas", **UF**, XXVIII, 39-104

Bruyn, M. J. de.

1989 "The Battle of Qadesh: Some Reconsiderations", **To the Euphrates and Beyond. Archaeological Studies in Honour of Maurits N. van Loon**. (Edited by O.M.C. Haex, H.H. Curves, P.M.M.G. Akkermans), Rotherdam, 135-165, Levha 5

Bryce, T. R.

1974 "Some Geographical and Political Aspects of Muršiliš' Arzawan Campaign", **AS**, XXIV, (1974-1975), 103-116, Levha 1

1985 "A Reinterpretation of the Milawata Letter in the Light of the New Join Piece", **AS**, XXXV, 13-23

1986 "Madduwatta and Hittite Policy in Western Anatolia", **Historia**, XXXV/1, 1986, 1-12

1987 "The Boundaries of Hatti and Hittite Border Policy", **Tel-Aviv**, XIII-XIV/1, (1986-1987), 85-102

- 1988 "Tette and Rebellions in Nuhašši", **AS**, XXXVIII, 21-28
- 1989 "Some Observations on the Chronology of Suppiluliuma's Reign", **AS**, XXXIX, 19-30
- 1992 "The Role of Telipinu, the Priest, in the Hittite Kingdom", **Hethitica**, XI, 5-18

Carruba, O.

- 1988 "Die Hajasa-Veträge Hattis", **Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für Heinrich Otten zum 75. Geburtstag.** (Edited by E. Neu, Ch. Rüster), 59-75

Cavaignac, E.

- 1932 "Dadasa-Dattass", **RHA**, IX, 65-76
- 1937 "L'Égypte et les Hatti vers 1302", **Mémoires de l'Institut Français d'Archéologie Orientale. Mélanges Maspéro**, LXVI, (1935-1937), 357-360
- 1949 "L'Arnuwandas d'Ismirika", **Symbolae ad Studia Orientis Pertinentes Frederico Hrozný dedicatae.** (Edited by V. Čihař, J. Klima, L. Matouš), **ArOr**, XVII, 85-87

Darga, A. M.

- 1992 **Hitit Sanatı**, İstanbul

Desideri, P.- Jasink, M. A.

- 1990 **Cilicia. Dall'età di Kizzuwatna alla Conquista Macedone**, Turin

Dietrich, M.- Loretz, O.

- 1966 "Der Vertrag zwischen Suppiluliuma und Niqmandu. Eine Philologische und Kulturhistorische Studie", **WdO**, III, (1964-1966), 206-245

Dinçol, A., Dinçol. B.

1996 "Hatip Anıtı'ndaki Hiyeroglif Yazıt", **Arkeoloji ve Sanat**, LXXIII, 8-9

Dinçol, A.M.-J. Yakar-B. Dinçol-A. Taffer,

2000 "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša. A Geographical and Archaeological Assessment", **Anatolica**, XXVI, 1-29

Dinçol, A.

1998a "Die Entdeckung des Felsmonuments in Hatip und ihre Auswirkungen über die Historischen und geographischen Fragen des Hethiterreichs", **Türkisch Academy of Sciences Journal of Archaeology**, TÜBA-AR I, Ankara, 27-35

1998b "The Rock Monument of the Great King *Kurunta* and Its Hieroglyphic Inscription", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 159-166

Edel, E.

1969 "Die Teilnehmer der ägyptisch-hethitischen Friedensgesandtschaft im 21. Jahr Ramses' II", **Or**, XXXVIII, 177-186

1997 **Der Vertrag Zwischen Ramses II von Ägypten und Hattušili III von Hatti**, Berlin

Forlanini, M.

1998 "The Geography of Hittite Anatolia in the Light of the Recent Epigraphical Discoveries", **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 217-222

Forrer, E.

1926 **Forschungen**, I-II, Berlin

- Freydank, H.
1959 "Eine Hethitische Fassung des Vertrages zwischen dem Hethiterkönig Šuppiluliuma und Aziru von Amurru", **MIO**, VII, 356-381
- Friedrich, J.
1925 "Eine Bruchstück des Vertrages Mattiwaza-Šuppiluliuma in Hethitischer Sprache?", **AfO**, II, (1924-1925), 119-124
1926 **Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache**, I, Leipzig
1930 **Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache**, II, Leipzig
- Gardiner, A.
1960 **The Kadesh Inscriptions of Ramesses II**, Oxford
- Garstang, J.- Gurney, O. R.
1959 **The Geography of the Hittite Empire**, Ankara
- Garstang, J.
1943 "Hittite Military Roads in Asia Minor. A Study in Imperial Strategy with a Map (Plate XVIII)", **AJA**, XLVII, 35-62
1944 "The Hulaia River Land and Dadassa: A Crucial Problem in Hittite Geography", **JNES**, III, 14-37
- Georgiou, H.
1979 "Relations between Cyprus and the Near East in the Middle and Late Bronze Age", **Levant**, XI, 84-100
- Goetze, A.
1928 **Madduwattaš**, (MVAeG XXXII), Leipzig
1933 **Die Annalen des Muršiliš** (MVAeG XXXVIII), Leipzig

- 1936 "Philological Remarks on the Bilingual Bulla from Tarsus", *AJA*, XL/2, 210-214
- 1940 **Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography**, New Haven
- 1955a "Hittites Treaties", **Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament**, (Edited by J.B. Pritchard), 200-206
- 1955b "Hittite Historical Texts", **Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament**, (Edited by J.B. Pritchard), 318-319
- 1957 **Kleinasien. Kulturgeschichte des Alten Orients**, München
- 1969 "The Predecessors of Šuppiluliumaš of Hatti and the Chronology of the Ancient Near East", *JCS*, XXII (1968-1969), 46-50
- Gordon, E. I.
1969 "The Meaning of the Ideogram ^DKASKAL.KUR='Under Ground Water-Courses' and Its Significance for Bronze Age Historical Geography", *JCS*, XXI, 70-79
- Gurney, O. R.
1993 "The Treaty with Ulmi-Tešup", *AS*, XLIII, 13-28
- Güterbock, H. G.
1940 **Siegel aus Boğazköy, (AfO V)**, Berlin
- 1961 "The North-Central Area Hittite Anatolia", *JNES*, XX, 1961, 85-97
- 1992 "Survival of the Hittite Dynasty", **The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris**. (Edited by A. Ward, M. Sharp Joukowski), Dubuque, Iowa, 53-55

Hagenbuchner, A.

- 1993 "Schutz-und Loyalitätsverpflichtungen in Hethitischen Staatsverträgen", **Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan**, VII, 90-118

Hawkins, J. D.

- 1988 "Kuzi-Tešub and the 'Great Kings' of Karkamiš", **AS**, XXXVIII, 99-108
- 1994 "The End of the Bronze Age in Anatolian. New Light From Recent Discoveries", **Anatolian Iron Ages 3 (Anadolu Demir Çağları). The Proceedings of the Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990**, XXXIV, 91-94
- 1995 **The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattuša (SÜDBURG)**, (StBoT Beiheft 3). With an Archaeological Introduction by P. Neve, Wiesbaden

Heinhold-Krahmer, S.

- 1977 **Arzawa. Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den Hethitischen Quellen**, Heidelberg
- 1990 "Manapa-^DU", **RIA**, VII, (1987-1990), 332
- 1992 "Zur Bronzetafel aus Boğazköy und ihrem Historischen Inhalt", **AfO**, XXXVIII-XXXIX (1991-1992), 138-158

Heltzer, M.

- 1978 **Good, Prices and the Organization of Trade in Ugarit**, Wiesbaden

Hoffner, H. A.

- 1989 “Ulmitesub Treaty (KBo 4.10=CTH 106) with a New Join” **Anatolia And The Ancient Near East Studies in Honour T. Özgüç, Tahsin Özgüç’e Armağan**, (Edited by K. Emre, M. Mellink, B. Hrouda, N. Özgüç), 199-200
- 1992 “The Last Days of Khattusha”, **The Crisis Years: The 12th Century B.C. From Beyond the Danube to the Tigris**. (Edited by A. Ward, M. Sharp Joukowski), Dubuque, Iowa, 46-52

Hout, Th. P. J. van den

- 1984 “Kurunta und die Datierung einiger Hethitischen Texte”, **RA**, LXXVIII, 89-92
- 1989 “A Chronology of Tarhuntassa-Treaties”, **JCS**, XLI, 100-114
- 1995 **Der Ulmitesub-Vertrag. Eine Prosopographische Untersuchung**. (StBoT XXXVIII), Wiesbaden

Houwink ten Cate Ph. H. J.

- 1961 **The Luvian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period**, Leiden
- 1963 “K.A. Kitchen, ‘Suppiluliuma and the Amarna Pharaohs. Liverpool, Liverpool University Press, 1962 (8 vo, X+62 pp.)=Liverpool Monographs in Archaeology and Oriental Studies”, **BiOr**, XX, 270-276
- 1970 **The Records of the Early Hittite Empire (C. 1450-1380 B.C.)**, İstanbul

- 1974 “The Early and Late Phases of Urhi-Tešub’s Career”, **AS, (Presented to H. G. Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday)**, 123-150
- 1980 “The Mašhuiluwaš Affair: A join (KBo XIX 46) and a duplicate (KBo IX 77) to Muršilis’s Comprehensive Annals (12th years of his reign”, **Studia Mediterranea Piero Meriggi dicata.** (Edited by O Carruba), (1979-1980), 267-292
- 1992 “The Bronze Tablet of Tuthaliiaš IV and its Geographical and Historical Relations”, **ZA, LXXXII**, 233-270

Imparati, F.- Pecchioli Daddi, F.

- 1993 “La relazioni Politiche fra Hatti e Tarhutašša all’epoca di Hattušili III e Tuthaliya IV”, **Quattro Studi Ittiti**, Fienze, 23-68

Imparati, F.

- 1974 “Una Concessione Di Terra Da Parte Di Tuthaliia” **RHA, XXXII**, 1-208
- 1992 “A Propos des Temonis du Traitee Avec Kurunta de Tarhuntašša”, **Hittite And Near Eastern Studies In Honour of S. Alp, S. Alp’e Armağan**, (Edided by, H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), 1992, 305-322
- 1995 “Apology of Hattušili III or Designation of his Successor?”, **Studio Historiae Ardens: Ancient Near Eastern Studies Presented to P.H.J.Houwink ten Cate on his the Occasion of his 65th Birthday**, (Edited by Th. P. J. van den Hout, J. de Roos), Istanbul, 143-157

Jahukyan, G.B.

1961 "The Hayaša Language and its Relation to the Indo-European Languages", **ArOr**, XXIX, 353-405

Jewell, E. R.

1974 **The Archeological and History of Western Anatolia During the Second Millenium B.C.**, Pensylvania (Dissertation)

Karauğuz, G.

2000 **Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi**, Konya (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

2001 **Hitit Mitolojisi**, Konya

Kempinski, A.- Košak, S.

1970 "Der Išmeriga-Vertrag", **WdO**, V, 191-217

Kestemont, G.

1974 **Diplomatique et droit international en Asie Occidentale (1600-1200 av. J.C.**, Louvain

1980 "Accords Internationaux Relatifs aux Liges Hittites (1600-1200 av. J.C). Dossier C: le Dossier Égyptien", **OLP**, XII, (1980-1982), 15-78

Kınal, F.

1947 "Šuppiluliuma'nın Suriye Seferleri", **Belleten**, XI/41, 1-13

1953 **Arzava Memleketlerinin Mevkii ve Tarihi**, Ankara

Klengel, H.

1963 "Der Schiedsspruch des Muršili II. Hinsichtlich Barga und Seine Übereinkunft mit Duppi-Tešup von Amurru (KBo III 3), **Or**, XXXII, 32-55

- 1964a "Ein Neues Fragment zur Historischen Einleitung des Talmišarruma-Vertrages", **ZA**, LVI=NF XXII, 213-217
- 1964b "Aziru von Amurru und seine Rolle in der Geschichte der Amārnazeit", **MIO**, X, 57-83
- 1965 **Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z., Nordsyrien**, I, Berlin
- 1969 **Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u.z., Mittel-und Südsyrien**, II, Berlin
- 1991 "Tuthaliia IV von Hatti: Prolegomena zu Einer Biographie", **AoF**, XVIII, 224-238
- 1992 **Syria, 3000 to 300 B.C.**, Berlin
- Korošec, V.
1931 **Hethitische Staatsverträge. Ein Beitrag zu ihrer juristischen Wertung**, Leipzig
- 1943 "Politev hetitske pokrajini Dattašše Ulmi-Tešupu (=KBo IV 10) (Pravna presoja z besedilom in prevodom) (II conferimento della provincia hittita di Dattašša a Ulmi-Tešup/KBo IV 10/), **Razpravi Pravnega razreda**, II, 53-103, Levha 104-112
- Košak, S.
1981 "Western Neighbors of the Hittites", **Eretz-Israel**, XV, 12-16
- Kühne, C.-Otten, H.
1971 **Der Šaušgamuwa-Vertrag (Eine Untersuchung zu Sprache und Graphik)**, (StBoT XVI), Wiesbaden
- Kühne, C.
1975 "Zum neu Gewonnenen Niqmepa'-Vertrag (UF 6 85 ff)", **UF**, VII, 239-251

- Labat, R.
1932 **L'Akkadien de Boghaz-köi. Étude sur la Langue des Lettres. Traités et Vocabulaires Akkadiens trouvés à Boghaz-Köi**, Bordeaux
- Laroche, E.
1948 "Un Point d'histoire: Ulmi-Teššub", **RHA**, VIII/48, (1947-1948), 40-48
1959 **Dictionnaire de la Langue Louvite**, Paris
1966 **Les Noms des Hittites**, Paris,
1969 "Fragments Hittites du Traité Mittannien de Suppiluliuma Ier", **Ugaritica**, VI, 369-373
- Lebrun, R.
1992 "Les Traités Hittites", **Traités et Serments dans le Proche-Orient Ancien. Supplément au Chaier Évangile 81**, (Edited by J. Briend, R. Lebrun, É Puech), Paris, 15-59
- Liverani, M.
1973 "Storiografi Politica Hittita. I. Šunaššura, ovvero: della reciprocità", **OA**, XII, 267-297
- Luckenbill, D. D.
1921 "Hittites Treaties and Lettres", **AJSL**, XXXVII, 161-211
- Macqueen, J. G.
1968 "Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millenium B.C.", **AS**, XVIII, 169-185
- Meissner, B.
1917 "Der Staatsvertrag Ramses'II. von Ägypten und Hattušils von Hatti in Akkadischer Fassung", **Sitzungsberichte der Königlich Preussichen Akademie der Wissenschaften**, XX, 282-295

- Mellaart, J.
1974 "Western Anatolia, Beycesultan and The Hittites", **Mélanges Mansel (Mansel'e Armağan)**, I, 493-526
1986 "Some Reflections on the History and Geography of Western Anatolia in the Late Fourteenth and Thirteenth Centuries B.C.", **JKF/AnAr**, X, Prof. Dr. U. Bahadır Alkım Hatıra Sayısı, 215-231, Levha I
- Meyer, G. R.
1953 "Zwei Neue Kizzuwatna-Verträge", **MIO**, I, 108-124
- Monte, G. F. del-J. Tischler
1978 **Die Orts und Gewässernamen der Hethitische Texte** (Répertoire Géographique des Textes Cunéiformes VI), Wiesbaden
- Monte, G. F. del.
1974 "Mašhuiluwa. König von Mira", **Or**, XLIII, (1974-1975), 355-368
1980 "Neue Bruchstücke zum Manapa-^dU-Vertrag", **Or**, 58-66
1981 "Note Sui Trattati fra Hattuša e Kizuwatna", **OA**, XX, 203-221
1983 "Niqmadu di Ugarit e la Rivolta di Tette di Nuhašše (RS 17.344)", **OA**, XXII, 221-231
1985 "Nuovi Frammenti di Trattati Hittiti", **OA**, XXIV, 263-269
1986 **Il Trattato fra Muršili II di Ḫattuša e Niqmepa' di Ugarit**, Roma

1992 **Die Orts-und Gewässernamen der Hethitischen Texte, Suplement, (Reportoire Geographique des Textes Cuneiformes VI/2), Wiesbaden**

Montet, P.

1960 "De Tjarou à Qadech avec Ramsès II", **RHA**, XVIII/67, 109-115

Na'aman, N.

1980 "The Historical Introduction of the Aleppo Treaty Reconsidered", **JCS**, XXXII/1, 34-42

E. Neu,

1979 "Zum Sprachlichen Alter des Huqqana-Vertrages", **KZ**, XCIII, 64-84

Nougayrol, J.

1956 **Le Palais Royal d'Ugarit, IV, Textes Accadiens des Archives Sud**, Paris, Klincksieck

Otten, H., Rüster, C.

1973 "Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (21-30)", **ZA**, LXIII, 83-91

Otten, H.

1951 "Ein Althethitischer Vertrag mit Kizzuwatna", **JCS**, V, 129-132

1957 "Zwei Althethitische Belege zu den Hapiru (SA.GAZ)", **ZA**, LII, 216-223

1963 "Neue Quellen zum Ausklang des Hethitischen Reiches", **MDOG**, XCIV, 1-23

1967 "Ein Hethitischer Vertrag aus dem 15./14. Jahrhundert v. Chr. (KBo XVI 47)", **IM**, XVII, 55-62

1981 **Die Apologie Hattusilis III, (StBoT XXIV), Wiesbaden**

- 1987 "Staatsvertrag von Tuthaliya IV mit Kurunta von Tarhuntašša", **AA**, III, 410-441
- 1988 **Die Bronzetafel aus Boğazköy. Ein Staatsvertrag Tuthalijis IV**, (StBoT Beiheft 1), Wiesbaden

Parpola, S., Watanabe, K.

- 1988 **Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths. State Archives of Assyria II**, Helsinki

Pestchow, H.

- 1963 "Zur Noxalhaftung im Hethitischen Recht", **ZA**, LV, 237-250

Rainey, A. F.

- 1973 "Reflections on the Battle of Qadesh", **UF**, V, 280-282

Schuler E. von

- 1964 "Staatsverträge und Dokumente Hethitischen Rechts", **Neuere Hethiterforschung** (Edited by G. Walser), 34-53

- 1965a "Sonderformen Hethitischer Staatsverträge", **Helmuth Theodor Bossert'in Hatırasına Armağan, JKF/AnAr**, II, 445-464

- 1965b **Die Kaşkäer**, Berlin

Singer, I.

- 1983 "Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources", **AS**, XIII, 206-217

- 1985 "The Battle of Nihriia and the End of the Hittite Empire", **ZA**, LXXV, 100-123

- 1991 "The 'Land of Amurru' and the 'Lands of Amurru' in the Šaušgamuwa Treaty", **Iraq**, LIII, 69-74

- 1996a “Great Kings of Tarhuntašša”, **SMEA**, XXXVIII, 63-71
- 1996b **Muwatalli’s Prayer to the Assembly of Gods Through the Storm God of Lightning (CTH 381)**, Atlanta, Georgia,
- 1997 “Theo van den Hout- Der UlmiTešup- Vertrag/Eine Prosopographische Untersuchung. (StBoT XXXVIII), Verlag Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1995”, **BiOr**, LIV/3-4, 416-424
- 1998 “From Hattuša to Tarhuntašša: Some Thoughts on Muwattalli’s Reign”, **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri (Çorum 16-22 Eylül 1996)**, Ankara, 535-541

Sommer F., Falkenstein A.

- 1938 **Die Hethitisch-Akadische Bilingue des Hattušili I**, München

Sommer, F.

- 1932 **Die Ahhiyawa-Urkunden**, Munich

Sürenhagen, D.

- 1992 “Untersuchungen zur Bronzetafel und Weiteren Verträgen mit der Sekundogenitur in Tarhuntašša”, **OLZ**, LXXXVII, 341-371

Szemerényi, O.

- 1945 “Vertrag des Hethiterkönigs Tudhaliji IV. mit Ištarmūwa von Amurru (KUB XXIII 1)”, **OA**, IX, 113-129

Ünal, A.

- 1991 "The Peoples on Both Sides of the Aegean Sea: Did the Achaeans and the Hittites Know Each Other?" **Ancient Anatolian and Syrian Studies in the 2nd and 1st Millennia B.C. Bulletin of The Middle Culture Center in Japan IV**, (Edited by Prince Takahito Mikasa), 15-44, Levha I
- 1997 "Zur Historischen Geographie von Kizzuwatna und Lage von Sirkeli-Eine Bilanz", **IM**, XLVII, 143-150

Virolleaud, Ch.

- 1940 "Šuppiluliuma et Niqmad d'Ugarit", **RHA**, V/38, 173-174

Weidner, E.

- 1923 **Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in Akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi.** (Boghazköi-Studien 8-9), Leipzig

Weinfeld, M.

- 1970 "The Covenant of Grant in the Old Testament and in the Ancient Near East", **JAOS**, XC, 184-203
- 1972 "The Covenant of Grant in the Old Testament and in the Ancient Near East", **JAOS**, XCII, 468-469
- 1973 "Covenant Terminology in the Ancient Near East and its Influence on the West", **JAOS**, XCIII, 190-199
- 1975 "The Loyalty Oath in the Ancient Near East", **Shnaton**, I, 51-88
- 1977 "The Loyalty Oath in the Ancient Near East", **UF**, VIII, (1976-1977), 379-414

1987 "Covenant Making in Anatolia and Mesopotamia", **XXXIV. Uluslararası Assiriyoloji Kongresi, 6-10/VII/1987**, 58-59

1993 "Covenant Making in Anatolia and Mesopotamia", **JANES**, XXII, 135-139

Wilhelm, G.

1988 "Zur ersten Zeile des Šunaššura-Vertrages", **Documentum Asiae Minoris Antiquae. Festschrift für H. Otten zum 75. Geburtstag.** (Edited by E. Neu, Ch. Rüster), 359-370

1989 **The Hurrians**, England

Woudhuizen, F. C.

1995 "The Late Hittite Empire in the Light of Recently Discovered Luwian Hieroglyphic Texts", **JIES**, XXIII/1-2, 53-81

KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger, Beiblatt zum Deutschen Archäologischen Instituts, Berlin
ABoT	Ankara Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Boğazköy Tabletleri, İstanbul
AfO	Archiv für Orientforschung, Berlin/Graz/Wien
AJA	American Journal of Archaeology, Princeton/Boston
AnAr	Anadolu Araştırmaları, İstanbul
Anadolu/	Revue annuelle de l'Institut d'Archeologie de
Anatolia	l'Université d'Ankara, Ankara
Anatolica	Anatolica. Annuaire Internationale pour les civilisations de l'Asie antérieure, publié sous les auspices de l'Institut Historique et Archéologique Néerlandais à Istanbul, Leiden
Antichthon	Antichthon. Journal of the Australian Society for Classical Studies, Armidale
AJSL	American Journal of Semitic Languages and Literatures, Chicago
AoF	Altorientalische Forschungen, Berlin
ArOr	Archiv Orientální, Journal of the Czechoslovak Oriental Institute, Praha
AS	Anatolian Studies. Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, London
ASJ	Acta Sumerologica, Hiroshima
BAR	Biblical Archaeology Review, Washington
Bar-Ilan	Bar-Ilan. Ramat Gan
Belleten	Belleten. Türk Tarih Kurumu, Ankara

BiOr	Bibliotheca Orientalis, Leiden
Bo.	Boğazköy Kazılarında Bulunmuş ve Neşredilmemiş Boğazköy Metinleri
CTH	E. Laroche, Catalogue des Textes Hittites , Paris, 1971; "Catalogue des Textes Hittites, Premier Supplement", RHA , XXX, 1972, 94-133
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara
EA	J.D. Knudtzon, Die El-Amarna-Tafeln , Leipzig, 1915
Eretz-Israel	Archaeological, Historical and Geographical Studies, Jerusalem
Glotta	Glotta. Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache, Göttingen
Hethitica	Hethitica. Travaux édités, par Guy Jaquois. Travaux de la faculté de philosophie et lettres de l'université catholiques de Louvain. Section de philologie et histoire orientale, Louvain
HT	Hittite Texts in the Cuneiform Charakter from Tablets in the British Museum, London
Historia	Zeitschrift für Alte Geschichte. Revue d'histoire ancienne. Journal of Ancient History. Rivista di storia antica, Wiesbaden
IJJ	Indo-Iranian Journal, 's-Gravenhage
IM	Istanbul Mitteilungen, İstanbul
Iraq	Iraq, British School of Archaeology in Iraq, London
JANES	Journal of the Ancient Near Eastern Society of Columbia University, New York
JAOS	Journal of the American Oriental Society, Baltimore

JCS	Journal of Cuneiform Studies, New Haven/Conn
JEA	Journal of Egyptian Archaeology, London
JEOL	Jaarbericht van het Vooraziatisch-Egyptisch Genootschap "Ex Oriente Lux", Leiden
JIES	Journal of Indo-European Studies, Hattiesburg
JKF	Jahrbuch für kleinasiatische Forschung, İstanbul
JNES	Journal of Near Eastern Studies, Chicago
JSOT	Journal for the Study of the Old Testament, New York
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi, Leipzig, Berlin
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi, Berlin
KZ	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen, Göttingen
Levant	Levant. British School in Jerusalem, London
MAOG	Mitteilungen der Altorientalischen Gesellschaft, Leipzig
MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orientgesellschaft, Berlin
MIO	Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin
MVAG/	Mitteilungen der Vorderasiatisch(-Ägyptischen)
MVAeG	Gesellschaft, Berlin/Leipzig
OA	Oriens Antiquus, Studia Biblica et Orientalia, Roma
OLP	Orientalia Lovaniensia Periodica, Leuven
OLZ	Orientalistische Literaturzeitung, Berlin/Leipzig
Or	Orientalia, A Quarterly Published by the Faculty of Ancient Oriental Studies, Pontifical Biblical Institute, Roma

PRU	Le Palais Royale d'Ugarit, publiee sous la direction de Cl. F.- A. Scahaeffer, IV (Mission de Ras Shamra IX), Paris
RA	Revue d'Assyriologie et d'Archéologie orientale, Paris
RHA	Revue Hittite et Asianique, Paris
RIA	Reallexikon der Assyriologie, Berlin/Leipzig
RS	Ras Şamra Tabletelerinin Envanter Numarası
RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma
Shnaton	Shnaton. An Annual for Biblical and Ancient Near Eastern Studies, Jerusalem
SMEA	Studi Micenei ed Egeo Anatolici, Roma
SSEAJ	Society for the Study of Egyptian Antiquities Journal, Toronto
StBoT Syria	Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden Syria. Revue d'Art Oriental et d'Archéologie, publié par l'Institut français d'Archéologie de Beyrouth, Paris
Talanta/ Talanta	Proceedings of the Dutch Archaeological and Historical Society, The Netherlands
Tel Aviv	Journal of the Tel Aviv University, Institute of Archaeology, Tel Aviv
TTKong UF	Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara Ugarit Forschungen, Internationales Jahrbuch für die Altertumskunde Syrien-Palästinas, Neukirchen-Vluyn Ukrains'ka akademiji nauk
VBoT	Verstreute Bogazköi-Texte. Herausgegeben von A. Goetze, Marburg, 1930
VT	Vetus Testamentum, Leiden

WdO	Die Welt des Orients. Wissenschaftliche Beiträge zur Kunde des Morgenlandes, Stuttgart/Göttingen
ZA NF	Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete-Vorderasiatische Archäologie, Leipzig/Berlin
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig/Wiesbaden

DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARETLER

[]	: Tabletın o kısmının kırık olduğunu gösterir.
()	: Çevirinin anlaşılması için yapılan ilaveyi gösterir.
(?)	: Çevirideki kelimenin şüpheli olduğunu gösterir.
< >	: Metni yazan Hititli katip tarafından yanlışlıkla unutulmuş olan kelimeyi gösterir.
.	: Sumerce birden fazla işaretlerden oluşan kelimelerde işaretlerin arasına konur.
𐎶	: Luwice veya başka yabancı dilden kelimelerin başında kullanılır.
...	: Metinde çevrilemeyen kelime ya da cümleyi gösterir.
§	: Paragraf başını belirtir.
±	: Yaklaşık olarak
A.kn.	: Alt kenar
Ay.	: Arka yüz
Bkz.	: Bakınız
Kn.	: Kenar
M.Ö.	: Milattan Önce
S.kn.	: Sol kenar
Öy.	: Ön yüz
vd.	: ve devamı

GİRİŞ

*Aslında tarihin öğretmesi
gerekirdi ki dünyada
yeni hiçbir şey olmaz.*

J. W. von Goethe

Bu antlaşma metinlerinin bir kısmı Hititçe (išhiul, lingāi) ve bir kısmı Akadca (RİKSU, RİKİLTİ, MĀMĪTU) olarak kaleme alınmıştır. Konu başlıkları ise genellikle şöyle sıralanmıştır:

Önsöz (CTH 41, 131 §1; CTH 49 §1; CTH 62 §1; CTH 66 §1; CTH 68 §1; CTH 75 §1-3; CTH 76 §1; CTH 91 §1; CTH 92 §1; CTH 105 §1-2; Bo.86/299 §1),

Tarihsel giriş (CTH 41, 131 §2; CTH 42 §1; CTH 46 §1-2; CTH 49 §2; CTH 51 §1-6; CTH 52 §1-7; CTH 53 §1-2; CTH 62 §2-4; CTH 68 §2-8; CTH 69 §1-3; CTH 75 §4-12; CTH 76 §2-4; CTH 92 §2-5; CTH 105 §3-5; Bo. 86/299 §2),

Hitit kralına sadakat (CTH 42 §2-4, 31-33; CTH 68 §11; CTH 92 §9; CTH 105 §6-10),

Sınırlar (CTH 41, 131 §60-64; CTH 46 §5; CTH 51 §10-12; CTH 68 §9-10; CTH 69 §5; CTH 106 §2-4; Bo. 86/299 § 3-11),

Askeri yükümlülükler (CTH 41, 131 §56-57; CTH 106 §6; Bo 86/299 §22-23),

Ayaklanmaya ve dış düşmanlara karşı savunma (CTH 41, 131 §13-55; CTH 42 §15-22),

Tutsakların durumu (CTH 26 §1-2; CTH 41, 131 § 5 (Hititçe); CTH 46 §3-4; CTH 49 §8-14; CTH 51 §9; CTH 53 §7-11;

CTH 62 §11, 13-15; CTH 66 §7-9, 11-14; CTH 67 §6; CTH 68 §22-24; CTH 69 §4; CTH 76 §15; CTH 91 §12-19),

Dedikodu (CTH 67 §5; CTH 68 §20-21; CTH 76 §12-13),

Tabletin yıllık olarak okunması (CTH 68 §28; CTH 76 §16),

Yemin tanrıları (CTH 42 §7-8; CTH 46 §7; CTH 49 §16;

CTH 51 §13-14; CTH 52 §8; CTH 53 §13-17; CTH 62 §16-20; CTH 66 §16-19; CTH 67 §14; CTH 68 §29-31; CTH 69 §13-19; CTH 76 §17-20; CTH 106 §7-8),

Tanıklar listesi (CTH 75 §15; CTH 106 §15; Bo.86/299 §27),

Beddua (CTH 42 §9-10, 36-37; CTH 49 §17-18; CTH 51 §15; CTH 52 §9; CTH 62 §21; CTH 66 §20; CTH 69 §20),

Dua (CTH 42 §11, 34-35; CTH 51 §16; CTH 52 § 10-11; CTH 62 §22; CTH 66 §21; CTH 67 §15; CTH 69 §21; CTH 76 §21; CTH 106 §9-13; Bo.86/299 §25-26).

Yine Hitit kralının korunmasına dair şartlar (pahş-, NASĀRU; CTH 66 §1, PRU 17.353, 5) yanında, Hitit kralından başka herhangi bir kralı ya da beyi tanımamak (şak-; Labat 1932, 175; CTH 42 §3, 12-14); isyancıları ya da kışkırtıcıları saklamamak (şanna-, munna-; CTH 42 §4, 27-30 ve CTH 41, 131 §18, II 16-18); Hitit kralının dostu ile dost, düşmanı ile düşman olmak (CTH 41, 131 §13, 15; CTH 67 §6; CTH 68 §24; CTH 76 §7; CTH 42 §13; CTH 46 §6; CTH 66 §2; CTH 49 §4; CTH 62 §7; CTH 92 §10; CTH 105 §11) gibi maddeler de sıralanmıştır.

Bunların yanı sıra Hitit siyasi antlaşmalarında “içten, yürekten bir işi yerine getirmek” ((INA KUL LİBBİKA Labat 1932, 156), şakuwaššarit ZI-it) deyimine sıkça rastlanmaktadır (CTH 66 §2 20-21; CTH 105 §8 Öy. II 32-36; Weinfeld 1976, 385; Hagenbuchner 1993, 90-118).

Ayrıca Mısır belgeleri içinde Hitit devleti antlaşma metinleri karakterini yansıtan belgelere rastlanmamıştır (Weinfeld 1976, 413; Wienfeld 1993, 135²). Ancak M.Ö. I. bin antlaşmaları, Hitit

antlaşma geleneğinden geliştirilmiştir. Fakat Hitit antlaşmalarında tarihsel giriş kısımları daha çok “*apologie/savunma*” şeklinde görülürken, böyle bir duruma özellikle Asur antlaşmalarında rastlanmaz.

Yine Asur antlaşmalarında beddua bölümü özenle hazırlanmasına karşılık dua kısımları ve gerektiğinde vasal devletin yardıma çağırılması şartları ihmal edilmiştir (Wienfeld 1975, 51-88; Wienfeld 1976, 380; Wienfeld 1987, 58-59; Wienfeld 1993, 136). Bununla birlikte kral ve hanedana sadakat, ayaklananlara karşı takınılacak tavır ve antlaşmanın bozulması halinde uygulanacak şartlar, Hitit antlaşmalarında olduğu gibi, tam olarak belirtilmiştir (Parpola-Watanabe 1988).

Hitit devletinin antlaşma geleneği daha sonraları, Grek ve Roma antlaşmalarında da (horkia temnein, synthēkē kai horkos, filia kai symmachia, amicitia et societas, parabaineindē/lēsasthai, rampere/fragere) görülmektedir. Özellikle Hitit antlaşmalarından bilinen tanrı listesi ve bu liste içinde sayılan yer, gök, dağlar, nehirler ve “*dostuma dost, düşmanıma düşman ol*”, “*tüm gücünle ve tüm kalbinle yardım et*” cümleleri Grek antlaşmalarında yansıtılmıştır (Weinfeld 1970, 184-203; Weinfeld 1972, 468-469; Weinfeld 1973, 191⁷, 198¹⁰³⁻¹¹⁰).

Bütün bunlara rağmen, Hitit antlaşmalarının sonuçlandırılmasından sonra antlaşmanın anısına herhangi bir anıt dikildiğine dair bir kayda rastlanılmamıştır. Oysaki Asur antlaşmalarında, antlaşmanın anısına bir anıt dikildiği (Weinfeld 1973, 198¹⁰⁷; Weinfeld 1993, 137) ve bunun yanısıra Mari ve Alalah belgelerinde bazı hayvanların kurban edildiği anlaşılmaktadır (Weinfeld 1993, 137-138).

Hitit antlaşma metinleri imzalanmadan önce de, bir koyun boğazlandığı izlenimi, Eski Hitit dönemi antlaşmalarından olan Huḫalza antlaşmasından (CTH 28, §3) çıkartılabilmektedir.

A. KIZZUWATNA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

İlk zamanlar Karadeniz'in güney sahili boyunca aranan Kizzuwatna² (Klasik Dönem Kilikia)'nın, daha sonraları, Anadolu'nun güneydoğusunda olduğu anlaşılmıştır (Harita:1-2). M.Ö. II. binin başlarında, Luwi halkının yoğun bir şekilde yerleştiği Kizzuwatna'da, M.Ö. XV. yy.da Hurri etkisi görülmeye başlamıştır³.

Öte yandan, I. Hattuşili'nin, birinci Suriye seferi sırasında Hititlerle karşılaşmış olan Kizzuwatna, Ammuna döneminde, Hurri etkisinin çok yoğun görüldüğü bağımsız bir devlet olmuştur⁴.

Bu dönemde, Telipinu fermanında anlatıldığı kadarıyla, Ammuna'ya karşı ayaklanan Galmiia, Arzawa ülkeleri ve Şallapa arasında Adaniia da sayılmaktadır⁵. Ayrıca, Kizzuwatna'nın bilinen

² H.R. Hall, "The Hittites and Egypt" *Anatolian Studies. Presented to Sir W. M. Ramsay* (Edited by W.H. Bucler, W.M. Calder), 1923, 178, (165-185); Forrer 1926, 38 vd.; Garstang-Gurney 1959, 50; Kinal 1953, 7¹⁴; Kizzuwatna konusunda daha fazla bibliyografya için bkz. Goetze 1940, 1¹; V. Souček-J. Siegelová, *Systematische Bibliographie Der Hethitologie, 1915-1995*, (I-III), Praha, 1996, III, 49-50; Ayrıca Kizzuwatna coğrafi isminin Hurrice olduğu konusunda bkz. Goetze 1940, 5-6

³ A. Goetze, "Cilicians", *JCS*, XV-XVI, 1961-1962, 48, 57, (48-58); P. Desideri, "Cilicia from Kizzuwatna to the First Century B.C.", *TTKong.* X/1, 1990, 328, (327-335)

⁴ Bryce 1987, 86⁸

⁵ KUB XI 5 Öy. 14-15; KUB II 1 Öy. II 7-8

ilk kralı ve İšputaḫšu'nun babası Pariiawatri, Ammuna döneminde hüküm sürmüş olmalıdır⁶.

Yine Tarsus kazıları sırasında bulunmuş ve kendini “*Büyük Kral*” olarak tanıtan İšputaḫšu'ya ait mühürden⁷, antlaşma metninden⁸ bu ve daha sonraki dönemlerde Kizzuwatna'nın, bağımsız bir ülke olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak I. Šuppiluliuma döneminde ise, Kizzuwatna bağımsız bir ülke değildi. Çünkü I. Šuppiluliuma ikinci karısı Henti döneminde⁹ ve muhtemelen birinci Suriye seferi sırasında¹⁰, oğlu Telipinu'yu “*Kizzuwatna Rahibi ya da Büyük Rahip*”¹¹ olarak bölgeye tayin etmiştir¹². Prens Henti, prens Arnuwanda ve saray

⁶ Beal 1986, 426¹¹

⁷ H. Goldman, *Excavations at Gözlükule, Tarsus II (Text-Plates). From the Neolithic Through the Bronze Age*, New Jersey, 1956, II, 246; Ayrıca mühür için bkz. Goetze 1936, 210 vd.; Goetze 1940, 8, 73-74; E. Laroche, “Etudes sur les Hieroglyphes Hittites”, *Syria*, XXXV, 1958, 253, No.1, (252-283); E. Akurgal-M. Hirmer, *Die Kunst Der Hethiter*, München, 1976, Levha. 45; J. Fauconau, “Quelques Remarques Sur Le Dechiffrement Du ‘Hittite Hieroglyphique’”, *Belleten*, XLVIII/191-192, 1985, 393, Figür 8, (381-397, Figür 1-8); A. Goetze, İšputaḫšu isminin Luwice olduğu üzerinde durmaktadır (Goetze 1940, 8; Goetze 1957, 73).

⁸ CTH 21

⁹ Bu kraliçeden ayrı olarak, Šuppiluliuma döneminin diğer kraliçeleri: Šuppiluliuma'nın annesi Danuhepa ve Tawananna'dır (H.G. Güterbock, *Siegel aus Boğazköy*, (AfO 5), Berlin, 1940, 4 vd.; H. Otten, “Die hethitischen ‘Königslisten’ und die altorientalische Chronologie”, *MDOG*, LXXXIII, 1951, 57-58, (47-71)).

¹⁰ Bryce 1992, 8

¹¹ Bryce 1992, 9¹⁵

¹² Telipinu hakkında bilgi veren diğer belgeler: CTH 44=KUB XIX 25-26; CTH 83=KUB XIX 9 I 17 vd.; CTH 88=KBo VI 28+KUB XXVI 48 Öy. 19 vd.; CTH 63=KBo III 27-29; CTH 40=KBo V 6 II 1-14

muhafızlarının şefi Zida¹³ onunla vasal antlaşması karakteri taşıyan bir protokol yapmışlardır¹⁴. Bu protokole göre, Telipinu, Kizzuwatna şehrinde, Fırtına Tanrısı, Tanrıça Hepat ve Şarruma'ya köleliğe verilmiş ve rahip yapılmıştır¹⁵.

Öte yandan, rahip Telipinu'dan önce, Kizzuwatna'ya Kantuzili isimli bir başka prens daha atanmıştır¹⁶. Bu da Kizzuwatna'nın, III. Tuthaliia döneminde Hitit devletine ilhak etmiş olduğunu göstermektedir.

III. Hattuşili dönemine tarihlendirilen bir metin¹⁷, bu dönemde Hatti ülkesinin çok zor durumda olduğu ve Armatalı düşmanın Hatti ülkelerine saldırarak, Kizzuwatna ülkesini sınır yaptığı hakkında ilginç bilgiler vermektedir. Bu metin, imparatorluğun bu güç durumunda bile, Kizzuwatna'nın bir Hitit eyaleti olarak kaldığını göstermesi açısından ilginçtir.

Ayrıca Kizzuwatna'nın, III. Tuthaliia döneminden önce de Hitit devletine katıldığı yönünde ip uçları bulunmaktadır. I. Arnuwanda dönemine tarihlendirilen İşmerik antlaşmasında, Hitit kralına sadakat yemini ettirilen İşmerik halkı, Kizzuwatna'da

¹³ 1. Šuppiluliuma'nın erkek kardeşidir.

¹⁴ CTH 44=KUB XIX 25 Öy.I 1-14; Goetze 1940, 12-14; Ayrıca yorum için bkz. Bryce 1989, 25

¹⁵ KUB XIX 26 Öy. 14 –27. ve IV 1-13; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 14-16.; O.R. Gurney, "The Hittite Title Tuhkanti-", *AS, (Special Number in Honour of the Seventy-fifth Birthday of Dr. Richard Barnett)*, XXXIII, 1983, 100-101, (97-101); Wilhelm 1989, 37; Bryce 1989, 25; Bryce 1992, 5 vd.

¹⁶ S. de Martino, "Himuili, Kantuzili", *Quattro Studi Ittiti* (a cura di Fiorella Imparati), 1991, 12-14, (5-21); Bryce 1992, 9^{16, 59}

¹⁷ KBo VI 28 Öy. 13-15

değişik şehirlere yerleştirilerek, Hitit devleti için sınır karakolu görevini yürütmüştür¹⁸.

Öte yandan Kizzuwatna'nın güneydoğu sınırını oluşturan Konya Bölgesi (Tarhuntašša-Hulaia Nehri Ülkesi), daha çok Batı Anadolu ile ilişki içinde olmuştur. Şüphesiz bunda aşılması oldukça zor Toroslar yanında, Kizzuwatna'nın I. Arnuwanda döneminde başlayan Hatti'ye ilhakının da büyük rolü vardır¹⁹.

Bununla birlikte, Kizzuwatna antlaşma metinlerinin kırık olmalarından dolayı, bunların hangi Hitit kralları ile yapıldığı bilinmemektedir. Bu yüzden bu antlaşmaların tarihlendirilmeleri konusunda problemler ortaya çıkmaktadır. Bu problemleri çözmek için bir çok teori ortaya atılmıştır.

Bu konuda kapsamlı bir çalışma, R.H. Beal tarafından yapılmıştır²⁰. O, bu metinleri lingustik açıdan değerlendirmiştir.

Bunlardan İšputaḫšu²¹, Eḫeia²², Pillia²³, Paddatiššu ve Šunaššura antlaşmaları üzerinde bazı yorumlar yapmıştır. Özellikle bu antlaşmalardan Akadca olarak yazılmış Paddatiššu antlaşmasının, Eḫeia ve İšputaḫšu antlaşmalarında kullanılan Akadca ile çok yakın benzerlik gösterdiği üzerinde durarak, bu üç kralın Gasıp ve Orta Krallık dönemlerinde yaşamış olabileceklerini düşünmüştür²⁴.

¹⁸ Bu antlaşma konusunda bkz. Cavaignac 1949, 85 vd.; Kempinski-Koşak 1970, 191 vd. Ayrıca aşağıda CTH 133'teki çeviriye bkz.

¹⁹ Karauğuz 2000, 230

²⁰ Beal 1986, 424-445

²¹ CTH 21

²² CTH 29

²³ CTH 25; Bu antlaşma metinleri hakkında bibliyografya için bkz. *Antlaşma Metinlerinin Katalog Numaraları*

²⁴ Beal 1986, 431; Ayrıca bkz. V. Korořec, "L'évolution des Traités Publics Cunéiformes", *Actes du XXIXe Congrès international des*

Ayrıca, Šunaššura antlaşmalarının Akadca nüshası, daha önceleri II. Muwattalli, II. Muršili²⁵ ve I. Šuppiluliuma²⁶ dönemine tarihlendirilirken o, II. Tuḫaliia dönemine yerleştirilmesi üzerinde durmuştur²⁷.

Böylece, ona göre, Kizzuwatna antlaşmaları şöyle gruplandırılmalıdır²⁸:

Pariawatri-Ammuna (M.Ö. 1550-1525)

İšputaḫšu-I. Ḫuzziia/Telipinu (M.Ö. 1525-1500)

Eḫeia-Taḫurwaili/Alluwamna (M.Ö. 1595-1495/0)

Paddatiššu-II. Ḫantili (M.Ö. 1490-1480)

Pillia-II. Zidanta (M.Ö. 1490-1470)

Talzu-II. Ḫuzziia (M.Ö. 1470-1460)

Šunaššura-II. Tuḫaliia (M.Ö. 1460-1430)

Kantuzzili-I. Arnuwanda (M.Ö. 1430-1410)

Telipinu- I. Šuppiluliuma (M.Ö. 1380-1340)

Öte yandan, Šunaššura antlaşmasında geçen Kizzuwatna'da bulunan şehirler (§60-64: IV 40-66) Ovalık Kilikia'da sıralanmış olmalıdır. Bu şehirler dağlık kısımdan hemen sonra başlamalıdır.

Orientalistes. Section organisée par Arnaud D. Assyriologi, 1975, Paris, (13-22)

²⁵ Weidner 1923, 88⁸

²⁶ Beal 1986, 432⁴³

²⁷ Beal 1986, 432; Ayrıca bu konuda bkz. del Monte 1981, 219-220; Wilhelm 1988, 368 vd.; Yine G. Wilhelm, Akadca-Hititçe olarak yazılmış olan Šunaššura antlaşmalarını, II. Tuḫaliia döneminden biraz daha erken döneme koyar. V. Korošec'e göre ise, Šunaššura antlaşma metinlerinden, Akadcasının 11-16. paragrafları, daha önce yazılmış bir antlaşmanın izlerini taşımaktadır (Korošec 1982, 168 vd.).

²⁸ Beal 1986, 441, 443, 445

Dolayısı ile dağlık kısım, doğal Kizzuwatna sınırını belirlemiş olmalıdır. Sınırın Kayseri kısmı ise, Fraktin²⁹, Hanyeri³⁰, Taşçı³¹ ve

²⁹ Bilindiği üzere bütün bu anıtlar, tanrıların kutsanması ve Hitit Büyük Kralının elde ettiği başarılar karşısında, tanrıya duyduğu saygıyı göstermek amacıyla yapılmışlardır. 3,25 m. uzunluğunda, 1,30 m. yükseklikte olan Fraktin anıtında, kral-kraliçe, tanrı ve tanrıçanın önünde libasyon yapar şekilde, *Büyük Kral Hattuşili ve Büyük Kraliçe Pudu-Hepa'nın adları yazılı olarak resmedilmişlerdir*. Buradaki diğer hiyeroglif yazıt “*Kizzuwatna ülkesinin kızı, tanrı tarafından sevilen*” şeklinde çözülmüştür (Darga 1992, 175, 177-179). Ancak son yıllarda F.C. Woudhuizen anıt üzerindeki bu yazıtı “Tanrı <tarhunt>, *Büyük Kral Hattuşili, Tanrıça Hepat, Kizzuwatna'nın kızı Büyük kraliçe Pudu-Hepa tanrı oldu (öldü)*” şeklinde okuyarak, yazıtın IV. Tuthalliia döneminde ölü çiftin anısına yapıldığı düşüncesindedir (F.C. Woudhuizen 1995, 192-194) Ayrıca bu anıt için bkz. E. Laroche, “Les Relief de Fraktin”, *Anatolia And The Ancient Near East Studies in Honour T. Özgüç, Tahsin Özgüç'e Armağan*, (Edited by K. Emre, M. Mellink, B. Hrouda, N. Özgüç), Ankara, 1989, (301-302).

³⁰ 3,40 m. uzunlukta ve 2,10 m. yükseklikte olan bu anıtta, yerel bir kral olan “*Kral Tarhunta-mi*” işlenmiştir. Ayrıca tarihi-mitolojik bir metin olan CTH 775=KUB XXVII 38 nolu metinde nakarat halinde tekrarlanan “*Dağlar, Teşup'un danası Şarruma'ya (sinesine) alsın*” deyimini, bu anıtta bulunan ve boğa üzerinde tasvir edilmiş figür, Fırtına Tanrısı Teşup ile ilişkilendirilmek istenmiştir (A. Ünal, “Hurriiler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler”, *1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara, (11-35), 26). Ayrıca bkz. E. Laroche, “Les Deux Reliefs de Fıraktin”, *Anadolu XXIII*, 1984-1997, (123-129).

³¹ Bu anıt Kayseri'nin 60 km. güney-doğusunda Bakırdağ beldesindedir. 3 m. yükseklikte olan bu anıtta, III. Hattuşili'nin kartuşu yer almaktadır. Ayrıca Taşçı I anıtından ayrı olarak, bu anıtın bulunduğu dere yatağının 100 metre güneyinde, kalker üzerine işlenmiş, Taşçı II olarak adlandırılan başka bir kabartma daha keşfedilmiştir (Darga 1992, 175-177).

İmamkulu³² anıtları ile çevrilmiştir. Bilindiği üzere bu anıtlar, Hititlerin güneye düzenledikleri askeri seferler sırasında kullanılmış, Toroslar üzerindeki önemli yol geçitleridir (Harita:2).

Ayrıca Šunaššura antlaşmasının II. Tuḫaliia dönemine tarihlendirilmesi doğru ise, bu antlaşmada geçen (§61) ve genellikle Porsuk Höyük ile eşitlenen Šaliia şehri, imparatorluğun başından beri, Kizzuwatna'ya geçişte önemli bir rol oynamış olmalıdır (Harita:2).

³² Kayseri-İmamkulu yöresinde bulunan bu anıtta, yerel bir kral “*Prens Tešupa* ya da *KARAS-muwa*”nın önünde, başları öne eğik üç dağ tanrısının sırtına basan Fırtına Tanrısı, boğa koşulu (Hurri-Šerri) arabasına sol ayağını atar şekilde ve Dağ Tanrıları ile birlikte resmedilmiştir (Darga 1992, 179-181).

*1. Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki
Antlaşma
CTH 26³³*

§1 (Öy. 1-5)

[Eğer Büyük Kral'ın bir kölesi (tebaası), beyine karşı komplo kurarsa ve sonra Kizzuwatna ülkesine giderse ve Büyük Kral] kaçığı arkadan [gönderirse ve şöyle söylerse: "O bana karşı isyan etti. Ben onu geri verdirteceğim!"] Eğer suç [doğru ise, kaçak geri verilsin. Fakat kaçak onu redder (ve şöyle) iddia ederse]: "Ben [bizzat kendim] ona karşı isyan etmedim." Onun sözü [doğru değildir. Hititler ne kadar güvenilir olursa olsun], Paddatiššu yemin istesin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kaçak geri verilsin.

§2 (Öy. 6-10)

Eğer Paddatiššu'nun bir kölesi, beyine karşı komplo kurar ve sonra Hatti ülkesine giderse [ve] Paddatiššu kaçığı arkadan gönderir (ve) şöyle söylerse: "O bana karşı isyan etti. Ben onu geri verdirteceğim!" [Eğer] suç doğru ise, kaçak geri verilsin. Fakat kaçak (suçu) reddeder (ve şöyle) iddia ederse: "[Ben bizzat kendim] ona karşı isyan etmedim." Onun sözü doğru değildir. Kizzuwatnalılar ne kadar güvenilir olursa olsun], [Büyük Kral]

³³ *Akadca*: KUB XXXIV 1+KBo XXVIII 105a+KBo XXVIII 105b

Transkripsiyon: Meyer 1953, 112-118

Çeviri: Meyer 1953, 113-119; Bryce 1987, 95-96 (I 17-20; II 21-29); Beckman 1996, 12-13

Yorum: Kestemont 1974, 91-92; Alpman 1982, 297; Bryce 1987, 95-96; Desideri-Jasink 1990, 66-67; Ünal 1997, 146

yemin istesin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kaçak geri verilsin.

§3 (Öy. 11-13)

[Eğer] Büyük [Kral] ya oğlunu ya da kölesini, Paddatiššu'ya gönderirse, Paddatiššu ona kötülük yapmasın. Ve eğer Paddatiššu ya oğlunu ya da kölesini, Büyük Kral'a gönderirse, Büyük Kral ona kötülük yapmasın.

§4 (Öy. 14-16)

[Eğer] Büyük Kral'm bir kölesi, Hatti ülkesinde kalırken, beyine karşı komplo kurar ve Paddatiššu bunu işitirse, o, Büyük Kral'a bu (olayı) haber etsin. Paddatiššu'nun bir kölesi, Kizzuwatna ülkesinde kalırken, beyine [karşı] komplo kurarsa ve Büyük Kral bunu işitirse, o, bu (olayı) Paddatiššu'ya haber etsin.

§5 (A.kn. 17-20)

[Eğer] Büyük Kral'm kadınları, malları, büyük ve küçükbaş hayvanlarının dahil olduğu [şehir halkı] yola çıkar ve Kizzuwatna ülkesine giderse, [Paddatiššu] onları yakalasın ve onları Büyük Kral'a geri versin. Ve eğer Paddatiššu'nun [kadınları], malları, büyük ve küçükbaş hayvanlarının dahil olduğu şehir halkı yola çıkar ve Hatti ülkesine giderse, [Büyük Kral] onları yakalasın ve onları Paddatiššu'ya geri versin.

§6 (A.kn. 21-Ay. 29)

[Eğer bir] Hititli yanlış bir şekilde şöyle haber verirse: “[Malların] ve kadınların dahil olduğu şehir halkı yola çıktı ve Kizzuwatna ülkesine girdi.” Fakat kadınların dahil olduğu halk, [hiçbir surette] yola çıkmazsa ve eğer gerçekten hayvan sürüsüyle ilgilenenler varsa, [sonra] hangi güvenilir Hititli olursa olsun, Paddatiššu yemin istesin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kadınlar geri verilsin. Ve eğer Kizzuwatna ülkesinden biri [yanlış şekilde] şöyle haber verirse: “Kadınlar ve malların dahil olduğu şehir halkı yola çıktı ve [Hatti ülkesine] girdi.” Fakat kadınların dahil olduğu şehir

halkı hiçbir surette yola çıkmazsa ve eğer gerçekten hayvan sürüsüyle ilgilenenler varsa, sonra hangi güvenilir Kizzuwatnalı olursa olsun, [Büyük Kral] yemin etsin. (Ve) bu konu hakkında yemin etsinler. Ve kadınlar geri verilsin.

§7 (Ay. 30-33)

[Eğer] sığ[ır sürüsü], Hatti ülkesinden, Kizzuwatna bölgesi sınırı içine girerse, [(bu sürü) arasından(?)] bazılarını çalan bir hırsız, madur için tam iki katını versin. Ve otuz şeşel gümüş ödesin. [Eğer ...] ödemezse, sonra o, bir hırsızdır. Ve o, ... olsun. [Eğer ...], sığır sürüsü hırsıza gitsin ve o, ölüme konulsun.

§8 (Ay.34-37)

[Eğer sığır sürüsü], Kizzuwatna ülkesinden, Hatti ülkesi bölgesi sınırına girerse, [(bu sürü) arasından(?)] bazılarını çalan bir [hırsız], madur için tam iki katını versin. Ve otuz şeşel gümüş ödesin. [Eğer o ...] ödemezse, sonra o, bir hırsızdır. Ve ... olsun. [Eğer ...], sığır sürüsü hırsıza gitsin ve o, ölüme konulsun.

§9 (Ay. 38-40)

[Eğer bir Hititli], Kizzuwatna [ülkesinin bir adamına], bronz bir mızrak, bronz bir bıçak ya da bronz bir balta, [...] ile vurursa, *Metnin diğer bölümleri kırıktır.*

**2. Šunaššura ve II. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma
CTH 41, 13f³⁴**

³⁴ **I. Akadca:** I. 1. A. KBo I 5, B. KUB III 4=A II 11-28, C. KBo XXVIII 106, D. KBo XXVIII 108+KBo XXVIII 107, 2. KBo XVIII 75, **Fragmanlar** KBo XIX 40; 106/a; 2556/c, **II. Hititçe:** A. KUB VIII 81+KBo XIX 39, B. KUB XXXVI 127 (CTH 131)

Transkripsiyon: E. Golla, *Der Vertrag des Hattikönigs Muršil mit dem Könige Šunaššura von Kizwadna*, Breslau, 1920 (Dissertation); Weidner 1923, 89-111 (Akadca); A. Goetze, "Das Hethitische Fragment des Šunaššura-Vertrags", *ZA*, XXXVI=NF, II, 1924, (11-18), (Hititçe); Goetze 1940, 36-39 (I 5-37); 41-42 (IV 5-10); 50-51 (IV 40-66); del Monte 1981, 215-229 (Hititçe Öy. 1-19; II 1-15; III 2-18); del Monte 1985, 263; Beckman 1986, 19³¹ (I 57-59)

Çeviri: Luckenbil 1921, 180-187; Weidner 1923, 89-111; Goetze 1940, 51 (IV 40-66); Garstang-Gurney 1959, 59; Liverani 1973, 272 (I 50-57; II 16-21, 26-36; III 21-26), 274 (II 63-69; III 4-5, 27-33), 276-279 (I 38-48; III 42-48; IV 19-24) Desideri-Jasink 1990, 79-81 (IV 40-66); Beckman 1996, 14-22; Karauğuz 2000, 143-146 (I 5-48; IV 40-66)

Yorum: A. Goetze, "Šunaššura: An Indian King of Kizzuwatna", *Oriental Studies, Honour of Dasturji Saheb Cursetji Erachji Pavry*, 1934, (127-129); Goetze 1940, 48-59; Goetze 1957, 99; Petschow 1963, 241-249; V. Korošec, "Pogodba s Paddatiššem iz Kizzuvatne (KUB XXXIV 1). (Vertrag mit Paddatiššu aus Kizzuwatna (KUB XXXIV 1))", *Zbornik radov Posvećenog Albertu Vajsu, Beograd, Institut za Pravnu istoriju na Pravnom Fakultetu u Beogradu*, Zusammenfas, 1966, (43-44); F. Cornelius, "Neue Arbeiten zur Hethitischen Geographie", *Anatolica*, I, 1967, 63 (62-77); Houwink ten Cate 1970, 60 vd., 77; M. Liverani, "Storiografia Politica Hittita. I. Šunaššura, ovvero: della reciprocità", *OA*, XII, 1973, (267-297); Liverani 1973, 267 vd.; Kestemont 1974, 91; V. Korošec, "Über den nichtparitätischen Charakter einiger keilschriftlicher Staatsverträge (Sunassura, Naramsin)", *La XXXIe Session de la Société Internationale Fernand de Visscher pour l'histoire des droits de l'Antiquité, Trieste, 22-25 septembre 1976, 1977-1978*, 499; H.M.

§1 (A Öy. I 1-4)

[Ḫatti ülkesi kralı(?) Büyük Kral] Tuḫaliia'nın mührü. [Šunaššura(?) ile ...]-dığında, onlar birbiriyle yemin etti. Ve bu antlaşmayı birbiriyle akdettiler.

§2 (A Öy. I 5-7)

Önceden büyük babamın zamanında, Kizzuwatna ülkesi, Ḫatti ülkesinin parçası (sömürgesi) olmuştu. Fakat sonradan Kizzuwatna ülkesi Ḫatti ülkesinden ayrıldı ve Hurri ülkesinin (sadakat besleyerek) tarafına geçti.

§ 3 (A Öy. I 8-13)

[Şimdi] Majestemin köleleri olan İšuwa ülkesi halkı, Majesteme karşı düşmanlığa [başladı]. Ben Majestem onlara karşı [savaşa] gittim (ve) İšuwa ülkesini yendim. Fakat [İšuwa halkı] Majestemin

Kümmel, "Kizzuwatna", *RIA*, V, 1976-1980, 628-629, (627-631); V. Korošec, "Über den nichtparitätischen Charakter des Šunaššura-Vertrages (KBo I, 5)", *Vorträge gehalten auf der 28. Rencontre Assyriologique Internationale in Wien, 6. 10. Juli 1981*, *AfO Beiheft* 19, 1982, (Edited by H. von Hirsch, H. Hunger), (168-172); Korošec 1982, 169-172; V. Korošec, *Pogodba med Šuppiluliuma I. in Šunaššurom iz Kizzuwatne (KBo I, 5). Pogodba med Narām-Sinom in neznanim Elamskim vladarjem. (Der Vertrag zwischen Šuppiluliuma I. und Šunaššura von Kizzuwatna (KBo I, 5). Der Vertrag zwischen Narām-Sin und dem unbekannten elamischen Herrscher (MDP XI, 2-11), Ljubljana, 1983; Beal 1986, 432-445; Bryce 1987, 96-97; Wilhelm 1988, 359-370; Wilhelm 1989, 29 vd.; A. Altman, "On the Legal Meaning of Some the Assertions in the 'Historical Prologue' of the Kizzuwatna Treaty (KBo I 5)" *Bar-Ilan Studies in Assyriology Dedicated to Pinhas Artzi*, (Edited by J. Klein, A. Skaist), 1990, (177-206); Desideri-Jasink 1990, 68-69, 79-85; Börker-Klähn 1996, 43 vd., 62 vd.; Ünal 1997, 146;*

önünden kaçtı. (Ve) Hurri ülkesine indi. Ben Majeste Hurrililere (haber) gönderdim: “Kölerimi iade et!” Fakat Hurrililer, Majesteme şöyle haber gönderdi: “Hayır! (Geri vermeyeceğiz).”

§4 (A Öy. I 14-19)

Önceleri, büyük babamın zaminında, bu şehirlerin halkı Hurri ülkesine gelmiş (ve) orada yerleşmişlerdi. Onlar sonradan Hatti ülkesine kaçak olarak geldi. Fakat şimdi, sonuçta sığırlar ahırını seçti. Onların tamamı ülkeme geldi.

§5 (A Öy. I 20-24)

Hurri ülkesi kralı, ben Majesteye kölelerimi iade etmedi. Fakat yaya ve arabalı savaşçıları sevk etti. Onlar Majestemin yokluğunda İšuwa ülkesini yağmaladı (ve) buldukları tüm NAM.RA³⁵, sığır (ve) koyunları Hurri ülkesine götürdü. Ben Majeste (ise), diğer bir düşmanla savaşmak için başka bir yerde kaldım.

§6 (A Öy. I 25-29)

Hurri [kralı] yeminini bozdu. Bunun üzerine ben Majeste, Hurrililere şöyle bir (haber) gönderdim: “Eğer bazı ülkeler senden ayrılıp (ve) Hatti ülkesine (sadakatle) geçmek isterlerse, böyle bir şey nasıl olacak?” Hurri kralı, ben Majesteye şöyle haber gönderdi: “Aynen bu şekilde!”

³⁵ Bilindiği üzere Hititler kendi halklarını hürler, köleler ve NAM.RA’lar (Akadca: MUŠKENU, Hititçe: arnuwala-) olarak sınıflandırmaktaydı. NAM.RA’lar, Hitit devletinin yendiği ülkelerden tutsak olarak alınarak, ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirilmekte ve genellikle hürlerle ceza hukuku bakımından aynı şartlara tabi tutulmakta idiler. Bu kelime hakkında daha detaylı bilgi için bkz. S. Alp, “Hititlerde Sosyal Sınıf NAM.RA’lar ve İdeogramın Hititçe Karşılığı”, *Belleten*, L, 1949, (245-270); Ayrıca bkz. A.Z. Chernysheva, “The Captives of the Hittites”, *Vestnik Drevnei Istorii*, CLXIX/4, 1986, (69-77)

§7 (A Öy. I 30-33)

Şimdi Kizzuwatna ülkesi halkı, Hitit sığıridir ve ahırlarını seçti. Onlar Hurri kralından ayrıldı (ve) Majestemin tarafına geçti. Hurri kralı, Hatti ülkesine karşı günah işledi. Ve o, Kizzuwatna ülkesine karşı ciddi bir günah işledi.

§8 (A Öy. I 34-37)

Kizzuwatna ülkesi kurtuluşuna, fazlasıyla sevindi. Şimdi Hatti ve Kizzuwatna ülkesi yeminden (baskıdan) kurtarıldı. Şimdi ben Majeste, Kizzuwatna ülkesi halkına bağımsızlığını verdim.

§9 (A Öy. I 38-44)

Hurrililer, Šunaššura'ya bir köle (gibi) sesleniyor. Fakat şimdi Majestesi onu gerçek bir kral yaptı. Šunaššura, Majestesinin huzuruna gelsin. Ve Majestesinin yüzüne baksın. O, Majestesinin huzuruna gelir gelmez, Majestesinin asıladeleri koltuklarından <kalksın>. Hiç kimse ondan üstün olmasın. O, Kizzuwatna ülkesine dönmeyi <istediği> an, gitsin.

§10 (A Öy. I 45-48)

Her ne zaman Majestesi onu: “Benim huzuruma gel!” diye çağırırsa, o, gelmek istemezse, onun oğullarından hangisini Majestesi görevlendirmişse, Majestesinin huzuruna gelsin. Ancak o, kesinlikle Majestesine vergi ödemesin.

§11 (A Öy. I 49-54)

Majestesi Büyük Kral, Šunaššura'yı isyana tahrik etmesin (ve) ona düşman olmasın. Majestesi bizzat kendi şahsını ve ülkesini koruduğu gibi, aynı şekilde, Šunaššura'nın şahsını ve ülkesini de korusun. Šunaššura'nın ardılı olarak tayin ettiği oğullarından hangisi olursa olsun, Majestesi krallığı korusun.

§12 (A Öy. I 55-59)

Büyük Kral Šunaššura, Majestesine karşı isyan etmesin (ve) ona düşman olmasın. Šunaššura bizzat kendi şahsını ve ülkesini koruduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin ülkesini ve şahsını da

korusun. Majestemin, Šunaššura'ya ardılı olarak tayin ettiği oğullarından hangisi olursa olsun, Šunaššura krallığı korusun.

§13 (A Öy. I 60-64)

Eğer biri, Majestesine karşı isyan ederse [ve o, onu yakalarsa], Majestesi onu istediği gibi yapsın. [Eğer düşman] Hatti ülkesinde ise (ve) [o, şehri zaptetmiş ya da etrafını kuşatmışsa], o, Majestesinin düşmanı olduğu [gibi, aynı şekilde, Šunaššura'mn da düşmanı olsun].

§14 (A Öy. I 65-Öy. II 1)

[Eğer Hititler bu düşmanı] yakalarsa, [onu öldürsün. Eğer] onlar [Šunaššura'nın himayesine] onu verirlerse, [o, onu öldürsün. Šunaššura, Hatti ile barış halinde olsun. Eğer Majestesi, Šunaššura'dan yardım isterse, o, ona] tahtı [iade etsin. Eğer Hititler o düşmanı öldürmez] ya da [onu öldürsün diye, Šunaššura'nın himayesine vermezse], Šunaššura yapabildiği kadar, [Hatti ülkesine] doğru [düşmanları sevketsin].

§15 (A Öy. II 2-6)

Eğer biri, Šunaššura'ya karşı isyan ederse ve o, onu yakalarsa, Šunaššura dilediği gibi [yapsın]. Eğer düşman Kizzuwatna ülkesinde ise (ve) o, şehri zaptetmiş ya da etrafını kuşatmışsa, o, Šunaššura'nın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin de düşmanı olsun.

§16 (A Öy. II 7-10)

Eğer Kizzuwatna halkı, düşmanı yakalarsa, onlar onu öldürsün. Eğer onlar Majestesinin himayesine onu verirlerse, o, onu öldürsün. Majestesi Kizzuwatna ülkesi [ile] barış halinde olsun.

§17 (A Öy. II 11-15)

[Eğer] Šunaššura, Majestesinden yardım isterse, o, ona tahtı iade etsin. Eğer Kizzuwatna [ülkesi] halkı, düşmanı öldürmezse ya da o, öldürsün diye Majestesinin himayesine onu vermezse, Majestesi yapabildiği kadar, Kizzuwatna ülkesine karşı düşmanları sevketsin.

§18 (A Öy. II 16-18)

Eğer herhangi biri, tek bir kişiyi ya da bir şehri isyana kışkırtırsa ve Majestesine karşı savaşa başlatırsa, Šunaššura onu iştir iştirmez, Majestesine bildirsin(?).

§19 (A Öy. II 19-21)

Eğer herhangi biri, tek bir kişiyi ya da [bir şehri] isyana kışkırtırsa ve Šunaššura'ya karşı [savaş başlarsa], Majestesi onu iştir iştirmez, Šunaššura'ya bildirsin(?).

§20 (A Öy. II 22-23)

Eğer herhangi bir ülke, Majestesine [karşı] savaşa başlarsa, Šunaššura onu iştir <iştirmez>, [Majestesine] bildirsin(?).

§21 (A Öy. II 24-25)

Eğer herhangi bir ülke, Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, Majestesi onu iştir iştirmez, Šunaššura'ya bildirsin.

§22 (A Öy. II 26-28)

Eğer Majestesinin ülkesindeki herhangi bir şehir, savaşa başlarsa, o, Majestesinin düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Šunaššura'nın da (düşmanı) olsun. Onlar birlikte savaşsın.

§23 (A Öy. II 29-30)

Šunaššura ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin.

§24 (A Öy. II 31-33)

Ve Majestesi ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin. Ancak şehir Majestesinin bölgesinde kalsın.

§25 (A Öy. II 34-36)

Ve eğer Šunaššura'nın ülkesindeki herhangi bir şehir, savaşa başlarsa, o, Šunaššura'nın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, Majestesinin de (düşmanı) olsun. Onlar birlikte savaşsın.

§26 (A Öy. II 37-38)

Šunaššura ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larını ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin.

§27 (A Öy. II 39-41)

Ve Majestesi ele geçirdiği bir şehrin askerlerini, NAM.RA'larmı ve malını alsın. Hiç kimse ona itiraz etmesin. Ancak şehir Šunaššura'nın bölgesinde kalsın.

§28 (A Öy. II 42-45)

Eğer herhangi bir ülke, Majestesine karşı savaşa başlarsa, o ülke Šunaššura'nın yemini altına alınmıştır. Majestesi, Šunaššura'dan askeri yardım iste(diğinde), Šunaššura onu sağlasın.

§29 (A Öy. II 46-48)

Eğer Šunaššura askerleri temin eder ve (şöyle) söylerse: "Düşmana karşı (savaşa) başla." Majestesi (savaşa) başlasın. Eğer böyle söylemezse, onlar ülkesinde nöbette kalsın.

§30 (A Öy. II 49-50)

Eğer o, düşmana karşı askerleri (savaşa) sürerse, Majestesinin askerleri ele geçirdikleri NAM.RA'ları alsın. Šunaššura'nın askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın.

§31 (A Öy. II 51-55)

Eğer herhangi bir ülke, Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, o ülke Majestesinin yemini altına alınmıştır. Šunaššura, Majestesinden askeri yardım istesin ve Majestesi ona, onu sağlasın.

§32 (A Öy. II 56-58)

Ve eğer Majestesi askerleri temin eder ve (şöyle) söylerse: "Düşmana karşı (savaşa) başla." Šunaššura (savaşa) başlasın. Eğer o, böyle söylemezse, onlar ülkesinde nöbette kalsın.

§33 (A Öy. II 59-62)

Eğer o, düşmana karşı askerleri (savaşa) başlatırsa, Šunaššura'nın askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın. Majestesinin askerleri ele geçirdiği NAM.RA'ları alsın.

§34 (A Öy. II 63-69)

Eğer Majestesine karşı ciddi bir tehdit olursa ve çok sayıda düşman onun ülkesine girerse, eğer Šunaššura'nın ülkesine dokunulmazsa, sen Šunaššura yardımına askerlerinle birlikte gel. Eğer sen bazı işlerinden dolayı meşgulsen, ordunun başında oğlunu gönder. Yardımına gel!

§35 (A Ay. III 2-6)

Eğer Šunaššura'ya [karşı] ciddi bir tehdit [olursa] ve çok sayıda düşman onun ülkesine girerse, eğer Majestenin ülkesine dokunulmazsa, ben Majeste ordularıyla birlikte yardımına geleceğim. Eğer ben Majestem bazı işlerimden dolayı meşgulsem, ordunun başında yüksek rütbeli bir memuru göndereceğim.

§36 (A Ay. III 7-10)

Her kim Majesteme karşı savaşa başlarsa, (o), Šunaššura'nın düşmanı olsun. Šunaššura beni desteklesin. Biz onunla (birlikte) savaşağız.

§37 (A Ay. III 11-13)

Her kim Šunaššura'ya karşı savaşa başlarsa, sizin düşmanınız, Majestenizin (düşmanı) olsun. Majesteniz beni desteklesin. Biz onunla (birlikte) savaşağız.

§38 (A Ay. III 14-15)

Ben Šunaššura, Majestenize karşı isyana tahrik eden her kim olursa olsun, onu arayıp bulacağım.

§39 (A Ay. III 16-17)

Ve Šunaššura'ya karşı isyana tahrik eden her kim olursa olsun, Majesteniz onu arayıp bulacak.

§40 (A Ay. III 18-19)

Gelecekte Hatti ülkesi, Kizzuwatna ülkesine karşı herhangi birini, kötü isyana kışkırtmasın.

§41 (A Ay. III 20-21)

Ve gelecekte Kizzuwatna ülkesi, Hatti ülkesine karşı herhangi birini, kötü isyana kışkırtmasın.

§42 (A Ay. III 22-24)

Eğer bir Hititli, bir takım düşmanın ağzından, Šunaššura ile ilgili bazı haberler duyarsa, o, Šunaššura'ya onu bildirsin(?).

§43 (A Ay. III 25-27)

Ve eğer Kizzuwatna ülkesinden biri, bir takım düşmanın ağzından, Majestesi ile ilgili bazı haberler duyarsa, o, Majestesine onu bildirsin(?).

§44 (A Ay. III 28-30)

Eğer Majestesi, Šunaššura'ya elçisini gönderirse, Šunaššura herhangi bir şekilde ona kötü davranmasın. O, onu bitki büyüğü yardımıyla tuzağa düşürmesin(?).

§45 (A Ay. III 31-34)

Eğer Šunaššura, oğlunu ya da elçisini Majestesinin huzuruna <gönderirse> ya da eğer Šunaššura bizzat kendi gelirse, Majestesi herhangi bir şekilde onlara kötü davranmasın. O, bitki büyüğü yardımıyla onları tuzağa düşürmesin(?).

§46 (A Ay. III 35-36)

Hatti ve Kizzuwatna ülkesi müttefik olsun. Onlar birbiriyle dostça ilişkilerini sürdürsün.

§47 (A Ay. III 37-39)

Üstelik, eğer Hurri ülkesinin herhangi bir şehri, Šunaššura'nın şehirleri ile çatışırsa, biz Hurri kralına karşı, onun şehirlerinin herhangi birinde yan yana savaşacağız.

§48 (A Ay. III 40-44)

Majestesinin askeri ele geçirdiği NAM.RA'ların hepsini alsın. Ve Šunaššura'nın askerleri ele geçirdiği tüm NAM.RA'ları alsın. Ben Majestem, Šunaššura'ya o şehri vereceğim. Ben Majestem onun ülkesini genişleteceğim.

§49 (A Ay. III 45-49)

Ve Hurri ülkesinde yendiğimiz hangi şehirle ilgili olursa olsun, ben Majestemin aldıklarını iste. Ve ben onun isteklerinin tümünü Šunaššura'ya vereceğim. Gelecekte, Kizzuwatna ülkesi (hiçbir zaman) Hurri ülkesine tekrar geri verilmesin.

§50 (A Ay. III 50-55)

Üstelik, eğer Hurri ülkesi kralı, Šunaššura'nın kendi çevresinden kurtulduğunu ve Majesteme geri döndüğünü işitirse, eğer Hurri ülkesi kralı, Šunaššura adına bazı hediyeler hazırlarsa, ben Majestem onun hediyesini kabul etmeyeceğim.

§51 (A Ay. III 56-59)

[Eğer] Hurri ülkesi kralı, Šunaššura hakkındaki iddiasından(?) vazgeçerse ve (şöyle) söylerse: "Kizzuwatna ülkesi Majestenize aittir. Ben Kizzuwatna ülkesi [ile] kanunsuz bir (şekilde) irtibata(?) geçmeyeceğim."

§52 (A Ay. III 60-63)

Eğer Hurri ülkesi kralı, yemin altına şartları şöyle koyarsa: "[Majesteniz] karşılıklı olarak bana, Hurri ülkesi kralı ile hediye hazırlasın. Ve sonra Hurri ülkesi kralı, Šunaššura'dan (hediye) isteme hakkından(?) vazgeçmezse, ben Majeste [onun] hediyesini kabul etmeyeceğim.

§53 (A Ay. IV 1-4)

Paragraf çevrilemeyecek kadar kırkıktır.

§54 (A Ay. IV 5-10)

Daha sonra ben, Šunaššura'nın malı olarak geri verilen Hurri ülkesinin herhangi bir şeyini, Urušša halkını ve tüccarlarını, Hurri ülkesi kralına geri vermeyeceğim. Sonradan eğer Hurri ülkesi kralı, nazik bir şekilde onları isterse, ben Majestem kabul etmeyeceğim. Hurri ülkesi kralı bu konuda yemin etsin.

§55 (A Ay. IV 11-13)

Eğer bu düşman benim düşmanımsa, Majesteminki de benim düşmanımdır. Sonra o, sen Šunaššura'nın da düşmanıdır. Bu düşman daima her ikimizle savaşsın.

§56 (A Ay. IV 14-18)

Ve eğer Šunaššura şöyle söylerse: “Hatti askerleri yardımına gelseydi, onların vahşeti neredeyse ülkemi kaplayacaktı.” Bununla birlikte ben Majestem, sen Šunaššura için yaya ve arabalı savaşçıları nasıl temin ettiysem, sen de aynı şekilde benim için yaya ve arabalı savaşçıları temin et.

§57 (A Ay. IV 19-24)

Üstelik ben Majeste, Hurri ya da Arzawa ülkesine karşı savaşa gidersem, Šunaššura yüz süvari ve bin piyade asker temin etsin. Ve Majestemin nezaretinde orduya katılsın. Onlar Majestemin huzuruna varana kadar, sen, sefer için gerekli hazırlıkları yerine getir.

§58 (A Ay. IV 25-31)

Üstelik biz önceden yaptığımız yemin tabletini geçersiz kılacağız. Gerçekte, biz Hurri kralının sözlerini atacağız. Üstelik Šunaššura, artık Hurri ülkesi kralının [kölesi] değildir. Biz başka bir tablet yapacağız. Ayrıca Šunaššura, Hurri ülkesi kralına elçisini göndermesin. Ve ülkesine, Hurri ülkesinin elçisinin girmesine izin vermesin.

§59 (A Ay. IV 32-39)

Üstelik ben Majestemin gönderdiği, sözlerin yazılı olduğu bir tabletle ve sana sözlü olarak yanıt veren elçi<nin> sözleriyle ilgili olarak, eğer elçinin sözleri tabletin sözleriyle uyuşursa, ey Šunaššura o elçiye güven. Fakat eğer elçinin söylediği sözler tabletin sözleri ile uyuşmazsa, sen Šunaššura elçiye güvenme ve onun (getirdiği) haberin kötü sözlerini işitme.

§60 (Ay. IV 40-42)

Deniz yönünde, Lamiia şehri Majestesine aittir. Ve Pitura şehri, Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Lamiia'yı tahkim etmesin.

§61 (Ay. IV 43-51)

Aruna şehri Majestesine aittir. Pitura şehrine doğru sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Aruna şehrini tahkim etmiyecek. Šaliia şehri Majestesine aittir. Zinziluwa (ve) Erimma şehri Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Šaliia şehrini tahkim etsin. Anamušta şehri Majestesine aittir. Zabarašna şehri dağı Šunaššura'ya aittir. Sınır bölgesi iyice araştırılacak ve onu kendi aralarında bölecekler. Majestesi, Anamušta şehrini tahkim etsin.

§62 (Ay. IV 52-57)

Eskiden beri onların ikisi arasındaki sınır şöyledir: Turutna şehri yönünde hangi şehir olursa olsun, Büyük Kral'ındır. Ataniia ülkesi yönünde hangi şehir olursa olsun, Šunaššura'nındır. Luwana şehri yönündeki, Durpina şehri Šunaššura'nın sınırındır. Hatti ülkesi yönünde hangi şehir olursa olsun, Büyük Kral'ındır. Ataniia ülkesi yönündeki hangi şehir olursa olsun, Šunaššura'nındır.

§63 (Ay. IV 58-61)

Šerigga şehri Majestesine aittir. Luwana şehri Šunaššura'ya aittir. Šamri nehri onun sınırındır. Büyük Kral, Ataniia ülkesi yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Šunaššura, Hatti ülkesi yönünde Šamri nehrini geçmesin.

§64 (Ay. IV 62-66)

Zilapuna şehri yönünde Šamri nehri sınırındır. [] şehri yönünde Šamri nehri Šunaššura'nın sınırındır. Šunaššura, Hatti yönündeki Šamri nehrini geçmesin. Büyük Kral Ataniia yönündeki Šamri nehrini geçmesin.

II. Hititçe Metin

§1 (A II 1)

[] Eğer o, []-mazsa ve Majestesine onu getirirse,

§2 (A Öy. I 6-7; Öy. II 2-4)

Eğer o bizzat kendi Kizzuwatna ülkesine başka bir ülke yolu ile giderse, Šunaššura bizzat onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri göndersin.

§3 (A Öy. I; Öy. II 5)

Šunaššura için hüküm aynıdır.

§4 (A Öy. II 6-10)

Fakat eğer herhangi bir şehir, ülke ya da bir ordu Majestesine karşı kusurlu ise ve Majestesi, Šunaššura için yürekten (şöyle) bir mektup yazarsa: “O şimdi bana aittir. Onu bil (kabul et).” Sen Šunaššura herhangi bir şekilde günah (suç) işlemeye sebep olma. (O kişinin) gözlerini Majestesine döndür.

§5 (A Öy. I 8-19; Öy. II 11-Ay. III 5)

Eğer Hatti ülkesinden bir kaçak, [Kizzuwatna ülkesine] giderse, Šunaššura onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri versin. Fakat eğer biri, kaçağı saklar ve (kaçak) onun evinde bulunursa, o, oniki köle versin. Eğer onun oniki köleyi vermeye gücü yetmezse, o, bizzat kendi [öldürülsün]. Eğer köle, kaçağı saklarsa ve eğer sahibi onun için zararı ödemezse, oniki köleyi ödemesin.

§6 (A Öy. I 13-17; Ay. III 6-7)

Eğer sahibi onun için zararı ödemezse, o, bizzat kendi köleyi versin.

§7 (A Ay. III 8)

Šunaššura için de hüküm aynıdır.

§8 (A Öy. I 18-19; Ay. III 9-12)

[Eğer] bir kaçak, Hatti ülkesinden başka bir [ülkeye] giderse ve başka bir ülkeden Kizzuwatna ülkesine gelirse, Šunaššura onu yakalasın. Ve onu Majestesine geri [versin].

§9 (A Ay. III 13)

Šunaššura için de hüküm aynıdır.

§10 (A Ay. III 14-18)

[Eğer] bir kaçak, başka bir ülkeden gelirse, [
Metin buradan sonra çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§11 (B Ay. 1-6)

[Eğer Mitanni ülkesi kralı], [Hatti ülkesi kralına karşı savaşa] başlarsa ve [Majestesi, Šunaššura'ya] (şöyle) yazsın: “[... ve] onu tanı.” Šunaššura ona herhangi kötü bir şey yapmasın. [] Eğer o, Majestesinin bir müttefiki olmazsa, ben ülkemi [] koruyacağım. Fakat o, Majestesine yazsın. Yaya ve arabalı savaşçılar gelmesin. []. Eğer yaya ve arabalı savaşçılar için ...

§12 (B Ay. 7-10)

[Eğer] Mitanni [ülkesinin kralı], Hatti ülkesi kralına karşı savaşa başlarsa, Šunaššura ona [] vermesin. O, ona ülkesinden geçmesine izin vermesin. Fakat ülkesini savunsun. O, yaya ve arabalı savaşçılarla [rıyla birlikte, (Hatti ülkesine karşı) düşmanca bir tavır içine girmesin. Eğer Šunaššura için durum elverişliyse, Majestesinin [yardımına gelsin]. Fakat eğer onun için durum elverişli değilse, o, gelmesin.

§13 (B Ay. 11-12)

[Eğer] Mitanni [ülkesi kralı], Kizzuwatna ülkesine karşı savaşa başlarsa, eğer Majestesi için [durum elverişli ise], o, Šunaššura'ya yardıma gelsin. Fakat eğer durum onun için elverişli değilse, o, gelmesin.

§14 (B Ay. 13-15)

[Eğer herhangi biri], Hatti, Mitanni ya da [başka bir ülkenin] kralına karşı kötü bir işe girişirse ve Šunaššura bunu işitirse, bu (durum) [Majestesinin] haberi olması gereken bir meseledir.

*3. İşmerik Halkı ve I. Arnuwanda Arasındaki
Antlaşma
CTH 133³⁶*

§1 (A Öy. 1-4)

[Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Arnuwanda şöyle (söyler): “Tanrı Yemini altına [koydum. Onlar kral, kraliçe, prenslere] ve Hatti ülkesine []. İşte bak, Bin T[anrısı meclise çağırdık]. (Bu olayda) onlar şahit ols[un.

§2 (A Öy. 5-11)

Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, [] şehrinin Güneş Tanrısı, [], Fırtına Tanrısı, Savaş Tanrısı, [] Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, [], Ankuwa şehrinin Tanrıça Kata[hha’sı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Tanrıça Hepat, [], Göğün, Yerin Tanrıları []

§3 (A Öy. 12-18)

Krala, kraliçeye ve prenslere karşı adaletli (olun) []. Onlara (karşı) herhangi biri kötülük [yapmasın]. Her kim kötülük yaparsa, [tanrı yeminini bozmuş olacak. Yemin tanrıları onun

³⁶Hititçe: A. KUB XXVI 41+B. KUB XXIII 68+ABoT 58

Transkripsiyon: Goetze 1940, 44 (Ay. 11-24); Cavaignac 1949, 85-87; Kempinski-Koşak 1970, 192-198

Çeviri: Goetze 1940, 45 (Ay. 11-24); Garstang-Gurney 1959, 54 (Ay. 11-24); Kempinski-Koşak 1970, 193-199; Karauğuz 2000, 148-149 (Ay.11-24)

Yorum: Kempinski-Koşak 1970, 200-217; Börker-Klähn 1996, 67 vd.

evini, tarlalarını, üzüm bahçelerini, [] ismini, neslini [] mahvetsinler.

§4 (A Öy. 19-22)

[] kral, kraliçe ve prensler [] ve ona [] herhangi biri (kötülük) plan[lamasın]. [karısı] ve çocukları[yla birlikte mahvolsun].

§5 (A Öy. 23)

Bu kısımdan sonra metin kırıktır.

§6 (B Öy. 3-6)

Bu kısım oldukça tahrip olmuştur. [Eğer herhangi bir elçi, düşman bir ülkeden size gelirse, onu gizlemeyin. Ve onu Majestesine gönderin].

§7 (B Öy. 7-12)

Paragraf oldukça tahrip olmuştur.

§8 (B Öy. 13-16)

Kaçaklarla ilgili olan bu kısım oldukça tahrip olmuştur.

§9 (B Öy. 17-20)

Hatti ülkesi kaçaklarına sürekli nefret ettirmeyin. Ve siz [] orduyu zaltaia üzerine gönderin. Siz ordunuzu döndürünüz []. Onlar korunmuştur. Başka (bir orduyu) korumayın. Sizin [ordunuz] iyi bir şekilde korunmuştur.

§10 (B Öy. 21-24)

Eğer herhangi biri, size (karşı) kötü söz söylese, - (bu kişi) ister sınır komutanı, küçük rütbeli biri, Hititli, Kizzuwatnalı herhangi biri, (ya da) babası, annesi, erkek kardeşi, kız kardeşi, oğlu, hısım akrabası [] (olsun)- herhangi biri, (bu) sözü söylese, onu hiç kimse gizlemesin. Onu yakalasın ve onu ilan etsin.

§11 (B Öy. 25-28)

Eğer ülkemde tek bir şehir, günah işlerse (ayaklanırsa), siz İşmerik halkı oraya giderseniz[], o şehrin adamlarını öldürün.

Majestesinin huzuruna NAM.RA'ları gönderin. Sığır ve koyunları siz [alın]. Fakat eğer şehirde tek bir ev (aile) gü[nah işlerse], o ailenin erkekleri ölsün. [Köleleri gönderin. Sığır ve koyunları siz alın. Eğer] tek bir adam günah işlerse, [ölsün].

§12 (B Ay. 1-6)

Önceleri, İšmerik ülkesinden yüz elli adet ağır silahlı asker gelirdi. Şimdi [] yaptım. Onlar altmış adet ağır silahlı askeri yakalasın. Ve gitsinler. Hür, köle ve ücretli ağır silahlı askerler gönderilmesin. Bu tanrı yemini altına [konsun]. Eğer ülke büyük olursa, (bunun için) tekrar ağır silahlı asker sevk edil[sin]. Bu ağır silahlı askerler arasında köle ya da ücretli bir asker [bulunursa] ve onlar gelirse, bu İšmerik halkı için suç olur.

§13 (B Ay. 7-10)

İşte bak, siz İšmerik halkının tamamı, Majesteme yeminle bağlandınız. Kralı, kraliçeyi, prensleri ve Hatti ülkesini koruyunuz. Sizin çocuklarınız prenslere yeminle bağlansın. Sizin torunlarınız, kralın torunlarına yeminle bağlansın. Gök ve yer (sizin için) serbesttir. Gelecek günlerde kral, kraliçe, prensler, (onların) hısım ve akrabalarını korusun.

§14 (Ay. 11-16)

İšmerik ülkesinin tüm insanları olan sizler, yemininizi tuttunuz. İšmerik ülkesinin Eḫal-Tešup'un, Kizzuwatna ülkesindeki şehri Zazlipa('dır/olacaktır). Ancak o, Waššukanna'da idi. İšmerik ülkesinin [], Kizzuwatna ülkesindeki onun şehri Waššukanna('dır/olacaktır). İšmerik ülkesinin War-[], onun şehri Ziiiazia('dır/olacak). Kizzuwatna <ülkesindeki> onun şehri Waššukanna('dır/olacaktır). İšmerik ülkesinin [], onun şehri Ziiiazia('dır/olacak). Kizzuwatna <ülkesindeki> onun şehri Waššukanna('dır/olacak). İšmerik ülkesinin [], onun şehri Ziiiazia('dır/olacaktır). Kizzuwatna ülkesinde o, bir Waššukannalıdır.

§15 (Ay. 17-21)

İşmerik ülkesinin dört adamı olan Aliwašu, Nanni, [,]-
limma'nın, Kizzuwatna ülkesindeki şehri []('dır/olacaktır).
İşmerik ülkesinin iki adamı olan Mazziia ve Hurlanni'nin şehri
Adara('dır/olacaktır). Kizzuwatna ülkesindeki onların şehri
Arana('dır/olacaktır). İşmerik ülkesinin iki adamı olan Akiia ve
Huḫanani'nin, Kizzuwatna ülkesindeki şehri
Terušša('dır/olacaktır). İşmeriga ülkesinin iki adamı olan
Zardumanni ve []-wa'nın şehri []-
miša('dır/olacaktır). Kizzuwatna ülkesindeki onların şehri
Uriga('dır/olacaktır).

§16 (Ay. 22-24)

[]-puriia ülkesinin, Kizzuwatna ülkesinde onun şehri
Urušša('dır/olacaktır). İrrita ülkesinin []; Kizzuwatna
ülkesindeki onun şehri Urušša('dır/ olacaktır). Zazlipa'nın iki
adamı olan Pariiamuwa ve []-niš []

§17 (Ay. 25-26)

İşmerik [halkı,] karılarınız, çocuklarınız, [] ve
hepiniz yemin edin. []

§18 (Ay. 27-28)

[] Kim tanrı yeminini bozarsa, bu yemin tanrıları evi,
tarlaları, üzüm bahçeleri[] ile birlikte [mahvetsinler].

Buradan itibaren tablet kırıktır.

*4. Telipinu ve I. Šuppiluliuma, Henti, Arnuwanda,
Zida Arasındaki Antlaşma
CTH 44³⁷*

§1 (1. I 1-2)

[Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Majeste Šuppiluliuma, Büyük Kraliçe [Ḫin]ti, [Prens] Arnu(w)an[da ve saray muhafız(larınm) şefi Zida şöyle (söyler)]:

§2 (1. I 3-5)

[Biz Kiz]zuwatna şehrinde, onun oğlu Telipinu'yu [Tešup, Ḫepat] ve Šarruma'ya [köleliğe verdik]. Ve biz seni rahip yaptık.

§3 (1. I 6-9)

Ve ben [Büyük Kral] Šuppiluliuma, [Büyük Kraliçe Ḫinti], Prens Arnu(w)anda ve [saray muhafızı şefi] Zida, rahip Telipinu, [oğlu (ve) torunları ile] şöyle bir antlaşma [yaptık]:

§4 (1. I 10-14)

Aynı şekilde biz, Majeste ve Kraliçe, Telipinu'yu [tanrıların rahibi] ve hizmetçisi olarak tanıyacağız. O, [prens Arnu(w)anda'yı aynı şekilde bey] olarak tanısin. Ve [aynı şekilde] biz onu koruyacağız. Ve ona [iyi bir şekilde davranacağız. Ve o, bey olarak] Ḫatti ülkesinde başka birini [arzulamasın].

Buradan sonra tablet kırılmıştır.

³⁷ 1. KUB XIX 25, 2. KUB XIX 26

Transkripsiyon: Goetze 1940, 12-16

Çeviri: Goetze 1940, 13-16; Laroche, "Le dieu Anatolien Šarruma", *Syria*, XL, 1963, 287-288, (277-302)

Yorum: Börker-Klähn 1996, 75 vd.

§5 (2. I 4-6)

Bu satırlar oldukça kırıktır.

§6 (2. I 7-16)

[Kral]a, kraliçeye, prenze, rahibe ya da rahibin oğluna karşı herhangi biri suç işlerse, o kişi kayırılmasın (korunmasın). O, kralın düşmanı olduğu gibi, aynı şekilde, onun da düşmanı olsun. Fakat eğer onlar onu mahkemeye çağırırsa, aynı şekilde, rahip ya da rahibin oğlu o (mahkemede) doğruyu söylediği gibi, o, ayrıca o kişi karşısında da doğruyu söylesin.

§7 (2. I 17-18)

Her kim kral (ve) kraliçeye dost ise, aynı şekilde, rahibe de dost olsun.

§8 (2. I 19-26)

(Eğer) sen nüfuzlu bey ve eğer [] ya da ordu (sana söylerse): “[K]alk gel! Ya da (eğer) o, kral (ve) kraliçenin iyi (hareketlerini) senin önünde kötü söylerse ya da (eğer) o, kralın yönetimini (kötülerse) ya da kralın [] küçültürse, (eğer) s[en] onu işitişsen, onu gizleme. Onu saraya haber ver.

§9 (2. I 27)

Kizzuwatna ülkesi []-dığında,

§10 (2. IV 1-3)

[Ve] eğer onun erkek kardeşi (ve) kız kardeşi, birbiriyle kavgaya tutuşursa, erkek kardeşleri ve kız kardeşleri kralın mahkemesine çağır.

§11 (2. IV 4-11)

Eğer rahip, beyin huzurunda kötü bazı şeyler söylerse, oradaki bey ne tahrik edilsin ne de [rahibe] karşı şiddetle tepki gösterebilir. [] Onu (iyi bir şekilde) sorgulasın. Ve eğer bir bey, [] rahibin huzurunda kötü bir şekilde konuşursa, rahip ne tahrik edilsin ne de beye karşı şiddetle tepki gösterebilir.

Buradan itibaren tablet kıktır.

B. TARHUNTAŠŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Önceleri Dattašša olarak³⁸, daha sonraları Fırtına Tanrısı'nın ideogramının Luwice tarhunt- okunması gerektiğine dayandırılarak³⁹, Tarhuntašša olarak okunan⁴⁰ bu coğrafi bölgenin, Parha (Pergē)'dan Anadolu'nun güney sahilleri ve Kizzuwatna'yı da kontrol ederek, Konya-Kulu'ya kadar uzandığı⁴¹, ayrıca Tarhuntašša'nın idari, Hulaia Nehri Ülkesi'nin ise, coğrafi bir andlandırma (I 68⁴²) olduğu anlaşılmıştır⁴³ (Harita:2).

³⁸ Garstang-Gurney 1959, 78

³⁹ Alp 1995, 1; Bu şehir ismi -š(š) suffiksi ile sonlanmış olmalıdır (L.J. Gelb, "A Contribution to the Proto-Indo Eropen Question", *JKF*, II, 1953, 31, (23-36)).

⁴⁰ Houwink ten Cate 1961, 128, 130³; E. Laroche, "Etudes de Vocabulaire VII", *RHA*, XVI/63, 1958, 88-89, (85-114); Laroche 1959, 127-128; Laroche 1966, 40, no.138; Ayrıca bu konuda bkz. Hoffner 1992, 47

⁴¹ Diğer bilim adamlarının yaptıkları lokalizasyon denemeleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 469; Son yıllarda S. Alp burasını Kızıldağ'da aramak istemektedir (Alp 1995, 11; Ayrıca bu görüş için bkz. Dinçol 2000, 1 vd, Harita).

⁴² Bu cümlelerin filolojik yorumu için bkz. Hawkins 1995, 50¹⁶⁶

⁴³ Bazı bilim adamları da bu iki coğrafi yerin birbirinden ayrı (Houwink ten Cate 1992, 249) ya da birbirine bitişik olabileceği üzerinde durarak, Tarhuntašša'nın, Hulaia Nehri Ülkesi'nden daha büyük olduğunu ve bölgenin tümünü kapsadığını ifade etmiştir (Güterbock 1961, 86³; Gurney 1993, 27-28; Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Archi 1984, 197, 199). Öte yandan Hulaia Nehri Ülkesi genellikle Çarşamba Çayı ile birleştirilmiştir (Garstang 1944, 14-37; Gordon 1969, 81²⁹; O.R. Gurney, "Hittite Geography: Thirty Years on", *Hittite And Near Eastern Studies in*

Öte yandan II. Muwattalli'nin, Hitit tanrılarını, Kadeş savaşı sırasında Tarhuntašša şehrine taşıdığı (CTH 81 II 50-52; CTH 85=KBo VI 29+I 30-39) ve devlete ait toplantılarla birlikte, dinsel işlerin burada yürütüldüğü öteden beri bilinmektedir⁴⁴.

Honour of S. Alp, S. Alp'e Armağan, (Edited by H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), Ankara, 1992, 217, (213-221); Hawkins 1995, 53). Şüphesiz Çarşamba Çayı etrafında M.Ö. II. bin kültürlerini yansıtan yerleşmeler çoktur. Ancak Çarşamba Çayı, Göksu kadar güçlü bir akarsu değildir (Bu konudaki yorumlar için bkz. Bahar-Karağuz-Koçak 1996, 50; Karağuz 2000, 112 vd.). Bizce Hulaia Nehri Ülkesi, Göksu ile birleştirilmelidir (Karağuz 2000, 113; Bu konuda aynı görüşler için bkz. Koşak 1981, 13²⁷).

⁴⁴ Otten 1981, 14 vd; Öte yandan Hattuša şehri bu dönemde tamamen boşaltılmamıştır (K. Bittel, *Hattusha: The Capital of the Hittites*. New York, 1970, 21, 88). Muwattalli'nin ölümü üzerine ise, Urhi-Tešup (III. Muršili) tanrıları Hattuša'ya geri götürmüştür. Öte yandan, I. Singer'e göre başkentin Tarhuntašša'ya taşınması, coğrafi şartlardan ziyade, dini sebeplere dayanmakta idi (Singer 1998, 539-540). Yine ona göre; Muwattalli'nin dualarını içeren CTH 381'deki dualar (Bu metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Singer 1996b, 7-45; Metin hakkındaki yorumlar için bkz. Ph.H.J. Houwink ten Cate, "Muwattis' "Prayer to be Spoken in an Emergency", An Essay in Textual Criticism", *JNES*, XXVII, 1968, (204-208); I. Strauß, "Itamar Singer, Muwattalli's Prayer to the Assembly of Gods Through the Storm-God of Lightning (CTH 381), 193 pp., 8 pls., Atlanta, Georgia, American Schools of Oriental Research, Scholars Press, 1996.", *AfO*, XLVI-XLVII, 1999-2000, (394-395)) başkentin Tarhuntašša'ya taşındıktan sonra yazılmıştır (Singer 1996b, 165, 167). Ayrıca başkentin önce Kummanni, daha sonra Tarhuntašša şehrine olmak üzere iki evrede gerçekleştiği de öne sürülmüştür (Ph.H.J. Houwink ten Cate "Sidelights on the Ahhiyawa Question from Hittite Vassal and Royal Correspondence", *JEOL*, XVIII, 1983-1984, 68 vd. (33-79)).

Ancak son yıllarda Tarhuntašša tarihi ile ilgili belgelerin sayısının artması, bu krallık hakkında ilginç sonuçların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan Bronz tabletin⁴⁵, Boğazköy Güney-Burcu yazıtının⁴⁶, Kurunta mühürlerinin⁴⁷ ve Konya-Hatip'ta Kurunta yazıtlı kaya kabartmasının⁴⁸ keşfedilmesi, bu

⁴⁵ Otten 1988

⁴⁶ J.D. Hawkins, "The New Inscription from the Südburg of Boğazköy-Hattuša", *AA*, III, 1990, 309, 312, (305-314); Hawkins 1995, 22-23; Bu hiyeroglif yazıtın tercüme ve yorumu için ayrıca bkz. Woudhuizen 1995, 195-204; Ayrıca bkz. C. Mora, "Hawkins, J.D. The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (SÜDBURG)/With an Archaeological Introduction by P. Neve. (*StBoT* Beih. 3), Wiesbaden, 1995", *BiOr*, LIV 3/4, 1997, (427-433); H. Otten, "Die Hieroglyphen-Luwische Inschrift", *AA*, 1989, 333 vd., (333-337); P. Neve, "Die Ausgrabungen in Boğazköy-Hattuša 1988", *AA*, 1989, 298 vd., (298-331); Alp 2000, 170

⁴⁷ Bu mühürler üzerinde bir kral aedícula'sı içinde "*Güneşim (Majestem) Büyük Kral Labarna Kurunta*" sözleri okunmaktadır (Hawkins 1994, 91). Tüm bu buluntuların genel değerlendirmesi için bkz. Güterbock 1992, 47 vd.

⁴⁸ H. Bahar, "Konya-Hatip'te Bulunan Yeni Bir Hitit Anıtı", *Arkeoloji ve Sanat*, LXXIII, 1996, 2-7, Bahar-Karağuz-Koçak 1996, 42-45, Levha I-II; Dinçol 1996, 8 vd.; Dinçol 1988a, 28; Dinçol 1998b, 161; Ayrıca Tarhuntašša ülkesinin çivi yazılı belgelerde geçtiği yerler ve metinlerin çevirileri için bkz. Karağuz 2000, 178-180; Ayrıca Hitit imparatorluğu'nun son dönemi hakkındaki olaylar konusunda bkz. H. Otten, "Zum Ende des Hethiterreiches Aufgrund der Boğazköy-Texte", *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt A.M.*, 1976-1977, München, (22-35), K. Bittel, "Das Ende des Hethiterreiches aufgrund Archäologischer Zeugnisse", *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt A.M.*, 1976-1977, (36-56); R.H. Beal, "The Hittites after the Empire's Fall", *Biblical Illustrator*, 1983, (73-81); J. Yakar, "Anatolian Civilization Following the

krallık ve onun Hattuša ile olan siyasi ilişkileri konusundaki bilinen fikirlerimizin değişmesine neden olmuştur.

İmparatorluğun son dönemlerine ışık tutan bu belgeler, Hitit devletinin çökmediğini, aksine bazı küçük krallıklar halinde varlığını bir süre daha devam ettirdiğini göstermiştir.

Özellikle II. Šuppiluliuma ile çağdaş Talmi-Tešup'un oğlu Kuzi-Tešup'a ait ve kendisini "Kral"⁴⁹ olarak tanımlayan bir bullanın Samsat yakınlarındaki Lidar höyükte ve daha güneyde Emar (Meskene)'da bulunmasıyla⁵⁰; bu dönemde Fırat'ın doğu kesiminden itibaren Meskene'ye kadar olan bölgenin, Kargamış krallığı'nın hakimiyeti altında olduğu anlaşılmıştır.

Yine Konya Ovası'nın güneyinde Kızıldağ, Karadağ ve Aksaray'ın doğusunda Burunkaya⁵¹'da bulunan, kral Hartapuş'a ait olan bazı hiyeroglif yazıtların, Yalburt yazıtlarıyla bağlantıları kurularak M.Ö. 1150 yıllarına tarihlendirilmiştir⁵². Bunun sonucu

Disintegration of the Hittite Empire: An Archaeological Appraisal", *Tel Aviv*, XX, 1993, (3-28); Yine bu dönem hakkında bilgi veren Nihriia savaşı için bkz. Singer 1985, 100-123

⁴⁹ "Kargamış ülkesi kralı, (kral) Talmi-Tešup'un oğlu, Kargamış ülkesi kralı (kral) Kuzi-Tešup tanrılar tarafından tanındı." (Hawkins 1988, 100; Hoffner 1992, 49-50).

⁵⁰ D. Sürenhagen, "Ein Königsiegel aus Kargamis", *MDOG*, CXVIII, 1986, (183-190); I. Singer, "Dating the End of the Hittite Empire", *Hethitica*, VIII, 1987, 418-419, (413-421); Hawkins 1988, 99-108; Emar'daki bulla için, Hawkins 1988, 99'a bakınız.

⁵¹ S.Alp, "Eine Neue Hieroglyphenhethitische Inschrift der gruppe Kızıldağ-Karadağ aus der Nähe von Aksaray und die Früher Publizierten Inschriften Derselben Gruppe", *AS, Presented to H.G. Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*, 1974, (17-27; Plate I-X)

⁵² Börker-K. Klähn 1993, 237; Ayrıca bkz. J. Börker-Klähn, "Die Hartapus-Kartusche Kızıldağ 2", *ZA*, LXVII, 1977, (260-268); H. Gonnet, "L' Inscription N° 2 de Kızıldağ", *Hethitica*, V, 1983 (21-28); K. Bittel,

olarak da Tarḫuntašša krallığının, daha güneye kayıp varlığını bu bölgede devam ettirdiği yorumu yapılmıştır⁵³.

Öte yandan, Tarḫuntašša antlaşmaları karmaşık ve problemleri hâlâ bir çözüme kavuşturulamamış antlaşmalardır. Antlaşma metinlerinin birinin Ulmi-Teşup ve diğerinin Kurunta ile yapıldığı bir gerçektir.

Ayrıca Tarḫuntašša ülkesi kralı olarak bilinen ^{MD}LAMA ideografik ismi, Kurunta olarak okunmuştur⁵⁴. Ancak Kurunta ve

“Hartapuš and Kızıldağ”, *Ancient Anatolia. Aspects of Change and Culture Development. Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, (Edited by J.V. Canby, E. Porada, B.S. Ridway and T. Stech), 1986, (103-111); Hawkins 1995, 63 vd.; Ancak bu yazıtların bu döneme tarihlendirilmeleri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Karauğuz 2000, 185 vd.;

⁵³ Singer 1996a, 68 vd.; Ancak Tarḫuntašša'nın bu bölgeye kayması imparatorluğun çöküşünden çok sonra olmalıdır. Her ne kadar buradaki yazıtlar, J.D. Hawkins ve H. Gonnet (J.D. Hawkins, “The Inscription of the Kızıl Dağ and the Kara Dağ in the Light of the Yalburt Inscription.”, *Hittite And Other Anatolian And Near Eastern Studies in Honour of S. Alp, S. Alp'e Armağan*, (Edited by H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel), 260 vd., 269^{10,11,12}, 272, (259-275); H. Gonnet, “Nouvelles Données Archéologiques Relatives aux Inscriptions Hiéroglyphiques de Hartapusa À Kızıldağ”, *Archéologie et Religions de l'Anatolie Ancienne, Mélanges en l'honneur du Professeur Paul Naster* (Édites par R. Donceel, R. Lebrun), Louvain-la Neuve, 1984, 123, (119-125) tarafından yukarıdaki tarihe konsa da, Hartapuš rölyefinin M.Ö. VIII. yy.ın ortalarına ait olması ve buradaki arkeolojik malzemenin Demir Çağının geç dönem özelliklerini yansıtmasından, bu görüşün şimdilik imtina ile karşılanmasını gerektirmektedir.

⁵⁴ Houwink ten Cate 1961, 130³

Ulmi-Tešup isimlerinin aynı kişiyi⁵⁵ ya da farklı⁵⁶ kişileri ifade etmiş olduğu yolundaki tezler henüz bir sonuca kavuşturulamamıştır.

Bununla birlikte bu antlaşmalardan, Ulmi-Tešup antlaşmasının III. Hattušili ile yapıldığı kabul görürken⁵⁷, IV. Tuthaliia ile yapılmış olma⁵⁸ ihtimali de düşünülmüştür. Son yıllarda bu antlaşma üzerinde çalışan Theo P.J. van den Hout⁵⁹, CTH 106 nolu metnin gerçekte demir tablet için yazılmış bir taslak olduğunu belirterek⁶⁰, antlaşmaların kronolojik sırasının şöyle olması gerektiğini vurgulamıştır⁶¹:

III. Hattušili/Kurunta, ilk antlaşma ($\pm$ M.Ö. 1267)

III. Hattušili/Kurunta, ikinci antlaşma (?)

⁵⁵ Bu ismin aynı kişiyi ifade ettiğini kabul edenler için bkz. Güterbock 1961, 86³; Klengel 1991, 231-232; Dinçol 1998b, 162

⁵⁶ Bu ismin farklı birini ifade ettiğini kabul edenler için bkz. Laroche 1948, 40; Laroche 1966, 358-362; van den Hout 1989, 105; Beal 1993, 31¹⁰; Imparati-Daddi 1993, 61-62; Imparati 1995, 143-157; Hawkins 1995, 61-62; Ayrıca J. Mellaart, Ulmi-Tešup'u, Kurunta'nın oğlu (Mellaart 1986, 224); G. Beckman'da Urhi-Tešup ve Kurunta'nın üvey kardeşi olarak kabul etmektedir (Beckman 1990, 290; Beckman 1996, 102). Tüm bu tartışmalar için ve ayrıca Ulmi-Tešup'un geçtiği Hitit çivi yazılı belgeler ve çevirileri için bkz. Karauğuz 2000, 87 vd.

⁵⁷ Gordon 1969, 71⁶; Houwink ten Cate 1974, 138⁵⁴; Imparati 1974, 137-143; Klengel 1991, 224 vd.; Gurney 1993, 14 vd.; Imparati 1995, 156

⁵⁸ Laroche 1948, 40 vd.; van den Hout 1984, 81 vd.; Hoffner 1992, 47; Beal 1993, 31¹⁰; Güterbock 1992, 47; van den Hout 1995, 13 vd.; Singer 1997, 416; Öte yandan daha önceleri E. Cavaignac, antlaşmanın II. Muwattalli ile yapılmış olabileceği üzerinde durmuştur (Cavaignac 1932, 72-73). Ayrıca bu tartışmalar için bkz. Karauğuz 2000, 99 vd.

⁵⁹ van den Hout 1995

⁶⁰ Bu görüş için ayrıca bkz. Gurney 1993, 2⁷

⁶¹ van den Hout 1989, 113 vd.

(Kısmen KBo IV 10+: 16-37'de korunmuştur.)

IV.Tuthaliia/Kurunta, ilk antlaşma (M.Ö. 1240)

(Bronz tablet Bo 86/299)

IV.Tuthaliia/Ulmi-Tešup, ilk antlaşma

(ABoT 57)

IV.Tuthaliia/Ulmi-Tešup, ikinci antlaşma

(KBo IV 10+ ve Demir Tablet)

Öte yandan, Ulmi-Tešup ve Kurunta antlaşmaların benzer bölümleri şu şekildedir⁶²:

⁶² Bu tablo van den Hout 1989, 102 vd.'dan değiştirilerek alınmıştır.

	Bo.86/ 299	CTH 106	CTH 97
	Satır	Paragraf	Satır
IV. Tuthaliia'nın soyu	I 1-5	1	
Urhi-Teşup tahtan indirildiğinde, Kurunta, öncekilerin yaptıkları yanlış işlere bulaşmamıştır. Daha önce-leri II. Muwattalli, Kurunta'yı yetiştirmek için III. Hattuşili'ye vermiştir.	6-13	2	
III. Hattuşili, Tarhuntaşša kralı olarak, Kurunta'yı tayin etmiştir.	14-17	3	
Sınır Tanımı	18-21	4	Öy. 16-18
Sınır Tanımı	22-28	4	Öy. 19-
Sınır Tanımı	29-42	5	
Sınır Tanımı	43-47	6	
Sınır Tanımı	48-52	7	
Sınır Tanımı	53-67	8	Öy. 32
Tarhuntaşša'mn şehirleri ve zanaatkârlarının Kurunta'ya bağışlanması	68-90	9	
^{NA} 4hekur SAG.UŞ (türbe) yapısı	I 91- II 3	10	
Keçi sürülerinin tuz kayalığına girmesi ve Şarmana şehri tuzu hususundaki şartlar	II 4-20	11	Öy. 33-37

Kült yükümlülükleri hakkındaki hükümler 21-30 12

IV. Tuthaliia'nın büyük kardeşi prens olmuştur. IV. Tuthaliia ve Kurunta'nın birbirlerine karşı yaptıkları sadakat yemini 31-42 13

IV. Tuthaliia'nın büyük kardeşi prenslikten alınmıştır.
IV. Tuthaliia kral olmuştur.
Bunun üzerine III. Hattuşili, IV. Tuthaliia ve Kurunta'ya sadakat yemini ettirir. 43-52 14

III. Hattuşili ölmüştür. Bunun üzerine Kurunta, IV. Tuthaliia'ya bağlı kalır. 53-56 15

Müstahkem şehirlerin, ekili arazilerin, NAM.RA'larm ve ^{NA}₄ hekur SAG.UŞ yapısının Kurunta'ya verilmesi 57-66 16

Antlaşma hükümlerinin her iki taraf için geçerli olması ve IV. Tuthaliia ve Kurunta'nın karşılıklı birbirlerinin nesillerini koruması 67-78 17

Kargamış krallığı için geçerli olan hükümlerin, Tarhuntaşša

krallığı için de geçerli olması	79-83	18	Öy. 37	
Kurunta'nın tayin edeceği oğullarından birisinin tahta geçiş şartları	84-94	19		
Antlaşma hükümlerinin Kurunta'nın oğlu ve torunları için de geçerli olması; Kurunta'nın oğlu ya da torunu suç işlediğinde, Büyük Kral istediği gibi yapacak, ancak mal ve mülkünü almayacak.	95- III 2	20	Öy. 7-14	
Tarḫuntašša'nın, II. Muwattalli ve Kurunta'nın soyundan alınmaması; Kurunta'nın neslinden erkek çocuk olmaması halinde uygulanacak yöntemler	3-20	20	Öy.7-14	
IV.Tutḫaliia ve Kurunta'nın nesillerinin karşılıklı birbirlerini korumalarını öngören ayrıcalıklar	21-31	21		
Hatti ülkesine askeri yardım sağlamada kısmi muafiyet	32-42	22	Öy.40-47	Öy.7-Ay.33
^{NA} ₄ hekur SAG.UŠ yapısı, tanrıların, şehirlerin, vergi ve askeri yardımdan muaf tutulması	43-56	23		

Tarhuntašša tanrılarının vergiden muaf tutulması ve antlaşma tabletinin sözünün değiştirilmesi durumunda yapılan beddua	57-77	24	
Tanrı listesi ve Kurunta'nın Hatti ülkesi krallığını elde etmeye çalışması durumunda yapılan beddua	III 78-IV 4	25	Öy. 48- Ay.4
	4-15		
Kurunta'ya verilmiş olanları ve tabletin sözlerini değiştirenlere beddua;	16-29	26	Ay. 12-14; 21-27
Tanıklar listesi Kolophon (Bu antlaşma tabletinden yedi adet yapıp, yedi ayrı tapmağa yerleştirildiği anlatılır).	30-43	27	Ay. 28-32
	44-51	28	

1. Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili
III.Hattuşili'nin Buyruğu
CTH 97⁶³

(Öy. 1-27)

[Ḫatti ülkesi] kralı, Büyük [Kral Ḫattuşili şöyle (söyler): Kral ve Kraliçe, Tarḫuntašša ülkesinde] Kurunta'yı kral yaptığında, [Kral] ve [Kraliçe] tanrının şahḫan vergisini (dinsel görevlerini) [gözden geçirdi. Ve] tanrının şahḫan vergisi, onun çekip çevirmesi için, [çok ağırdı. Önceden] Muwattalli, Tarḫuntašša ülkesi tanrılarını (koruduğundan) ve bizzat kendi [Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına] taptığı için, tüm [Ḫatti ülkeleri onlara] özen gösterdi. [Fakat şimdi Kral] ve Kraliçe, Kurunta'yı Tarḫuntašša ülkesinde [kral] yaptı. Ve o, [tek başına ülkesinde] tanrının [şahḫan vergisini] yerine getiremedi. Böylece [Kral ve Kraliçe] senin için [şöyle antlaşma] (tableti) yaptı: [Majestesi, Ḫatti ülkesinin] talebi olan, [tablet evindeki] Ḫulaia [Nehri Ülkesi'nin yaya ve arabalı savaşçılarını] bağışladı (muaf tuttu). Ve [gelecekte] sadece [ikiyüz(?)] asker Hitit askeri seferine gitsin. Buna ek olarak tablet evi için, [asker ondan]

⁶³Hititçe: ABoT 57

Transkripsiyon: Beckman 1990, 291-293

Çeviri: Beckman 1990, 291-293; Beckman 1996, 103

Yorum: Laroche 1948, 40 vd.; Imparati 1974, 158-160; Sürenhagen 1992, 364-365¹⁰⁰; Imparati-Daddi 1993, 58-59

Ayrıca CTH 96=546/f'de Tarḫuntašša krallığı antlaşmaları ile ilgilidir. Bu metin için bkz. H. Güterbock, *Siegel aus Boğazköy*, II, Berlin, 1942, 10 vd., 82, text 1; Otten 1988, 5

istenmesin. [Bu] askerler şahhan ve luzzi vergileri olarak ondan kaldırıldı. [Kral] (bir kısım kişileri, tapındaki) dış avlu temizleyici(liği) görevlerinden [muaf tuttu]. (Bir kısmını) çiftçi(lik) görevinden [muaf tuttu] ve bir kısmını [tuz yalama kayasının bekçiliğinden muaf tuttu. Gelecekte hiç kimse bu karara itiraz etmesin. Fakat eğer] herhangi bir [kral, Majestesine karşı ayaklanırsa, sonra Tarhuntašša ülkesi kralı]

(Kn. 28-Ay. 33)

bizzat kendi onun yardımına gelsin. Fakat kesinlikle hiçbir [ordu] ondan [istenmesin]. Ve [eğer] (ona) denk (biri), krala karşı ayaklanırsa, [sonra] Tarhuntašša ülkesi kralı bizzat kendi onun yardımına [gelsin]. Fakat [kesinlikle] yaya ve arabalı savaşçılar ondan istenmesin.

**2. Ulmi-Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma
CTH 106⁶⁴**

§ 1 (Öy. 1-3)

Bu paragraf oldukça tahrip olmuştur.

§ 2 (Öy. 4-14)

Paragrafın baş kısmı oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 7. satırdan başlatılmıştır.

⁶⁴Hitiçe: 1. KBo IV 10 + I548/u (ZA 63:85)+ KUB XL 69 (Öy. 33-47)

Transkripsiyon: Forrer 1926, 6-9; Korošec 1943, 53-103; Gordon 1969, 71-73 (§ 4); Otten-Rüster 1973, 85-86 (Ay.1-14); Hoffner 1989, 200-202 (Öy. 33-47; Ay. 15-27); G. F. del. Monte, "Ulmitēšub re di Tarhuntašša". *Egitto e Vicino Oriente*, XIV-XV, 1991-1992, (123-148); Gurney 1993, 15 (IV 40-42); van den Hout 1995, 22-48;

Çeviri: Forrer 1926, 6-9; Cavaignac 1932, 65-76; Garstang-Gurney 1959, 66-69; D.J. McCarthy, *Treaty and Covenant. A Study in Form in the Ancient Oriental Documents and in the Old Testament*, Roma, 1963, 183-185; Gordon 1969, 71-73 (§4); del Monte-Tischler 1978, 468-469; Beckman 1986, 19³³ (Öy. 9-14); Hoffner 1989, 200-203; van den Hout 1995, 23-49; Beckman 1996, 104-108; Karauğuz 2000, 90-96

Yorum: Garstang 1944, 14-37; Laroche 1948, 40-48; von Schuler 1964, 39-40; von Schuler 1965a, 455-457; van den Hout 1984, 89-92; J. Lorenz, *Der Vertrag mit Ulmi-Tešup von ^dU-ašša (CTH 106). Sprachliche und Historische Würdigung und Einordnung inner halb der Hethitischen Staatsvertragstration*, Marburg, 1986; van den Hout 1989, 100-114; Heinhold-Krahmer 1992, 137-158; Imparati 1992, 315 vd.; Sürenhagen 1992; Imparati-Daddi 1993, 41-51; Gurney 1993, 13-28; Singer 1997, 416-423

Ve onu, senin []. “Ben Majeste, oğlunu [(tahtan) indirmeyeceğim]. Ne senin erkek kardeşini ne de başka birini [almayacağım (kabul etmeyeceğim)]. Sonra oğlunu ve torununu, benim sana [verdiğim Tarhuntašša ülkesinde] tutacağım. Onlar oradan uzaklaştırılmasın. Eğer senin herhangi bir oğlun ya da torunun suç işlerse, sonra Hatti ülkesi kralı onu sorgulasın. Ve eğer ona karşı bir suç ispat edilirse (bulunursa), sonra Hatti ülkesi kralı, onun memnun olacağı şekilde ona davransın. Eğer o, ölümü hak ederse, o, can versin. Fakat evini ve ülkesini ondan almasınlar ve başka birinin soyuna vermesinler. Sadece Ulmi-Tešup’un soyu(ndan biri) onları alsın. Erkek çocuklardan biri onları alsın. Kız çocuklardan biri onları almasın. Ancak eğer nesilde erkek çocuk yoksa, ortadan kaldırılmışsa, sadece Ulmi-Tešup’un kız çocuk(larından birini) arayıp bulsunlar. O, yabancı ülkede olsa bile, oradan onu geri getirsinler ve onu Tarhuntašša ülkesinde beyliğe tayin etsinler.

§ 3 (Öy. 15-18)

Şimdi sen Ulmi-Tešup’a verdiğim ülkeyi ve senin için tesbit ettiğim (oturttuğum), sınırları koru. Onları bozma. Sınırlar şöyle tesbit edilmiştir: Pitašša ülkesi yönünde Hava dağı, Zarniia şehri ʿgantananna’sı ve Šanantarwa şehri sınırdır. Fakat Zarniia şehrinin ʿgantananna’sı, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Šanantarwa Pitašša’ya aittir.

§4 (Öy. 19-32)

Pittašša ülkesi sınırı yönündeki Arimatta şehrinin ^DKASKAL.KUR⁶⁵’u sınırdır. Fakat Arimatta şehri, Pitašša ülkesine aittir. Huwatnuwanta dağı yönündeki 𐎶hallapuwanza sınırdır. Fakat 𐎶hallapuwanza, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Kuršawanša şehrinin yukarısındaki köpek şeklindeki huwaši taşı sınırdır. Ušša şehri yönünde Zarata şehri sınırdır. Fakat Zarata, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Wanzataruwa şehri yönünde Harazuwa şehri sınırdır. Fakat Harazuwa şehri, Ušša ülkesine aittir. Kuwa(kuwa)liiatta dağı yönünde Šuttašna şehri ilk tabletler üzerinde sınırdı. Fakat şimdi ben Kral, Šantimma şehrini sınır yaptım. Fakat Šantimma şehri, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Wanzataruwa ve Kunzinaša şehirleri yönünde Arlanta dağı ve Alana şehri sınırdır. Fakat Alana şehri, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Fakat Arlanta dağı üzerindeki suyu, Hatti ülkesi ve Hulaia Nehri Ülkesi ortaklaşa kullanacaktır. Šinnuwanta şehri yönünde Lula dağı sınırdır. Fakat Ninainta şehri, Hulaia Nehri Ülkesi’ne aittir. Altın seyis’in tımarı Majesteye aittir. Zarnušša şehri yönünde 𐎶harmimaš sınırdır. Fakat 𐎶harmimaš, Hulaia Nehri <Ülkesi’ne> aittir. Zarwiša şehri yönünde Šarlaimi dağı pınar havuzu(?) sınırdır. Yüksek dağ yönündeki Šaliia şehri

⁶⁵ Bu deyim “düden” olarak çevrimi için bkz. Gordon 1969, 78, 80-81; H. Otten, “KASKAL.KUR”, *RIA*, V, 1976-1980, (463-464); H.G. Güterbock, “Sun God or King ?” *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and Neighbors. Studies in Honor of N. Özgüç, N. Özgüç’e Armağan*. (Edited by M. J. Mellink, E. Porada, T. Özgüç), Ankara, 1993, (225-226), 226; E. Laroche, *Recherches sur Les Noms des Dieux Hittites*, Paris, 1947, 94 vd.; Ayrıca düden tanrıları için kutlanan bayramlar için bkz. CTH 645=KBo XIII 216 Öy.2-7= Ay.III 17-22, Ay.IV 1-5=Ay.V 3-6+KUB LVIII 28 Ay.IV 3-8= Ay.V 7-11+ KBo XXV 29 Ay. 1-6=Ay.V 4-6+KUB LV 39 (Bo.2372)+Bo.3302

sınırdır. Fakat Šaliia şehri, Hatti ülkesine aittir. Dışarı yöndeki Walwara şehri ve Walwara şehri yakınındaki Mata, Šanḫata, Šurimma, Šaranduwa ve Daddašši şehirleri (gibi herhangi bir şehir) Tarḫuntašša ülkesinindir. Šaranduwa şehri yönünde askeri gücün ulaşacağı hangi yer olursa olsun, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Walma ülkesi yönündeki Waltanna, Ušawala, Alluprata (ve) Huḫḫura şehirleri sınırdır. Fakat bu şehirler Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§5 (Öy. 33-37)

Şimdi Tarḫuntašša ülkesi sınırına gelince; keçi çobanı ülkeye girmesin. Eğer onlar Hulaia Nehri Ülkesi'nden büyük bir sürüyü, bir tuz kayalığına sürerse, onlar onun tuz yalama hakkını almasın (kaldırmassın). O, Tarḫuntašša ülkesi kralına verilmiştir. Daima tuzu o alsın. Keçi ve koyun otlak ve tarlaları ile birlikte Šarmana şehrini ben Büyük Kral, Tarḫuntašša ülkesi kralına verdim. Bundan başka(?) Šarmana şehrinin tuzu için, başka (bir şehir) [gitmesin]. Dunna şehrinde tek bir kuwappala, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na verilmiştir. O, Tarḫuntašša ülkesi [kralına] aittir. Eğer daha sonra Tarḫuntašša ülkesi kralı Ulmi-Tešup, bizzat kendi için başka bir kuwappala yaparsa, ona izin verilsin. Kargamış ülkesi kralı için geçerli olan kral antlaşması, ayrıca Tarḫuntašša ülkesi kralı için de geçerli olsun.

§6 (Öy. 38-39)

Önceden yazılmış bu antlaşma tabletleri, Arinna şehrinde, Arinna'nın Güneş Tanrıçası önüne koyulsun. Fakat askeri husustaki direktifler tablet üzerine yazılmadı. Böylece ben Majeste, askeri hususta onun için şöyle bir antlaşma tableti yaptım:

§7 (Öy. 40-47)

Ben Majeste Tarḫuntašša ülkesine geldiğimde, tanrının şahḫan ve luzzi vergileri hakkında (dinsel görevler konusunda) bir antlaşma

gördüm. O çok ağırdı. O çok ağır olduğundan, yerine getirilemedi. (Eskiden) Muwattalli, Tarhuntaşşa ülkesi tanrılarını koruduğundan ve bizzat kendi için, Tarhuntaşşa ülkesi tanrılarına tapındığından, Hatti'nin tümü onlara özen gösterdi. Fakat şimdi Kral ve Kraliçe, Tarhuntaşşa ülkesinde ^{MD}LAMA'yı kral yaptılar. O, ülkenin ve tanrının şahhan vergisini (dinsel görevleri) tek başına yerine getiremedi. Böylece Kral ve Kraliçe senin için bu direktifleri hazırladı: Hatti için (verilmek mecburiyetinde) olan tablet evindeki Hulaia Nehri Ülkesi'nden (gelen) yaya ve arabalı savaşçıları, ben Majeste bağışladım (muaf tuttum). Gelecekte bir Hitit seferi için (onun askerlerinin) sayısı ikiyüz kişi olsun. Onlar tablet evinden tekrar asker istemesin. Onlar tanrının şahhan ve luzzi vergileri olarak orduya verilmiştir. Bazıları dış avlu temizleyicileri olarak verildi. Diğerleri çiftçiler olarak verildi. Bazıları tuz yalama yerinin (bekçileri) olarak verildi. Gelecekte hiç kimse bu sözü yürürlükten kaldırmamasın. Eğer onunla eş durumdaki bazı kral(lar), Majestesine karşı gelirse, Tarhuntaşşa ülkesi kralı bizzat kendi yardıma gelsin. Fakat ondan yaya ve arabalı savaşçılar istemesinler.

§8 (Öy. 48-49)

Bu söz(ler) için Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Şamuha şehrinin İstar'ı, Lawazantiia şehrinin İstar'ı ve Hatti ülkesinin Bin Tanrısı tanıklık etsin⁶⁶.

⁶⁶ Yemin tanrıları hakkında bkz. E. Edel, "Zur Schwurgötterliste des Hethitervertrages", *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*, XC, 1963, (31-35); I. Singer, "The Thousand Gods of Hatti: Limits of an Expanding Pantheon", *Concepts of the Other in Near Eastern Religions*, (Israel Oriental Studies XIV), (Edited by I. Alon, I. Gruenwald, I. Singer), Leiden, 1994, (81-102)

§9 (Öy. 50- Ay. 4)

Senin için yaptığım bu antlaşma tabletine (gelince), işte bak, Bin Tanrı toplantıya çağrıldı. Onlar dinlesin ve tanık olsun. Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti ülkesinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Hišašhapa şehri Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehri Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kummanni şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuha şehrinin [Fırtına] Tanrısı, Šapinuwa şehrinin [Fırtına] Tanrısı, kahraman Fırtına Tanrısı, Fırtına Tanrısı'nın pihammi'si, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Tanrı Lulahi, Koruyucu Tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Ala, Tanrı Karzi, Tanrı Hapantaliia, Tanrı Šarruma, Tanrı Zithariia, Tanrıça Hepat, Göğün Kraliçe Tanrıçası, İstar, Nenuwa şehri İstar'ı, Hattarina şehri İstar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Tanrı NIN.GAL, Ay Tanrısı [İşhara], Yemin Tanrısı Beyi, Arušna şehri Savaş Tanrısı, Hatti şehri Savaş Tanrısı, İllaia şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Savaş Tanrısı, Tanrı Iarri, Tanrı Zappana, Šamuha şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Tanrı Iarri'si, Tanrı Zappana, Hurma şehri Tanrı Abara'sı, Hurma şehri Tanrı Hantitaššu'su, Ankuwa şehri Tanrıça Hatagga'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫuwarpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, Tanrı Lelwani, Lulahi ve Hapiri Tanrıları, Hatti ve Tarḫuntašša ülkesinin Büyük Denizleri, Dağları, Nehirleri, Pınarları, Tanrı ve Tanrıçaları.

§10 (Ay. 5-7)

Ve eğer sen Ulmi-Tešup, tabletin bu sözlerini <dikkate almazsan> ya da Majestemi, Kraliçeyi ve (daha sonra) Majestemin oğlunu bey olarak korumazsan ya da bu tabletin sözlerini değiştirirsen, sonra bu Bin Tanrı seni, karını, çocuklarını, ülkeni, evini, harman yerini,

meyve bahçelerini, tarlalarını sığır ve koyunlarım tüm malınla birlikte mahvetsin.

§11 (Ay.8-11)

Fakat eğer sen bu tabletin sözlerini korursan (dikkate alırsan), Majestemi, Kraliçeyi ve Majestemin oğlunu bey olarak korursan, sadece Majestemi, Kraliçeyi ve Majestemin oğlunu bey olarak arzularsan, bu yemin tanrıları seni, karını, çocuklarını, ülkeni, evini, harman yerini, meyve bahçelerini, tarlalarını, sığırlarını, koyunlarım tüm malınla birlikte korusun. Ve sen Majestemin elinde iyi bir şekilde yaşlanarak yaşa.

§12 (Ay.12-14)

Ulmi-Teşup'a bu ülkede zorluk çıkaracak ve ondan onu almaya çalışacak ya da Ulmi-Teşup'un oğlu ya da torunundan onu almaya çalışacak ya da onun sınırını küçültecek ya da bu [tabletteki] sözleri değiştirecek her kim olursa olsun, bu yemin tanrıları onu nesliyle birlikte karanlık toprakta mahvetsin.

§13 (Ay.15-17)

Eğer Majestem, Ulmi-Teşup'tan bir şehir ya da herhangi bir yer isterse, o, memnuniyetle ona (bu yerleri) versin. Baskı için bir mesele olmasın. Bu tanrı yemininden arınmış olsun. Ya da eğer Ulmi-Teşup, Majestemden bazı şeyler isterse, Majestem ona, onu versin. Ayrıca bu tanrı yemininden arınmış olsun.

§14 (Ay.18-20)

Eğer O (Majestesi), Tarhuntaşša ülkesi kralı Ulmi-Teşup'a bazı yerleri vermek istemezse, daha sonra bizzat kendi onu kullanırsa ve güçle onu alırsa, bu yemin tanrıları onu nesliyle birlikte karanlık toprakta mahvetsin.

§15 (Ay. 21-27)

Şimdi Tarhuntaşša ülkesi kralı Ulmi-Teşup'a, ben Majestemin verdiklerine (gelince), onun için saptadığım sınırlar ve sonradan ona verdiklerimi, ben demir bir tablet üzerine kazıdım. Gelecekte

hiç kimse Ulmi-Tešup'un neslinden onu almasın. Ne de bu hususta hiç kimse mahkemeye müracaat etmesin. (Ḫatti ülkesinin) kralı bizzat kendi için onu almasın. O, oğul(larına) onu vermesin. Ne de (Hitit kral ailesinden) başka birinin soyuna onları vermesin. Gelecekte Tarḫuntašša ülkesi krallığı sadece Ulmi-Tešup'un soyuna ait olsun. Her kim ona karşı zorluk çıkartırsa ve ülkesini alırsa ya da bu tabletin sözünü değiştirirse, Gökyüzünün kralı Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Ḫatti ülkelerinin sahibesi, Fırtına Tanrısı'nın oğlu Šarruma, İštar ve bu tabletin Bin Tanrısı, Ḫatti ülkesinde o kişinin neslini mahvetsinler.

§16 (Ay. 28-32)

Bu antlaşma, tuḫkanti Nerikkaili, tuḫkanti Tašmi-Šarruma, prens Ḫannutti, prens Ḫuzziia, Kargamış ülkesi kralı İni-Tešup, İšuwa ülkesi kralı Ari-Šarruma, Urianni adamı AMAR.MUŠEN, sağ cenah askerlerin komutanı Ḫalpa-ziti, prens Hešni, prens Tattamaru, prens Uppara-muwa, altın seyislerin <şefi> prens Uḫḫa-ziti, ağaç tablet üzerine yazı yazan katiplerinin şefi prens Šaḫurun(u)wa, general Ḫattuša-Kurunta, prens Tarḫuntapiia, sol cenah askerlerin komutanı Šarruma-Kurunta, saray nazırlarının şefi Ali-ziti, depo evinin beyi Tuttu, Ḫurma şehrinin beyi Palla, katiplerin şefi UR.MAḪ-ziti, sakilerin şefi Alalimi, aşçıların şefi Kammaliia (ve) kurban sunucuların şefi Maḫḫuzzi'nin huzurunda, Urikina şehrinde (yazılmıştır)."

3. Kurunta ve IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma
Bo. 86/299⁶⁷

§1 (Öy. I 1-5)

Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tuthaliia'nın neslinden;
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın
torununun oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral

⁶⁷**Transkripsiyon:** Otten 1988, 10-28; Beal 1993, 30 (§10); Gurney 1993, 15 (III 59)

Çeviri: Otten 1987, 411 (§3-28); Otten 1988, 11-29; Beal 1993, 39 (§10); Alp 1995, 3-5 (I 77-82; II 21-30; III 43-77); Theo P.J. van den Hout, "Khathushili III, King of the Hittites", *Civilizations of the Ancient Near East*, I, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Robinson), 1995, 1119, (II 35-47), (1107-1120); Beckman 1996, 108-117; Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 46-50 (I 18-68, 77-82; II 21-30; III 43-77); Karauğuz 2000, 103-105, 108-112 (I 18-101; II 1-3, 21-77)

Yorum: Bryce 1974, 109; Otten 1987, 410-412; van den Hout 1989, 100-114; K. Watanabe, "Mit Gottessiegeln Versehene Hethitische 'Staatsverträge'", *ASJ*, XI, 1989, (260-276); Beckman 1990, 289-294; Klengel 1991, 228 vd.; Hoffner 1992, 47-48; Heinhold-Krahmer 1992, 137-158; F. Imparati, "Significato Politico della Successione dei Testimoni nel Trattato di Tuthaliia IV con Kurunta", *Seminari anno 1991, Consiglio Nazionale della Ricerche. Istituto Per gli Studi Micenei ed Egeo-Anatolici*, Roma, 1992, 59-89; Imparati 1992, 305-322; Sørensen 1992; Houwink ten Cate 1992, 233-270; Beal 1992, 325-326; Imparati-Daddi 1993, 23-40; Beal 1993, 31-39; Börker-Klähn 1993, 235-237; Hawkins 1994, 91; Alp 1995, 1-11; Bahar-Karauğuz-Koçak 1996, 42-54; Singer 1996a, 63-71; Dinçol 1996, 8-9; Forlanini 1998, 220; Singer 1998, 537-541; Dinçol 1998a, 27-35; Dinçol 1998b, 159-166; Dinçol 2000, 1-29

Murşili'nin torunu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Hattuşili'nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Tuthaliia şöyle (der):

§2 (Öy. I 6-13)

Babam Hattuşili, Muwattalli'nin oğlu Urhi-Teşup'a karşı savaştığında (ve) onu krallıktan indirdiğinde, Kurunta herhangi bir suç işlememişti. Ancak Hatti halkı suç işlemişti. Kurunta herhangi bir suç işlememişti. Eskiden kral Muwattalli, babam Hattuşili'ye, (Kurunta'yı) büyötmek için emanet etmişti. Ve eskiden babam onu sürekli büyöttü (yükseltti.)

§3 (Öy. I 14-21)

Babam, Urhi-Teşup'u krallıktan indirdiğinde, babam Kurunta'yı aldı ve onu Tarhuntaşşa ülkesinde krallığa tayin etti. Ve onu(nla) babam sınırların nasıl olduğunun gösterildiği antlaşma tabletleri yaptı. Bu tableti Kurunta elinde bulunduruyor. Onun için sınırlar şöyle tespit edildi: Pitaşşa şehri nüfuz sahasından Zarniia şehri  kantanna'sı, Hava dağı ve Şanantarwa şehri sınır(dır). Zarniia şehri  kantanna'sı, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Şanantarwa şehri, Pitaşşa ülkesine aittir.

§4 (Öy. I 22-28)

Eskiden Pitaşşa ülkesi nüfuz sahasından itibaren, Nahhanta şehri sınır idi. Ve ona, babam sınırı çekti. Babamın antlaşma tabletinde Arimatta şehri ^DKASKAL.KUR sınır yapıldı. Şimdi ben Majeste sınırı tekrar önceki gibi düzenledim. Ve ona Pitaşşa ülkesi nüfuz sahasından itibaren Arimatta, Nahhanta, Hattasşa şehirleri sınır(dır). Fakat Nahhanta ve Hattasşa şehirleri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§5 (Öy. I 29-42)

Huwatnuwanta dağı nüfuz sahasından itibaren  hallapuwanza sınır(dır). Fakat  hallapuwanza, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

Kuwaršawanta şehrinden ona yukarıdaki köpek şeklindeki huwaşi taşı sınır(dır). Ušša şehri nüfuz sahasından Zarata şehri sınır(dır). Fakat Zarata şehri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ona Wanzataruwa şehri nüfuz sahasından Hawa dağı, Harazzuwa şehri sınır(dır). Fakat Harazzuwa şehri, Ušša ülkesine aittir. Kuwa(kuwa)liiatta dağı nüfuz sahasından ona babamın ilk antlaşma tabletlerinde, Šuttašna şehri sınır yapılmıştı. Daha sonra bizzat babam ona geldi. Šantimma şehrini sınır yaptı. Fakat Šantimma şehri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ona Wanzataruwa ve Kunzinaša şehri nüfuz sahasından Arlanta dağı ve Alana şehri sınırdır. Alana şehri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Fakat su Arlanta dağı üzeri(ndedir). Ve onu, Hulaia Nehri Ülkesi ve Hatti ülkesi müşterek olarak kullanacaktır.

§6 (Öy. I 43-47)

Šinwanta şehri nüfuz sahasından ona, Lula dağı, damnaššaru dağları sınır(dır). Fakat Ninainta şehri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ancak altın seyis adamının silahı (hariç) geride(dir). Ve Majesteye aittir. Zarnušša şehri nüfuz sahasından Harmima şehri sınır idi. Ve ona, ben Majestem Uppaššana şehrini sınır yaptım. Ve Uppaššana şehri, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§7 (Öy. I 48-52)

Zarwiša şehri nüfuz sahasından Šarlaimi dağı pınar havuzu(?) sınırdır. Yüksek dağ nüfuz sahasından Šaliia şehri sınır(dır). Ve adı geçen Šaliia şehri, Hatti ülkesine aittir. Ve ona Ušaula şehri sınırından Haššuwanta şehri, Mila şehri, Palmata şehri, Hašhaša şehri, Šura şehri, Šimmuwanta şehri sınırdır. Fakat bu müstahkem şehirler, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§8 (Öy. I 53-67)

Hawaliia şehri nüfuz sahasından, Walwara, Harhašuwanta, Tarapa, Šarnanta, Tupiša, Pariiašša ve Nata şehri mal ve mülküyle birlikte

sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler ve Nata şehri malı mülküyle, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Ve ona deniz yönünde Mata, Şanhata, Şurimma, Şaranduwa, İştapanna şehirleri ve Şallusa şehri malı mülküyle birlikte Tata ve Daşa şehirleri sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir. Şaranduwa şehri nüfuz sahasından itibaren deniz ona sınır(dır). Parha şehri nüfuz sahasından itibaren Kaštaraia nehri ona sınır(dır). Eğer Hatti ülkesi kralı (Kaštaraia nehri) yukarısında (herhangi bir yere) sefere çıkarsa ve Parha ülkesini silah (gücü)yle zapt ederse, o zaman söz konusu (şehir) Tarhuntašša ülkesi kralına ait olacaktır. Walma şehrinin nüfuz sahasından itibaren Huwahhuwarwa, Alluprata, Kaparuwa, Haššuwanta, Walippa ve Wala şehirleri sınır(dır). Fakat bu müstahkem şehirler, Hulaia Nehri Ülkesi'ne aittir.

§9 (Öy. I 68-90)

Tarhuntašša ülkesi içindeki şu müstahkem şehirler Hatti ülkesi kralına ait idi: Anta şehri ve Anta şehri harabeleri, Laḫwiiāšši, Waštišša, Hadduwašša, Handawa, Daganza, Šimmuwa, Şahita şehirleri, görevli olan Kamama şehri köylüleri(?), Walištaša şehri altın saray oğlanları, Inurta, Wattanna, Malḫuwaliia, Kašuriia, Šawiiia, Pariiašša, Annauliia, Puḫanta, Gurtanašša şehirleri, Aralla şehri nar yetiştiricileri, Araunna şehri adamları, Uppaššana şehri ve kuş bakıcıları. Ayrıca ülkenin sınır bölgelerinde olan şu yerler ona verilmiştir. Matawanta ve Para şehrinden çadır adamları (göçebe halk), Dagannunta ve Munanta şehri depo yöneticileri, Aiara şehri genç hayvan bakıcıları, Tarapa şehri mızrak adamları, Wattašša ve Talwišuwanta şehrine ait iki tımar mülkü, çömlekçiler (hariç) geride(dir). Ayrıca sakiler de (hariç) geride(dir). Onlar Tarhuntašša şehri tanrılarına tekrar verilmiştir. İiašanta şehri ve Azzuwašši şehri dudduḫiialla adamları, Wašḫaniia şehrinin gözcüleri(?) dahildir. Adara şehrinin sakileri ve Warpatalla adamları dahildir.

Ḫulaia Nehri Ülkesi ve Tarḫuntašša içinde yükümlüğü olan hangi šarikuwa askerleri ve zanaatkârlar olursa olsun, babam bu müstahkem şehirleri ona verdi. O, (bu şehirleri) insanlarıyla (içinde oturanlarla) birlikte ona vermedi. Fakat ben Büyük Kral, Majeste Tuthaliia, babamın (saltanatı) zamanında, şehirlerin halkıyla birlikte ona verilmesi için babama ricada bulundum. Ancak bu durum babamın antlaşma tabletinde gerçekleşmedi.

§10 (Öy. I 91-II 3)

Maraššanta sözlü olarak türbe meselesi ile ilgili olarak babama müracaat etti. (Ve şöyle söyledi): ‘Kurunta türbeye yaklaşmasın.’ Babam Maraššanta için bir tablet yaptı. Ve Maraššanta ona sahiptir (onu elinde bulunduruyor). Fakat babam Fırtına Tanrısı’nın kuntarrası içerisinde türbe meselesinin nasıl yazılmış olduğunu ve gelecekte Kurunta’nın türbeye çıkmaya nasıl hakkı olmadığını bilmiyordu. Babam söz(leri) işitince, babam meseleyi tersine çevirdi (feshetti/yürürlükten kaldırdı). Ve ben Büyük Kral Tuthaliia kral olduğumda, bir şahsı gönderdim. Ve o, Fırtına Tanrısı’nın kuntarra’sı üzerine yazılmış türbe meselesinin ne olduğu hakkındaki (metni) gördü. Ve gelecekte Kurunta türbeye (çıkma) hakkını kaybetmeyecek. Maraššanta (elinde) tuttuğu tableti gelir ve getirirse, onu almasınlar (şimdi o hükümsüzdür).

§11 (Öy. II 4-20)

Tarḫuntašša ülkesi sınırı Ḫulaia Nehri Ülkesi(dir). Ona keçi çobanı girmesin. Eğer Ḫulaia Nehri Ülkesi’nden büyük tuz yalama kayasına (hayvanları) sevk ederlerse, onlar onun tuz yalama haklarını almasınlar (kaldırmassınlar). Onlar Tarḫuntašša ülkesi kralına verilmiştir. Ve o, daima tuzu alsın. Šarmana, Pantarwanta ve Mahrimma şehirlerinin ekili arazisi, çayırı, koyun otlakları ve tüm tuz yalama haklarıyla birlikte babam Ḫattušili, Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta’ya verdi. Ben Majestem Büyük Kral Tuthaliia da ona (bunları) verdim. Šarmana şehri tuzu için başka bir şahıs

gitmesin. Dunna şehri için tek bir kuwappala Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na verildi (adandı). Ve o, Tarḫuntašša ülkesi kralına aittir. Eğer Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta sonra başka bir kuwappala yaparsa, babam Büyük Kral Ḫattušili ona izin verdi. Ayrıca ben Büyük Kral Majeste Tuḫaliia da ona izin verdim. Ve ona izin verilsin.

§12 (Öy. II 21-30)

Ve her ne kadar Ḫattuša ülkesi, (önceleri) Tarḫuntašša ülkesinin tüm tanrılarının ihtiyaçlarını temin etse de, Tarḫuntašša ülkesi kralı Kurunta'ya babamın ve ben Majestemin verdiği şeylerden, Tarḫuntašša ülkesi tanrıları için söz konusu vergileri ve dinsel görevleri (istemesinler) almasınlar. Şimdi eğer ben Majestem sığır ve koyunların (teslimi için) bir yer tesbit edersem, (Kurunta'yı) kim, tanrıların kült ihtiyaçlarını vermeye zorlayabilir? Sonra onlar Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına senelik ikiyüz sığır, bin koyun vermeye başlayacak. Eğer ona herhangi bir yer tesbit etmezsem ve Ḫattuša şehri halkı her yıl iki yüz sığır ve bin koyunu Tarḫuntašša ülkesi tanrılarına versinler.

§13 (Öy. II 31-42)

Ben Büyük Kral Tuḫaliia, henüz kral olmadan önce, tanrı bizzat benim ve Kurunta'nın dost olmasını sağladı. Ve daha sonra biz birbirimizi sevdik. Ve saygı gösterdik. Biz (şöyle) yemin ettik: "Biri diğerini korusun." Aynı zamanda babam henüz beni krallığa tayin etmediği sırada, büyük kardeşimi prens olarak atamıştı. Fakat bu sırada Kurunta beni korudu ve şahsımla ilgili olarak şöyle yemin etti: "Eğer baban krallığa seni tayin etmezse, baban seni ne şekilde tayin ederse etsin, ben tek başıma seni koruyacağım. Ve senin kölen (olacağım)." Ben, Kurunta'ya şöyle yemin ettim: "Ve ben seni koruyacağım."

§14 (Öy. II 43-52)

Fakat babam prensliğe tayin ettiği kardeşimin görevine son verdiğinde(?), beni krallığa yerleştirdi. Ve babam, Kurunta ve ben arasındaki saygı ve hürmeti farkedince, babam bizi getirdi. Ve bize (şöyle) yemin ettirtti: “Biri diğerini korusun.” Böylece babam bize yemin ettirtti. Ve biz yeminli insanlar olduk. Ve Kurunta beni korudu. Ve o, bana etmiş olduğu yemini hiçbir şekilde bozmadı. Ben Majestem ona şöyle söyledim: “Eğer kral oldum diye, tanrılar beni tanırsa, benim tarafımdan sana iyi şeyler olacak.”

§15 (Öy. II 53-56)

Ve babam tanrı olunca (ölünce), ülkeler ayrılma içine girdiğinden, o sırada Kurunta benim üzerime öldü (bana yardım etti). O, beni korudu ve etmiş olduğu yemini hiçbir şekilde bozmadı.

§16 (Öy. II 57-66)

Tanrı beni aldığında, ben kral oldum. Kurunta ile şöyle bir antlaşma yaptım: Ben babamın antlaşma tableti üzerinde (ayrıntılı bir şekilde) bulunmayan müstahkem şehirleri, tarlaları, NAM.RA’ları ve her şeyi saptadım. Hulaia Nehri Ülkesi içinde olan her şeyi Tarhuntašša ülkesi kralı Krunta’ya köleliğe verdim. Tarhuntašša ülkesi kralı Kurunta’ya her şey köleliğe verilmiştir. İyi bir şekilde ona sınırları yeniden tesis ettim. Ve ona türbe yapısını geri verdim. Gelecekte hiç kimse türbe yapısını Kurunta’nın neslinden hiçbir zaman almasın.

§17 (Öy. II 67-78)

Gelecekte bu antlaşma Tarhuntašša ülkesi kralı Kurunta için (her zaman geçerli) olsun. Hatti ülkesi kralı Tuthaliia bu krallığı korusun. Ve (daha sonra) Tuthaliia’nın nesli, Tarhuntašša ülkesinde Kurunta’nın nesline (ait olan) krallığı aynı şekilde korusun. Onlar, onların mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine (izin) vermesin. Ben Büyük Kral Tuthaliia, Kurunta’yı koruduğum gibi, (daha sonra) oğlum (ve) torunum, Kurunta’nın neslini aynı

şekilde korusun. Ve ben, Kurunta'yı koruduğum gibi, eğer o, benim ona bedelini ödediğim bazı şeyleri eksik yaparsa, eğer Kurunta'nın nesli için bazı şeyler zorlaşırsa, oğlum ya da torunum daima aynı şekilde ona bedelini ödesin (onu korusun). O, onun mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine izin vermesin.

§18 (Öy. II 79-83)

Büyük taht ile (ilişkili olan) antlaşma, Kargamış ülkesi kralınıninki gibi olsun. Sadece prens, Tarhuntaşša ülkesi kralından büyük olsun. Hiç kimse ondan daha büyük kral olmasın. Kargamış ülkesi kralı için geçerli olan, Tarhuntaşša ülkesi kralı için de geçerli olsun.

§19 (Öy. II 84-94)

Babamın antlaşma tableti şöyle yapılmış idi: “(Hatti ülkesi) kraliçesinin oğlu(nun) Tarhuntaşša ülkesinde krallığa oturtulması evlilikle sana verilsin.” Onlar, babamın zamanında antlaşma yaptıklarında, Kurunta henüz bizzat kendi bu kadını almamıştı. Eğer şimdi Kurunta bizzat kendisi için bu kadını alırsa ya da bizzat kendi için onu almazsa, bu mesele (daha ileri bir zamana) alınmasın. Kurunta'nın onayladığı hangi erkek çocuk olursa olsun, ister bu kadının oğlu ya da başka kadınların oğlu olursa olsun, ister Kurunta'nın kendi isteği ile onayladığı erkek çocuk olursa olsun, o, Tarhuntaşša ülkesinde krallığa atansın. Hiç kimse Kurunta için bu meseleyi değiştirmesin.

§20 (Öy. II 95-Ay. III 20)

Ve bu tablet, Kurunta, (onun) oğlu ve torunu için (geçerli) olsun. Ben Majestem, senin oğlunu tahtan indirmeyeceğim. Ne senin erkek kardeşini ne de başka birini kabul etmeyeceğim. Daha sonra sadece senin neslin, benim sana verdiğim Tarhuntaşša ülkesini tutsun. O, ondan alınmasın. Eğer senin herhangi bir oğlun ya da torunun suç işlerse, sonra Hatti ülkesi kralı onu sorgulasın. Ve eğer ona karşı bir suç ispat edilirse, sonra Hatti ülkesi kralı ona dilediği

gibi davransın. Fakat evi ve ülkesi ondan alınmasın. Ve (Hatti ülkesi kralı, Hitit kral ailesi) soyundan başka birine onu vermesin. Tarhuntaşşa ülkesi meselesiyle ilgili olarak şöyle koşullar belirlenmiştir: “Gelecekte Muwattalli’nin neslinden Tarhuntaşşa ülkesi krallığını hiç kimse almasın.” Eğer biri böyle yaparsa ve Muwattalli’nin başka bir nesline onu verirse, Kurunta’nın neslinden onu alırsa, herkim böyle bir şey yaparsa, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı ve Arinna şehrinin Güneş Tanrısı onu mahvetsin. Gelecekte sadece Kurunta’nın nesli Tarhuntaşşa ülkesi krallığını tutsun. Erkek çocuktan (olan) nesil onu (alsın). Kız çocuktan (olan) nesil onu almasın. Ve eğer Kurunta’nın erkek çocuğu ya da torunu Tarhuntaşşa ülkesindeki krallığa oturursa, eğer tanrının sözü yüzünden, Tarhuntaşşa ülkesi krallığının birine verilmesi uygun olmazsa, sadece Kurunta’nın bir nesli onu alsın. Ve Tarhuntaşşa ülkesindeki krallığa atansın. Onlar (Hitit kral ailesinden) başka bir nesle verilmesin. Eğer nesilde erkek çocuk yoksa, sonra Kurunta’nın kız çocuğunun nesli aranıp bulunsun. Eğer o, yabancı bir ülkede olsa bile, o, oradan geri getirilsin. Ve Tarhuntaşşa ülkesinde krallığa yerleştirilsin.

§21 (Ay. III 21-31)

Eğer Tuthaliia’nın nesli, Hatti ülkesinde krallığı alırsa ve onun için bazı şeyler zorlaşırsa, Tarhuntaşşa ülkesi krallığını elinde bulunduran Kurunta’nın, hangi nesli olursa olsun, onun üzerine ölsün. Kurunta, Tuthaliia’yı koruduğu gibi, daha sonra Kurunta’nın nesli, Tuthaliia’nın neslini aynı şekilde korusun. Tuthaliia’nın nesli de aynı şekilde Kurunta’nın neslini korusun. Ve onların mahvolmasına ya da küçük düşürülmesine izin vermesin. Tuthaliia’nın nesli için bazı şeyler zorlaşırsa, o, Hatti ülkesi krallığından geri çekilirse, Tarhuntaşşa ülkesi krallığını

Kurunta'nın neslinden her kim alırsa, Hatti ülkesinin kralına karşı savaşsın. Ve onun kölesi olmasın.

§22 (Ay. III 32-42)

Senin karargâh (için istediğin) Hulaia Nehri Ülkesi'nin tablet evindeki yaya ve arabalı savaşçıları, babam Hattuşili muaf tuttu (bağışladı). Ve ben Majestem Büyük Kral da onları muaf tuttum. Ve gelecekte sadece yüz piyade birlik, bir askeri sefere gitsin. (Bunlara ek olarak) karargâhtaki tablet evinden asker istemesinler. Onlar karargâhtan her ne zaman (asker) talep ederse, onlar, ondan yüz asker talep etsin. Atlı birliklerin (istenme) mecburiyeti yoktur. Eğer Hatti ülkesi kralına karşı eşit rütbedeki biri ayaklanırsa ya da eğer Majestem bu yönde Aşağı Ülke'ye sefere giderse, sonra onlar ondan ikiyüz asker talep etsin. Fakat onlar karargâh görevi yapmasın.

§23 (Ay. III 43-56)

Bütün ülkeden ve bütün ileri sınır noktalarından yardım sözü olursa, hiç kimse Hulaia Nehri Ülkesi'nden yardım talep etmesin. Hatti ülkesi içindeki şehirler, Huwatnuwanta dağı içindeki, Kizzuwatna ülkesi içindeki Hurnia şehri ya da İkuwaniia ya da Pitaşsa ülkesi içindeki hangi müstahkem şehirler olursa olsun, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'na, Parşa şehri Tanrısına, Inwita şehri İstar'ına, türbe yapısına (ve) Tarhuntaşsa ülkesi kralına ait olan müstahkem şehirler ve ev(ler) için luzzi ve şahhan vergi yükümlülüğü yoktur. Yardım meselesi için onlara müracat edilmesin. Hangi şahhan ve luzzi vergileri olursa olsun, hiç kimse onlara müracat etmesin. Tarhuntaşsa şehri tanrıları için onları (şahhan ve luzzi vergilerinden) tekrar muaf tuttum.

§24 (Ay. III 57-77)

Babamın, Kuruntaya verdiklerini ve ben Majestemin ona verdiklerini, hiç kimse gelecekte değiştirmesin. Ben Majeste,

Tarhuntašša ülkesi kralının, Tarhuntašša ülkesi tanrıları için şahhan ve luzzi vergilerini incelediğimde, onların, onun yerine getiremeyeceği kadar ağır olduğunu gördüm. Tarhuntašša ülkesi kralının tanrılarının meselesi ve Tarhuntašša'daki bakımları, Hattuša şehri, Arinna şehri ve Zippalanta şehrindeki (ölçüye) uygundur. Babamın Kurunta'ya verdiği ve benim ona verdiğim kült masrafları ve tanrılar için (yapılan) ayinler çok ağır olduğundan, bunları, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Fırtına Tanrısı'nın oğlu Šarruma ve Tarhuntašša şehrinin bütün tanrıları için hepsinden muaf tuttum. Ve onu (yükümlülüklerinden) muaf tuttum. Ve hiç kimse ondan, herhangi bir şekilde onu almasın. Hiç kimse luzzi ve şahhan vergisini (ondan) almasın. Her kim Tarhuntašša ülkesi krallığını, Kurunta'nın neslinden alırsa ve onu küçültürse ya da onu mahvetmek için çalışırsa, Majeste babamın ona vermiş olduğundan herhangi birini alırsa ya da her kim bu tabletin bir sözünü (dahi) değiştirirse, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası ve Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı onun Hatti ülkesi üzerindeki krallığını (elinden) alsınlar.

§25 (Ay. III 78-IV 15)

Ve seninle bu antlaşma tabletini yaptım. İşte bak, bu mesele için Bin Tanrı şimdi meclise çağırılmıştır. Ve görsünler, işitsinler ve şahit olsunlar. Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Hišašhapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Halpa şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuha şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, kahraman Fırtına Tanrısı, Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Tanrı Lulahi, Koruyucu Tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Aiala, Tanrı Karzi, Tanrı

Hapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının⁶⁸ Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, Tanrı Šarruma, Göğün Kraliçesi Hepat, Uda şehri Tanrıça Hepat'ı, Kizzuwatna şehri Tanrıça Hepat'ı, Šamuha şehri İstar'ı, Kırın İstar'ı, Lawazantiia şehri İstar'ı, Ninuwa şehri İstar'ı, Hattarina şehri İstar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Yeminin Kralı Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi NIN.GAL, Arušna şehri Tanrı Išhara'sı, Savaş Tanrısı, Hatti şehri Savaş Tanrısı, Ellaia şehri Savaş Tanrısı, Arziia şehri Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana, Hurma şehri Tanrı Hantitaššu, Šamuha şehri Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehri Tanrıça Hatahha'sı, Taḫurpa şehri Tanrı Ammana'sı, Hupišna şehri Huwaššanna'sı, Dunna şehri Tanrı Hallara'sı, Tanrı Lelwani, Lulaḫi ve Hapiri Tanrıları, Hatti ve Tarḫuntašša ülkesinin tanrı ve tanrıçaları, Göğün, Yerin, Büyük Denizin, Dağların, Nehirlerin, Pınarların Tanrıları. Şimdi eğer sen Kurunta bu tabletin sözlerini korumazsan, Majestemi ve Majestemin neslini bey olarak korumazsan ya da eğer sen bizzat kendin için Hatti ülkesi krallığını arzularsan ya da eğer biri Majesteme ya da Majestemin nesline Hatti ülkesi krallığı ile ilgili zorluklar çıkartırsa ve sen ona teveccüh gösterirsen ve onunla savaşmazsan, bu yemin tanrıları neslinle birlikte seni mahvetsin. Fakat eğer sen Kurunta bu tabletin sözlerini tutarsan ve Majestemi, Majestemin neslini bey olarak arzularsan ve eğer sen onları

⁶⁸ Genellikle “deri, post, halı, kalkan, tulum” olarak çevrilen bu kelime hakkında daha fazla bilgi için bkz. W. Popko, “Zum hethitischen (KUŠ) kurša”, *AoF*, II, 1975, (65-70); S. Alp, *Beiträge zur Erforschung des Hethitischen Tempels*, Ankara 1983, 39 vd.; H.G. Güterbock, “Hittite kurša ‘Huntig Bag’”, *Essays in Ancient Civilization Presented to H.J. Kantor* (Edited by A. Leonard-B. Beyer), Chicago, 1989, (113-119, Plate 16-19)

§26 (Ay. IV 16-29)

Her kim bu ülkede Kurunta'ya zorluk çıkartırsa ve onu ondan ya da Kurunta'nın neslinden alırsa ya da onun sınırını küçültürse ya da benim ona verdiklerimi ondan alırsa ya da bu tabletin bir sözünü değiştirirse, bu yemin tanrıları onu mahvetsin. Gelecekte Majestemin, Tarhuntaşša ülkesi kralı Kurunta'ya verdiklerimi ya da onun için tesis ettiğim sınırları, hiç kimse Kurunta'nın neslinden almasın. <Büyük> Kral bizzat kendi için onları almasın. O, oğluna onları vermesin. Ne de (Hitit kral ailesinden) başka bir nesle onları vermesin. Hiç kimse onunla tartışmasın. Gelecekte sadece Kurunta'nın nesli Tarhuntaşša ülkesi krallığını tutsun. Her kim ona zorluk çıkartırsa, ondan onu alırsa, bu yemin tanrıları nesliyle birlikte onu mahvetsin.

§27 (Ay. IV 30-43)

Bu tableti Tawa şehrinde, prens Nerikkaili, kral muhafızlarının şefi Huzziia, prens Kurakura, Kargamış ülkesi kralı Ini-Teşup, Şeşa Nehri Ülkesi kralı Mašturi, kralın eniştesi Şauşga-muwa, antuwaşalli adamı Uppara-muwa, sol cenah askerlerin komutanı Tattamaru, prens Ehli-Şarruma, atlı birliklerin komutanı Aba-muwa, prens Heşmi-Şarruma, prens Taki-Şarruma, prens Ewri-Şarruma, binbaşılardan şefi Alalimi, Mira ülkesi kralı Alantalli, Amurru ülkesi kralı Bentešina, ağaç tablet üzerine yazı yazan katiplerin şefi Şahurunuwa, general Hattuşa-Kurunta, atlı birliklerin komutanı Ura-Tarhunta, general Hurşaniia, seyislerin komutanı Zuzuḫḫa, sağ cenah askerlerin komutanı Şaliqqa, onbaşı Tapa-ziti, tablet evi beyi Tuttu, katiplerin şefi Walwa-ziti, katip ve aşçıların şefi Kammaliia, katiplerin ve MUBARRI'lerin <şefi> Nanizi ve ordunun tüm komutanları, bin yüksek makam sahibi kişi ve tüm kral ailesi huzurunda, Ukkiia şehri adamı Lupakki'nin oğlu katip Halwa-ziti yazdı.

§28 (Ay. IV 44-51)

Bu tablet yedi adet yapılmıştır. Ve Arinna şehri Güneş Tanrıçası'nın mührü ve Hatti şehri Fırtına Tanrısı mührüyle mühürlenmiştir. Ve bir tablet Arinna'nın Güneş Tanrıçası huzuruna, bir tablet Hatti şehri Fırtına Tanrısı huzuruna, bir tablet Tanrı Lelwani huzuruna, bir tablet Kizzuwatna şehri Tanrıça Hepat huzuruna, bir tablet Şimşeğin Fırtına Tanrısı huzuruna, bir tablet Tanrı Zithariia huzuruna konulmuştur. Bir tablet Tarhuntašša ülkesi kralı Kurunta'nın evinde (sarayında) bulunur.

C. ARZAWA ÜLKELERİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Şehir (^{URU}Ar-za-wa), ülke (KUR ^{URU}Ar-za-ú-wa) ve Arzawa ülkeleri (KUR.KUR^{MES} ^{URU}Ar-za-ú-wa) şeklinde Hitit çivi yazılı belgelerinde geçen Arzawa coğrafi adlandırması, dar ve geniş olarak iki manada algılanmıştır⁶⁹. Geniş manadaki Arzawa'nın içinde: Hapalla, Mira-Kuwaliia, Şeḫa Nehri Ülkesi, Appawiiia, Wiluša, Zippašla ve Ḫariiati Dağlık Ülkesi bulunmaktaydı⁷⁰ (Harita:3).

Genellikle Hermos (Gediz) ve Maiadros (Menderes) vadisiyle yani Lidya çevresiyle⁷¹ eşitlenen Arzawa⁷², Pamphylia bölgesinde⁷³ de aranmıştır.

⁶⁹ Friedrich 1926, 49; Goetze 1928, 149; Kinal 1953, 10-11 ; Ayrıca bkz. E. Forrer, "Arzawa", *RIA*, I, 1928, (162-163); Geçtiği yerler ve lokalizasyon teklifleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 42-45; del Monte 1992, 14

⁷⁰ Kinal 1953, 21

⁷¹ J.G. Macqueen, *The Hittites and Their Contemporaries in Asia Minor*, London, 1986, 38 vd.; Bryce 1974, 103^{10, 11}; Ayrıca bkz. H. Otten, "Zur Lokalisierung von Arzawa und Lukka", *JCS*, XV-XVI, 1961/1962, 112-113; Košak 1981, 12⁸; Forlanini 1998, 219-220

⁷² J. Garstang, "Arzawa ve Lugga Memleketlerine Ait Bir Harita", *Belleten*, V/17, 1941, 17 vd., (17-34); J. Mellaart, "The Present State of 'Hittite Geography' ", *Aspect of Art And Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies In Honor of N. Özgüç, Nimet Özgüç'e Armağan*, (Edited by M.J. Mellink, E. Porada, T. Özgüç), Ankara, 1993, 417, (415-422).

⁷³ Goetze 1928, 148, 152; Goetze 1940, 23; Garstang 1943, bkz. harita; Goetze 1957, 49, 84, 102

Öte yandan Arzawa'nın Aşağı Ülke'ye doğru uzandığı ve Arzawalılar tarafından Tuwanuwa'da bir sınır karakolu kurdukları anlaşılmaktadır⁷⁴.

Ayrıca Ortakaraviran höyükte⁷⁵ bulunan ve Mira-Kuwallia beyi Mašhuiluwa'ya ait olan bir bulladan⁷⁶, Arzawa sınırlarının zaman zaman Suğla Gölü civarlarına kadar uzanmış olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı olacaktır ki, bölgede bulunan Eflatunpınar ve Fasıllar anıtlarının Arzawalı tanrılar için Hititler tarafından yaptırıldığı kanaatini bir çok bilim adamı tarafından paylaşılmıştır⁷⁷.

Bilindiği üzere bu anıtlar Tarhuntaşsa ve Hulaia Nehri Ülkesi sınırları içinde kalmaktadır. Böylece Eflatunpınar anıtı Hititlerin Arzawa'ya, Fasıllar anıtı da güneye yani Kizzuwatna'ya geçişte, kurdukları açık hava tapınakları olarak işlev görmüş olmalıdır⁷⁸.

⁷⁴ CTH 88=KBo VI 28; Bryce 1974, 105

⁷⁵ Bu höyük, Suğla Gölü'nün (Seydişehir) doğu kenarındadır.

⁷⁶ J. Mellaart, "Preliminary Report on Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", *AS*, IV, 1954, 240, (175-240); "Archaeological Survey of the Konya Plain" *AS*, IX, 1959, 32, figür I, (31-33)

⁷⁷ Bu görüşler için bkz. J. Mellaart, "The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar Near Beyşehir", *AS*, XII, 1962, 113, (111-117)

⁷⁸ Karauğuz 2000, 169

Öte yandan Arzawa'da Luwice'nin yanı sıra⁷⁹ Hititçe'nin de konuşulduğu ve tıpkı Akadca gibi, uluslararası bir dil olarak, diplomatik yazışmalarda kullanıldığı anlaşılmaktadır⁸⁰.

İlk defa Kapadokya tabletlerinde geçen Arzawa⁸¹; Labarna⁸², I. Hattuşili⁸³ ve Ammuna⁸⁴ döneminden itibaren Hitit devletini hep uğraştırmıştır.

Özellikle de, I. Arnuwanda döneminde 'ülkenin sınır bekçisi' olarak (§ 5) Şiianti Nehri Ülkesi (§ 18), Zippaşla ve Hariiati Dağı Ülkesi'nde (§ 4) hüküm süren Madduwatta⁸⁵, Hitit devletine karşı

⁷⁹ Ph.H.J. Houwink ten Cate, "Anatolian Evidence for Relations with the West in the Late Bronze Age", *Bronze Age Migrations in the Aegean. Archaeological and Linguistic Problems in Greek Prehistory. Proceedings of the First International Colloquium on Aegen Prehistory*. (Edited by R.A. Crossland, A. Birchall), Park Ridge, 1974, 160, (141-167, Levha. 1-3); J. Mellaart, "Anatolia and Indo-Europeans", *JIES*, IX/1-2, 1981, 142, (135-149); Ayrıca bu konuda Hitit kanunları ile krş. §19a-b, 20-21, 23. maddeler. J. Friedrich, *Die Hethitischen Gesetze*, Leiden, 1959; 20-23; F. Imparati, *Le Leggi Ittite*, (Çeviren: E. Özbayoğlu), Roma, 1964, 44-49

⁸⁰ EA 31, 32, J. A. Knudtzon, *Die Zwei Arzawa-Briefe. Die Ältesten Urkunden in Indogermanischer Sprache*, Leipzig 1902, 35-40; Heinhold-Krahmer 1977, 50-55; Ayrıca Luwice Lukka, Kizzuwatna'nın bir bölümü, Tarhuntaşša ve Hulaia Nehri Ülkesi'nde konuşulmakta idi (Laroche 1959, 8vd.; E. Laroche, "Luwi", *RIA*, VII, 1987-1990, 181-184).

⁸¹ S. Alp, "Hititler Hakkında Yeni Bir Kitap Münasebetiyle", *DTCFD*, X, 1952, 246²³, (241-248); Kinal 1953, 26⁹

⁸² CTH 76=KUB XXI+XIX 6 Öy.2-3

⁸³ CTH 4=KBo X 2 Öy.I 22-32

⁸⁴ CTH 19 § 19

⁸⁵ Madduwatta metni ve Madduwatta'nın icraatları için bkz. Goetze 1928; Sommer 1932, 329-349; Houwink ten Cate 1970, 59 vd.; Heinhold-Krahmer 1977, 260-275; Jewell 1974, 262 vd.; Mellaart 1974, 503 vd.; Bryce 1986, 1 vd.; I. Hoffmann, "Einige Überlegungen zum Verfasser des

Pitašša ülkesinin⁸⁶ önde gelenlerini ayaklandırmıştır (§ 23). Bu tür kıskırtmalar I. Šuppiluliuma döneminde de devam etmiştir⁸⁷.

Arzawa ile yoğun bir şekilde uğraşan II. Muršili olmuştur. Saltanatının 3. yılında Uḫḫa-ziti'nin kendisini aşağılaması üzerine⁸⁸, Arzawa'ya bir sefer düzenlemeye karar veren Muršili, kardeşi Šarri-Kušuh'un birlikleriyle Šallapa'da birleşmiştir⁸⁹. Arzawa kralı Uḫḫa-ziti'nin hastalanmasıyla, yerine geçen oğlu

Madduwatta-Textes", *Or*, LIII, 1984, (34-51); H. Otten, "Madduwatta", *RIA*, VII, 1987-1990, (194-195); Beckman 1996, 144 vd.; Karauğuz 2000, 156 vd.

⁸⁶ Pitašša Hitit ordusu için asker veren önemli bir merkez olmalıdır (CTH 460=KBo XVII 78 Öy. I-II). Ayrıca Pitašša, Kadeş savaşı sırasında Mısır kayıtlarında Hitit müttefiki olarak, Arzawa'dan hemen sonra anılmaktadır (Gardiner 1960, 7; Pitašša hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Karauğuz 2000, 130-134).

⁸⁷ I. Šuppiluliuma'nın annelerinde Arzawalı Anzapahḫaddu ile ilgi olaylar dile getirilerek, Maḫuirasša ve Pitašša'nın halkının ve askerlerinin ayartıldığı anlatılmaktadır (CTH 40=KBo XIX 49, 53). I. Šuppiluliuma'nın Arzawa ile ilgili icraatları için ayrıca bkz. CTH 40, 3, 5, 7. tablet; KBo IV 4 IV 56-60

⁸⁸ KBo III 4 Öy.II 12-13 (12. nu-wa-mu-za DUMU-la-an ḫal-zi-iš-še-eš-ta 13. nu-wa-mu-za te-ep-nu-uš-ki-it); Her ne kadar II. Muršili Batı Anadolu'ya görünüşte bu sebeple bir sefer düzenlediğini yazsa da, asıl sebep herhalde, burada bakır ve gümüş madenlerinin olmasıydı (J. Yakar, "Hittite Involvement in Western Anatolia", *AS*, XXVI, 1979, 118-119, 121-122, (117-128). Yine eskiçağda çok önemli bir yol ve ticaret güzergahı olan Menderes nehri vadisi boyunca uzanan, doğu-batı yolunu elinde tutmakta bir başka sebep olmalıydı.

⁸⁹ KUB XIV 15 Öy.II 6-11; Öte yandan Šallapa, Aşağı Ülke yoluyla Mira, Millawanta muhtemelen Lukka ve Arzawa bölgesinin iç kısımlarına kadar ulaşan yolların kavşak noktasında idi (Garstang 1943, 40; Bryce 1974, 107).

Piiama-Kurunta, yapılan savaşta yenilmiştir (§ 13). Uḫḫa-ziti denizde bir adaya (§ 13), sivil halk Arinanda dağına kaçmıştır (§ 14). Yapılan savaş sonucu 15.550 NAM.RA saraya götürülmüştür. Bu arada halen *denizde bir adada* olan Uḫḫa-ziti ölmüş ve oğullarından Tapalazunali, Puranda şehrinde Muršili ile savaşa geçmiştir. Ancak Muršili'nin şehrin sularını kesmesi üzerine, buradan ailesi ile birlikte Aḫiiawa⁹⁰,ya kaçmıştır⁹¹ (§ 16-20).

Bu arada Šeḫa Nehri Ülkesi'ne geri dönen Muršili'yi, Manapa-Tarḫunta korktuğu için karşılamamış ve ona şehrin ileri gelenlerini göndermiştir. Bunun üzerine Muršili, Šeḫa Nehri Ülkesi'ni, Manapa-Tarḫunta'ya⁹²; Mira ülkesini Mašḫuiluwa⁹³,ya ve Ḫapalla ülkesini Targašnalli'ye vererek bunları kendine bağlamıştır (§ 21-23)⁹⁴.

⁹⁰ Bura hakkındaki yorumlar için bkz. T.R. Bryce, "Some Reflections on the Historical Significance of Tawagalawas Letter (KUB XIV 3)", *Or*, XLVIII, 1979, (91-96); H. G. Güterbock, "The Hittites and Aegen World. I Ahiyawa Problem Reconsidered", *AJA*, LXXXVII, 1983, (133-138); Singer 1983, 205 vd.; M. Popko, "Zur Datierung des Tawagalawa-Briefes", *AoF*, XI, 1984, (199-203); Bryce 1985, 13 vd.; H.G. Güterbock, "Wer war Tawagalawa?", *Gedenkschrift Einar von Schuler*, (Edited by M. Marazzi, G. Wilhelm), *Or*, LIX, 1990, (157-165); D.W. Smit, "KUB XIV 3 and Hittite History. A Historical Approach to the Tawagalawa-Letter", *Talanta*, XXII-XXIII, 1990-1991, (9-111); Ünal 1991, 16 vd.; V. Parker, "Zum Text des Tawagalawa-Briefs: Aḫḫiiawa-Frage und Textkritik", *Or*, LXVIII/1, 1999, (61-83).

⁹¹ Singer 1983, 206

⁹² Heinhold-Krahmer 1990, 332

⁹³ del Monte 1974, 355 vd.

⁹⁴ Tüm bu olaylar için bkz. Goetze 1933, 44 vd.; Jewell 1974, 305-326; Mellaart 1974, 505-508; Houwink ten Cate 1980, 268 vd.; H.A. Hoffner,

Böylece II. Murşili saltanatının dördüncü yılında, bölgede belki tekrar Arzawa kadar güçlü bir güçle karşı karşıya gelmemek için, birbirine çok benzeyen aşağıdaki antlaşmaları yapmıştır.

Ayrıca II. Muwattalli de saltanatının ilk yıllarında dört Arzawa kralının isminin geçtiği (§ 3), Wiluša krallığı ile bir antlaşma imzalamıştır. Yine, II. Muwattalli giriştiği Mısır savaşı sırasında; Arzawa ile birlikte, Pitašša, Dardany, Maša, Karkiša, Lukka⁹⁵ ve Kargamiš şehirlerinden katılan askerlerin listesi verilmiştir⁹⁶.

“Histories and Historians of the Ancient Near East: The Hittites”, *Or*, XLIX, 1980-1981, 311, 12.0, (283-332); Mellaart 1986, 217 vd.

⁹⁵Burası hakkında daha fazla bilgi için bkz. T.R. Bryce, “The Role of the Lukka People in Late Bronze Age Anatolia”, *Antichthon*, XIII, 1979, (1-11); G. Steiner, “Die Historische Rolle der Lukkā” *Akten des II Internationalen Lykien-Symposions, Wien 6-12 Mai 1990*, (Edited by J. Borchhardt und G.Dobesch), Wien, 1993 (123-137)

⁹⁶Gardiner 1960, 7 vd.

*1. Hapalla Kralı Targašnalli ve II. Muršili
Arasındaki Antlaşma
CTH 67⁹⁷*

§1 (Öy. 1-4)

Paragraf oldukça tahrip olmuştur. Ancak 4. satırda: 'İşte bak, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.' ifadesi tamamlanabilmektedir.

§2 (Öy. 5-9)

[Eğer herhangi biri Majestem ile] münakaşa eder ve Majestemin onurunu kıra[rsa, (bu) ister kralın(?) erkek kardeşi], ister bir prens, ister yüksek rütbeli bir memur, ister sadık bir memur(?), ister bir saray hizmetçisi, ister yaya ve arabalı savaşçıların bir birliği (ve) hangi sahiş olursa olsun, o, sana gelirse ve sen onu yakalamazsan ve onu geri vermezsen ve hem de ona dönersen [ve] ona gidersen ya da eğer Majestemden onu gizlersen, işte bak, sen tanrı yeminini [bozmuş olacaksın].

§3 (Öy. 10-17)

[Üstelik] Hatti ülkesinde (isyanla ilgili) kötü bir mesele ortaya çıkarsa ve sen onu işitirsen, Majesteme yardım için derhal yerini al. [Eğer] senin için gelmek [mümkün] olmazsa, (sen) Majestemin yardımına [yaya] ve arabalı savaşçıları gönder. Herhangi bir bey onlara kılavuzluk etsin. [Fakat eğer] sen, [her nasılsa] kötülüğü göz ardı eder ve şöyle söylersen: "Bu kötülük olsun." İşte bak, sen, [bu yüzden], tanrı yeminini bozacaksın. Ve eğer [sen] kötü bir meseleyi önceden [işitirsen ve] ya [Hititli] ya da senden ayrılmış [Arzawalı

⁹⁷Hititçe: KBo V 4

Transkripsiyon: Friedrich 1926, 52-70; del Monte 1985, 268 (Ay. 24-26)

Çeviri: Friedrich 1926, 53-70; Beckman 1996, 65-69

Yorum: Friedrich 1926, 71-94; Kestemont 1974, 100-101

herhangi biri suç işlerse] ve sen, Majesteme önceden hemen yazmazsan ve [bu adamları] göz ardı edersen ve şöyle söylersen: “Bu kötülük olsun.” İşte bak, sen tanrı [yeminini bozmuş olacaksın].

§4 (Öy. 18-23)

[Ya da] eğer [Majesteme] karşı bir düşman [meselesi] ortaya çıkarsa, herhangi biri Majesteme karşı ayaklanırsa [ve ben sana] (şöyle) yazarsam: “Yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür (sorumluluğunu üstlen). Ve derhal Majesteme yardım için yerini al.” [Sonra] yaya ve arabalı savaşçılarını öne sür. Ve Majesteme yardım için derhal yerini al. [Eğer] senin için (bu) mümkün değilse, sonra Majesteme yazarsan, yüksek rütbeli memurlarının birinin gözetimi altında [yaya] ve arabalı savaşçıları harekete geçir. Majesteme yardım için onları [getir]. Eğer bana yardım için yaya ve arabalı savaşçıları getirmezsən, işte bak, sen (bu yüzden) tanrı [yeminini] bozmuş olacaksın.

§5 (Öy. 24-27)

Üstelik ben Majestemin garnizonda bıraktığım askerleri, sen Targaşnalli bizzat kendine, evine ve hizmetçilerine baktığın gibi, bak (besle). Ve onlara iyi bir şekilde bak (davran). Sen [onlara] kötü bir şekilde davranma. Eğer sen, onlara kötü bir şekilde davranırsan, işte bak, (bu yüzden) sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§6 (Öy. 28-34)

Üstelik halkın hainliği yüzünden, eğer dedikodular yayılırsa ve sonra (biri) gelir, senin huzurunda (şöyle) fısıldarsa: “Majestesi sana karşı şöyle şöyle (bir işe) giriyor.” Sen bu mesele hakkında Majesteme yaz. Ve eğer mesele doğru ise, ben Majestem [sana] tekrar yazdığımda, sen acele hareket etme. Ne de ... yapma. [Ve] sen Majesteme [karşı] kötülük yapma. Fakat eğer acele hareket edersen ve Majesteme karşı kötülük yaparsan, [işte bak], sen (bu

yüzden) tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Üstelik Majesteme düşman olan, [senin] de düşmanın olsun. Ve senin düşmanın, Majestemin de düşmanı olsun.

§7 (Öy. 35-40)

Kaçakların [meselesi] aynı şekilde tanrı yemini altına yerleştirilsin. Eğer bir kaçak [Hatti ülkesinden] kaçarak gelirse, onu yakala. Ve onu bana geri ver. Eğer senin sorumluluğun(?) altındaki bir NAM.RA ya da hür bir erkek [Hapalla] ülkesinden, Hatti ülkesine kaçak olarak gelirse, ben [onu] sana geri vermeyeceğim. Hatti ülkesinden bir kaçağı geri vermek uygun değildir. Fakat [eğer] o bir çiftçi, bir dokumacı, bir marangoz, ya da bir derici ve hangi zanaatkâr olursa olsun, o, işini [teslim] etmesin. [Fakat] o, kaçar ve Hatti ülkesine giderse, ben onu yakalayacağım. Ve onu sana geri vereceğim.

§8 (Öy. 41- Ay. 1)

Fakat [eğer] biri, sen Targaşnalli'yi ya da senin oğlunu öldürmek isterse ve [sonra] kaçar ve Hatti ülkesine gelirse, o, senin düşmanın olduğu gibi, aynı şekilde [Majestemin] de düşmanıdır. Ben onu yakalayacağım ve onu sana geri vereceğim. [Ben] Majestemin sana [verdiği] ülke (ile ilgili olarak), eğer sen Targaşnalli, Majestemi korursan, fakat ülkedeki (bir kısım halk) senin kölen olarak [kalmayı] reddederse, onlar sana düşman olursa ve şöyle söylerse: "[Biz] başka [bir beyi arzuluyoruz]." Ben Majestem kesinlikle reddedeceğim. Ben hiçbir surette Hapalla [ülkesini] başka birine vermeyeceğim. Sadece sen onun beyi [ol].

§9 (Ay 2-8)

[Üstelik] şimdi, ülkem (krallığım) içinde üç hür insan vardır: Sen Targaşnalli, Maşhuiluwa ve [Manapa-Tarhunta]. Biri diğerine kötülük yapmasın. Köle olarak biri diğerine kaçıp gitmesin. Eğer o, birine giderse, o, onu [kovsun. Ve biri diğerinin] karşısında kötülük yapmasın. Biri diğerini öldürmeyi arzulamasın. Hem de o, [onu]

yakalamasın. Ve eğer sen Targaşnalli onlara kötü davranırsan, ben onları destekleyeceğim. (Bu yüzden) sen benim düşmanım ol. Eğer onlar senin karşında kötülük yaparsa ve ben sana destek olacağım. Onlar benim düşmanlarım [olsun].

§10 (Ay. 9-15)

[Ve] ben, tek bir tanrı yeminini [size] verdiğim için, siz tek bir tanrı yeminine sahip olduğunuz için, birlikte hareket edin. [Sizin, hiçbiriniz, birinize] düşman olmasın. Senin etrafındaki hür insanlara gelince; [onlar] birbiriyle barış içinde iken, sizin herhangi birinize düşman olmasın. Onlar [senin] her şeyine düşman olsun. Ve siz onların hepsiyle sürekli savaşın. [Onlar] sizinle herhangi bir şekilde barış içinde [olmasın]. Sizin hiçbiriniz gizlice başka birini öldürmeye çalışmasın. Kim bu öldürme olayını gerçekleştirirse, ben Majestem, onun düşmanı olacağım. Ve o, benim düşmanım olsun. Ben sürekli olarak bir düşman gibi, [onunla] savaşacağım. Bu mesele tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§11 (Ay. 16-24)

[Ya da] eğer siz (haklı bir kavga yaparsanız), acele etmeyin. Ne de ... yapmayın. [Ve] kızmayın. Eğer bizzat sizin çözülebilecek bir kavganız(?) varsa, sonra ben Majestem, uygun bir tarzda karar vereyim diye yola çıkarsam ve siz, Majestemin huzuruna gelin. Fakat eğer sizin çözülebilecek bir kavganız(?) yoksa, Majestemin huzuruna yüksek rütbeli bir memuru gönderin. Ben Majestem uygun bir şekilde sizin haklı kavganızı [soruşturacağım]. Siz acele hareket etmeyin. Ve de ... yapmayın ve kızmayın. Fakat eğer herhangi bir [düşman], sen Targaşnalli'ye karşı ayaklanırsa ve sen bana yazarsan: "Yaya ve arabalı savaşçıları bana gönder." Ve ben sana yaya ve arabalı savaşçıları göndereceğim. Fakat sen düşmana [karşı] onları sevketmezsen ve her nasılsa düşma[na] karşı onları kötüye kullanırsan, (bu yüzden) sen tanrı [yeminini] bozmuş olacaksın.

§12 (Ay. 25-32)

Ya da eğer sen, Majestemden yaya ve arabalı savaşçıları istersen [ya da] (etrafındaki) Hititli bir sınır komutanından, yaya ve arabalı savaşçıları istersen ya da bizzat sen onu çağırırsan, şöyle söylersen: “Düşman bana karşı ayaklanıyor. Onunla savaşmak için (bana yardıma) gel.” Sana, ya ben Majestem, [yaya] ve arabalı savaşçıları gönderirirsem ya da ülkenin sınır komutanı sana yardım ederse ve düşmana karşı [giderse], sana tam olarak nasıl söz verilmişse ve yaya, arabalı savaşçıların ve ülkenle o düşmana karşı tereddütsüz savaş yapmaz, şöyle söylersen: “Ya düşman onları öldürsün (yensin) ya da onlar düşmanı öldürsün.” Ya da eğer [kendine göre] bir yerde yaya ve arabalı savaşçıları bırakırsan, sonra bu da tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§13 (Ay. 33-49)

[Üstelik] ben Majestemin karargâhta senin için temin ettiğim ve senin yardımına gönderdiğim askerle ilişkili olarak, eğer [onlardan herhangi biri] senin ülkeneye kaçarsa, ya da birisi ile [], fakat sen onun arkasından []-mazsan, sen [] onu geri ver. Fakat [eğer] her nasılsa(?) sen bu konuda bir şey bilmiyorsan, (bu) mesele tanrı [yemini] altına konsun. [Ve eğer] candan ..., eğer herhangi bir Hititli [kaçar] ve sen onu bulursan (yakalarsan), onu teslim et. Ya da [ülkene] yaya ve arabalı savaşçılar girerse ve birkaçı uyursa ya hastalanırsa ya da ... -nırsa, [] onu yakala. Ya da herhangi biri, ordudan, Arzawalı bir adamı [kaçırırsa ve onu] köle yaparsa ya da onu satarsa ya da ordunun komutanı sana şöyle söyleyse: “Adamlarımdan biri [kayıptır(?). Eğer] sen onu araştırıp [geri ver]mek için uğraşmazsan, sen tanrı yemini bozmuş olacaksın. Üstelik ben Majestemin sana verdiğim ülkeye ve Hatti ülkesinin [sınır bölgelerine], düşmanlar hareket eder ve bu sınır bölgelerine [saldırmak] için gelirse ve sen sözü işitirsen fakat ülkedeki komutana önceden [yaz]mazsan [ve] yardım etmezsen,

kötülüğü göz ardı edersen ya da eğer düşmana []. Fakat sen derhal ona (komutana) yardım etmez ve düşmanla savaşmazsan [ya da] eğer düşman senin ülkeneye doğru yürürse ve sen onunla savaşmazsan ve üstelik [ona şöyle] söylersen: “Saldırmaya git, (ganimetleri) al götür. Bu konuda herhangi bir şey [bilmek iste]miyorum.” [İşte bak], sen (bu yüzden) tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§14 (Ay. 50-54)

[Üstelik] ben Majestem, Arzawa ülkesini yendim. NAM.RA'ları alıp götürdüm. Ve onları köle yaptım. Eğer babamın alıp götürdüğü NAM.RA'lardan [bir kaçı], ister Arzawalı bir adam, [ister Hititli] bir adam kaçır ve senin ülkeneye gelirse [ve sen onu yakalamazsan] ve onu bana geri vermezsen ve [üstelik] onu benden [gizlersen], işte bak, (bu yüzden) sen tanrı yeminini [bozmuş olacaksın].

§15 (Ay. 55-57)

Şimdi biz [bu] tanrı yeminiyle [ilgili olarak] Bin Tanrıyı meclise [çağırdık]. [Onlar işitsin ve tanık] olsun: Göğün Güneş Tanrısı, [Arinna şehrinin] Güneş Tanrıçası, [], Lihzina şehrinin [Fırtına Tanrısı

Uzun bir tanrı listesinin olduğu bu kısımdan sonra metin kırılmıştır.

§16 (S.kn. 3-4)

[Eğer sen bu sözlere uyarsan, tanrılar seni karılarınla, oğullarınla, torunlarınla, şehirlerinle], harman yerinle, [üzüm bağlarınla, tarlalarınla, sığırlarınla, koyunlarınla, mal ve mülkünle birlikte iyi bir şekilde korusun]. Sen, [Majestemin elinden] iyilik ve lütuf gör. [Ve sen, Majestemin elinde yaşlan].

**2. Mira Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve
II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 68⁹⁸**

§1 (B I 1-2; D I 1-2)

Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'[nın oğlu;
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majeste Muršili [şöyle
(söyler)]:

§2 (B I 3-10)

[Eski günlerde] kardeşleri Mašḫuiluwa'yı bunalttılar. Onu
öldür(meye kast ettiler). Ve onu ülkeden kovdular. Sonra o, babama

⁹⁸A. KBo IV 3+KUB XL 34+KBo XIX 62+KBo XIX 63+KBo XIX 64, B. KBo IV 7+KBo XIX 65+KBo XXII 38: § 1-4, 6-9, 18-19, 23, C. KBo V 13: § 6-10, 13-18, 20-22, D. KUB VI 41+KUB XIX 66+KBo XIX 67(+)+KBo XIX 69, E. KUB VI 44+KUB XIX 53+KUB VI 43(+)+KUB VI 42, F. KUB XIX 54, G. KUB VI 48, H. KUB XIX 51+HFAC 1, I. KUB XIX 52+242/w (5'-6') , J. KUB XL 42, K. KBo XIX 68

Transkripsiyon: Forrer 1926, 9-16; Friedrich 1926, 106-150; Gordon 1969, 71 (§9); Otten-Rüster 1973, 83 (II 2-10); Beckman 1997, 99 (III 1-17)

Çeviri: Forrer 1926, 9-16; Friedrich 1926, 109-150; Garstang-Gurney 1959, 89-90; Gordon 1969, 71 (§ 9); Beckman 1996, 69-77; Beckman 1997, 99-100

Yorum: Friedrich 1926, 151-179; Macqueen 1968, 169⁴, 173-174^{40,49}; Kestemont 1974, 101-102; del Monte 1974, 355-368; Heinhold-Krahmer 1977, 90-91; Houwink ten Cate 1980, 289-292; Koşak 1981, 13 vd.; Bryce 1986, 5 vd.; S. Heinhold-Krahmer, "Mašḫuiluwa", *RIA*, VII, 1987-1990, 446-447

geldi. Fakat babam onu (başından) atmadı. Ve onu (yüceltti) yukarı aldı. Ve o, ona kızı, benim kız kardeşim Muwatti'yi zevceliğe verdi. Ve sen Kupanta-Kurunta, o, senin annen idi. Babam başka bir ülkede idi. Ve o (bu konuda) endişelenmedi. Ve ona destek ola[madı].

§3 (B I 11-21; E I 11; D I 12-21)

Babam tanrı olduğu zaman (öldüğünde) ve ben Majestem, babamın tahtına oturdum. Ve ben, ona destek oldum. Ve ben, onun arkasından gittim. Babamın tanrıları benim önünden koştular (bana yardım ettiler). Ve ben düşmanları onun için öldürdüm (yendim). Ve Arzawa ülkesini tümünü yendim (ele geçirdim). Ve ben Majestem (ganimet) olarak aldıklarımı, Hattuša şehrine sevkettim. Fakat ben yerlerinde bıraktığım ülkelerin sınırlarını (sınırıma) koydum (kattım). Şeḫa Nehri Ülkesi'ni, Manapa-Tarḫunta'ya verdim. Hapalla ülkesini, Targašnalli'ye verdim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini Mašḫuiluwa'ya [tekrar] verdim. Babasının evini, babasının tahtını ona geri verdim. Sonra onu, Mira ülkesinde bey yaptım.

§4 (B I 22-29; D I 22-33)

Eskiden, Mašḫuiluwa'yı Mira ülkesine bey olarak tayin ettiğimde, bana, Mašḫuiluwa şöyle söyledi: “(Bana varis olacak) çocuk yok. İnsanlar bizim için homurdanacaklar(?). Yarın şöyle veya böyle (diyecekler). Benim çocuğum olmadığı için, kardeşimin çocuğu Kupanta-Kurunta'yı, beyim, bana evlatlığa ver. Ve o, benim oğlum olsun. Ve gelsin, gelecekte ülkeye o, bey [olsun]”. Ve sen Kupanta-Kurunta'yı, Mašḫuiluwa'ya evlatlığa [verdim]. Sonra Mašḫuiluwa'yı, Muwatti'yi ve sen Kupanta-Kurunta'yı, Mira-Kuwaliia ülkesine yemin ettirdim. Üstelik ben Majestem, Mašḫuiluwa'yı korudum. Ve ona hiçbir şekilde kötülük yapmadım. Fakat Mašḫuiluwa bana (karşı) kavgaya girişti. Ve Pitašša ülkesini

ve kölelerim (olan) Hatti ülkesi halkını bana karşı kışkırttı. Ve o, bana karşı neredeyse [savaş başlatacaktı].

§5 (D I 34-43)

Fakat ben Majestem, o meseleyi duyduğum zaman, ben Majestem herhangi bir şekilde Maşhuiluwa'ya karşı kötülük planlamadım. Ve [hiçbir şekilde] ona kötülük yapmadım. Ve şöyle söyledim: "Gideceğim ve o meseleyi yerine koyacağım (halledeceğim)". Yola çıktım ve bu meseleyi tekrar halletmeye gittim. Ve Şallapa şehrine vardığımda, Maşhuiluwa'ya (haber) gönderdim: "Buraya benim yanıma gel." Fakat Maşhuiluwa suçunu gördüğü için, sonra o, bu yüzden [ben Majestemi] reddetti. Ve o, benim önümden kaçtı. Ve [Maşa] ülkesine gitti. Ben Majestem gittim. Ve Maşa ülkesini vurdum. Ve onu yakıp yıktım.

§6 (D I 44-47; C I 5-11)

Sonra Maşhuiluwa'mn gitmiş olduğu Maşa halkına, ben Majestem bir şahsı gönderdim. Onlara şöyle (haber) gönderdim: "Maşhuiluwa benim yeminli adamım idi. Ve benimle münakaşaya girişti. Fakat o, bana (karşı) suç işledi. Ve bana (karşı) benim kölelerimi kışkırttı. Az daha benim önümde savaşacaktı. Şimdi ise o, benim önümden kaçtı. İşte bak, o, size geldi. Siz onu yakalayınız. Onu bana teslim ediniz. Eğer onu siz yakalamazsanız, onu bana teslim etmezseniz, geleceğim, ülkenizle birlikte sizi mahvedeceğim." Maşalılar bu durumu işittiklerinde, korktular. Ve Maşhuiluwa'yı yakaladılar. Ve onu, bana teslim ettiler. Ve onun elinden tuttum. Ve ben Majesteme karşı suç işlediği [için], onu Hattuşa şehrine götürdüm.

§7 (C I 12-22)

Eski günlerde Maşhuiluwa'nın varisi olmadığından, kardeşinin oğlu, sen Kupanta-Kurunta'yı varisliğe almıştı. Sen Kupanta-Kurunta farkında değilsin (ki), eğer Hattuşa'da biri isyanla ilgili suç işlenmişse (ve) eğer onun babası suç işlemişse fakat (buna rağmen) onun oğlu suçlu değilse, babasının evini (elinden) alırlar. Ve onu

diğer herhangi birisine verirler. Veya onu saray için alırlar. Şimdi senin baban Maşhuiluwa suç işlediği için, sen Kupanta-Kurunta, Maşhuiluwa'nın oğlu idin. Sen suç işlememiş idin. Senin babanın evini, senin ülkeni (elinden) almazlar (mıydı?) Herhangi bir şahsa vermezler miydi? Hatta ben ülkeye başka birini bey yapabilirdim.

§8 (C I 23-28)

Şimdi ben Majestem, sen Kupanta-Kurunta'ya hiçbir şekilde kötülük yapmadım. Ve seni (başından) atmadım. Babanın evini, (hatta) (babanın) ülkesini senden almadım. Babanın evini ve ülkesini sana geri verdim. Seni bey olarak ülkeye tayin ettim. Mira ülkesini ve Kuwaliia ülkesini sana verdim. Maşhuiluwa zamanında sınırlar nasıl idiye, şimdi sana aynı şekilde olsun.

§9 (C I 29-35)

Öte yandan Tuthaliia'nın karargâhının bulunduğu güçlü Madunaşša şehri sana sınır olsun. Diğer taraftan Wiiiawanta şehri ^DKASKAL.KUR'u sana sınır olsun. Aura şehrinden bu tarafa geçme. Beri taraftan Aştarpa nehri yönünde, Kuwaliia ülkesi sana <sınır> olsun. O, sana ülke olsun. Sen onu koru. Ve Aştarpa nehri ya da Şiianta nehrinden (itibaren) bir tek şehri bile iskan etme. Eğer bir tek şehri dahi alırsan, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Ve bir düşman gibi geleceğim ve vuracağım.

§10 (C I 36-38; A I 27-34; D I 18-25)

Fakat eğer o, herhangi bir şehirde oturursa (yerleşirse), (o her kimse), Majesteme nasıl düşman ise, sana da aynı şekilde düşman olsun. Ve sen ona saldır. İşte bak, Maşhuiluwa'nın bir tanrı (kutsal) şehri Şiianta nehrinde olsun. Ve o, tanrı yemini altında bulunsun. Fakat sen, Majestemin sana verdiği ülkeyi koru. Üstelik Hatti ülkesi sınırından herhangi birini arzulama. [Ve] Hatti ülkesinin hiçbir sınırını (kendine) alma. Fakat ben Majestem, sana Aştarpa nehrinden ve Şiianta nehrinden bu tarafı vermediğimden, sen sınırı bozduğunda, herhangi bir şekilde aldığımda, işte bak, sen yemin

tanrılarını önünde suçlu olursun. Ve böylece tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrılarını (sonsuza kadar senin izini) sürsünler.

§11 (A I 35-47; D I 26-52)

Senin baban Maşhuiluwa, Majesteme karşı suç işlediği zaman, sen Kupanta-Kurunta, Maşhuiluwa için bir çocuk(?) değil miydin? Her ne kadar sen hiçbir şekilde suçlu olmasan da, <cezalandırılmaz mıydın?> Ben sana (ait) babanın evini, ülkesini senden almadım. Başka hiçbir kimseyi bey yapmadım. Babanın evini ve ülkesini sana geri verdim. Seni ülkeye bey olarak tayin ettim. Sen Kupanta-Kurunta'ya, ben Majestem, eskiden (beri) hiçbir şekilde kötülük yapmadığımdan, gelecekte sen Kupanta-Kurunta, Majestemi bey olarak [koru]. Gelecekte Majestemin çocuklarını, soyunu sopunu bey [olarak] koru. Ve onlara karşı kötülük arama. (Onlara karşı) herhangi bir şekilde kötülük içerisinde [olma]. Başkasının elini hiçbir şekilde (başka bir güç) arzulama. [Gelecekte], bey olarak Majestemi koru ve tanı. *Yaklaşık 11 satır kırıktır.*

§12 (D I 53-64)

Yaklaşık 12 satır kırıktır.

§13 (C II 3-10)

Paragrafın başından 2 satır kırıktır.

[İster prens (olsun), ister büyük bey (olsun), ister yüksek rütbeli bir memur (olsun), ister saray hizmetçisi (olsun)], ister yaya ve arabalı savaşçılar (olsun), herkim [olursa olsun] (ve) sen, Majestemden [ayırılma]. Ve onu işin içine sokma. Sen ona destek olma. (Şimdi) nasıl Majestemin (yanında) yer alıyorsan, (bundan sonra da) Majestem ile (aynı tarafta) yer almaya devam et. Majesteme tüm gücünle, kuvvetinle yardımcı ol. Sonra Majestemin çocuklarına da tüm gücünle yardımcı ol.

§14 (C II 11-12)

Sonra sen Kupanta-Kurunta, senin çocukların, soyun sopun tüm güçleri ile yardımcı olsunlar.

§15 (C II 13-25)

Eğer sen Kupanta-Kurunta, Majestemi, Majestemin çocuklarını, gelecekte, bey olarak korumazsan, onlardan ayrı düşersen, onlar için tüm gücün ve kuvvetinle yardım yapmazsan ve [başka birini] bey olarak arzularsan ya da herhangi biri, Majesteme karşı bir isyan olayı planlarsa ve o benim önümden kaçar ve sana gelirse, onu sen yakalamazsan, bana teslim etmezsen ve ona destek olursan ya da gözlerini dağa çevirirsen (kaçmasına yardım edersen) ve şöyle söylersen: “Git, canını herhangi şekilde kurtar.” İşte bak, sen Kupanta-Kurunta yemin tanrıları huzurunda suçlu olursun. Tanrı yeminini bozmuş olursun. Yemin tanrıları (sonsuz kadar senin izini) sürsünler.

§16 (C II 26-C III 11)

Hatti ülkesinde isyan (ile ilgili) herhangi kötü (bir) olay ortaya çıkarsa, üstelik etraftaki ülke(ler)den herhangi biri, Majesteme (karşı) savaş başlatırsa, (o zamana kadar) Majesteme karşı hepsi iyi (olsalar bile), Majestemin sözünü bekle. Ben Majestem, sana yazarsam fakat eğer ister içerideki herhangi birisi, ister soylu biri ya da yaya ve arabalı savaşçılar ya da herhangi bir şahıs, Majesteme karşı isyan çıkartırsa ve ben Majestem, o şahsı veya yaya ve arabalı o (isyancıyı) yakalayacağım. Ben Majestem·sana yazarsam: “Yaya ve arabalı savaşçılar(ını) öne sür. Ve bana yardım için derhal harekete geç.” Sonra yaya ve arabalı savaşçılar(ını) öne sür. Majestem için onları derhal harekete geçir. Eğer ben sana bizzat yazarsam: “Sen bizzat buraya hareket et.” Sonra sen bizzat buraya hareket et. Eğer ben Majestem bu isyan meselesi hakkında yazmazsam fakat sen önceden iştirsen, onu gizleme. Eğer senin için mümkünse, yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Majesteme yardım için derhal onları gönder. Eğer senin için mümkün değilse, Majestemin sözünü bekle. Ve ben Majestem sana yazdığımda,

§17 (C III 12-21)

Eğer herhangi bir kimse, Majesteme isyan ederse ve beni bunaltırsa veya daha sonra herhangi bir kimse, Majestemin çocuklarına isyan ederse ve onları bunaltırsa ve ben sana yazarsam, yaya ve arabalı savaşçılar(ım) bana zamanında yardım için harekete geçir. Fakat eğer elçi bana gelmeye bırakılmazsa ve sen önceden olayı işitirsen, Majestemin sözünü bekleme. Bunu fal kuşunun meselesi olarak tutma. Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Ve yardım et. Eğer bu sözlere uymazsan, tanrı yeminini bozacaksın. Yemin tanrıları seni (sonsuzca kadar) kovalasınlar.

§18 (C III 22-28; D III 47-66; B III 27-30)

O, isyanla (ilgili) herhangi kötü olayı önceden işitirse, (isyan çıkaran) ister Hititli herhangi biri, ister şimdi Arzawalı biri (olsun), sen, Majesteme meseleyi hemen önceden yazmazsan ve bu adamların (eylemlerine) göz yumarsan ve şöyle söylersen: “Böyle kötü (olaylar) olsun.” Veya son zamanlarda Maşhuiluwa nasıl hareket etti? O, É.GAL.PAP’ın olayını bana hemen yazdı: “É.GAL.PAP isyana sebep oluyor.” Sonra olay üzerinde sessiz kaldı. Ve ayrıca bana herhangi bir şey yazmadı. Ve sonra o, döndü ve É.GAL.PAP’a yöneldi. Ve ona yemin karşılığında bağlandı. Ve onlar güçlerini birleştirdi. O, bana (karşı) kölelerime yemin ettirdi. Ve o, bana karşı ayaklandı. Sen Kupanta-Kurunta, Maşhuiluwa gibi yapma. Eğer herhangi biri, Majestemin karşısında kötülüğe teşebbüs ederse, olayı işittiğin anda aynı şekilde yaz. Böyle bir olayı işittiğin anda, onu Majesteme yaz. Sonradan olayda sessiz kalma. Tersine dönme (hareket etme), [ve] o insana bizzat sen yardım etme. Böyle bir olayı yapacak insan, Majesteme nasıl düşman ise, sana da düşman olsun. Eğer sen Kupanta-Kurunta herhangi bir şekilde böyle bir olayı işittiğinde, sonradan olayda sessiz kalırsan ve onu Majesteme yazmazsan [fakat] o insan için sessiz kalırsan, işte bak, sen Kupanta-Kurunta [tanrılar] huzurunda

[suçlu olursun ve] tanrı yeminini bozmuş olursun. Ve seni yemin tanrıları sürekli kovalasınlar.

§19 (A III 3-12; B III 31-32; A III 5-6; D IV 2-8)

[Ya da] eğer Hatti ülkesi için, Majesteme karşı bir düşman ayaklanırsa, bazı düşman meseleleri ortaya çıkarsa ve ben, sen Kupanta-Kurunta'ya yazarsam: "Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür [ve] Majesteme yardım için derhal yerini al." Sonra yaya ve arabalı savaşçıları sür ve Majesteme [yardım için] derhal yerini al. Eğer senin için mümkün olmazsa, sonra Majesteme yaz. Fakat senin soylularından birinin gözetiminde yaya ve arabalı savaşçıları ver. Onları Majestemin yardımına derhal getir. Fakat eğer sen yaya ve arabalı savaşçıları yardıma hemen getirmezsен, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasınlar.

§20 (D IV 12-18)

Üstelik sen Kupanta-Kurunta nasıl bizzat kendine, evine, hizmetçilerine iyi davranırsan, ben Majestemin senin için karargâhta bıraktığım askerlere de aynı şekilde iyi davran. Onlara bak ve onlara iyi bir şekilde davran. Sen onlara herhangi bir şekilde kötü davranma. Fakat eğer sen onlara herhangi bir şekilde kötü davranırsan, işte bak, sen (bu yüzden) tanrılar huzurunda suçlu olursun. Ve (böylece) tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasınlar.

§21 (D IV 16-30; E IV 13-14)

Üstelik insanlar hain olduğu için, eğer sözler (dedikodular) dolaşırsa ve sana (biri) gelir, senin huzurunda fısıldarsa: "Majestesi senin aleyhinde şöyle şöyle yapıyor veya senin babanın evini ya da ülkesini senden alacak. (Ayrıca) o, aynı şekilde sana kötü davranacak." Sen, Majesteme bu mesele hakkında yazdığında, eğer mesele doğru ise, ben Majestem, sana yazdığımda, sen acele etme. Ne de ... yapma. Ve sen, Majesteme karşı kötülük yapma. Bu

mesele senin kalbine yerleştirilmiş olsun. Bu (mesele) bugün kalbine yerleşsin. Senin baban, Majesteme (karşı) suçlu idi. Ve sen Kupanta-Kurunta, Mašhuiluwa'mn oğlu idin. Ve sen herhangi bir şekilde suçlu değildin. Ben Majestem haklı olarak seni tahtan indirmeyi miydum? Ben Majestem seni (başımından) atmaz mıydum? Hatta babanın evini ve ülkesini herhangi bir şekilde senden alabilirdim. Ve onu başka birine verebilirdim. Ülkede başka birini bey yapabilirdim.

§22 (E IV 14-33)

Şimdi Majestem senin kötülük ettiğine ikna edilmediği için, ben seni (başımından) atmadım (tahtan indirmedim.) [Ben], babanın evini ve ülkesini senden herhangi bir şekilde [almadım. Ve onları] başka birine vermedim. Ülkede [başka birini bey] yap[madım]. Babanın evini ve ülkesini sana [geri] verdim. Ve seni [ülkede] beyliğe tayin ettim. [Ve eğer] biri, sen Kupanta-Kurunta'ya, Majestemle ilgili kötü bir <söz> söylerse: "Majestesi senin aleyhinde [şöyle] şöyle yapıyor." [Bu mesele] senin kalbine mühürlü yasa olarak yerleşsin. Bu [meseleyi] bugün kalbine al! [Sen] acele et[me]. Ne de ... yapma. [Ve] sen [Majesteme karşı] kötülük yapma. [Sen] Majestemin (yanında [durduğun gibi], sadece Majestemin (yanında) durmaya devam et. [Eğer] biri sen Kupanta-Kurunta'nın huzurunda, Majestemle ilgili olarak [kötü bir] söz söylerse ve sen Majestemden onu [gizlersen ve] acele hareket edersen ve Majesteme karşı kötülük(ler) olursa, sen Kupanta-Kurunta [tanrıların huzurunda] suçlu olacaksın. Ve tanrı yeminini bozacaksın. [Yemin tanrı(ları) seni] sürekli kovalasınlar.

§23 (E IV 34-45)

[Bir kaçak meselesi] tanrı yemini altına şöyle [yerleştirilsin]: "[Eğer] Hatti ülkesinden [bir kaçak, kaçarak senin ülkene] gelirse, onu [yakala. Ve onu, bana geri ver. Eğer Mira ülkesinden, senin hizmetindeki(?) bir NAM.RA] ya da hür bir adam, [Hatti ülkesine

bir kaçak olarak gelirse, ben onu sana geri vermeyeceğim]. [Hatti ülkesinden bir kaçığı geri vermek] uygun [değildir]. Fakat eğer o, çiftçi, dokumacı, [marangoz, deri işçisi veya hangi zanaatkâr olursa olsun ve eğer o, Mira ülkesinde işini teslim etmez fakat kaçarsa ve Hatti ülkesine [gelirse], ben, onu yakalayacağım. Ve onu, sana geri vereceğim.

§24 (F I 8-22)

[Eğer] biri, [sen] Kupanta-Kurunta'ya karşı ayaklanırsa [ve ...]. Fakat sen önceden meseleyi iştirsen, korkudan (yüreği ağzına gelirse) [ve senin ülkenden] kaçar ve Hatti ülkesine gelirse, [sen Kupanta-Kurunta], Majestemin bir kölesi olduğundan [ve Majestemi] iyi bir şekilde koru. [] Ben Majestem o meselede [sessiz kalmayacağım]. O nasıl senin düşmanınsa, [aynı şekilde Majestemin de düşmanı olsun]. Fakat eğer sen Kupanta-Kurunta, Majestemden [] be]yliğinden ayrılırsan [ve Majesteme karşı suç işlersen], ondan ayrı düşersen [Yaklaşık 4 satır kırıktır. ...] Tanrı yemini [altına konsun].

§25 (F I 22)

Paragraf oldukça tahrip olmuştur.

§26 (A IV 1-19)

Paragrafın baş kısmı oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 9. satırdan başlatılmıştır.

... Ben Majestem o mesele[de] sessiz kalmayacağım. Onlar nasıl senin düşmanınsa, [aynı şekilde, Majestemin de] düşmanıdır. Fakat eğer sen Kupanta-Kurunta, Majesteme karşı herhangi bir şekilde suç işler ve Majesteme kötülük yapmaya çalışırsan, sen benim desteğimi kaybedeceksin. Maşhuiluwa'nın yaptığı gibi yaparsan, Majesteme karşı suç işler ve ondan ayrılırsan [fakat onun köleleri], Majestemin yanında yer alır ve şöyle söylerlerse: "Sen, Majestesine [karşı] suçlu idin. Fakat biz tek başımıza Majestesinin köleleriyiz." Ve eğer sen Kupanta-Kurunta böyle yaparsan, senin kölelerin

senden ayrılacak ve Majestemin yanında yer alacak. Ben Majestem bu meselede sana destek olmayacağım. Bu tanrı yemini altına konsun.

§27 (A IV 20-45)

Üstelik üç özgür insan olan sizler: Sen Kupanta-Kurunta, Manapa-Tarhunta, Targašnalli. Ben [bir tek tanrı yeminini size] verdiğim [için], (birbirinizin) müttefiki olun. [Sizden hiçbiri, birbirine] düşman olmasın. Ne de birbirini [öldürmeye çalışmasın. Sizin etrafınızdaki özgür insanlara] gelince, onlar birbiriyle barış içinde iken, sizin herhangi birinizle [düşman ol]masın. Onlar [sizin] tümünüzle düşman olsun. Ve [siz] onların tümüyle [sürekli savaşın]. Sizin hiçbiriniz, gizlice diğerini öldürmeye çalışmasın. ... Biri diğerine kaçmasın. Eğer o, herhangi birine giderse, o, onu kovsun. Ve eğer sen Kupanta-Kurunta onlara kötülük yaparsan, ben onlara destek olacağım. Sen benim düşmanım ol. Fakat senin karşında düşmanlık yaparlarsa, ben sana destek olacağım. Onlar benim düşmanım olsun. Fakat onlarla ilişkili olarak [], eğer onlardan biri, ya Targašnalli ya da Manapa-Tarhunta, Majeste[me] karşı suç işlerse ve Majesteme karşı [kötülük yaparsa], *8 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır.*

§28 (G I 1-8)

[... ya da eğer düşman] ülke[nize doğru yönelirse] ve sen onunla dövüşmezsen, hem de ona şöyle söylersen: “Git ve saldır, [(ganimeti) yağmala]. [Ben o konuda herhangi bir şey bilmek] istemiyorum.” İşte bak, sen Kupanta-Kurunta, bu yüzden tanrı yeminini bozmuş olacaksın. [Yemin tanrıları seni sürekli] kovalasınlar.

§29 (G I 9-II 10)

[Üstelik ben] Majestem, [Arzawa] ülkesini [yendi]m. NAM.RA’lar olarak [Hattuša ülkesine alıp götürdüklerimi], çiftçiler(?) yaptım. [Ve] eğer [babamın alıp götürdüğü] NAM.RA’lardan (bir kaçı) ya

Arzawalı ya da [bir Hititli kaçır ve] senin ülkene gelirse ve sen [onu] yaka[lamazsan] ve onu geri vermezsen [ve hem de onu benden gizlersen, (Daha sonra) Maşhuiluwa sen[inle] iken, eğer sonra Hititli ya da [Arzawalı] bir adam Maşhuiluwa'nın huzurundan kaçarsa ... *Metin buradan sonra kırılmıştır.*

§30 (J I 1-9)

[Üstelik sen Kupanta-Kurunta için] yaptığım [bu tableti, her yıl üç(?) kez senin huzurunda] okusunlar. [Ve sen Kupanta]-Kurunta, [bu] sözleri(e) koru (uy). [Bu sözleri] hiçbir suretle [değiştirme]. [Onlar Hatti ülkesinden ...]. [Şimdi] sen Kupanta-Kurunta, Majestemi [koru]. Sen, [Majesteme karşı] kötülük yapma. [Hatti ülkesi] sana karşı [kötülük] hazırlamasın⁹⁹. [Ben] şimdi [bu yemin için] toplantıya Bin Tanrıyı [çağırdım]. Onlar [gözetleyecek ve] dinleyecek.

§31 (I I 9-15)

Göğün Güneş Tanrısı, [Arimna şehrinin Güneş Tanrıçası], Güçlü Fırtına Tanrısı, Göğün Fırtına Tanrısı, (Fırtına Tanrısı'nın Kutsal Boğaları) Şerri ve [Hurri], Nanni dağı, Hazzi dağı, [], Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, [Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı], Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, [] şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [] şehrinin Fırtına Tanrısı, Şapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı], Fırtına tanrısı, [] şehrinin Fırtına Tanrısı, .

Yaklaşık 10 satır kırıktır.

§32 (J Ay. 1-9)

[... Şamuha şehrinin Abara'sı, ...], Dunna şehrinin [Tanrı Hallara'sı], [], [Hupışna şehrinin] Tanrı Huwaşşanna'sı, Lulahi ve [Hapiri Tanrıları], [Hatti ülkesinin] tüm erkek ve dişi

⁹⁹ Bu kısmın ve §31-33 çevirisi için bkz. Beckman 1996, 77

tanrıları, Yerin Güneş Tanrıçası, İlk [tanrılar: Nara], Namšara, Minki, [Tuḥuši, Ammunki, Ammizzadu], Alalu, Kumarbi, Anu, [Antu, Apantu, EN.LIL], NINLIL, Dağlar, Nehirler, Pınarlar, [Büyük Deniz, Yer ve Gök, Rüzgarlar] ve Bulutlar.

§33 (J Ay. 10-11)

Mira ülkesinin tüm [tanrılar], [... erkek tanrılar], dişi tanrılar, Dağlar, Nehirler, [

Metin buradan sonra kırıktır.

**3. Şeḫa Nehri Ülkesi Manapa-Tarhunta ve
II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 69¹⁰⁰**

§1 (A I 1-13)

[Ḫatti ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Muršili şöyle (söyler): Babam sen Manapa-Tarhunta'yı [geride] bıraktı. Ve sen bir çocuk idin. [] Kardeşlerin ve Ura-Tarhunta [seni] öldürmek istediler. Ve seni neredeyse [öldüreceklerdi. Fakat] sen kaçtın. [Onlar, Şeḫa Nehri Ülkesi']nden senin [kaçmana sebep oldular]. Ve sen Karkışa şehri halkına [gittin. Onlar] senin ülkeni ve babanın evini senden [aldı]. Ve onları kendileri için aldı. [Fakat ben Majestem, sen Manapa-Tarhunta'yı] Karkışalılara [emanet ettim. Defalarca] Karkışalılara (hediyeler) [gönderdim. Ayrıca erkek

¹⁰⁰A. KUB XIX 49+KUB XXVI 36+241/w (IV 3-12)+KBo XIX 70 B. KUB XIX 50+KUB XXVI 59+KUB XIV 26, C. KUB XXXI 83 : Ay.=A I 41 vd.; Öy. = B IV 4 vd., D. KUB XXIII 25+KBo XXII 41+KBo XIX 71= B III 13-18, E. KUB XLVIII 74, KUB XL 3, KBo XIX 72+KBo XXII 34
Transkripsiyon: Forrer 1926, 83-93; Friedrich 1930, 4-18; del Monte 1980, 59-62 (B1-27, A19-51)

Çeviri: Forrer 1926, 83-93; Friedrich 1930, 5-19; Garstang-Gurney 1959, 93-95; Heinhold-Krahmer 1977, 88-90, 292-301; del Monte 1980, 63-64; Beckman 1996, 77-81

Yorum: Friedrich 1930, 20-41; Macqueen 1968, 173³⁸; Kestemont 1974, 100; Mellaart 1986, 220 vd.; Heinhold-Krahmer 1990, 332

kardeşim senin lehine tanrılara] yalvardı. [Karkışalı]lar sözlerimizden dolayı seni korudu.

§2 (A I 14-18)

[Fakat] Ura-Tarhunta tanrı yeminini [bozmak için] geldiğinde, yemin tanrıları onu yakaladı. Ve [Şeḫa Nehri Ülkesi'nin] adamları onu kovdu. Fakat [bizim sözlerimizden dolayı, Şeḫa Nehri Ülkesi'nin] adamları seni (geri) aldı. Ve [bizim] sözlerimizden dolayı onlar seni korudu.

§3 (A I 19-33)

Fakat kardeşim [Arnuwanda, tanrı olduğunda (öldüğünde)] ve ben Majestem, [babamın] tahtına [oturdum]. Sonra ben Majestem geldim. Ve [sana destek oldum]. [Ben], Şeḫa Nehri Ülkesi insanlarına senin için [yemin ettirdim]. Ve [sözler]imden dolayı, onlar seni korudu. [Onlar ...] seni candan []. 4 *satır çevrilemeyecek kadar kırıktır*. Fakat [Uḫḫa-ziti, Arzawa ülkesi kralı olduğunda, Majesteme karşı savaşa başladı]. Sonra [sen Manapa-Tarhunta, Majesteme karşı suçlu idin]. Sen [düşmanım Uḫḫa-ziti'ye] destek oldun. Ve Majesteme karşı [savaşa başladın]. Sen [bana] destek olmadın.

§4 (A I 34-62)

[Fakat ben], Uḫḫa-ziti ve [Arzawa halkına] karşı bir [sefere gittiğimde], Uḫḫa-ziti benimle ilgili [tanrı yeminini bozmuş olduğu]ndan, yemin tanrıları [onu] yakaladı. [Ve ben Majeste onu mahvettim]. Ve sen, [Uḫḫa-ziti'nin yanında olduğun] için, neredeyse ben seni de mahvedecektim. [Fakat] sen [benim ayaklarıma] kapandın. Ve [sen yaşlı kadınları] ve erkekleri bana [gönderdin]. [Ve] senin elçilerin ayaklarıma [kapandı]. Sen [bana] (şöyle haber) gönderdin: "Beyim, beni bağışla. [Beyim, beni] mahvetme. Beni köleliğe al. Ve benim şahsımı [koru]. Ben, buradan bana gelen Mira ülkesinin NAM.RA'ları, Hatti ülkesinin [NAM.RA'ları ya da] Arzawa ülkesinin NAM.RA'larından hangisi

olursa olsun, [tümünü geri vereceğim.”] Sonra ben Majestem, sana [acıdım]. (Seni tahta oturttuğum için), seninle [barış] yaptım. Ben Majestem, sana acıdığım ve seninle barış yaptığım için, şimdi benim önümden [kaçan] ve sana gelen Arzawa ülkesinin tüm NAM.RA’larını yakala. Ve bana teslim et. Sana gelen Hatti [ya da] Mira ülkesinin NAM.RA’larından hangisi olursa olsun ... , sen tek bir adamı geri bırakma. Ne de hiç kimseye kendi ülkenin dışına (gitmesine) [izin verme]. Ya da onun başka bir ülkeye girmesine izin verme. NAM.RA’ları topla. Ve onları bana geri ver. Eğer sen bu meselenin tamamını yerine getirirsen, [sonra] ben seni köleliğe alacağım. Benim müttefikim ol. Gelecekte bu [senin] yasan olsun. [On(u)a koru (uy)]. Bu senin için yemin altına konsun.

§5 (A I 63-67)

Şimdi ben, sana [Appawia] ülkesi ve Şeḫa Nehri Ülkesi’ni verdim. Bu senin ülken olsun. [Onu] koru. Ayrıca Hititli birini ya da Hatti ülkesinin sınıırım arzulama. [Eğer] sen Hititli bir kişiyi ya da Hatti ülkesinin bir sınırını kötü bir şekilde arzularsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§6 (A I 68-75)

Bu kısım oldukça kırıktır.

§7 (B I 1-4)

Bu kısım oldukça kırıktır.

§8 (B III 1-8)

İlk satır kırıktır. Herhangi biri isyan [ederse], sen işitirsen, onu bana yaz. Ben ve babam, sana destek olduk. Babana da destek olduk. Şeḫa Nehri Ülkesi halkına da destek olduk. Sana, ben Majestem değer verdim. Fakat sen beni terkettin. Ve sen, sana değer vermeyen Uḫḫa-ziti’ye destek oldun.

§9 (B III 9-14)

Ve eğer şimdi [Majesteme] karşı, ister bir ordu birliği, ister herhangi bir kişi isyan [çıkartırsa] ve sen Manapa-Tarḫunta [onu

işitirsen], onun taraftarı olursan, [Majestemden] başka yöne dönersen, bu da tanrı yemini altına [konsun].

§10 (B III 15-19)

Üstelik [ben] Majestem, sen [Manapa-Tarḫunta'ya] Şeḫa Nehri Ülkesi ve Appawiaa ülkesini verdim. Ve ben, seni köleliğe aldım. [Ve] Mašḫuiluwa'ya Mira ve Kuwaliia ülkesini [verdim. Ve] Targašnalli'ye Ḫapalla ülkesini verdim. Ve sizi [köleliğe aldım].

§11 (B III 20-23)

Şimdi sen Manapa-Tarḫunta, Mašḫuiluwa'dan herhangi bir şeyi kaldırma. Ve Mašḫuiluwa senden [hiçbir şeyi] kaldırmazın. Sen Manapa-Tarḫunta, Mašḫuiluwa ile münakaşa etme. Ve Mašḫuiluwa [seninle] münakaşa [etmesin].

§12 (B III 24-27^{101*})

[Şimdi sen] Mašḫuiluwa tarafından [korunacaksın]. Ve Mašḫuiluwa [senin tarafından] korunacak. Eğer bir tartışma çıkarsa, sen, Majestemin huzuruna [onu] yerleştir. Ve ben [Majestem] ona karar vereceğim.

§13 (A III 19-29*)

[Üstelik sen] Manapa-Tarḫunta bir düşman gibi, Mašḫuiluwa'ya [yaklaşma]. Ve sen onu [öldür]me. [Mašḫuiluwa] bir düşman gibi, [sana] yaklaşmasın. [Ve] o, seni öldürmesin. Fakat eğer Mašḫuiluwa seninle [münakaşa] eder ve bir düşman gibi sana yaklaşırsa ve seni öldürürse, [sonra] bu yüzden Mašḫuiluwa, Majestemin düşmanı olsun. Ben Majestem sürekli olarak [Mašḫuiluwa] ile savaşıcağım. Fakat eğer sen Manapa-Tarḫunta, [Mašḫuiluwa] ile münakaşa edersen ve Mašḫuiluwa'ya [bir düşman gibi] yaklaşırsan ve onu öldürürsen, sonra sen Manapa-Tarḫunta,

^{101*} Bu kısımlar için bkz. Beckman 1996, 79-80

Majestemin düşmanı ol. Ben sürekli olarak seninle savaşacağım. Ve bu mesele de tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§14 (A III 30-36*)

Maşhuiluwa'nın [bir kölesi] kaçak olarak, senin ülkeneye gelmesin. Ve [sizin] köleleriniz Maşhuiluwa'ya kaçak olarak gelmesin. Siz (bununla ilgili olarak) birbirinizi kayırın. Ve eğer Majestem babamın, Hatti ülkesine alıp götürdüğü NAM.RA'lar arasından bir kısmı, benden kaçarsa ve sen Manapa-Tarhunta onu geri vermezsen, bu da tanrı yemini altına yerleştirilsin.

§15 (A III 37-47*)

Ben Majestemden kaçan köleler, nasıl Maşhuiluwa'nın düşmanları ise, senin de düşmanın olsun. Sen sürekli onlarla savaş. Maşhuiluwa da sürekli onlarla savaşsın. Ve sen Manapa-Tarhunta nasıl [ülkeneye] onların girmesine izin verme[zsın], Maşhuiluwa da aynı şekilde, onlara izin vermesin. Onlar [sizin] ortak düşmanlarınız olsun. [Fakat eğer] onlar barış yaparsa, sonra onlar seninle de müşterek barış yapsın. Onlar başka birine düşmanken, sizin birinizle barış yap[masın]. Ve bu mesele de tanrı [yemini] altına yerleştirilsin.

§16 (A III 48-51*)

Biz şimdi Bin Tanrıyı bu yemin için meclise çağırdık. Onlar gözetlesin, dinlesin ve [tanık olsun].

§17 (A III 52-54; B IV 1-3)

[Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası], Göğün [Fırtına Tanrısı], Güçlü Fırtına Tanrısı, [... Şerri, Hurri], Nanni dağı, [Hazzi dağı ...], Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiariş şehrinin Fırtına Tanrısı], Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, [... şehrinin Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kummanni şehrinin Fırtına Tanrısı,

§18 (B IV 4-6)

[... şehrinin Fırtına Tanrısı, Hišašhapa şehrinin Fırtına Tanrısı],
Šamuha şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı,
[... şehrinin Fırtına Tanrısı], Šahpina şehrinin [Fırtına Tanrısı],
Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı,
[... şehrinin] Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı,

§19 (B IV 7-13)

Koruyucu tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia,
Tanrı Karzi, Hapantaliia, Karahna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın
Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Allatum,
EN.KI, Telipinu, Pirwa, Yeminin <Beyi> Ay Tanrısı, Büyük
Kraliçe Hepat, [], İstar, Kırın İstar'ı, Ninuwa şehrinin İstar'ı,
Hattarına şehrinin [İstar'ı], Tanrı Ninatta, Kulitta, Yeminin
Kraliçesi [İšhara]

§20 (B IV 14-20)

[Savaş Tanrısı], Hatti şehrinin Savaş Tanrısı, Ellaiia şehrinin Savaş
Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana,
Šamuha şehrinin Tanrı Abara'sı, Hurma şehrinin Tanrı
Hantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Hatagga'sı, Katapa
şehrinin Kraliçesi, Taḥurpa şehrinin Tanrıça Ammamman'sı, Dunna
şehrinin Tanrı Hallara'sı, Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı,
Tanrı Lulaḥi, Hatti ülkesinin tüm Hapiri tanrıları,

§21 (B IV 21-25)

Hatti ülkesinin tüm [erkek] ve dişi tanrıları, Yerin Güneş Tanrıçası,
tüm ilk tanrılar: Nara, Namšara, Minki, Ammunki, [Tuḥuši],
Ammizzadu, Alalu, Kumarbi, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL,

§22 (B I 26-27)

[Dağlar, Nehirler], Pınarlar, Büyük Deniz, [Gök, Yer], Rüzgarlar ve
Bulutlar.

Metin burada kırılmıştır.

§23 (A IV 27-28)

Bu kısım çevrilmeyecek kadar kötü bir şekilde kırılmıştır.

§24 (A IV 29-39)

[Ve eğer] sen [Manapa-Tarḫunta], Appawīia ülkesi [ve] Şeḫa Nehri [Ülkesi halkıyla birlikte bu sözlere] uymazsan [ve gelecekte soyunu ve sopunu sen başka yöne çevirirsen], tablet üzerinde bulunan tabletin [bu sözlerini] değiştirirsen, sonra bu [yemin tanrıları] seni şahsın, [karıların], oğulların, [torunların], ev halkın, [ülken], yaya ve [at arabalı(?)] savşçıların, [malın ve mülkünle] birlikte karanlık toprakta mahvetsin.

§25 (A IV 40-46)

[Fakat eğer] sen Manapa-Tarḫunta tabletin bu [sözlerin(i)e] korursan (uyarsan) ve gelecekte [oğullarım]la birlikte, Hatti ülkesi [kralı]ndan ve yeminin sözlerinden] başka yöne dönmezsen, sonra bu yemin tanrıları seni, [iyi bir şekilde] korusun. Ve [oğulların, Majestemin elinde] iyilik ve lütuf (görerek) büyüsün.

Metin A

[Manapa-Tarḫunta] antlaşmasının ilk tableti.

**4. Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli
Arasındaki Andaşma
CTH 76¹⁰²**

§1 (B I 1-2)

Kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu, Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi [kralı] Büyük Kral Majestem Muwattalli şöyle (söyler):

¹⁰²*Hititçe*: A. KUB XXI 1+KUB XIX 6+KBo XIX 73 (§7, 14-15)+KBo XIX 73a=MIO V+FHL 57 (III 1-3), B. KUB XXI 5+KBo XIX 74, C. KUB XXI 2 (KBo IV 5)+KUB XXI 4+KBo XII 36+22/t+KUB XLVIII 95, D. KUB XXI 3, E. HT 8, F. KBo XIII 205 = A III 72 vd.; IV 23 vd, G. 22/t (§ 16, 17, 21)

Transkripsiyon: Friedrich 1930, 50-82; J. Friedrich, *Hethitische Elementarbuch Zweiter Teil. Lesestücke in Transkription mit Erläuterungen und Wörterverzeichnissen*, Heidelberg, 1946, 14-20; H. Otten, "Zusätzliche Lesungen zum Alakšandu-Vertrag", *MIO*, V, 1957, 27-29, (I 42-88, III 16-77, IV 28-35), (26-30)

Çeviri: Friedrich 1930, 51-83; Beckman 1996, 82-88

Yorum: P. Kretschmer, "Alakšanduš König von Viluša", *Glotta*, XIII, 1924, (205-213); Friedrich 1930, 84-102; P. Kretschmer, "Alaksandus' Alexandras", *Glotta*, XXIV, 1935, (203-251); P. Kretschmer, "Nochmals die Hypachäer und Alaksandus", *Glotta*, XXV, 1936, (203-251); Macqueen 1968, 171-172, 174^{18,27,30,52}; Gordon 1969, 73; Heinhold-Krahmer 1977, 91; Bryce 1985, 14 vd.; H.G. Güterbock, "Troy in Hittite Texts? Wiluša, Ahhiyawa and Hittite History", *Troy and Trojan War*, (Edited by Machteld J. Mellink, B. Mawr), 1986, 35-37, (33-44)

§2 (B I 2-14)

Eskiden atam Labarna, Arzawa ülkelerinin tamamı ve Wiluša ülkesi ile savaşmıştı. Ve onları köle yap(mış)tı. Sonradan Arzawa ülkesi tekrar düşman oldu. Ve Wiluša ülkesini, Hatti ülkesinden ayırdı. Fakat mesele uzun zaman(dır bilinmektedir). Hangi kraldan olduğunu (bilmiyorum). [Ve] Wiluša ülkesi, Hatti ülkesinden ayrıldığında, Hatti ülkesi kralları onun halkı ile gerçekten barış içinde idiler. [Ve] onlar [elçilerini (düzenli olarak) onlara] gönderdi. Fakat Tutḫaliia, Arzawa ülkesine karşı [] geldiğinde, o, [Wiluša ülkesine] girmedі. Onunla barış içinde idi. Ve düzenli olarak ona [elçiler] gönderdi. Ve Tutḫaliia [Ar]zawa ülkesindeki ataları [].

§3 (B I 15-20)

Wiluša ülkesi kralı onunla barış içinde [idi. Ve] onun kendi ülkesine [girme]mesi için, ona (düzenli olarak) [elçilerini] gönderdi. Ve [Arzawa] ülkesi [bir kez daha savaşa başladığında], büyükbabam Šuppiluliuma geldi ve [Arzawa ülkesini yendi]. [Wiluša] ülkesi kralı Kukkunni [onunla barış içinde idi]. Ve o, ona karşı gelmedi. [Ancak büyükbabam Šuppiluliuma'ya (düzenli olarak)] elçiler [gönderdi].

§4 (A I 35-34)

Metin buradan sonra oldukça tahrip olmuştur. Bundan sonra tabletin çevirisi 30. satırdan başlatılmıştır.

[O, Piiama-Kurunta'ya] Arzawa ülkesini [verdi]. [O, Mašḫuiluwa'ya] Kuwaliia ülkesini [verdi]. O, Appawiia ülkesini ve [Šeḫa Nehri Ülkesi'ni Manapa-Tarḫunta'ya verdi]. O, [Targašnalli'ye] Ḫapalla ülkesini [verdi]. Ḫapalla ülkesi [

§5 (A I 35-42)

Kuk[kunni'ye varis bir erkek çocuk yok]tu. [Ve sen Alakšanduš'u evlatlığa aldı]. Ve senin baban [*Metin bu satırdan sonra kırılmıştır.*

§6 (A I 43-56)

Fakat babam tanrı olduğunda (öldüğünde), [bizzat kendim] babamın [tahtına] oturdum. [Ve] gerçekten [beni bey olarak ...] korudun. Fakat [Arzawa ülkesi adamları] bana karşı savaşa başladığında ve onlar [senin ülkene(?)...]girdiğinde, sonra sen beni yardıma çağırdın. Ben, [senin yardımına] geldim. Ve Maşa ülkesini mahvettim. [Ve ... ülkesini] mahvettim. NAM.RA'ları, sığır(?) ve koyunları(?) Kupta[(-)] dağına [] onları []. Fakat sen [Alakšanduš ...] için onları aldım(?). Bu ülkeleri mahvettim []. Babanız [için], Hattuša'ya onları geri [getirdim]. Alakšanduš [].

Buradan sonra metin oldukça tahrip olmuştur. Çeviri 62. satırdan başlatılmıştır.

Krallığa Wiluša ülkesinde hiç [kimse] halk homurdandığı(?) için, [senin] ölüm günün geldi[ğinde], sonra Alakšanduš [] senin krallığa tayin ettiğin senin karından ya da kumalarından (olan) [oğullarınla] ilgili olarak ve o, hangi çocuk olursa olsun, eğer ülkenin halkı onu redderse ve şöyle söylerse: “O nesildeki [çocuk kral olsun].” Ben Majestem kabul etmeyeceğim. Sonra benim ilk ve ikinci nesil oğlum ve torunum tek başına korusun. Sen Alakšanduš, Majestemi iyi bir şekilde koru. Ve sonra ilk ve ikinci kuşak oğlum ve torunumu koru. Ve ben Majeste, sen Alakšanduš'u, babamın sözleri yüzünden, iyi niyetle koruduğum ve senin yardımına geldiğim ve senin düşmanını öldürdüğüm gibi, (daha sonra) gelecekte oğullarım ve torunlarım senin soyunu ve sopunu korusun. Eğer herhangi bir düşman sana (karşı) ayaklanırsa, şimdi senden yüz çevirmeyeceğim gibi, ben seni (yarı yolda) bırakmayacağım. Senin için düşmanını öldüreceğim. Fakat eğer aileden erkek kardeşlerin ya da herhangi bir kişi, sen Alakšanduš'a karşı ayaklanırsa

§7 (A I 80-81; B II 7-14; A II 8-14))

ya da daha sonra herhangi biri, senin oğluna ya da torunlarına karşı ayaklanırsa ve onlar Wiluša ülkesi krallığını arzularsa, ben Majestem, kesinlikle sen Alakšanduš'u tahtan indirmeyeceğim. O kişiyi, (hizmetime) almayacağım. O nasıl senin düşmanınca, aynı şekilde o, Majestemin de düşmanıdır. [Ve] ben [Majestem] sadece sen Alakšanduš'u tanıyacağım. Başka birini [tanımayacağım]. Onun ülkesini mahvedeceğim. Şimdi sen [Alakšanduš], Majestemi koru. Ve daha sonra senin soyun ve [sopun], [Majestemin] soyunu ve sop[unu] bey olarak korusun. Onlar, [onlara karşı] kötü bir plan kurmasın. Ne de onlardan ayrılmasın. Ve şimdi ben Majestem, Alakšanduš için bir antlaşma yaptığımdan, sen (Alakšanduš) ve senin [soyun] ve sop[un] bu antlaşmay(ı)a korusun (göre hareket etsin). [Ve senin neslin], sadece Majestemin soyunu ve sopunu [bey olarak] korusun. Sen onlara [karşı kötü bir] plan kur[ma. Ve ne de onlardan ayrılma].

§8 (A II 15-33)

[Majestem, sen Alakšanduš'a] (karşı) herhangi bir [kötülük] yapmadı. [Seni Wiluša ülkesinde kral yaptı. Kölelerini öldürdüler]. Ben Majestem, sana ülkeni geri verdim. Sana, babanın tahtını geri verdim. Senin düşmanını öldürdüm.

Yaklaşık 13 satır kırıktır.

§9 (A II 34-57)

[Şimdiye kadar nasıl Majestemin tarafında olduysan], bundan sonra da [Majestemin yanında yer al. Majesteme tüm] gücünle, kuvvetinle yardımcı ol. [Sen Alakšanduš, senin çocukların, soyun sopun, Majestemin çocuklarına tüm güçleri ile] yardımcı olsunlar. 38-46 satırlar kırılmıştır. Çeviri 47. satırdan devam etmektedir. [Ve başka birini bey olarak arzulama. [soy]un sopun [ya da biri Majesteme] karşı kötü bir olay [planlarsa ve benden] kaçarsa, [sana gelirse, onu bana gönder]mezsen [ya da ona destek

olursan, gözlerini dağa] çevirirsen [ve şöyle söylersen: “Git. Herhangi bir yerde] kendini kurtar.” [İşte bak, sen Alakšanduš] tanrılar huzurunda [suç işlemiş olacaksın. Tanrı yeminini bozacak]sın. Yemin tanrıları seni [sürekli kovalasınlar].

§10 (A II 58-74)

[Üstelik eğer herhangi biri, bazı yabancı ülkelerde, Majesteme karşı] düşmanlık yapıp, [Hatti ülkesine karşı kötü] bir isyan çıkarırsa [fakat her şey Majesteme iyi ise, Majestemden (gelecek) sözü bekle. Ve ben Majestem] sana [yazdığım]da, (uygun bir şekilde yanıt ver). [Fakat eğer ister yüksek rütbeli bir memur, ister yaya ve arabalı savaşçıların bir birliği], Majesteme karşı [bir isyan çıkarırsa], <Majesteme> karşı isyanı [çıkaran] her kim olursa olsun, eğer ben Majestem haklı olan şeyleri açıklarsam, sonra o kişiyi ya da [o yaya ve arabalı birliği yakalayacağım]. Fakat eğer ben, sen Alakšanduš’a (şöyle) yazarsam: “Yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Onları derhal yardım[ıma] gönder.” Sonra onları derhal bana gönder. Fakat eğer ben, sadece sen Alakšanduš’a (şöyle) [yazarsam]: “Tek başına buraya gönder.” Sonra tek başına buraya gönder. Fakat eğer ben Majestem, [bu isyan meselesini sana] yazmazsam fakat sen önceden [iştirirsen], sen onu gözardı etme. Eğer senin için [mümkünse], yaya ve arabalı savaşçıları öne sür. Onları Majestemin derhal [yardımına] gönder. Bu mesele için, sen, herhangi bir bir kuş falı tutma.

§11 (A II 75-81)

Ve eğer şimdi, sende bağımsız olan ya Şeḫa Nehri Ülkesi ya da [Arzawa] ülkesi halkının [isyan çıkartacakları (konusunda)], kötü bir plan kurduklarını iştirirsen ve sen önceden meseleyi bilirsen fakat Majesteme bu konuda yazmazsan ve her nasılsa bu adamların (eylemlerini) gözardı edersen ve şöyle söylersen: “Bu kötülük olsun.” Sen bu meseleyi iştittiğin zaman, Majesteme tereddütsüz önceden yaz.

§12 (A II 82-85)

Böyle bir meseleyi işittiğin an, sen, mesele hakkında sessiz kalma. Geriye dönme. Ve sen bizzat kendin böyle bir şahsa yardım sağlama. O, nasıl Majestemin düşmanı ise, aynı şekilde, senin de düşmanının olsun.

§13 (A II 86-III 2)

Fakat eğer sen Alakşanduş, böyle bir meseleyi işitirsen ve [sonra] mesele hakkında sessiz kalırsan ve bizzat sen o şahsa yardım sağlarsan, işte bak, sen Alakşanduş yemin tanrıları huzurunda suç işlemiş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasın.

§14 (A III 3-15)

Yaya ve arabalı savaşçılarınla ilgili olarak senin antlaşman şöyle yapılmış olsun: Eğer ben Majestem ya Karkışa, Maşa, Lukka ya da Warşiiialla şehirlerinden askeri bir sefere gidersem, sen de yaya ve arabalı savaşçılarınla birlikte benimle askeri sefere katıl. Ya da eğer ben, bu ülkeden askeri bir sefere gitmek için bazı yüksek rütbeli memurları gönderirsem, sonra sen onunla birlikte askeri sefere git. Fakat Hatti ülkesinden senin için askeri yükümlülükler vardır. Majesteme eşit olan krallar: Mısır kralı, Şanhara kralı, Hanigalbat kralı, Asur kralı(dır). Eğer bunlardan [biri], savaşa giderse ya da Majesteme karşı dahili bir isyan çıkartırsa ve ben Majestem yaya ve arabalı savaşçılar için sana yazarsam, sonra derhal yardımına <yaya ve> arabalı savaşçıları gönder.

§15 (A III 16-25)

Üstelik insanlar hain olduğu için, eğer dedikodular dolaşırsa ve biri gelir ve senin huzurunda (şöyle) fısıldarsa: “Majestesi senin aleyhinde şöyle şöyle yapıyor ve senden ülkeyi alacak ya da sana şöyle kötülük yapacak.” Majesteme bu mesele hakkında yaz. Ve eğer mesele doğru ise, ben Majestem sana tekrar yazdığımda, sen acele etme. Ne de ... yapma. Ve sen, Majesteme karşı kötülük

yapma. Sen, Majestemin yanında durduğun gibi, (sadece) Majestemin yanında dur(maya devam et).

§16 (A III 26-30)

Eğer biri, sen Alakšanduš'un huzurunda, Majestemle ilgili kötü bir söz söylerse ve sen Majestemden onu gizlersen ve acele hareket edersen ve Majesteme karşı suç işlersen, işte bak, sen Alakšanduš yemin tanrılarının huzurunda suç işlemiş olacaksın. Yemin tanrıları seni sürekli kovalasın.

§17 (A III 31-60)

Üstelik Arzawa ülkelerinde olan sizler, Alakšanduš, Manapa-Kurunta, Kupanta-Kurunta ve Ura-Ḫattuša, dört kralsınız. Şimdi Kupanta-Kurunta'nın erkek nesli, Arzawa ülkesi kralının soyudur. Fakat kız nesli, Ḫatti ülkesi kralının soyudur. O, Ḫatti ülkesi kralı Büyük Kral babam Muršili'nin kız kardeşinin oğludur. Ve ben Majestemin kuzenidir. Onun köleleri ve Arzawalı adamlar haindir. Eğer biri Kupanta-Kurunta'ya karşı kötü (bir plan) hazırlarsa, sen Alakšanduš, Kupanta-Kurunta için etkili ve güçlü bir yardımcı ol ve onu koru. Ve o, seni korusun. Eğer onun kölelerinden herhangi biri, Kupanta-Kurunta'ya karşı isyan ederse ve o sana gelirse, onu yakala ve Kupanta-Kurunta'ya onu geri ver. Biri diğeri için etkili ve güçlü bir yardımcı olsun. Biri diğeri korusun. Üstelik Majestemin sana verdiği ve Ḫatti ülkesinin sınırlarını oluşturan ülkelere, eğer herhangi bir düşman, (girerse) ve bu sınır (bölgelerine) saldırmak için gelirse ve sen onu iştirirsen ve ülkeye el koyan beyi önceden yazmazsan ve yardım etmezsen ve kötülüğü gözardı edersen ya da eğer düşman saldırır ve hazır (güçleri?) tutarsa ve önceden sen yardım etmezsen ve düşmanla savaşmazsan ya da eğer düşman senin ülkeneye giderse ve sen onunla savaşmazsan ve ona şöyle söylersen: "Saldırmak için git, (ganimeti) al götür! Ben bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum." Bu tanrı yemini altına konsun. Yemin tanrıları seni kovalasın. Ya da eğer

sen, Majestemden yaya ve arabalı savaşçıları istersen ve herhangi bir düşmana saldırmak istersen, Majestem yaya ve arabalı savaşçıları sana verirse fakat sen, ilk fırsatta düşmana onları belli edersen, (bu mesele) tanrı yemini altında konsun. Yemin tanrıları sen Alakşanduş'u sürekli kovalasın.

§18 (A III 61-72)

Ben tanrı yemini altına, tutsak(ların) meselesini şöylece yerleştirdim: Eğer bir tutsak, Hatti ülkesinden [kaçıp] gelirse, [onu] geri vermesinler. Hatti ülkesinden bir tutsağın [verilmesi] uygun değildir. Fakat eğer bazı zanaatkârlar kaçır [] ve o, işini teslim etmezse, [onu yakalasınlar ve] sana döndürsünler. [Eğer] düşman bir ülkeden olan [herhangi bir tutsak] yakalanırsa [ve o, Hatti ülkesinden kaçarsa] ve senin ülkeneye [giderse ve sen onu yakalamazsan] ve onu bana göndermezsen [fakat] düşmana [onu] geri verirsen, bu da tanrı yemini altına konsun.

§19 (A III 73-83)

Üstelik sen Alakşanduş için yaptığım bu tableti, her yıl üç kez senin huzurunda okusunlar. Sen Alakşanduş onu bil. Hatti ülkesinden çıkan bu sözlerin hiçbir surette karşılığı yoktur. Şimdi sen Alakşanduş, Majesteme karşı kötülük yapma. Hatti ülkesi, sana karşı [kötülük] yapmasın. Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Büyük Kral ben Labarna bu [mesele] için şimdi [Bin Tanrıyı] çağırdım. Ve onları tanık yaptım. Onlar işitsin ve tanık olsun.

§20 (A IV 1-30)

Ülkelerin Kralı, İnsanoğlunun Çobanı Göğün [Güneş Tanrısı], Ülkelerin [Kraliçesi] Arinna'nın Güneş Tanrıçası, Majestemin (baş Tanrısı) Şimşeğinin Fırtına Tanrısı, [Ülkelerin Kralı] Güçlü Fırtına Tanrısı, Ülkelerin Kralı [Hatti ülkesinin Fırtına Tanrısı], Şimşeğin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, [Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, [] Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına

Tanrısı, Hišašhapa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šapinuwa] şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuha şehrinin Fırtına Tanrısı, Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Lihzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Šahpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Yardımın Fırtına Tanrısı, Tanrı Šeri, Tanrı Hurri, Nanni dağı, Hazzi dağı, Göğün Kraliçesi Hepat, Koruyucu Tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Karzi, Tanrı Hapantaliia, Karahna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, İstar, Kırın İstar'ı, Ninuwa şehrinin İstar'ı, Hattarina şehrinin İstar'ı, Tanrı Allatum, Tanrı EA, Tanrı Telipinu, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Yeminin Kraliçesi Išhara, Savaş Tanrısı, Hatti şehrinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana, Šamuha şehrinin Tanrı Abara'sı, Hurma şehrinin Hantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Katahha'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Tahurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin <Tanrı> Hallara'sı, Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, Lulahı ve Hapiri Tanrıları, tüm erkek ve dişi tanrılar, <tüm ilk tanrılar>: Nara, Namšara, Ammunki, Tuhuši, <Minki>, Ammizzadu, Alalu, Kumarbi, EN.LIL, NINLIL, Hulla dağı, Zaliianu dağı, Taħa dağı, Hatti ülkesinin Dağları, Nehirleri, Pınarları; Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar. Wiluša ülkesinin tüm [tanrıları]: Karargâhın Fırtına tanrısı [Tanrı]-appaliuna, Wiluša ülkesinin erkek tanrıları, dişi tanrıçaları, [Dağları, Nehirleri, Pınarları], Yer Altı Kaynakları(?). Şimşeğin Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi [Büyük] Kral ben Majestem, onları bu mesele için (toplantıya) çağırdım.

§21 (A IV 31-46)

Eğer sen Alakšanduš, bu tablet üzerinde bulunan sözleri bozarsan, sonra bu Bin Tanrı seni şahsın, karın, oğulların, ülkelerin, şehirlerin, üzüm bağların, harman yerlerin, tarlaların, sığırların,

koyunların, malın ve mülkünü birlikte mahvetsin. Onlar karanlık toprakta senin neslini yok etsin. Fakat eğer sen bu sözleri korursan, Majestem Büyük Kral ben Labarna Muwattalli'nin (toplantıya) çağırdığı Hatti'nin, Wiluša şehrinin bu Bin Tanrısı ve Majestemin (baş tanrısı) Şimşeğin Fırtına Tanrısı seni karın, çocukların, torunların, şehirlerin, harman yerin, üzüm bağların, tarlaların, sığırların, koyunların, malın ve mülkünü birlikte iyi bir şekilde korusun. Sen Majestemin elinden iyilik gör ve sen Majestemin elinde yaşlan.

A 47

Alakšanduš'un [ilk] tableti.

B 51

Alakšanduš antlaşması tableti.

C₂ 18

[Alakšanduš] antlaşması[nın] ikinci tableti.

D. HAIAŠA ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Genellikle Anadolu'nun kuzeydoğusuna yerleştirilen¹⁰³ (Harita:1, 3) ve Tanrı Nergal¹⁰⁴, huwaşi taşı¹⁰⁵, Haiaša şehri harabesi (URU.DU₆ ^{URU}Haiaša¹⁰⁶), Laħa dağı ile birlikte anılan¹⁰⁷ Haiaša, çivi yazılı metinlerde hem şehir (^{URU}Haiaša) ve hem de ülke (KUR ^{URU}Haiaša) adı olarak geçmektedir¹⁰⁸.

Haiaša ile ilgili kayıtlara, ilk defa, I. Šuppiluliuma döneminde rastlanır. Bu kayıtlara göre, Šuppiluliuma herhalde çıkacağı Kuzey Suriye seferinden önce, Anadolu'daki birliği kurmak istemiş ve bu amaçla da Haiaša ülkesinin, İstitina şehrine saldırmasını fırsat bilerek, komutanı Nuwanza'yı bu ülkeye sevketmiştir¹⁰⁹.

Fakat Tegarama şehrinde, Nuwanza ve diğer tüm beyler I. Šuppiluliuma'nın huzuruna çıkarak, "yıl kısaldığı için" Haiaša

¹⁰³ Garstang 1943, 47 vd. Ayrıca Haiaša diliyle ilişkilendirilen bazı şahıs isimleri çivi yazılı belgelerden çıkartılabilmektedir. Bunlar içinde Anniia (Jahukyan 1961, 367-369; Laroche 1966, 32:71), Huqqana (Jahukyan 1961, 374-375; Laroche 1966, 71:388), Karanni (Jahukyan 1961, 372-373; Laroche 1966, 87:520) ve Mariia (Jahukyan 1961, 369:370; Laroche 1966, 114:762) sayılabilir.

¹⁰⁴ KUB XIX 128 II 10, VI 19

¹⁰⁵ KUB XII 2 II 24 (^DU ^{URU}Ha-ia-ša ^{NA}₄ ZI.KIN)

¹⁰⁶ KUB XXVI 43 Öy. 36; 50 Öy. 30

¹⁰⁷ KUB XXXIV 23 I 24-25

¹⁰⁸ Geçtiği çivi yazılı yerler için bkz. del Monte-Tischler 1978, 63-64; del Monte 1992, 22

¹⁰⁹ KBo IV II 52-57; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 19; Beal 1992, 306

ülkesine gitmemesi için ricada bulunmuştur. Bunun üzerine o da H̱aiaša ülkesine gitmeyerek, H̱arrana şehrinde kışlamıştır¹¹⁰.

Daha sonra ise, I. Šuppiluliuma'nın, H̱aiaša beyi H̱uqqana ile, iç ve dış tehditlere karşı Hitit kralının yanında olmasını istediği; Hitit ve H̱aiaša ülkelerinin ahlaki değerlerinin vurgulandığı, aşağıdaki antlaşmayı -belki iki defa¹¹¹- yaptığını biliyoruz.

¹¹⁰ KBo IV 4 III 20-28

¹¹¹ Carruba 1988, 59 vd.

Huqqana ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
*CTH 42*¹²

§1 (A I 1-5)

Hatti ülkesi kralı Majeste Šuppiluliuma şöyle (söyler): “İşte bak, sen Huqqana’yı, arkadaki kahramanı (alçak köpeği?¹¹³) yücelttim. Ve seni iyi yaptım (sana iyi davrandım). Ve seni Hattuša ülkesinde, Haiaşalılar arasından seçtim. Ve sana kız kardeşimi zevceliğe verdim.

§2 (A I 6-11)

Ve seni Hatti ülkesinin tümü, Haiaša ülkesi, içerdeki ve dışardaki ülkelerin tamamı işittiler. Şimdi sen Huqqana sadece Majestemi bey olarak bil. Ben Majestemin atadığı (söylediği) oğlunu tanı:

¹¹²*Hititçe*: A. KBo V 3 +KBo XIX 43+ KUB XXVI 38+KBo V 12+KBo XIX 43a+KUB XL 35, B. KBo XIX 44+KUB XXIII 73+KBo XIX 44a+KUB XIX 24+KUB XXVI 37+KUB XXIII 74+KBo XIX 44b+KUB XIV 6+KBo XXII 40?= A II 60-III 84, *Fragmanlar (CTH 43)*, 1. KUB XXVI 39, 2. KBo XIX 57, 3. KUB XL 41

Transkripsiyon: Friedrich 1930, 106-136; 172-175; Beckman 1986, 18³⁰ (I 8-11); Carruba 1988, 65 (B II 58-59)

Çeviri: Friedrich 1930, 107-136; Beckman 1986, 18; Beckman 1996, 23-30; Alp 2000, 99-100 (III 40-83)

Yorum: Friedrich 1930, 137-163; E. Forrer, “Haiaša-Azzi”, *Caucasica*, IX, 1931, (1-24); L. A. Barsegian, “Iz Voenno-političeskoj istorii chajassa (Aus der Militärpolitischen Geschichte von Hajašša-Azzi”, *Izvestija Akademii nauk Armjanskoj SSR*, VII, 1964, (73-79); von Schuler 1965b, 6-7; Neu 1979, 64-84; Carruba 1988, 59-75

¹¹³ Bu çeviri için bkz. Beckman 1996, 23

“Onu herkes tanısin.” Ve onu aranızda göstereceğim. Sen Hıqqana onu tanı.

§3 (A I 12-21)

Üstelik benim oğullarımı, onun kardeşlerini, [benim] kardeşlerimi, kardeş ve arkadaş olarak iyi (bir şekilde) tanı. Üstelik başka bir beyi, [şahsı] ve Majestemden başka birini tanıma. Sadece Majestemi tanı. Ve Majestemi koru. Ben Majestem, sen Hıqqana’ya nasıl [iyi] davrandıysam, eğer sen Hıqqana, gelecek günlerde Majestemi iyi bir şekilde korumazsan ve eğer Majestemin şahsı, sana kendi şahsın kadar sevgili olmazsa, eğer Majestemin işleri senin önünde yürütülmemiş olursa

§4 (A I 22-30)

ve eğer sen, Majestemin şahsına, ruhuna ve vücuduna sevgi duymazsan ve koruyucu bir tarzda kucaklamazsan, aynı şekilde, sen kendi şahsın, ruhun ve vücuduna sevgi duyarsan ve koruyucu bir tarzda bizzat kendini tutarsan ve eğer Majestemin işleri senin önünde yürütülmezse ya da eğer sen, birisinden Majestemle ilgili kötü bir haber işitirsen ve onu benden gizlersen ve bana onu söylemezsen ve o kişiyi göstermezsen ve hele onu gizlersen,

§5 (A I 31-34)

sen Hıqqana, Majestemi iyi bir şekilde koru. Sadece Majestemin arkasında dur. Sen Hıqqana, ondan başka hiçbir şahsı tanıma. Ve ben Majestem, seni iyi bir şekilde koruyacağım. Ayrıca çocuklarını koruyacağım. Ve oğlum senin çocuklarını koruyacak.

§6 (A I 35-40)

Ve eğer sen, iyi bir şekilde davranırsan ve iyi bir şekilde Majestemi korursan, sonra ben Majestem, senin oğullarına iyi bir şekilde davranacağım. Oğlum, senin oğullarını iyi bir şekilde koruyacak. Ben Majestem seni koruyacağım. İşte bak, ben senin için bu sözleri tanrı yemini altına koydum. Ve işte bak, bu mesele için Bin Tanrıyı meclise çağırdık.

§7 (A I 41-47)

Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Halpa şehrinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Şapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, [Hiš]šašhapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Şahpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Panayırın Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiariik şehrinin Fırtına Tanrısı, Şamuha şehrinin Fırtına Tanrısı, Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Şarišša şehri Fırtına Tanrısı, Lihzina şehrinin Fırtına Tanrısı, [Harabenin] Fırtına Tanrısı, [] şehrinin Fırtına Tanrısı, Hullašša şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Tanrıça Hepat'ı, Kizzuwatna şehrinin Tanrıça Hepat'ı,

§8 (A I 48-59)

Koruyucu Tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, Tanrı Karzi, Tanrı Hapantaliia, Karaḥna şehrinin Koruyucu Tanrısı, [Kırın] Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Tanrı EA, İstar, Kırın İstar'ı, Ninuwa şehrinin [İstar'ı], Hattarina şehrinin [İstar'ı], Göğün Kraliçesi İstar, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Savaş Tanrısı, Ellaia şehri Savaş Tanrısı, [Arziia] şehrinin Savaş Tanrısı, Karargâhın tüm tanrıları, Marduk, Allatum, Yerin [Güneş Tanrıçası], Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanašša'sı, Şamuha şehri Tanrı Aparas'sı, [Hurma] şehrinin Tanrı Hantitaššu'su, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataḥḥa'sı, Taḥurpa şehrinin [Tanrıça Ammamma'sı], Katapa şehrinin Kraliçesi, Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, [Lulaḥi] ve [Hapiri] Tanrıları, Hatti ülkesinin tüm tanrıları, [] ülkenin tanrıları, Göğün Tanrıları, Yerin Tanrıları, Dağlar, [Nehirler, Pınarlar, Bulutlar], Yer, Gök, Büyük Deniz. Onlar tanık olsun. *Bu kısım kırıktır.*

§9 (A II 1)

Ve eğer sen onları bana söylemezsen, hem de onu [gizlersen]

§10 (A II 2-9)

ya da Majestemi terk eder ve yüz çevirirsen, eğer böyle hareket edersen, bu yemin tanrıları seni bırakmasın. Ve seni terk eden o şahsı da yalnız bırakmasınlar. Onlar onu mahvetsinler. Ve yemin tanrıları sizin her ikiniz için, bu meseleyi ardınıza koymasın. Ve onlar her ikiniz için, bu durumu haklı kılasınlar. Onlar sizin her ikinizi birlikte mahvetsinler. Ve (bunun için) Majestemin isteği yönünde hareket etsinler.

§11 (A II 10-13)

Fakat eğer sen Hıqqana, sadece Majestemi korursan ve sadece Majestemin yanında yer alırsan, sonra bu yemin tanrıları seni iyi bir şekilde korusun. Ve sen Majestemin elinden iyilik ve lütuf gör.

§12 (A II 14-21)

Ve ben Majestem karargâhta olduğumda, eğer ben []'nın yardımına savaşa gidersem, sen benimle [sefere git. Eğer ben], bir düşman ülkeye ya da düşman bir şehre [sefere gidersem], sen benimle ol. Ve sonra eğer sen, benim [sınır bekçim] ve gözcümsen ve eğer sen kendi şahsına baktığın gibi Majesteme bakarsan ve eğer sen şöyle söylersen: “Her ne olursa olsun, Hıqqana’ya olsun. Fakat her iyi şey Majestesine olsun.”

§13 (A II 22-25)

Beni her şeyden koru. Her kim [Majesteme] kötü ise, sana da kötü olsun. Eğer o, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun. [Eğer] bir ülke ya da şehir Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun.

§14 (A II 26-31)

[Eğer] Majesteme karşı herhangi bir düşman, ortaya çıkarsa ya da eğer biri isyan [başlatırsa] ve ben sana yazarsam, eğer sen bana yaya ve arabalı savaşçılarınla derhal gelmezsen ve hem de onu

tercih edersen ya da sen bizzat kendin onu iştirsen ve sonra hemen bana gelmezsen, bu yemin tanrıları seni mahvetsin.

§15 (A II 32-38)

Ya da üstelik eğer Hititli herhangi bir kişi, bana karşı kötü bir (işe girişirse), o, nasıl bir şahıs olursa olsun, eğer sen onu iştirsen ve onu, o anda bana söylemezsen, hem de onu örtbas edersen (ve) şöyle söylersen: “Her ne kadar ben yeminli isem de herhangi bir şey söylemeyeceğim ya da herhangi bir şey [yapmayacağım]. O (adam) istediği gibi yapsın.

§16 (A II 39-44)

Üstelik[]”. Ve eğer [sen], böyle [bir düşünce içindeysen ve derhal Majesteme] kötü şahsı haber etmezsen ve sen onun tarafına geçersen [], [bu] yemin tanrıları [sen Huqqana’yı] mahvetsin. Onlar senin için bu durumu [haklı] kılmasın.

§17 (A II 45-51)

Ya da eğer sen, bunun gibi [bazı şeyler] yaparsan, sen, bana karşı tavır takınırsan ya da bizzat sen, gerçekten tavır takınmaz da başka biri bunu [yaparsa], eğer sen, bunun gibi bazı şeyler yaparsan, [bu yemin] tanrıları [sen Huqqana’yı] mahvetsin. [Onlar] seni, haklı [çıkarmasınlar]. Ve herhangi bir şekilde seni bırakmasınlar.

§18 (A II 52-59)

Ya da herhangi bir [kötü] meseleyi sen iştirsen, eğer onu benden gizlersen ve onu bana haber etmezsen [ya da] o şahsı, [benden] gizlersen ve onu bana [haber] etmezsen, hem de onu saklarsan. [Biz bu mesele için Bin Tanrıyı meclise çağırdık. Eğer sen ona uymazsan], onu bozarsan, sonra bu yemin tanrıları seni mahvetsin.

§19 (A II 60-69)

8 satırlık bir kısım kırıktır. [Sonra bu yemin tanrıları seni bu mesele için] bırakmasınlar. [Ve bu yemin tanrıları seni mahvetsin].

Antlaşmanın §20, 21, 22, 23, 24 ve 25. paragrafları çevrilemeyecek kadar kırıktır.

(B Öy.1-7^{114*})

[ya da] ben orduyu [] gönderdiğimde [ve] sen [kötü bir olay] işitirsen, eğer sen, onu, bana yaz[mazsan], sen, onu [gizlersen ve] hemen [bana gelmezsen], sen yemini bozacaksın.

(B Öy. 8-12*)

Ya da eğer Haiaša [ülkesini] endişelendirirse(?), eğer [sen] kötü bir olayı [işitirsen], hangi olay olursa olsun ve eğer [sen] bana [hemen gelmezsen] ya da eğer sana [] yazarsam: “Şimdi [bu] kötü olay oldu.” Ve sen bana hemen [gel]mezsen, sonra [bu] yemin tanrıları seni mahvetsin.

(B Öy. 13-16*)

Eğer sen iyi bir şekilde Majestemi korursan ve Majestemin yanında [durursan], sonra [bu] yemin tanrıları iyi bir şekilde [seni] korusun. [Ve onlar benim sana verdiğim] Haiaša ülkesini iyi bir şekilde [korusun].

Antlaşmanın bundan sonraki kısımları kırıktır.

§26-27 (A III 1-7)

Onların şimdi seni sarayıma çağırması ve sarayın adetleri hakkındaki duyduklarına gelince, bu (mesele) önemlidir. Sen duyduğun şeyi ya da sen [] şeyi sarayın dışında açığa [vur]ma.

§28 (A III 8-24)

Ya da eğer ben Majestem, en mahrem düşünceleri[mi] sana [söylersem] ve senin için kaygılarımı [açığa vurursam], eğer ben, taraf olarak aynı şahsı [seçersem] (ve şöyle) söylersem: “Bu şahıs bana iyi bir şekilde davranıyor. Böylece ben Majestem ona iyi bir şekilde davranacağım.” Eğer sen gider ve bu meseleyi ona haber edersen ya da eğer ben kötü (sert) bir şekilde davranmak için bir şahsı seçersem (ve şöyle söylersem): “Bu şahıs kötüdür. Böylece ben Majestem ona kötü (sert) bir şekilde davranacağım.” Eğer sen

^{114*} Çevirisi için bkz. Beckman 1996, 26-27

gider ve ona bu meseleyi haber edersen [ya da] eğer ben, taraf olarak herhangi bir ülke ve şehri seçersem (ve şöyle) söylersem: “O iyi bir şekilde davranıyor. Böylece ben Majestem, ona iyi bir şekilde davranacağım.” Eğer sen, o ülke ya da şehre onu haber edersen ya da eğer ben, taraf olarak o ülke ya da şehri seçersem ya da ona kötü (sert) davranırsam ve sen gider ona onları haber edersen, bu (mesele) senin için tanrı yemini altına konsun.

§29 (A III 25-34)

Üstelik ben Majestemin sana zevce olarak verdiğim bu kız kardeşimin soyundan, neslinden pek çok kız kardeşleri vardır. Sen onları kız kardeş olarak aldığından, onlar senin soyuna aittir. Fakat Hattuša ülkesinde erkek kardeş, kız kardeşini ya da kız kuzenini almayacağı (yönünde önemli bir töre vardır). Buna izin verilmez. Hatti ülkesinde her kim böyle bir suç işlerse, Hattuša şehrinde o, yaşamaz, orada ölür. Sizin ülkeniz vahşi (cahil) olduğu için, böyle bir şey orada geçerli olabilir(?). (Orada) biri kız kardeşini ve kız kuzenini alır. Fakat Hatti ülkesinde buna izin verilmez.

§30 (A III 35-43)

Ve eğer bazen karının kız kardeşi ve kardeşinin akrabası ya da kız kuzenin sana gelirse, ona yiyecek ve içecek ver. Her ikiniz de yiyin, için ve eğlenin. Fakat sen onu (cinsel olarak) arzulama. Buna izin verilmez ve (böyle bir eylemin sonucu) ölümdür. Sen böyle bir şeye ön ayak olma. Ve eğer böyle bir mesele için biri, seni yanlış bir şekilde yönlendirirse, sen onu dinleme. Sen onu yapma. Bu senin için yemin altına konsun.

§31 (A III 44-52)

Sarayın bir bayanı için çok dikkatli ol. Sarayın hür bayanı, cariyeye kızı, hangisi olursa olsun, sen ona yaklaşma. Ve onun yanına gitme. Sen ona bir söz söyleme. Senin erkek ya da kadın kölen onun yanına yaklaşmasın. O konuda çok dikkatli ol. Sen bir saray kadını

gördüğünde onun yolundan uzaklaş ve ona geniş bir yol bırak. Bir saray kadınının bu meselesinde çok dikkatli ol.

§32 (A III 53-58)

Mariia kimdi ve o hangi sebepten dolayı öldü? Cariye kız gelmemiş ve o, onu görmemiş mi idi? Fakat Majestemin babası pencereden baktı. Ve onu suçlu bir durumda yakaladı. (Ve şöyle) söyledi: “Sen niçin ona baktın(?)” Böylece o, bu sebepten öldü. Adam uzaktan baktığı için mahvoldu. Böylece sen çok dikkatli ol.

§33 (A III 59-68)

Sen, Haiaşa ülkesine gittiğinde, artık erkek kardeşinin karılarını ve kız kardeşlerini (cinsel olarak) alma. Hatti ülkesinde buna izin verilmez. Sen buraya saraya çıkıp gelersen, [bu] meseleye izin verilmez. Gelecekte zevcen olarak Azzi ülkesinden bir kadını alma. [] Eskiden aldığın karın kumandır. Bu doğrudur. Fakat onu karın yapma. Ve Mariia’dan olan kızını al. Ve erkek kardeşine(?) onu ver. Haiaşa ülkesine geçen Hatti ülkesinin NAM.RA’larını teslim et. Hatti bölgesi sınırlarını teslim et.

§34 (A III 69-71)

Hatti ülkesinin NAM.RA’larını her kim teslim etmezse, (onu) saklarsa, ve sen Huqqana onları tut. (Ve şöyle) söyle: “Niçin onları geri vermeyeceksin?”

Metin buradan sonrası kırılmıştır.

§35-36. *paragraflar oldukça kırıktır.*

§37 (A IV 8-11)

Ve [eğer sen], Majestemi gelecekte iyi bir şekilde [korumazsan] ve Majestemin oğullarını, torunlarını, soyunu ve [sopunu] korumazsan,[]korumazsan,

§38. *paragraf oldukça kırıktır.*

§39 (A IV 16-25)

[Ve eğer biri, Majesteme karşı kötü[]arzularsa, o, hangi şahıs olursa [olsun, ben Majestem] eğer o kralın[]ya da kralın

erkek kardeşi ise, [eğer o,], eğer o, yaya ve [arabalı savaşçılar] ise [eğer] o, erkek ve kadın köleleri ise, [eğer o,] ise, eğer o, bir ordu ise, eğer o, bir ülke ise, [eğer o, bir şehir(?) ise], eğer o, her kim olursa olsun,

§40 (A IV 26-33)

[eğer ben] sana [yazarsam ve sen] hemen yaya ve arabalı savaşçılarınla [bana gelmezsen], hem de [onun] kaçmasına(?) izin verirsen, şöyle [söylersen]: “Biz ... nasıl takip edeceğiz ya da gideceğiz?” [Eğer] siz H̱aiaša[lılar] onu, Hitit (tahtının varisi olarak) görürseniz ve benden yüz çevirirseniz [ve onun] tarafına geçerseniz, böyle bir (suçu) işleyen her kim olursa olsun, bu yemin tanrıları karılarınız, oğullarınız, eviniz ve ülkenizle birlikte sizi mahvetsinler.

§41 (A IV 34-40)

Eğer sana yazdığım her ne olursa olsun, beni sürekli dinlemezsen ya da ben, yaya ve arabalı savaşçılar için sana yazdığımda, eğer sen, hemen bana gelmezsen ya da herhangi bir düşman bana karşı savaşa gelirse ve ben, sana yazarsam ve sen yardımı[ma] hemen gelmezsen, hem de onun kaçmasına(?) izin verirsen

§42 (A IV 41-44)

ve [eğer] gelecek günlerde (siz) H̱aiašalılar, beni iyi bir şekilde korursanız, ben de siz H̱aiašalıları, Mariia'yı ve H̱aiaša'daki erkek akrabalarınızı iyi bir şekilde koruyacağım. Ayrıca H̱aiaša ülkesini de iyi bir şekilde koruyacağım.

§43 (A IV 45-46)

Ve eğer siz, Majestemi ve H̱atti ülkesini iyi bir şekilde korursanız, ben Majestem de size iyi bir şekilde davranacağım.

§44 (A IV 47-49)

Fakat eğer siz, kötü bir şekilde davranırsanız. Sonra ben Majestem de size kötü bir şekilde davranacağım. Ben Majestem tanrıların huzurunda bu yeminden muaf olacağım.

§45 (A IV 50-59)

Ve eğer [siz] H̱aiaşalı[ar] ve Mariia için şimdi yemin altına koyduğum bu sözleri korumazsanız, sonra bu yemin tanrıları şahsınızı, karılarınızla, oğul[larınızla], erkek [kardeşlerinizle], kız kardeşlerinizle, ailenizle, evlerinizle, tarlalarınızla, [şehirlerinizle(?)], üzüm bağlarınızla, harman yerlerinizle, sığırlarınızla, koyunlarınızla, [ve sizin diğer malınızla] birlikte tamamen <mahvetsin>. Onları aşağıda karanlık toprakta mahvetsin. [Bizzat] ben, H̱aiaşalı<lara>, Mariia ya da H̱aiaša <ülkesine> herhangi bir bir şekilde zarar vermeyeceğim.

Metin A: Tamamlandı.

Metin B: [Huqqana] antlaşmasının ikinci tableti[

E. UGARİT ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Suriye'de Lazkiye limanı yakınlarındaki Ras-Şamra'da bulunan Ugarit (Harita:3), özellikle M.Ö. XIV-XIII. yy.larda Eski Yakın Doğu'nun önemli ve zengin ticaret merkezlerinden biri olmuştur¹¹⁵.

Bu ticaret Babil, Hitit, Nuzi, Alalah, Alaşia (Kıbrıs¹¹⁶) gibi

¹¹⁵ Astour 1965, 253; Heltzer 1978, 121 vd.; Ugarit'ten gönderilen eşyalar ve fiyatları için bkz. Heltzer 1978, 17 vd.; Ayrıca Ugarit hakkında bkz. S. Shibayama, "Political and Economical Situations of Ugarit and its Relationship with Other Countries Observed in Ugarit Textes", *Bulletin of the Society for Near Eastern Studies in Japan*, IX/4, 1964, (61-114); C.P. Weber, *The Foreign Relations of Ugarit*, Waltham, 1966; F. Kinal, "Ugarit Krallarının Tarihi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, V, 1967, (193-211); Klengel 1969, 326 vd.; C.H. Gordon, "Ugarit and its Significance in Near Eastern Studies", *Bulletin of Society for Near Eastern Studies in Japan*, XVII/2, 1974, (1-12); M.C. Astour, "Ugarit and the Great Powers", *Ugarit in Retrospect. Fifty years of Ugarit and Ugarit. Proceedings of the Symposium of the same title held at the University of Wisconsin at Madison, February 26, 1979*, (Edited by G.D. Young), Winona Lake, Indiana, 1981, (3-29); Cl.F.A. Schaeffer, "The Last Days of Ugarit", *BAR*, IX/5, 1983, (74-75)

¹¹⁶ Kıbrıs-Ugarit ticareti hakkında bkz. Astour 1965, 255 vd.; Georgiou 1979, 92-96; A.B. Knapp, "An Alashiyan Merchant at Ugarit", *Tel Aviv*, X, 1983, 43-44, (38-45); Ayrıca Kıbrıs hakkında bkz. H.G. Güterbock, "The Hittites Conquest of Cyprus Reconsidered", *JNES*, XXVI, 1976, (73-81); J. D. Muhly, "The Role of Cyprus in the Economy of the Eastern Mediterranean During the Second Millenium B.C.", *Cyprus Between the Orient and the Occident. Acts of the International Archaeological Symposium, Nicosia 8-14 Septemer 1985*, (Edited by V. Karageorghis), 1986, (45-62)

bazı komşu ülkelerden bağımsız ve saraya bağlı tüccarlar tarafından kara ve deniz¹¹⁷ taşımacılığı ile yapılmıştır¹¹⁸.

Şüphesiz Ugarit'ten gönderilen mallar, Uralı tüccarlar¹¹⁹

¹¹⁷ Ugarit'te en az üç liman şehri olduğu anlaşılmaktadır (Astour 1965, 253³). Bu limanlardan gönderilen mallar arasında buğday, yağ, şarap, keten, değerli cins kereste, genellikle mor renkli kumaş, yün ve ketenden üretilen elbiseler sayılabilir. Ayrıca Ugarit gemi tüccarları, Kaphtor'dan değerli Mycenaen keramiklerini kendi ülkelerine taşımışlardır (Astour 1965, 253). Ayrıca bkz. P. Vargyas, "Marchands Hittites à Ugarit", *OLP*, XVI, 1985, (71-79)

¹¹⁸ Heltzer 1978, 121, 125-126; Ugarit'teki en önemli saray tüccarlarından biri kral Niqmepa ve Ammistamnu zamanında yaşamış olan Sinaranu'dur (Heltzer 1978, 11, 132; Ugaritteki diğer tüccarlar için bkz. Heltzer 1978, 123-124).

¹¹⁸ Denizden taşımacılık Fenike, Filistin sahilleri, Mısır, Hitit, Kıbrıs ve Girit'e kadar ulaşmakta idi (Heltzer 150 vd.).

¹¹⁹ Ugarit kralına, Hitit sarayından gönderilen bir mektupta (RS 20.213), Hitit kralı'nın aldığı beş yüz ton hububatın Ura tüccarları tarafından sevkiyatı sözkonusudur. Yine RS 26.158 nolu metin hububatın Ura limanına boşaltılması ile ilgilidir (Heltzer 1978, 154). Ayrıca III. Hattuşili ve Ugarit kralı Niqmepa arasında yapılmış olan bir antlaşma metni olan PRU IV 17.130, yazın Ugarit'e gelen Uralı tüccarların kışın kendi ülkelerine dönmeleri istenmektedir. Yani Ugarit'te sürekli kalmaları yasaklanmıştır (C.H. Gordon, "Abraham and the Merchants of Ura", *JNES*, XVII, 1958, 28, (28-31); Heltzer 1978, 127-128). RS 20.213 nolu metin Uralı tüccarların, Ugarit'e ulaşım yollarını vermektedir (Heltzer 1978, 153). Suriye'den geldiği anlaşılan mavi ve mor yünün, Ugarit limanından, Ura limanına ve oradan Boğazköy'e ulaştırıldığı kayıtlıdır (Ottén 1967, 59). Ayrıca Hitit kralının oğluna yazdığı bir mektup olan Bo. 2810'da, buğdayla dolu yüz geminin Ura ya da Lašti-[şehirlerinde yüklerini boşaltması emredilir (H. Klengel, "Hungerjahre in Hatti", *AOF*, I, 1974, 171-174, (165-174). Ayrıca bkz. Georgiou 1979, 95

tafından genellikle Silifke'ye yerleştirilen Ura limanına¹²⁰ getirilmekte ve buradan Keben, Kilisetepe, Mut Karaman, Tarhuntašša¹²¹ ve Zallara¹²² yolu ile Boğazköy'e gönderilmekte idi.

Hitit çivi yazılı belgelerinden mobilya¹²³ ve metal alet¹²⁴ envanteri metinlerinde geçen Ugarit ülkesi, bir ritüel metinde¹²⁵ Mitanni, Tunip, Zinzira, Dunapa, Gatana, Alalah, Martu, Zituna, Zonzura, Ukulzat, Araphi şehir ve ülkeleri ile birlikte listelenmiştir.

I. Šuppiluliuma döneminde, Ugarit kralı II. Niqmaddu'nun vergiye bağlandığı¹²⁶ ve ayrıca II. Muršili, III. Hattušili, Pudu-

¹²⁰ R.H. Beal, "The Location of Cilician Ura", *AS*, XVII, 1992, (65-73); P. W. Haider, "Ura-Eine Hethitische Handelsstadt", *Münstersche Beiträge z. Antiken Handelsgeschichte*, XIV, 1995, (70-107).

¹²¹ Ayrıca Ugarit belgelerinde, Tarhuntašša ülkesi tüccarlarından söz edilmektedir (PRU IV 17.158). Ugarit'te bir tüccarın öldürülmesi üzerine, Hitit kralının elçisi "tüccar Aršimiga" aracılığıyla yüz seksen şeqel gümüş istenmektedir (Heltzer 1978, 145; Karauğuz 2000, 89). Ayrıca yine PRU IV 17. 424 nolu metinde Tarhuntašša ülkesi tüccarları ile ilgilidir (Heltzer 1978, 146-147).

¹²² Bu şehir genellikle Cihanbeyli ve Tuz Gölü civarına yerleştirilmektedir (del Monte-Tischler 1978, 488-489).

¹²³ KUB XLII 84, Ay.24

¹²⁴ KUB XXVI 66 IV 5

¹²⁵ KUB XV 34 I 52-56

¹²⁶ Heltzer 1978, 12³¹; Bu verginin miktarı için bkz. Alp 2000, 91-92; Ayrıca diğer Ugarit kralları ise şunlardır: I. Niqmaddu? (M.Ö. ±1850), I. Iaḫarum? (M.Ö. ±1825), I. Ammištamru (M.Ö. ±1360), II. Niqmaddu (M.Ö. 1360-1330), Arhalbu (M.Ö. 1330-1324), Niqmepa (M.Ö. 1324-1274), II. Amištamru (M.Ö. 1274-1240), Ibiranu (M.Ö. 1240-?), III. Niqmaddu (M.Ö. ?-1225), Ammurapi (M.Ö. 1225-1180).

Hepa, IV. Tuḫaliia, İni-Tešup¹²⁷ ve Talmi-Tešup'un mühürlerinin Ugarit'te bulunduğu bilinmektedir¹²⁸.

Öte yandan, II. Muwattalli döneminde yapılmış olan Kadeş savaşı sırasında önemli bir rol üstlenen¹²⁹ Ugarit ülkesi, diğer komşu ülkeler ile de antlaşmalar yapmıştır¹³⁰.

Ayrıca, II. Šuppiluliuma döneminde, Hitit devletini sarsacak büyük bir tehlikenin gelmekte olduğu, Alašia kralının, Ugarit kralı Ammurapi ('*mrpi*')ye yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır. Bu mektuba göre, yakında bir düşman saldırısının olacağı ve bu yüzden

¹²⁷ Ayrıca İni-Tešup ismine, Mısır kaynaklarında da rastlanmıştır (R.D. Barnett-J. Černý, "King İni-Tešup of Carchemish in an Egyptian Document", *JEA*, XXXIII, 1947, 94); Bu kralın mühür baskısı için bkz. J. Börker-Klähn, "Die Glyphe 405", *AoF*, XX, 1993, (238-239)

¹²⁸ F.A. Schaeffer, "Ugarit und die Hethiter. Nach den im Süd-Archiv des Palates 1953 entdeckten Keilschrifttexten", *AfO*, XVII, 1954-1956, 95, Abb.1; Abb.3; 96, 97, Abb.6, (93-99)

¹²⁹ Astour 1965, 254²

¹³⁰ Bunlardan biri Ugarit kralı II. Amištamru ile Kargamış kralı İni-Tešup arasındaki antlaşmadır. Bu konuda bkz. M. Dietrich-O. Loretz, "Der Vertrag zwischen dem Hethitischen Vizekönig Initeschub von Karkemisch und Ammistamru II. von Ugarit über das Verfahren bei der Ermordung eines Untertanen im jeweils fremden Staatsgebiet", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), 1981, I/2 154; Antlaşmanın çevirisi için bkz. Alp 2000, 146; Ayrıca Ugarit kralı Niqmaddu ve Amurru kralı Aziru arasındaki antlaşma (PRU IV 122) için bkz. Houwink ten Cate 1963, 273; Astour 1979, 13-14. Genellikle M.Ö. 1361 yılına tarihlendirilen (Diğer tarihlendirmeler için bkz. Astour 1979, 14⁸) bu antlaşma, Aziru'nun vekili olan Ba'luia ve Šiiannu kralı olan Abdi-Hepat arasındaki düşmanlıktan söz etmektedir. Bu dönemde Ugarit'te şehirler için bkz. Astour 1979, 15 vd., 26

hazırlıklı olunması gerektiği, Ugarit kralına hatırlatılmaktadır. Bunun üzerine, Ugarit kralı da: “*Benim tüm savaş birliklerimin Hatti ülkesinde olduklarını ve gemilerimin de Lukka ülkesinde beklediklerini babam bilmiyor mu?*” şeklinde yanıt vermektedir¹³¹.

¹³¹ RS 18.147. Bu metnin yorumu için bkz. Astour 1965, 255 vd.; Georgiou 1979, 95-96

*1. II. Niqmaddu ve I. Šuppiluliuma Arasındaki
Antlaşma
CTH 46¹³²*

§1 (A Öy. 1-8)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma şöyle (söyler): “Mukiš ülkesi kralı Itur-Addu, Nuḫašši ülkesi kralı Addu-Nirari, Niia ülkesi kralı Aki-Tešup ve onların beyleri, Büyük Kral Majestesinin yönetimine düşman idiler. Ve askerlerini

¹³²*Akadca*: RS 17.340(+) 17.369 A (Akadca)

Transkripsiyon: Nougayrol 1956, 48-52; Dietrich-Loretz 1966, 208-210 (A.RS 17.227, B.RS 17.382+380, C.RS 11.772+780+782+802)

Çeviri: J. Friedrich, “Hethitisch-Ugaritisches. I. Šuppiluliuma von Hatti und Nqmd von Ugarit”, *ZDMG*, XCVI=NF XXI, 1942, (471-488); E. von Schuler, “Staatsverträge mit dem Hethiterreich: Die Akkadische Fassung des Vertrages des Vertrages zwischen Suppiluliuma I. von Hatti und Niqmadu II. von Ugarit”, *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), I/2, 1982, 131-132, (131-134); Beckman 1996, 30-32; Alp 2000, 90-91

Yorum: E. Cavaignac, “Niqmad d’Ugarit”, *RHA*, VI/41, 1942-1943, 110 vd. (110-113); O. Eissfeldt, “Zu den Urkunden über den Tribut Niqmad, Königs von Ugarit, an den Hethitischen Grosskönig Schuppiluliuma”, *Festschrift Alfred Bertholet zum 80. Geburtstag Gewidmet von Kollegen und Freunden*. (Edited by W. Baumgartner, O. Eissfeldt, K. Elliger, L. Rost), Tübingen, 1950, (147-157); M. Liverani, *Storia di Ugarit Nell’età Degli Archivi Politici*, Roma, 1962, 43-50; H. Klengel, *Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v.u. Z. Teil 1-Nordsrien*, Berlin, 1965, 349-356; Dietrich-Loretz 1966, 210 vd.

topladılar. Ugarit ülkesinin içindeki şehirleri ele geçirdiler. Ugarit ülkesini sıkıştırdılar(?). Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'nun kölelerini, NAM.RA'lar olarak alıp götürdüler. Ve Ugarit ülkesini yakıp yıktılar.

§2 (A Öy. 9-28; B Öy. 1-2)

Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu, Büyük Kral Šuppiluliuma'ya döndü (müracaat etti), (şöyle) yazdı: “Beyim Büyük Kral, Majestemiz, düşmanımın elinden beni kurtar. Ben beyim Büyük Kral Majestezinin kölesiyim. Beyimin düşmanına, düşmanım. [Ve] beyimin dostu ile barış içindeyim. Krallar beni sıkıştırıyor(?)” Büyük Kral, Niqmaddu'nun bu sözlerini işitti. Ve Büyük Kral Šuppiluliuma, Ugarit ülkesine yaya [ve arabalı] savaşçılar ile prens ve soyluları sevketti. Ve onlar düşman askerlerini, Ugarit ülkesinin dışına kovdu. [Ve] onlar (düşmandan) aldıkları NAM.RA'ların tamamını, Niqmaddu'[ya] verdi. [Ve] Ugarit [ülkesi kralı Niqmaddu][] çok sayıda soylu ve prensi şereflendirdi. O, onlara gümüş, altın, bronz [ve ...] verdi. O, beyi Büyük Kral Majestesinin huzuruna, Alalah şehrindeki [] geldi. Ve beyi, Büyük Kral Majestesine şöyle konuştu: “[] düşman sözü ile [] Niqmaddu [] karıştırılmadı. 4 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır. Uzun bir boşluktan sonra “] ve [Büyük Kral Šuppiluliuma], Niqmaddu'nun [sadakatine] tanık oldu.” cümlesi okunmaktadır.

§3 (B Öy. 3-20)

Şimdi Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Šuppiluliuma, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu ile şöyle antlaşma yaptı: “Eğer gelecekte Nuḥašši ülkesinin, Mukiš ülkesinin ve diğer ülkelerin kaçakları bu ülkelerden ayrılırsa ve Ugarit ülkesine giderse ve Ugarit ülkesi kralının hizmetine girerse, başka ülkelerin diğer kralları, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'nun kontrolünden onları almasın. Ne de oğullarının ve torunlarının kontrolünden de sonsuza kadar almasın.

Büyük Kral Majestem (uzun süre yürürlükte kalsın diye) bu antlaşmayı yaptı.

§4 (B Öy. 21-23)

Üstelik Ugarit ülkesinin tamamı, sınır bölgeleri, dağları, tarlalarıyla birlikte, [] ile birlikte [

Metin B buradan sonra kırılmıştır.

§5 (A Ay. 1-7)

İlk 3 satır çevrilemeyecek kadar kırıktır.

[] Igari-Aiali [dağı yukarısında] Hadamgi dağı ile birlikte [], İtkitiia, Paništai, Nakhati, Halpi ve Nana dağı, Šalma, Gulbata, Zamirti, Šulada, Maraili ve Himulli

§6 (A Ay. 8-15)

Şimdi Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma bu [sınır bölgelerini], şehirleri ve dağları, Ugarit ülkesi kralı Niqmaddu'ya, oğullarına ve torunlarına sonsuza kadar onlarda (kalması için) mühürlediği bir belge ile verdi. Şimdi Niqmaddu benim düşmanıma düşmandır. Ve benim dostumla barış içindedir. O, beyi Majestem Büyük Kral'a bizzat kendi, büyükce bir zahmete girdi. Ve antlaşmaya uydu. Ve Hatti ile barış şartlarına (da) uydu. Şimdi Majestem Büyük Kral, Niqmaddu'nun sadakatine tanık ol.

§7 (A Ay. 16-21)

Bu tabletin sözlerini her kim değiştirirse, tanrı yeminini bozacak. Bin Tanrı tarafından Göğün Fırtına Tanrısı, Göğün Güneş Tanrısı, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Kizzuwatna şehrinin Tanrıçı Hepat'ı, Alalah şehrinin İstar'ı, Nubanni şehrinin Nikkal'i ve Hazzi dağının Fırtına Tanrısı¹³³

¹³³ Metnin bundan sonraki çevirisi için bkz. Alp 2000, 91-92

2. Niqmepa ve II. Murşili Arasındaki Antlaşma
CTH 66¹³⁴

§1 (1-12)

Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Majestem Murşili şöyle söyler: Ben erkek kardeşlerin ile birlikte []. Ve ben Kral, babanın tahtına sen Niqmepa'yı yerleştirdim. Ve seni babanın ülkesine döndürdüm. Sen Niqmepa, ülkenle birlikte benim kölelerimsiniz. Ve [eğer] sen Niqmepa, bu günden itibaren gelecekte de beyiniz Ḫatti ülkesi kralını [ve] Ḫatti ülkesini korumazsan, sen tanrı yeminini bozacaksın. Sen Niqmepa'ya nasıl şahsın, karıların, çocukların ve ülken sevgili ise, [kralın] vücudu, kralın şahsı, kralın oğulları ve Ḫatti ülkesi de [senin için] sonsuza kadar sevgili olsun. Gelecekte

¹³⁴ *Akadca*: A. RS 17.338(+) RS 17.349B, B. RS 17.353, C. RS 17.407

Fragmanlar: RS 17.357, RS 17.342, RS 17.351A, RS 17.79+RS 17.374, RS 17.04, RS 17.450, RS 17.448; RS 19.101, Diğer fragmanlar için bkz. Kühne 1975, 240

Transkripsiyon: Nougayrol 1956, 84-101, 257-289; J. Nougayrol, *Le Palais Royal d'Ugarit, VI, Textes en Cunéiformes Babyloniens des Archives du Grand Palais et du Palais sud d'Ugarit*, Paris, Klincksieck, 1970, 127-129; G. Kestemont, "Le Traité entre Mursil de Hatti et Niqmepa d'Ugarit", *UF*, 1974, (85-127, 2 Levha); del Monte 1985, 268 (39-44); del Monte 1986, 14-32

Çeviri: del Monte 1986, 15-33; Lebrun 1992, 43-47; Beckman 1996, 60-64

Yorum: Kestemont 1974, 96-100; Kühne 1975, 240 vd.; Klengel 1992, 135-136

Ḫatti ülkesi kralının, kralın oğullarının, [kralın] torunlarının ve Ḫatti ülkesinin barış antlaşmasına uy. Şimdi sen Niqmepa, kralın huzuruna gel. Fakat eğer gelmek senin için mümkün olmazsa, senin için bazı meseleler çıkarsa, sen yeminden muaf olacaksın.

§2 (13-21)

Sen benim dostumla barış içinde ol. Ve düşmanımıla düşman ol. Eğer Ḫatti ülkesi kralı, Hanilgalbat, Mısır, Babil ya da Alši ülkesine karşı (sefere) giderse, [senin] ülkenin sınırı yakınında hangi [yabancı] ülke olursa olsun, Ḫatti kralına düşmandır. [Ya da] Ḫatti ülkesi kralına dost olan (ve) senin sınırının yakınında bulunan hangi ülke olursa olsun, -[Mukiš ülkesi], Halep [ülkesi, Nuḫašši] ülkesi-döner ve [Ḫatti ülkesi] kralına düşman olur ve [Ḫatti ülkesi] kralı, onlara saldırmak için gittiğinde, [eğer sen Niqmepa] yaya ve [arabalı] savaşçılarıyla birlikte yürekten hareket etmezsen ve eğer sen [yürekten] savaşmazsan, sen tanrı yeminini bozacaksın.

§3 (22-29)

Ve eğer [ben], Niqmepa'ya yardım için yaya ve [arabalı] savaşçılarla birlikte yüksek rütbeli bir memuru gönderirsem] ya da [eğer başka] bir [ülkeye] saldırmak için [askerler gönderirsem] ve sen [Niqmepa, yürekten yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte harekete geçmezsen] ve düşmanla [savaşmazsan], üstelik [günah işler] (ve) şöyle söylersen: “[Her ne kadar yemin altında ve antlaşmanın kölesi isem de] ya düşman onları yensin, [ya da onları düşman yensin]. Ben o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum.” Sen tanrı yeminini bozacaksın. Eğer sen, o düşmanı [gönderirsen] ve (şöyle söylersen): “[Ḫatti ülkesi askerleri şimdi] saldırmak için geliyor. [Tetikte ol!” Sen yemini bozacaksın].

§4 (30-34)

Ve eğer [herhangi bir düşman], Ḫatti ülkesi kralına karşı [ayaklanırsa] ve [Ḫatti ülkesine saldırırsa] ya da eğer [Ḫatti ülkesi] kralına karşı [isyan ederse ve sen Niqmepa, onu iştirsen, sonra sen

derhal Büyük Kral'ın yardımına yaya ve] arabalı [savaşçılarla birlikte gel]. Eğer (sen) Niqmepa [için] gelmek imkansızsa, [oğlun ya da erkek kardeşin derhal Hatti ülkesi] kralının yardımına, [yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte gelsin].

§5 (35-38)

Ve eğer herhangi biri, sen [Niqmepa yı, ya ...] ya da birini, sıkıştırırsa(?) ve sen, [Hatti ülkesi] kralına [(haber) gönderirsen: "Yardıma gel]." Sonra kral [senin yardımına gelsin]. [O, prens ya da yüksek rütbeli bir memuru, yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte] göndersin. [Ve onlar senin için o] düşmanı [yensin].

§6 (39-44)

[Ben Hatti ülkesi] kralı, sen Niqmepa'yı [şimdi hizmetime aldım. Eğer ben Ugarit ülkesine, Hatti ülkesi]nin yaya ve arabalı savaşçıları ile birlikte [yüksek rütbeli bir memuru gönderirsem] ve [onlar] şehrinize [girerse, Niqmepa onlara baksın. Ve onlara erzak temin etsin]. Onlar, onun huzurunda kardeşler gibi [yürüsün. Ve sen, Hatti ülkesinin kralını koru]. Ve [üstelik] eğer herhangi bir Hititli, [Niqmepa'ya karşı kötülük] dilerse [ya da] onun ülkesini ve şehirlerinden birini [ele geçirmeye] çalışırsa, [o, yemini bozacak].

§7 (45-50)

Ve [Büyük Kral'ın], ülkenizden [alıp götürdüğü] NAM.RA'lardan hangisi olursa olsun, ister [Mukiş ülkesinin] NAM.RA'ları, ister Nuhaşsi ülkesi NAM.RA'ları, ister [Niia ülkesinin NAM.RA'ları], ister [Kinza ülkesinin] NAM.RA'ları, ister Hanigalbat ülkesinin NAM.RA'ları olsun, [eğer] bu [NAM.RA'lar arasından, herhangi bir kadın ya da erkek] kaçarsa ve ülkenize [girerse, siz şöyle söylemeyin: "Her ne kadar ben] antlaşmanın kölesi ve yemin altında isem de bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum. Onlar [ülkemde] kalsın." Niqmepa onları yakalasın. [Ve onları, Hatti ülkesi kralına geri versin].

§8 (51-53)

Eğer herhangi [biri], ister Hititli, ister [Ugarit] halkından biri, sen Niqmepa'yı [kötü] bir mesele için kışkırtırsa [ve sen Niqmepa, onu yakalamazsan ve onu] Hatti ülkesi kralına [göndermezsen, sen yemini bozacaksın].

§9 (54-57)

[Hatti ülkesinde yaşayan] Ugarit halkından ister soylu biri, ister erkek ya da kadın köle olsun, eğer Niqmepa, [Hatti ülkesi kralından onu] isterse, [eğer o, onu geri verirse, o, onu alsın]. Fakat eğer [Hatti ülkesi] kralı, [onu] geri vermezse [ve o, kaçarsa ve sana gelirse] ve böylece eğer Niqmepa, onu çalarsa, [o, yemini bozacak].

§10 (58-60)

Ben [Hatti ülkesi] kralının, güvenli bir şekilde [sana söyleyeceğim hangi] güvenilir mesele olursa olsun [], ben sana söyleyeceğim. Fakat eğer [sen Niqmepa, güvenli bir şekilde bu meseleleri tutmazsan], sen yemini bozacaksın.

§11 (61-69)

[Ve eğer] bir kısım [halk] yola çıkar [ve senin ülkeneye gelirse] ve sen Niqmepa onların huzurunda ters bir şekilde [konuşursan ve onları] dağlara ya da başka ülkeye [yöneltirsen], sen yemini bozacaksın. Onların huzurunda uygun bir şekilde konuş. Onlara (Hatti ülkesi) yolunu göster. [Onlara] bira ve yiyecek ver. [Ve eğer] yabancı [ülkedeki] halk, savaşla sıkışır, [yola çıkar] ve Ugarit ülkesine girerse, Niqmepa [onları yakala]. Ve onları Hatti ülkesi [kralına] geri ver. Eğer (sen) Niqmepa [onları] yakalamazsan ve onları [Hatti ülkesi kralına] geri vermezsen, [sen] yemini [bozacaksın].

§12 (70-72)

Eğer bir kaçak, Hatti ülkesinden [kaçarsa] ve [Ugarit ülkesine gelirse], Niqmepa onu yakala. Ve onu Hatti ülkesine [geri ver. Eğer sen onu geri vermezsen, sen] yemini [bozacaksın].

§13 (73-78)

Eğer bir kaçak, [Ugarit] ülkesinden [kaçarsa] ve [Ḫatti ülkesine] giderse, Ḫatti ülkesi kralı [onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin. Bir kaçağı geri vermek], Ḫatti ülkesi kralı için [uygun değildir. Eğer bir kaçak], Ḫanigalbat ülkesinden ya da [başka bir ülkeden Ugarit ülkesine] gelirse, Niqmepa onu [alıkoyma. Onun Ḫatti ülkesine gitmesine izin ver]. Eğer sen, onu alıkoyarsan, [sen yemini bozacaksın].

§14 (79-80)

Niqmepa'nın [istediği] ne olursa olsun, [Ḫatti ülkesi kralından istesin]. Ḫatti ülkesi kralı, [ona ne verirse, o, onu alsın. Ḫatti ülkesi kralının ona vermediğini almasın].

§15 (81-86)

Ve ben, Niqmepa'ya [] ve nasıl iyi bir şekilde davrandıysam, eğer [sen Niqmepa ... , Ḫatti ülkesinin mutluluğunu istemezsen] ve [Ḫatti ülkesi kralı], Büyük Kral Muršili'yi korumazsan [ve daha ziyade] başka bir ülkenin -Ḫanigalbat ya da [Mısır'ın- mutluluğunu istersen], eğer [sen, başka bir] Büyük Kral'ı korumayı arzularsan, [sen yemini bozacaksın]. Ve [Bin Tanrı bu antlaşma için] toplantıya çağrılısın. [Onlar dinlesin ve tanık olsun].

§16 (87-92)

[Göğün Güneş Tanrısı], Arinna şehrinin [Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı, Ḫatti ülkesinin Fırtına Tanrısı, Šerri, Ḫurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, Ḫiṣaṣḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı], Šaḫpina şehrinin Fırtına Tanrısı, [Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı], Šarišša şehrinin

Fırtına Tanrısı, [Yardımin] Fırtına Tanrısı, [Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin] Fırtına Tanrısı, İşhupitta şehrinin [Fırtına Tanrısı, Ugarit şehrinin] Fırtına Tanrısı,
§17 (93-96)

Koruyucu Tanrı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, [Tanrı Karzi], Tanrı Hapantaliia, Karaḥna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının [Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tawiniia şehrinin] Tanrı Telipinu'su, Hanhana şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tanrı Bunene], Tanrı Pirwa, Tanrı Aškašepa,
§18 (97-100)

[Yeminin] Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İşhara, [Göğün Kraliçesi Hepat, İstar], Kırın İstar'ı, Ninuwa şehrinin İstar'ı, [Hattarina şehrinin İstar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta], Hatti ülkesi Savaş Tanrısı, [İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı], Tanrı İarri, Tanrı Zappana,
§19 (101-111)

Hurma şehrinin Tanrı Hantitaššu'su, [Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı], Ankuwa şehrinin Tanrıça [Kataḫḫa'sı], Katapa şehrinin [Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı], Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, [Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı], İşhupitta şehrinin Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin [Hanımı, Landa şehrinin] Tanrı Kunniawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı [NIN.PİSAN.PİSAN'ı], Niplani dağı, [Šariiana] dağı, [Pišaiša dağı], Lulaḫi [ve] Hapiri Tanrıları, Tanrı [EREŠ.KI.GAL, Hatti ülkesinin tüm erkek] ve dişi tanrıları, Ugarit ülkesinin tüm erkek ve [dişi tanrıları, tüm ilk tanrıları]: Nara, Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu], Anu, Alalu, Antu, [Apantu, EN.LIL, NINLIL, Dağlar], Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Gök, [Yer,

Rüzgarlar] ve Bulutlar. [Onlar] bu antlaşma ve [yemin] için tanık olsun.

§20 (112-115)

Bu [tablette] yazılan [yeminin ve antlaşmanın] tüm sözlerine, eğer Niqmepa uymazsa, sonra bu yemin [tanrıları] Niqmepa'yı [şahsı], karıları, çocukları, torunları, [evi], şehri, ülkesi, malı ve mülküyle birlikte mahvetsin.

§21 (116-119)

Fakat eğer Niqmepa, bu tablet üzerine [yazılan] yeminin ve antlaşmanın [bu] sözlerine uyarsa, [bu yemin tanrıları Niqmepa'yı] şahsı, karıları, çocukları, [torunları, evi, şehri, ülkesi], malı ve mülküyle birlikte korusun.

F. AMURRU ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

M.Ö. II. binin başlarından itibaren¹³⁵ bilinen bu coğrafi isim, çivi yazılı belgelerde hem Amurru şehri (^{URU}Amurri), Amurru ülkesi (KUR ^{URU}Amurri), Amurru ülkeleri (KUR.KUR^{MEŠ} Amurri) ve hem de ideogram (KUR ^{URU}MAR.TU^{KI}) olarak geçmektedir¹³⁶.

Güney Suriye’de bugünkü Lübnan’ın sahil kesiminde kalan Amurru (Harita:3), önceleri Mısır kralı III. Tutmosis’in, Mitanni krallığının¹³⁷, I. Šuppiluliuma döneminde de Hitit devletinin hakimiyeti altına girmiştir¹³⁸. Ancak Amurru ülkesini, I. Šuppiluliuma’nın Hitit devletinin sınırları içine katması tam altı yılını almıştır¹³⁹.

Ayrıca Amurru ülkesinin ismine, Amarna Çağı’ndan önce Mısır kaynaklarında rastlanmamıştır. Öte yandan, I. Šuppiluliuma

¹³⁵ Singer 1991, 69; Ayrıca Amurru krallığı hakkında bkz. Klengel 1969, 178 vd.; I. Singer, “Hittite Cultural Influence in the Kingdom of Amurru”, *La circulation des biens, des Personnes et idées dans le Proche-Orient Ancien. Actes de la XXXVIIIème Rencontre Assyriologique Internationale*, 8-10 Juillet 1991, (Edited by D. Von Charpin, F. Joannès), Paris, 1992, (231-234)

¹³⁶ Geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 14-15; del Monte 1992, 5; Ayrıca KBo XXXIV 111 Öy. 6; 116 Öy. 14’te LUGAL KUR MAR.TU “Amurru ülkesi kralı” ifadesi dikkat çekicidir. Yine Mari dönemine ait bir metinde “Amurru ülkesi dört kralının elçileri” ifadesi yazılıdır. Başka bir Mari metninde de “Amurru Ülkesi” lamhat ve Qatna ülkelerinden sonra listelenmiştir (Singer 1991, 69).

¹³⁷ Klengel 1964b, 58

¹³⁸ Singer 1991, 71

¹³⁹ KUB XIX 9 Öy. 20

döneminde hüküm süren ve bu krallığın kurucuları olarak bilinen krallar Abdi-Aşırti ve oğlu Aziru idi¹⁴⁰.

Amurru krallığı, Hitit ve Mısır krallığının egemenlik bölgelerinin sınırında tampon bir devletçikti. Muwattalli döneminde, bu krallık Hitit devletine ihanet ederek Mısır tarafına geçmiştir¹⁴¹. Ancak Kadeş savaşından sonra, Amurru kralı Bentešina bu siyasetinden dolayı cezalandırılarak, yakalanmış ve Hattuša'ya götürülmüştür. Böylece Amurru tekrar Hitit devletine bağlanmıştır.

Tüm bu yaptıklarına rağmen, Amurru beyi Bentešina, III. Hattuşili tarafından korunmuş, kızı Gaššulawia ona eş olarak verilmiş¹⁴² ve bu krallık tekrardan Hitit devletinin güdümüne girmiştir. IV. Tuthaliia döneminde de bu siyasi durum, Šaušga-muwa'nın Amurru tahtına oturtularak devam ettirilmiştir.

Hitit İmparatorluğu'nun çöküşü yıllarında, Amurru ülkesi hakkında bilgi veren belgelerin sayısı azalır. Ancak bu krallık da tıpkı Hitit ve Ugarit ile aynı kaderi paylaşmış olmalıdır.

Ancak bu dönemde, Deniz Kavimlerinin Hatti, Qadi (Kizzuwatna), Kargamış, Arzawa ve Alašia'yı yakıp yıktıkları ve Amurru ülkesinde karargâh kurarak, Mısır'a doğru ilerledikleri bilinmektedir.

¹⁴⁰ Houwink ten Cate 1963, 273; Singer 1991, 69; Bu krallar dönemine tarihlendirilen EA 86: 8-12 mektupta Amurru ülkesinden Mitanni ülkesine götürülen ganimetten; EA 101:7-10'da ise, yün ve renkli kumaşların Mitanni ülkesine gönderilmediğinden söz edilmektedir (Singer 1991, 72).

¹⁴¹ Bruyn 1989, 139, §64

¹⁴² CTH 92, §4,5

1. Aziru ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 49¹⁴³

II. Hititçe Metin

§1 (Öy. I 1-13)

[Fırtına Tanrısı'nın] sevgilisi, [Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma şöyle söyler: Ben] Majestem, [sen

¹⁴³ I. Akadca: A. KUB III 7+KUB III 112+KUB IV 94, B. KUB III 19 (+)KUB XLVIII 71, C. KBo XXVIII 98 =A Öy. 3-9, *Fragmanalar* KBo XXVIII 118, 539/v, Bo. 9200, Bo. 9201, II. Hititçe: KBo X 13 (+)KBo X 12+? Bo 1138

Transkripsiyon: Weidner 1923, 70-75; 146-149 (Akadca); Freydank 1959, 358-366 (Hititçe); H. Klengel, "Zwei neue Fragmente zum akkadischen Aziru-Vertrag", *AoF*, V, 1977, 259-260, (Öy. x+1-7, Akadca), (259-261, Tafel XI); del Monte 1986, 116-141 (Akadca-Hititçe); Beckman 1997, 96 (Hititçe- IV 6-11)

Çeviri: Goetze 1955a, 203-205; Freydank 1959, 366-373; del Monte 1986, 117-141; Beckman 1996, 33-37; Beckman 1997, 96

Yorum: E. Cavaignac, "L'Égypte et les Hittites de 1370 à 1345", *Syria*, XXXIII, 1956, 45 vd., (42-48); H. Klengel, "Neue Fragmente zur Akkadischen Fassung des Aziru-Vertrages", *OLZ*, LIX, 1964, (437-445); Klengel 1964b, 57 vd.; Kestemont 1974, 95-96; M. Liverani, "Aziru, servitore di due Padroni", *Studi Orientalistici in Ricordo di Franco Pintore. Studia Mediterranea IV*, (Edited by O. von Carruba, M. Liverani, C. Zaccagnini), 1983, (95-121); S. Izre'el, "Hatti and the Kingdom of Amurru: Linguistic Influence", *La circulation des biens, des Personnes et idées dans le Proche-Orient Ancien. Actes de la XXXVIIIme Rencontre Assyriologique Internationale*, 8-10 Juillet 1991, (Edited by D. Von Charpin, F. Joannès), Paris, 1992, (227-230)

Aziru'yu köleliğe aldım. Ve babanın tahtına] seni [yerleştirdim]. Eğer sen [Aziru, gelecek günlerde beyiniz] Hatti ülkesi kralını [ve Hatti ülkesini] korumazsan, nasıl [canın, şahsın, karıların], [oğulların] ve ülken sana önemli (sevgili) ise, [kralın vücudu], [şahsı], canı ve [Hatti ülkesi senin için aynı şekilde, sevgili olsun]. Gelecek günlerde [Hatti ülkesi kralının, oğullarının, torunlarının] ve Hatti ülkesinin [antlaşmasın(ı)a] koru (uy). Birinci sınıf [işlenmiş] üçyüz shekel [altın], Hatti ülkesi [kralı]na her yıl (ödeyeceğin) vergin olsun. O, [Hatti ülkesi] tüccarlarının [tartı sistemi ile] tartılsın. [Sen] Aziru, Hatti ülkesindeki [beyiniz] Majesteme yıllık olarak [gel].

§2 (Öy. I 14-26)

Önceleri [] Mısır ülkesi kralı, Hurri ülkesi kralı, [Aštata(?)] ülkesi kralı, Nuhašši ülkesi kralı, Niia ülkesi kralı, [Kinza(?)] ülkesi kralı, [Mukiš ülkesi kralı], Halep ülkesi kralı, Kargamış ülkesi kralı -tüm bu krallar- (birden bire) [Majesteme] düşman oldu. Fakat [Amurru] ülkesi kralı Aziru, Mısır ülkesi kapısından çıktı. Ve Hatti ülkesi [kralı] Majestemin bir kölesi oldu. Ve bu nedenle ben Büyük Kral Majestem çok sevindim(?). Büyük Kral ben Majestem, bu nedenle çok sevinmedim mi? Nasıl ben Aziru'ya []; Aziru, [Majestemin] ayaklarına [kapandığından] ve Mısır ülkesi kapısından geldiğinden ve [Majestemin ayaklarına] kapandığından, ben Büyük Kral Majestem, Aziru'yu [aldım]. Ve kardeşleri arasında (kral olarak) onu yücelttim.

Bu paragrafın diğer kısımları oldukça tahrip olmuştur.

§3 (Öy. II 1-8)

Bu paragraf çevrilemeyecek kadar tahrip olmuştur.

§4 (Öy. II 9-24)

Her kim Majestemin [dostu] ise, senin de [dostun olsun. Her kim] Majestemin düşmanı ise, [senin de] düşmanın [olsun]. Eğer [Hatti ülkesi] kralı, [Hurri], Mısır, Babil, [Aštata] ya da Alši ülkesine

(karşı sefere giderse), sınırının yakınındaki [hangi (yabancı) ülke olursa olsun, Majesteme] düşmandır. [Senin sınırının] yakınında Majesteme dost olan ülkeler: [Mukiş ülkesi(?), Kinza ülkesi], Nuhaşşi ülkesi döner [ve Hatti ülkesi kralına düşman] olur, [Hatti ülkesi kralı] bu düşmanlara [saldırmak için gittiğinde], eğer sen Aziru, [yaya] ve arabalı savaşçılarınla canı gönülden harekete geç[mezsen] ve canı gönülden onunla savaşmazsan, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§5 (Öy. II 25-39)

[Ve] eğer ben Majestem, sen Aziru'nun [yardımına] bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru, [yaya] ve arabalı savaşçılarla [birlikte] gönderirsem ya da diğer ülke(lere) [saldırmak için] (güçler) gönderirsem, eğer sen Aziru, [yaya] ve arabalı savaşçılarla canı gönülden hareket etmezsen ve [bu] düşmana saldırmazsan [ve eğer] sen suç işler ve [şöyle söylersen]: "Her ne kadar ben yemin altında isem de [o, düşmanı yensin] ya da düşman onu yensin. [Ben] o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum." [Ya da eğer] sen [o] düşmana yazarsan, (ve şöyle) söylersen: "İşte bak, Hatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşçıları şimdi saldırmak için geliyor]. Tetikte ol!" [İşte bak, sen] tanrı yeminini bozmuş ol[acaksın].

§6 (Öy. II 40-46)

[Ve eğer] Hatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçıları[... sonra ...] [Hatti ülkesinin] tek bir şahsını yakalamasın. Ve [eğer ondan] istekli bir şekilde [fidye(?) almaz] ve Hatti ülkesi kralına onu [geri göndermezse], işte bak, sen tanrı yeminini bozmuş [olacaksın].

§7 (Öy. II 47-Ay. III 3)

[Ve eğer] herhangi bir [düşman], Hatti ülkesi kralına karşı ayaklanır ve [Hatti ülkesine saldırırsa] ya da biri Hatti ülkesi [kralına] karşı bir ayaklanma başlatırsa [ve sen] Aziru, onu işitirsen [ve] canı gönülden [Majestemin] yardımına [yaya ve arabalı savaşçılarınla] gelmezsen [ve eğer] sen Aziru için gelmek [imkan]sızsa, Hatti

ülkesi [kralının] yardımına yaya ve [arabalı] savaşçılarıyla birlikte [oğlunu] ya da erkek kardeşini [gönder. Ya da] eğer [biri seni sıkıştırırsa(?) ya ... , ya da herhangi bir şey yapmazsa ve sen Hatti ülkesi kralına (haber) gönder: “Yardıma gel.” Sonra ben kral, senin yardımına geleceğim. Ve ben Majestem sana yardım için] yaya ve arabalı savaşçıları [göndereceğim]. Ve onlar [senin için] o düşmanı [yenecek].

§8 (Ay. III 4-16)

[Şimdi] Aziru, kendi isteği ile Majesteme köle olarak döndüğünden, ben Majestem Hatti ülkesin[den] Amurru ülkesine, Hatti ülkesinin önde gelen bir memurunu, yaya ve [arabalı] savaşçılarını göndereceğim]. Onlar müstahkem şehirlerinizden çıkacağından, [onları koru]. Onlara lütufkâr(?) davran. Onlar senin [huzurunda] kardeşler gibi yürüsün. Hatti ülkesi [kralını] koru. Eğer herhangi bir Hititli, sen Aziru’ya karşı kötülük ararsa, eğer o, ülkenizin ya da bir şehrin ganimetini alıp götürmeyi isterse, [işte bak], tanrı yeminini bozmuş olacak.

§9 (Ay. III 17-28)

Ve [Majestesinin] alıp götürdüğü Hurri ülkesinin NAM.RA’ları, Kinza ülkesinin NAM.RA’ları, Niia ülkesinin [NAM.RA’ları], Nuhaşsi ülkesinin NAM.RA’larından hangisi olursa olsun, eğer bunlar arasından erkek veya kadın Hatti ülkesinden kaçarsa, senin ülkeneye gelirse, sen şöyle söyleme: “[Her ne kadar] antlaşmanın kölesi ve yemin altında isem de, bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum. Onlar ülkemde ... olsun.” [Sen] Aziru [onları] yakala, Hatti ülkesi [kralına onları] sevk.

§10 (Ay. III 29-34)

[Eğer] herhangi bir [Hititli] ya da senin kölen, sen Aziru’nun huzurunda, Majestemle [ilgili kötü bir mesele] hakkında konuşursa ve sen [Aziru], onu yakalamazsan ve Hatti ülkesi kralına göndermezsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın.

§11 (Ay. III 35-44)

Ḫatti ülkesinde yaşayan hangi Amurru halkı olursa olsun, ister Aziru'nun ülkesinde bir soylu ve ister kölesi olsun, eğer sen Ḫatti ülkesi kralından onu [istersen], eğer Ḫatti ülkesi kralı onu sana geri [verirse], onu al. Fakat eğer [Ḫatti ülkesi] kralı onu, sana geri vermezse ve o, kaçar ve [sana] gelirse, eğer sen Aziru [onu] kabul edersen, [işte bak, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].

§12 (Akadca F 1-3; Hititçe Ay. IV 1-5)

[Ve eğer] herhangi bir [halk, yola çıkar ve Aziru'nun ülkesine gelirse ve sen Aziru, onların huzurunda ters bir şekilde konuşursan ve onları] dağlara [ya da başka bir ülkeye yönlendirirsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Sen Aziru, onları yakala ve onları] Ḫatti ülkesi kralına [geri ver. Eğer] sen [Aziru] onları [yakalamazsan ve onları] Ḫatti ülkesi kralına [geri vermezsen, sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].

§13 (Ay. IV 6-11)

Eğer bir Hititli, [Ḫatti ülkesinden] kaçak olarak gelirse ve sana dönerse, [sen Aziru], onu [yakala. Ve] [Ḫatti ülkesi] kralına onu gönder. Fakat [eğer sen, onu göndermezsen, işte bak, sen tanrı yeminini] bozmuş ola[caksın].

§14 (Akadca F 8-9; Hititçe Ay. IV 12-14)

[Eğer bir kaçak], Amurru ülkesinden [kaçarsa ve Ḫatti ülkesine gelirse, Ḫatti ülkesi kralı] onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin]. Bir kaçağın [geri verilmesi, Ḫatti ülkesi kralı için uygun değildir]. [Eğer bir kaçak ... -dan Amurru ülkesine gelirse, sen] Aziru [onu alıkoyma. Ve] Ḫatti ülkesi[ne] onu sal. [Eğer sen onu salmazsan], sen [tanrı yeminini bozmuş olacaksın].

§15 (Ay. IV 15-18)

Ve eğer sen [Aziru], Hatti ülkesi kralından [(bazı şeyler) istersen], [Hatti ülkesi kralının sana verdiği her ne olursa olsun], onu al. Sen, [Hatti ülkesi kralının sana vermediği] bir şeyi alma.

§16 (Ay. IV 19-26)

Sen Aziru [] ve sen [] ve eğer sen [Aziru, Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral] Šuppiluliuma'nın koruyuculuğunu ve [Hatti ülkesinin] iyiliğini (bolluğunu) [istemezsen, daha ziyade Mısır [ya da Hurri ülkesinin] iyiliğini istersen, [... ve eğer sen] başka bir [koruyucu istersen, sonra sen tanrı yeminini bozmuş olacaksın].

Paragrafın bundan sonraki kısmı çevrilemeyecek kadar bozuktur.

§17 (Ay. 27-29)

Bu paragraf çevrilemeyecek kadar tahrip olmuştur.

§18 (Ay. IV 30-32)

Ben, [bu yemin için Bin Tanrıyı meclise] çağırdım. [Ve onları tanıklık için çağırdım]. Onlar tanık [olsun].

I. Akadca Metin

§19 (A Ay. 1-10)

[...] Hupišna şehri [Tanrı Huwaššara'sı], [İšhupitta şehri Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehri Hanımı, Landa şehri] Tanrı Kunniawanni'si, Kinza şehri [Tanrı NIN.PİSAN.PİSAN'ı], Lablana dağı, [Šariiiana dağı, Pišaiša dağı], Lulaḫi [ve] Hapiri Tanrıları, [Tanrı EREŠ.KI.GAL], Hatti ülkesinin [tüm dişi ve erkek tanrıları], [Kizzuwatna ülkesinin] tüm erkek ve [dişi] tanrıları, Amurru ülkesinin tüm [erkek] ve dişi [tanrıları, tüm ilk olan tanrılar]: Nara, Namšara, Minki, [Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu], Alalu, Antu, [Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL], Dağlar, Nehirler, Pınarlar, [Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar]. Onlar [bu] antlaşmaya ve [yemine] tanık olsun.

§20 (A Ay. 12-16)

Bu tablette [yazılan yemin ve antlaşmanın tüm sözlerine], [eğer Aziru] [uymazsa], [yemini bozarsa], sonra bu yemin tanrıları Aziru'yu [şahsı, karıları, oğulları, torunları, evi, malı], şehri ve ülkesi ile birlikte mahvetsin.

§21 (A Ay. 17-20)

[Fakat eğer Aziru] bu tablet üzerine [yazılan] yemin ve [antlaşmanın bu sözlerine uyarsa], sonra bu yemin tanrıları, [Aziru'nun bizzat kendisini, karıları, oğulları, torunları], evi, [malı], şehri ve ülkesi ile birlikte korusun.

2. Tuppi-Tešup ve II. Muršili Arasındaki Antlaşma
CTH 62¹⁴⁴

§1 (B Öy. I 1-2)

[Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Šuppiluliuma'nın [oğlu]; Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, [Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral] Majestem Muršili [şöyle söyler]:

§2 (B Öy. I 3-12)

[(Ey) Tuppi-Tešup, büyükbaban] Aziru, babamın kölesi oldu. Nuḫašši ülkesi kralları [ve Kinza ülkesinin kralı, babama düşman olduğunda], Aziru düşman olmadı. [Babam onun düşmanları ile savaş yaptığında], aynı şekilde, Aziru da savaş yaptı. [Ve Aziru] sadece babamı korudu. Ve babam da [Aziru'yu], ülkesi ile birlikte korudu. O, ona herhangi bir şekilde kötülük [dilemedi. Ve Aziru

¹⁴⁴I. *Akadca*: KUB III 14, II. *Hititçe*: A. KBo V 9, B. KUB III 119(+) KUB XIV 5(+)KUB XIX 48+KUB XXIII 6+KBo XXII 39 (k/18), C. KUB XXI 49 = B I 1 vd.

Transkripsiyon: Weidner 1923, 76-79 (Akadca); Friedrich 1926, 4-24 (Akadca-Hititçe); Kühne-Otten 1971, 45 (II 10); Beckman 1986, 18²⁹ (I 21-28); del Monte 1986, 156-176 (Akadca-Hititçe)

Çeviri: Friedrich 1926, 4-24; Goetze 1955a, 203-205; Beckman 1986, 18 (I 21-28); del Monte 1986, 157-177; Lebrun 1992, 17-26; Beckman 1996, 54-59

Yorum: Friedrich 1926, 26-48; P. Cornil-R. Lebrun, "Fragments Hittite Relatifs à L'Égypte", *OLP*, VII-VIII, 1976, 96-100, (83-108); G.F. del Monte, "Muršili II e l'Egitto", *Studi in Onore di Edda Bresciani*, (Edited by S.F. Bondi, S. Pernigotti, F. Serra, A e Vivian), 1985, (161-167); Singer 1991, 150-151

babama] herhangi bir şekilde kızmadı. O, daima ona [vergi olarak] yüklenen [birinci sınıf saf üçyüz shekel altın] ödedi. Babam tanrı oldu (öldü). Ve ben, [babamın] tahtına [otururdum]. Fakat nasıl Aziru [babamın zamanında] vardıysa, benim zamanımda da vardı.

§3 (B Öy. I 13-19)

Sonra [Nuhaşši ülkesi kralları ve Kinza ülkesi kralı bana] düşman oldu. Fakat senin [büyükbaban Aziru ve baban Ari-Teşup onları Onlar bey olarak sadece beni destekledi. [Ve Aziru yaşlandığında], o, (daha önce) daima yaya ve [arabalı savaşçılarla] savaşa gittiği gibi, artık askeri seferlere gidemedi. [Sonra] aynı şekilde, Ari-Teşup [da Amuru ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarıyla savaşa gitti]. Ve Majestem bu düşmanları mahvetti.

Metnin bundan sonraki kısımları kırıktır. A I 1-10. satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§4 (A Öy. I 11-18)

Fakat baban tanrı olduğunda (öldüğünde), [babanın sözü (isteği) üzerine], ben seni (başımdan) atmadım (reddetmedim). Baban sağken(?) huzurumda ismini andı. Bu yüzden, ben sana bakacağım. Fakat sen hasta ve keyifsizdin. [Ve] her ne kadar sen hastalıklı idiyse de ben, babanın yerine seni yerleştirdim. Ben senin [], erkek kardeşlerine, Amurru ülkesine ve sana yemin ettirttim.

§5 (A Öy. I 19-34)

Babanın isteği üzere ben sana baktığımdan, seni babanın yerine yerleştirdim. İşte bak, sana Hatti ülkesi kralı, Hatti ülkesi, oğullarım ve torunlarım üzerine yemin ettirttim. Tanrı yeminini ve kralın otoritesin(i)e koru (uy). Ben Majestem, sen Tuppi-Teşup'u koruyacağım. Ve sen bir kadın aldığında (ve) bir çocuk yaptığında, o, Amurru ülkesinde kral olsun. Ve sen nasıl Majestemi korursan, aynı şekilde ben de senin oğlunu koruyacağım. Sen Tuppi-Teşup, gelecekte Hatti ülkesi kralını, Hatti ülkesini, oğullarımı ve torunlarımı koru. Babanın ve dedenin üzerine yüklenen vergi senin

üzerine de yüklensin. Onlar birinci sınıf ve iyisinden, Hatti ülkesi tartı sistemi ile saf üçyüz shekel altın ödedi. Sen de aynı şekilde (bu miktarı) öde. Gözlerini başka birine çevirme. Senin ataların Mısır ülkesine vergi ödedi. [Fakat] sen onu [ödemeye].

Metnin bundan sonraki kısımları ve D II 1-3. satırlar kırıktır.

§6 (D Öy. II 4-9^{145*})

Sen Mısır kralının bir kölesi olup, eğer ... suç işlersen, Mısır kralı, [Majesteme düşmanken, sen] gizlice ona elçi gönderir ya da sen], Hatti ülkesi kralına [düşman olur] ve (hele) Hatti ülkesi kralının otoritesini [reddedersen], sen Tuppi-Teşup, tanrı yeminini bozacaksın.

§7 (D Öy. II 10-17-A Öy. II 1-12*)

[Her kim Majestemin] düşmanı ise, senin de düşmanın olsun. [Her kim Majestemin dostu ise], senin de dostun olsun. Ve eğer [Hatti ülkesi kralının] koruduğu ülkelerin [herhangi biri], Hatti ülkesi kralına [düşman ise] ve eğer ben Majestem [saldırı için], o ülkeye karşı gelirim ve sen canı gönülden [yaya ve arabalı savaşçıları] harekete geçirmezsen, [canı gönülden ve] tereddütsüz düşmanla [savaşmazsan], sen tanrı yeminini bozacaksın. [Ve eğer sen günah işlersen] ya da [] ve sen şöyle söylersen: “[Her ne kadar ben yemin altında isem de, ya] onları [düşman] yensin [ya da] düşman onları [yensin]. <Ben o konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum>.” [Ya da eğer] sen [o düşmanı] uyarmak için, ona bir adamını gönderirsen [ve ona şöyle söylersen: “Hatti ülkesinin] yaya ve arabalı savaşçıları geliyor. Tetikte ol!” [Sen] tanrı yeminini bozacaksın.

§8 (A Öy. II 13-24)

Ben Majestemin, sen Tuppi-Teşup’u koruduğum gibi, (sen de) Majestem ve [Hatti ülkesi] için yardımcı bir kuvvet ol. Ve eğer bazı

^{145*} Buranın çevirisi için bkz. Beckman 1996, 56

[kötü] olaylar Hatti ülkesinde olursa ve [herhangi biri], Majesteme karşı ayaklanırsa ve sen [onu] iştirsen, [yaya] ve arabalı [savaşçılarınla birlikte] yardım et. [Hatti ülkesine] yardım için derhal yerini al. Eğer senin için yardım etmek mümkün olmazsa, Hatti ülkesi kralına, çocukların, kardeşlerin ya da [yaya ve arabalı savaşçılarınla] birlikte yardım gönder. Eğer Hatti ülkesi kralına oğulların, erkek kardeşlerin, yaya ve arabalı savaşçılarınla yardım göndermezsen, tanrılar, tanrı yeminini bozacak.

§9 (A Öy. II 25-29)

Eğer bazı sorunlar sen Tuppi-Teşup'u sıkıştırırsa ya da herhangi biri sana karşı ayaklanırsa ve sen Hatti ülkesi kralına yazarsan, sonra Hatti ülkesi kralı sana yardım için yaya ve arabalı savaşçıları göndersin. []

§10 (A Öy. II 30-37)

Eğer Hititler, sen Tuppi-Teşup'a yaya ve arabalı savaşçıları getirirse, onlar senin ülkeneye gireceği için, sen Tuppi-Teşup düzenli olarak onlara yiyecek ve içecek sağla. Ve eğer (herhangi bir Hititli), Tuppi-Teşup'a karşı kötü bir işe girişirse (ve) onun ülkesini ya da şehrini yağma ederse ya da Amurru ülkesindeki krallıktan Tuppi-Teşup'u alırsa, o, yemini bozacak.

§11 (A Öy. II 38-45)

Nuḫašši ülkesi ve Kinza ülkesinden babamın ve benim alıp götürdüğüm hangi NAM.RA olursa olsun, eğer bu NAM.RA'lardan biri, benden kaçır ve sana gelirse ve sen onu yakalamazsan ve Hatti ülkesi kralına onu geri vermezsen ve eğer sen (bu konuda) şöyle söylersen: "Gelsin ya da gitsin. Ben bir şey bilmek istemiyorum." Sen tanrı yeminini bozacaksın.

§12 (A Öy. II 46-49)

Eğer herhangi biri, sen Tuppi-Teşup'un huzurunda, Hatti ülkesi ya da kralına karşı kötü bir mesele çıkartırsa, sen, kraldan onu gizleme. Ya da eğer Majestem

§13 (A Ay. III 1-11)

sana bazı gizli meseleler (hakkında) konuşursa: “ Şu eylemi ya da şu eylemleri yap.” Sonra senin yapmayı istemediğin bu eylemler arasında hangisiyle ilgili olursa olsun, şu anda orada haklı bir durum ortaya koy: “Bu eylemi yapamam, onu yapmayacağım.” Ve kral tekrar emrettiğinde ve yapabileceğin bir eylemi yapmazsan ve kralı terslersen(?) ya da eğer sana kralın gizli olarak söylediği meseley(i)e korumazsan (dikkat etmezsen), sen yemini bozacaksın.

§14 (A Ay. III 12-22)

Eğer herhangi bir ülke ya da kaçak yola çıkar, Hatti ülkesine doğru hareket ederse ve senin ülkeneye girerse, onları yollarına iyi bir şekilde yönelt. (Bunlara) Hatti ülkesi yolunu göster. Onlara uygun bir şekilde konuş. Sen başka birine onları yöneltme. Eğer sen, onları yollarına yöneltmezsen ve Hatti ülkesi yolunu, onlara göstermezsen ve gözlerini dağlara çevirirsen (onları dağlara yöneltirsen) ya da eğer sen, onların huzurunda kötü sözler konuşursan, sen yemini bozacaksın.

§15 (A Ay. III 23-29)

Ya da Hatti ülkesi kralı, savaş yüzünden bazı ülke(leri) kuşatırsa ve (bunlar) onun önünden kaçarsa ve senin ülkeneye gelirse, eğer sen herhangi bir şey almak [istersen], onun için Hatti ülkesi kralın(dan)a iste (sor). Sen kendi [teşebbüsünle] onu alma. Eğer sen kendi teşebbüsünle [herhangi bir şey] alırsan ve onu gizlersen, [sen tanrı yeminini bozacaksın].

§16 (A Ay. III 30-31)

Üstelik eğer bir tutsak, [kaçarak senin ülkeneye] gelirse, onu yakala ve onu [geri ver]. *Yaklaşık 3 satır kırıktır.*

§17 (D Ay. III 5-6^{146*})

[... Şimdi Bin Tanrı] bu [yemin için] [bulunsun]. Onlar gözetlesin [ve dinlesin].

§18 (D Ay. III 7-17*)

[Göğün Güneş Tanrısı], Arinna şehrinin [Güneş Tanrıçası], Göğün Fırtına Tanrısı, Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, [Şerri], Hurri, Nanni dağı, Hazzi dağı, [Panayırın(?) Fırtına Tanrısı], Karargâhın [Fırtına Tanrısı], Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin [Fırtına Tanrısı], Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Fırtına Tanrısı, [Hišaḫpa şehrinin Fırtına Tanrısı], Şahpina şehrinin Fırtına Tanrısı, Şapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Pittiiarik şehrinin Fırtına Tanrısı], Şamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı, [Şarišša şehrinin Fırtına Tanrısı], Yardımın Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı], Iḫḫupitta şehrinin Fırtına Tanrısı, [... Fırtına Tanrısı], Arkata şehrinin Fırtına Tanrısı, Tunip şehrinin Fırtına Tanrısı, [Halep şehrinin Fırtına Tanrısı], Tunip şehrinde oturanlar, Amurru ülkesi Tanrı Milku'su,

§19 (D Ay. III 18-23)

[Koruyucu Tanrı], Hatti şehrinin [Koruyucu Tanrısı], Tanrı Zithariia, Tanrı Karzi, [Tanrı Hapantaliia], Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kırın Koruyucu Tanrısı, [Av Çantasının Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Tawiniia şehrinin [Tanrı Telipinu'su, Hanhana şehrinin] Tanrı Telipinu'su, Tanrı Bunene, Tanrı Aškašepa,

§20 (D Ay. III 24; A Ay. IV 1-3)

[Yeminin Beyi Ay Tanrısı], Yeminin Kraliçesi [Iḫhara, Göğün Kraliçesi Tanrıça Hepat, Iḫtar, Kırın Iḫtar'ı, Ninuwa şehrinin Iḫtar'ı, Hattarina şehrinin Iḫtar'ı, Tanrı Ninatta] ve Kulitta, Hatti şehrinin

^{146*} Beckman 1996, 58

Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İarri, Tanrı Zappana,

§21 (A Ay. IV 4-20)

Hurma şehrinin Tanrı Hantitaššu'su, Šamuha şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Katahha'sı, Katapa şehrinin [Kraliçesi], Tahurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, Hupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, [İšhupitta şehrinin] Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniiawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı NIN.PİSAN.PİSAN'ı, Niplani [dağı], Šariiana dağı, Pišaiša dağı, Lulaḫi ve Hapiri Tanrıları, EREŠ.KI.GAL, Hatti ülkesinin erkek ve dişi tanrıları, Amurru ülkesinin [erkek] ve dişi [tanrıları, tüm] ilk tanrılar: Nara, Namšara, [Minki], Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu, Alalu, Antu, Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL, Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Gök, Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar. Onlar, bu antlaşma [ve] yemine tanık olsun.

§22 (A Ay. IV 21-26)

Bu tablet [üzerine] yazılan yemin ve antlaşmanın tüm sözlerini, eğer Tuppi-Tešup dikkate almazsa, sonra bu yemin tanrıları Tuppi-Tešup'u [şahsı], karısı, oğlu, torunları, evi, şehri, ülkesi, malı ve mülküyle birlikte mahvetsin.

§23 (A Ay. IV 27-32)

Fakat eğer Tuppi-Tešup, bu tablet üzerine [yazılmış yeminin ve antlaşmanın] bu sözlerine [uyarsa], sonra bu yemin tanrıları Tuppi-Tešup'u şahsı, karısı, oğlu, torunları, [şehri, ülkesi], evi, köleleri, malı ve mülküyle birlikte [korusun].

Metin C

[Tuppi-Tešup antlaşmasının ilk tableti] bitti.

3. Bentešina ve III.Hattušili Arasındaki Antlaşma
CTH 92¹⁴⁷

§1 (Öy. 1-3)

[Kuššar şehri] adamı [Hattušili'nin neslinden]; Hatti ülkesi kralı, kahraman Šuppiluliuma'nın [torunu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Muršili'nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Labarna Hattušili şöyle söyler]:

§2 (Öy. 4-6)

Büyükbabam Šuppiluliuma'nın zamanında, [Amurru ülkesi kralı] Aziru, Mısır ülkesi için [tebaalığını(?)] feshetti. Ve büyükbabam Šuppiluliuma'nın ayaklarına [kapandı]. Büyükbabam ona [acımış] ve onun için bir antlaşma tableti yazmıştı. Onun soyuna ait Amurru ülkesinin sınırlarını yazdı. Ve ona, onu (tableti) verdi.

§3 (Öy. 7-10)

Büyükbabam Šuppiluliuma tanrı olduğunda (öldüğünde), Šuppiluliuma'nın oğlu babam Muršili, krallığın tahtına oturdu. Amurru ülkesinde Ari-Tešup'u krallığa tayin etti. Ari-Tešup'tan

¹⁴⁷*Akadca*: KBo I 8+KUB III 8+KBo XXVIII 116+KBo XXVIII 117

Transkripsiyon: Weidner 1923, 124-135; del Monte 1986, 178-186

Çeviri: del Monte 1986, 179-187; Lebrun 1992, 26-31; Beckman 1996, 95-98

Yorum: Klengel 1969, 307 vd.; E. Ebeling, "Aus dem Funde von Boğazköi. Aus dem Vertrage des Königs Hattušil III. von Hatti mit König Bentešina von Amurru", *Altorientalische Texte zum Alten Testament*, (Edited by H. Gressmann, E. Ebeling, H. Ranke, N. Rhodokanakis), Berlin, 1970, (379-380); Klengel 1992, 171-172; Ph. H. J. Houwink ten Cate, "Urhi-Tessub Revisited", *BiOr*, LI, 1994, 243-248, (233-259)

sonra, Tuppi-Teşup krallığının tahtına oturdu. Onlar büyükbabam Şuppiluliuma'nın, Aziru için yazdığı antlaşma tabletini muhafaza etsin.

§4 (Öy. 11-15)

Babamdan sonra, kardeşim Muwattalli krallığının tahtına oturdu. Bentešina, Amurru ülkesinde, kardeşim Muwattalli'ye öldü. Bentešina, Amurru ülkesinin tahtına oturmuştu. Fakat kardeşim Muwattalli, Amurru ülkesi krallığının tahtından Bentešina'yı uzaklaştırdı. Ve onu, Hatti ülkesine aldı. O zaman ben, kardeşim Muwattalli'den Bentešina'yı istedim. Ve o, bana onu verdi. Ben onu, Hapış ülkesine götürdüm. Ve ona bir ev verdim. O, herhangi bir zorluk çekmedi. Ben, onu korudum.

§5 (Öy. 16-21)

Büyük Kral Muwattalli tanrı olduğunda (öldüğünde), ben Hattuşili, babamın tahtına oturdum. İkinci kez [Amurru ülkesine] Bentešina'yı tayin ettim. Krallığın tahtını ve babasının evini ona tahsis ettim. Biz aramızda dostça ilişkiler [kurduk]. [Ben] prenses Gaššuliiawia'yı, Amurru ülkesine, saraya, Bentešina için zevceliğe [verdiğimde], oğlum Nerikkaili de Amurru ülkesi kralı Bentešina'nın kızını zevceliğe alsın. O, Amurru [ülkesinde] kraliçeliği alsın. Gelecekte, kızımın oğlu ve torunu Amurru ülkesindeki krallığı [alsın].

§6 (Öy. 22-27)

Bentešina, Majestemin huzurunda şunları söyledi: "Beyime söyle. Sen, ölü bir adam olan bana, hayat veriyorsun. Sen beni Amurru ülkesine, babamın tahtına [ikinci kez] döndürdün. Ölü bir adam olan bana, sen hayat verdin. Beyim bana bir yemin ve antlaşma tableti yap. Bentešina'nın Amurru ülkesi kralı olduğunu göstermek için, onu yaz ve mühürle. Gelecekte hiç kimse Bentešina'nın elinden, oğullarının elinden ya da torunlarının elinden Amurru ülkesinin krallığını almasın." Majestem (bunun üzerine) [şöyle

söyledi]: “Ben Majestem, sen Bentešina’nın benden istediğini senden esirgemeyeceğim.”

§7 (Öy. 28-33)

[Şimdi] Aziru için ... Büyük Kral Šuppiluliuma’nın (yaptığı) tabletine uyan bir tableti, Bentešina için de <yazdım>. Ben Büyük Kral, Amurru ülkesi kralı Bentešina için, büyükbabamın antlaşma tabletine (uygun bir şekilde) onu yazdım. Ve ona onu verdim. Hiç kimse Bentešina’dan, onun oğlunun elinden, onun torununun elinden ya da Bentešina’nın neslinden ve kızımın neslinden, Amurru ülkesi krallığını almasın. Bentešina’nın oğlu ve torunu, Bentešina’nın nesli ve kızımın oğlu, Amurru ülkesi krallığını tutsun. Eğer biri, Bentešina’ya, oğluna ya da torununa kötülük arzularsa, o, Hititlerin ve Hatti ülkesi kralının düşmanı olsun.

§8 (Öy. 34-36)

Eğer Bentešina, prensesi (Gaššuliiawia) henüz (cinsel olarak) almamışsa, herhangi bir çocuğu olmamışsa, Bentešina, ya Amurru ülkesinin bir prensini ya da erkek kardeşini ya da yeğenini ya da ülke(deki) herhangi bir kişiyi yükseltsin. Hatti ülkesi kralı ve Hititler bu mesele hakkında kaygılanmasın.

§9 (Öy. 37-44)

Ben Majestem, sana şimdi <iyi bir şekilde> davrandığım ve seni Amurru [ülkesinde] krallığa yerleştirdiğim için, bugünden itibaren, eğer sen [Bentešina], [beyin] Büyük Kral Hattušili’yi ve Sahiben Kraliçe Pudu-Hepa’yı (ayrıca) Kral Hattušili ve [Kraliçe] Pudu-Hepa’nın oğlunu bey olarak korumazsan, yemin tanrıları [senin] makamını zorla elinden alsın(?). Ve seni onlar yakıp yıksın(?). Eğer biri oğluma, torunuma, benim [], erkek kardeşime, yeğenime, damadıma ya da hangi şahıs olursa olsun, <karşı ayaklanırsa>, sen [Bentešina], oğlumu ya da torunumu terketme. Sen başka bir yere gitme. Ve [senin canın, şahsın], karın, çocuk[ların] ve ülken nasıl [sana] sevgili ise, kralın canı, şahsı ve [kralın oğulları] ve Hatti

[ülkesi] de aynı şekilde, sana sevgili olsun. Gelecekte [Ḫatti ülkesi kralının, onun oğullarının, onun torunlarının ve Ḫatti ülkesinin antlaşmasına uy]. *Metnin bundan sonraki kısmı oldukça tahrip olmuştur.*

§10 (Ay. 5-11)

[Dostumla dost ol]. Düşmanımla düşman ol. [Eğer Ḫatti ülkesi kralı, ... ülkesine], Babil ülkesine, [... ülkesine] ya senin sınırlarının yakınındaki [Ḫatti ülkesi kralına düşman olan herhangi bir] yabancı [ülke] ya da senin ülkenin sınırı yakınındaki Ḫatti ülkesi kralına [dost olan herhangi bir ülkeye] giderse, [onlar döner ve] Ḫatti ülkesi kralına düşman olur, [Ḫatti ülkesi kralı] saldırıya gittiğinde, Bentešina [canı gönülden] yaya ve [arabalı savaşçılarla yola çıkmazsa], o, tanrı yeminini bozacak.

§11 (Ay. 12-17)

Ve eğer [ben, Bentešina'nın yardımına] yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru [gönderirsem ya da eğer] ben, başka bir ülkeye saldırmak için onları gönderirsem, [eğer Bentešina, yaya] ve arabalı savaşçılarıyla [canı gönülden] yola çıkmazsa ve [düşmana saldırmazsa], o, tanrı yeminini bozacak. [Ve eğer] o şöyle söyleyerek, bir takım [suçlar] işlerse: "Her ne kadar ben [yemin altında isem de ve antlaşma ile sınırlansam da, ya düşman onu yensin] ya da o, düşmanı yensin. Ben [bu konuda herhangi bir şey bilmek istemiyorum]." O, tanrı yeminini bozacak. [Ya da eğer] o, [düşmana] yazarak, (şöyle) söylerse: "Ḫatti ülkesinin askerleri şimdi [saldırmak için geliyor. Tetikte ol!]" O, [tanrı yeminini bozacak].

Buradan sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§12 (Ay. 22-26)

Eğer [herhangi bir düşman, Ḫatti ülkesi kralına] karşı [ayaklanırsa ve Ḫatti ülkesine saldırırsa ya da herhangi biri Ḫatti ülkesi kralına karşı] bir isyan [çıkartırsa ve Bentešina onu iştirirse, sonra Büyük

Kral'm yardımına yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte derhal gelsin. Fakat eğer Benteşina için] gelmek [mümkün olmazsa, onun oğlu, erkek kardeşi derhal] Hatti ülkesi kralının [yardımına yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte gelsin].

§13 (Ay 27-29)

Ya da eğer [herhangi biri, Benteşina'yı ya ... ya da herhangi birini sıkıştırırsa(?) ve o, Hatti ülkesi kralına (haber) gönderirse]: "Yardımına [gel." Sonra kral onun yardımına gelsin. O, yaya] ve arabalı savaşçılarla [birlikte bir prens ya da yüksek rütbeli bir memuru göndersin ve onlar o düşmanı yensin].

Buradan sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

4. *Šaušga-muwa ve IV. Tuthaliia Arasındaki
Antlaşma
CTH 105¹⁴⁸*

¹⁴⁸*Hittitçe*: A. 93/w + KUB XXIII 1 + KUB XXXI 43 + KUB XXIII 37 + 720/v + 670/v, B. 1198/u + 1436/u + 69/821 + KUB VIII 82 = A I 22-II 4
Transkripsiyon: Szemerényi 1945, 113-129; Kühne-Otten 1971, 6-20
Çeviri: Szemerényi 1945, 114-128; Kühne-Otten 1971, 7-17; Singer 1991, 71 (13-27); Beckman 1996, 99-102; Alp 2000, 143-145
Yorum: A. Goetze, "Zur Schlacht von Qadeš", *OLZ*, XXXII, 1929, (832-838); Sommer 1932, 320-327; R. Radoszek, "A propos de KUB XXIII 1", *Symbolae ad Studia Orientis Pertinentes Frederico Hrozný dedicatae*. (Edited by V. Čihař, J. Klima, L. Matouš), *ArOr*, XVIII, 1950, (236-242); I. Sugi, "Der Vertrag zwischen Tuthaliya IV. und IŠTAR-muwaš von Amurru", *The Reports of Society for Near Eastern Studies in Japan*, I, 1960, (1-22); Klengel 1969, 324 vd.; A. Altman, "The Juridical Implications of two Assertions Made in the Historical Prologue of the Šaušgamuwa Vassal Treaty", *XXIV. Uluslararası Assirioloji Kongresi. XXXIVème Rencontre Assyriologique Internationale 6-10/VII/1987*, 1987, (4); C. Zaccagnini, "A Note on Hittite International Relations at the Time of Tudhaliya IV", *Studi di Storia e di Filologia Anatolica Dedicati a Giovanni Pugliese Carratelli, Firenze*: (Edizioni Librarie Italiane Estere, F. Imparati), 1988, (295-299); Singer 1991, 69-74; Ünal 1991, 37; Klengel 1992, 173; H. Klengel, "Historischer Kommentar zum Šaušgamuwa-Vertrag", *Studio Historiae Ardens. Ancient Near Eastern Studies Presented to Philo H. J. Houwink ten Cate on the Occassion of his 65th Birthday*. (Edited by Th. P.J. van den Hout, J. Roos), Leiden, 1995, (159-172)

§1 (A Öy. I 1-7)

Ḫatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük Kral] Tuḫaliia'nın [neslinden];
Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük [Kral] Muṣili'[nin torunu];
Ḫatti ülkesi [kralı, kahraman Büyük Kral Ḫattuṣili'nin oğlu];
Arinna şehri Güneş Tanrıçası'nın sevgilisi; Ḫatti ülkesi [kralı],
kahraman Büyük Kral, [Tabarna Tuḫaliia şöyle söyler]:

§2 (A Öy. I 8-12)

Ben Majestem, [sen] Šauška-muwa'nın elinden [tuttum]. Ve [seni]
damad(ım) yaptım. Ve senin için [yaptığım] antlaşma tabletinin
[sözlerini değiştirme].

§3 (A Öy. I 13-27)

[Önceleri], Amurru ülkesi, Ḫatti ülkesinin silahı (ordularının gücü)
ile yenilmemişti. [Aziru], Ḫatti ülkesine, Majestemin
büyükbabasının babası [Šuppiluliuma'ya geldiğinde], Amurru
ülkeleri hâlâ [düşman] idi. Onlar, Hurri kralının köleleri [idi]. Her
ne kadar o, orduların gücüyle onu yenmese de Aziru, ona
(büyükbabanın babası Šuppiluliuma'ya) sadakatini bildirdi. Ve senin
büyükbaban Aziru, Šuppiluliuma'yı bey olarak korudu. Ve Ḫatti
ülkesini (de) korudu. Daha sonra o, (büyükbaban) Muṣili'yi de bey
olarak korudu. Ve o, Ḫatti ülkesini de korudu. O, Ḫatti ülkesine
karşı hiçbir surette suç işlemedi.

§4 (A Öy. I 28-39)

Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli kral olduğunda,
Amurrulular ona şöyle söyleyerek, ona karşı suç işlediler: “Biz sana
sadık köleler idik. Şimdi artık senin kölelerin değiliz.” Ve onlar
Mısır ülkesi kralına gittiler. Ve Majestemin babasının kardeşi
Muwattalli ile Mısır ülkesi kralı, Amurrulular yüzünden birbiri ile
savaştı. Muwattalli onu yendi. Amurru ülkesini (de) orduların
gücüyle mahvetti. Ve ona boyun eğdirdi. Ve Amurru ülkesinde
Šapili'yi kral yaptı.

§5 (A Öy. I 40-48)

Fakat Majestemin babasının kardeşi Muwattalli tanrı olunca (ölünce), Majestemin babası Hattuşili kral oldu. Ve o, Şapili'yi tahtan indirdi. Ve Amurru ülkesinde senin baban Bentišina'yı kral yaptı. O, Majestemin babasını korudu. Ve Hatti ülkesini de korudu. Hiçbir surette Hatti ülkesine karşı suç işlemedi.

§6 (A Öy. II 1-6)

[Ve] ben Majestem Büyük Kral, sen Şauşga-muwa'nın elinden tuttum. [Ve] seni damad(ım) yaptım. Ve sana kız kardeşimi zevceliğe verdim. Ve seni Amurru ülkesinde kral yaptım. Ve Majestemi bey olarak kuru. Ve daha sonra Majestemin oğullarını, torunlarını, neslini bey olarak kuru. Başka birini beyliğe arzulama. İşte bak, bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

§7 (A Öy II 8-19)

Sen Şauşga-muwa'yı damat yaptığımdan, sen, Majestemi bey olarak kuru. Ve daha sonra Majestemin oğullarını, torunlarını, neslini bey olarak kuru. Sen, Majestemin meşru kardeşlerinden, Majestemin babasının kumalarından olma çocukları ya da senin tarafından soysuz (gayri meşru) olarak adlandırılan kral sülalesinden hiç kimseyi bey olarak arzulama. Sen, Mašturi gibi davranma. Muwattalli, Şeħa Nehri Ülkesi'nde kral olan Mašturi'yi aldı. Ve ona, Maššanuzi adlı kız kardeşini zevceliğe verdi. Ve onu Şeħa Nehri Ülkesi'ne kral yaptı.

§8 (A Öy. II 20-38)

Muwattalli tanrı olunca (ölünce), sonra Muwattalli'nin oğlu Urhi-Teşup kral oldu. [Babam] Urhi-Teşup'tan krallığı (zorla) aldı. Mašturi hainlik yaptı. Onu damat yapan Muwattalli'nin oğlu Urhi-Teşup'u korumadı. Fakat babama şöyle söyleyerek gitti: "Ben bir soysuzu mu koruyacağım? Niçin bir soysuzun oğlunun lehine hareket edeceğim?" Sen Mašturi gibi davranacak mısın? Ve eğer biri, Majesteme, oğullarına, torunlarına ya da Majastemin nesline

zorluk çıkarırsa ve sen Šaušga-muwa, karıların, oğulların, yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte candan yardım etmezsen, karıların ve çocukların ile birlikte (onun için) ölmeye hazır olmazsan, bu senin için tanrı yemini altına konsun.

§9 (A Öy. II 39-Ay. III 5)

Majestemi bey olarak koru. [Ve] sonra [Majestemin] neslini bey olarak koru. Sen [başka birini] bey olarak arzulama. [Eğer Hatti ülkesinde biri fesat çıkartırsa], sonra sen [] yapma. [Ordularınla] ve ülkenle [birlikte] yardım et. Majestem için [] Majesteme []

Metnin bu kısmı oldukça tahrip olmuştur. Sadece III 5. satırda

“[Bu senin için] tanrı yemini altına [konsun].” *cümlesi okunabilmektedir.*

§10 (A Ay. III 6-18)

[] Hititlerle [] konuştuğu zaman [] eğer [bir] Hititli, bizzat kendi sana yaklaşırsa, ister kralın erkek kardeşi, ister bir prens, ister yüksek rütbeli bir memur, ister soylu biri, ister alçak ya da yüksek rütbeli bir adam, Majestemi kötülerse, sana Majestemle ilgili bazı iftiralar atarsa ya da o, senin önünde Majestemi kötülerse, sen Majestemin huzurunda meseleyi gizleme. Majesteme onu söyle. [İşte bak], bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun. *Yaklaşık 15 satır kırıktır.*

§11 (A III 42-IV 18)

... Nasıl Mısır ülkesi [kralı], Majestemin [dostu] ise, o, senin de dostun olsun. [Fakat] eğer [o], Majestemin düşmanı ise, o, [senin de düşmanın] olsun. Ve benimle eşit olan krallar Mısır ülkesi kralı, Babil ülkesi kralı, Asur ülkesi kralı ve Aḫiiawa ülkesi kralıdır. Eğer Mısır ülkesi kralı, Majestemin dostu ise, o, senin de dostun olsun. Fakat eğer o, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın olsun. Ve eğer Babil kralı, Majestemin dostu ise, o, senin de dostun olsun. Fakat eğer o, Majestemin düşmanı ise, senin de düşmanın olsun. Asur ülkesi kralı, Majestemin düşmanı ise, o, senin de düşmanın

olsun. Senin tüccarın Asur ülkesine gitmesin. Ve sen ülkene onun tüccarının girmesine izin verme. O, senin ülkene geçmesin. Fakat eğer o, senin ülkene gelirse, onu yakala. Ve onu Majesteme gönder. Bu mesele tanrı [yemini] altına [konsun].

§12 (A Ay. IV 19-22)

Ben Majestem, Asur kralı ile savaşa başladığım için, sen, Majestem gibi bir ordu ve arabalı birlikler kur. Nasıl Majesteme sürat ve etkinlik önemli ise, sana da önemli olsun. Sürat ve etkinlik olsun. İstekle bizzat kendin için ordu ve arabalı birlikler kur. Bu mesele senin için tanrı yemini altına konsun.

§13 (A Ay. IV 23-25)

Aḫiawa ülkesinin hiçbir gemisi ona (Asur kralına?) gitmesin. [] O, ülkenizin tanrılarına [] gönderdiğinde [].
Metnin bu bölümü kırıktır.

§14 (Ay. IV 30-44)

Bu kısımlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

§15 (A S.kn 1-2)

Sürekli olarak onu koru ve destekle. Ḫatti ülkesi için düşmanın yüzünde [] sen [başka bir adamı(?)] koruma. Bu senin için yemin altına yerleştirilsin.

§16 (B Ay. 8-25)

[] Panayırın Fırtına Tanrısı, [] Ḫiṣaṣḫapa şehrinin [Fırtına Tanrısı, H]atti şehrinin[], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Tanrı Aṣkaṣepa, [] Ḫattarina [şehrinin İstar'ı, Ellaia şehrinin Savaş Tanrısı], Arziia şehrinin Savaş Tanrısı [] Ankuwa şehrinin Tanrıça Ḫatagga'sı, Ḫupišna şehrinin [Ḫuwaššanna'sı], İṣḫupitta şehri [], Landa şehri [Tanrı Kuniiawa'sı, Lablana dağı, Šarišši dağı, Pišaiša dağı], Lulaḫi ve [Ḫapiri Tanrıları, EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin tüm erkek] ve dişi tanrıları, [] ülkesinin tüm [erkek] ve dişi tanrıları, [tüm ilk tanrılar: Nara, Napšara, Minki, Tuḫuši, Amunki, Ammizzadu, Alalu, Apantu], EN.LIL, NINLIL,

[Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz. Hepsi bu mesele için yeminli tanık [olsun]. Tabletın sözlerini her kim değiştirirse, bu [yemin tanrıları sizi] mahvetsin.

G. MİTANNİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMALAR

Başkenti Waššukanna olan ve genellikle Kuzey Suriye bölgesine yerleştirilen Mitanni devleti, Kerkük'ten Akdenize kadar uzanmakta idi¹⁴⁹ (Harita:1). Halkın çoğunluğunun Hurrili olduğu bu devletin kralları¹⁵⁰ sırasıyla Kirta, I. Šuttarna, Baratarna¹⁵¹, Paršašatar, Šauššatar, Artatama, II. Šuttarna, Artasumara, II. Artatama, Tušratta, Šattiwaza (Kili-Tešup¹⁵²), III. Šuttarna, I. Šattuara, Wašašatta ve II. Šattuara'dır.

Yukarıdaki krallardan Šauššatar döneminde, bozuk olan Mitanni devletinin birliği yeniden kurulmuştur. Kral Artatama da kızını IV. Tutmosis'e vererek (M.Ö. 1400), Mısır ile olan barışı ve istikrarı devam ettirmiştir¹⁵³.

II. Šuttarna'nın öldürülmesiyle (M.Ö. 1365), tahta geçen Artasumara da kısa bir süre sonra aynı akıbete maruz kalmıştır. Bunun üzerine, Mitanni tahtına çocuk yaştaki kardeşi Tušratta

¹⁴⁹ Alpman 1982, 303-304

¹⁵⁰ Astour 1972, 105

¹⁵¹ Bu krallar M.Ö. 1500-1450 yılları arasına konmaktadır. Karşıt görüşler için bkz. Astour 1972, 103 ^{10,11} Ayrıca IV. yapı katında ele geçmiş ve M.Ö. XV. yy.la tarihlendirilen Alalah tabletlerinde KUR Hur-ri, KUR Mitanni, Hanigalbatutu ve Mısır kralı I. Thutmosis'in bir belgesinde de "[Thutmosis'in X yılında] Mitanni olarak bilinen yabancı ülke[den döndüğünde]" ifadesi geçmektedir (Astour 1972, 103-104^{22-24,26-27}).

¹⁵² Alpman 1982, 313; Ayrıca Šattiwaza (Kili-Tešup) için bkz. C. Zaccagnini, "Šattiwaz(z)a", *OA*, XIII, 1974, (25-34)

¹⁵³ A. Ünal, "Hurriler, Hurri Tarihi, Kültürü ve Arkeolojisiyle İlgili Yeni Buluntular ve Gelişmeler", *1996 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara, 1997, 21, (11-35)

geçmiştir. Ancak bu durumu fırsat bilen II. Artatama, taht üzerinde hak iddia etmiştir.

Bu sırada, I. Šuppiluliuma Hitit tahtına oturmuştur (M.Ö. 1344-1322¹⁵⁴). İlk iş olarak da Kuzey Suriye’de Hitit hakimiyetinin yayılması ve Mitanni devletinin gücünün azalması için, Fırat’ı batı yönünde geçip, Suriye’deki vasal devletleri tek tek ele geçirmiştir¹⁵⁵. Ancak bu vasal krallıklardan Kargamış ülkesinin direnmesiyle karşılaşmasına rağmen, bu krallığı da Hitit sınırlarına dahil etmiştir¹⁵⁶.

Tušratta’nın bir saray darbesi ile öldürülmesi üzerine, oğullarından biri olan Šattiwaza, Babil üzerinden kaçarak, I. Šuppiluliuma’ya sığınmıştır. I. Šuppiluliuma onu kızı ile evlendirmiştir.

Bundan sonra I. Šuppiluliuma, Mitanni tahtını elinde tutan Šattiwaza’nın kardeşi III. Šuttarna üzerine, oğlu Kargamış ülkesi kralı Piiāšili’yi gönderek¹⁵⁷, Šattiwaza’yı Mitanni tahtına oturtmuş ve onunla aşağıdaki antlaşmaları yapmıştır.

Bu antlaşmalardan CTH 51 yapısal olarak, antlaşma metinlerinin tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu antlaşmanın giriş bölümünde tarihi olaylar anlatılmakta (§ 1-2) ve I. Šuppiluliuma’nın Alše, Halep, Mukış, Niia, Nuḥašši, Kinza gibi şehirleri¹⁵⁸ ele geçirdiği vurgulandıktan sonra (§ 3-5), Mitanni

¹⁵⁴ Bryce 1989, 30

¹⁵⁵ Kinal 1947, 13

¹⁵⁶ Wilhelm 1989, 35-36; J.G. Macqueen, “The History of Anatolia and of the Hittite Empire: An Overview”, *Civilizations of the Ancient Near East*, I, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Robinson), 1995, 1092, (1085-1105)

¹⁵⁷ Wilhelm 1989, 37 vd.; Ayrıca bu askeri seferler için bkz. Goetze 1955b, 318

¹⁵⁸ Bu konfederasyon hakkında bkz. Astour 1969, 381 vd.

tahtına geçiş (§ 7), Hitit ve Mitanni arasındaki birlik (§ 8), kaçakların mübadelesi (§ 9), sınırların durumu (§ 10), Piiaşili için öngörülen şartlarla (§ 11-12) devam etmekte ve yemin tanrıları listesi ile antlaşmaya uyulmadığı takdirde yapılan beddua (§ 13-16) ile son bulmaktadır.

CTH 52 ise antlaşma metninden ziyade daha çok “*Šattiwaza’nın Müdafanamesi*” özelliğini yansıtmaktadır. Bu iki antlaşma metnin tek ortak kısımları ise şöyledir:

	CTH 51		CTH 52	
	Satır	Paragraf	Satır	Paragraf
Yemin Tanrıları ve antlaş- maya uyulmadığı takdirde yapılan beddua	A.Ay.35-53	13	Ay.7-24	8
	A.Ay.58-69	15	Ay.25-34	9
	A.Ay.70-75	16	Ay.35-39	10

Öte yandan CTH 51A-C ve CTH 52 stil ve paleografi açısından M.Ö. XIV. yy.nın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Ayrıca CTH 51B’nin Mitanni ülkesinden, Mısır’a, gönderilmiş metinlerle yakın benzerlikleri olduğu anlaşılmıştır¹⁵⁹.

¹⁵⁹ Beckman 1994, 56^{14,16}

*1. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki
Antlaşma
CTH 51¹⁶⁰*

§1 (A Öy. 1-16)

Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti Ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma ve Hurri ülkesi kralı Artatama

¹⁶⁰I. *Akadca*: A. KBo I 1, B. KBo I 2=A Ay. 20 vd.; Öy. 21 vd, C. KUB III 1a+KUB III 1b+KUB III 1 c+KUB III 1d+KBo XXVIII 111+KBo XXVIII 112+KBo XXVIII 113 (535/u)+KBo XXVIII 114 =A Ay. 1-11, 18-37, 53-63; Öy. 34-75, II. *Hititçe*: KUB XXI 18; I= Akadca A Ay. 22 vd.; IV Öy. 59 vd.(+) KUB XXVI 34= Akadca A Öy. 22 vd.

Transkripsiyon: Weidner 1923, 2-27 (Akadca); Friedrich 1925, 119-120; Laroche 1969, 369-373 (Hititçe); del Monte 1983, 224 (Ay. 2-4)

Çeviri: Friedrich 1925, 120-121; Goetze 1955a, 205-206; Goetze 1955b, 318 (17-47); Laroche 1969, 368-372; Beckman 1996, 38-44; Alp 2000, 93-96 (Öy.17-47; Ay.35-75)

Yorum: Kinal 1947, 4; P. Thieme, "The 'Arryan' Gods of the Mittanni Treaties", *JAOS*, LXXX, 1960, (301-317); Astour 1972, 109; Kestemont 1974, 92-93; O. Carruba, "Le Relazioni Fra l'Anatolia E l'Egitto Intorno Alla Metà Del II Millenio A.C.", *OA*, XV, 1976, 306, (295-309); A. Altman, "The Apologgetic Motif in the Historical Prologue to the Treaties of Šuppiluliuma I", *Shnaton*, II, 1977, (27-49); A. Altman, "The Case of Qatna and Qadesh in the Historical Prologue of the Mattiwaza Treaty", *Bar-Ilan*, XVIII-XIX, 1981, (11-16); M.A. Mehendale, "The Mitanni Name Šattiwaza", *IJJ*, XXIV, 1982, (295-296); A. Altman, "The 'Deliverance Motif' in the 'Historical Prologues' of Šuppiluliuma I's Vassal-Treaties", *Bar-Ilan Studies in History, II: Confrontation and Coexistence*, Bar-Ilan University Press, 1984, (41-76); Wilhelm 1989, 38; M. Yamada, "The Northern Border of Land of Aštata", *ASJ*, XVI, 1994, (261-268)

birbiriyle bir antlaşma akdettiğinde, Mitanni ülkesi kralı Tušratta, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral'ın ilgisini çekti. Ve ben Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Mitanni ülkesi kralı Tušratta'ya dikkatimi çevirdim. (Fırat) nehrinin batı kıyısındaki ülkeleri yağmaladım. Ve Niplani dağı (ülkeme) kattım. İkinci kez kral Tušratta bana (karşı) küstah idi. Ve şöyle konuştu: "Sen niçin Fırat nehrinin batı kenarı üzerindeki ülkeleri yağmalıyorsun?" Böylece kral Tušratta: "Eğer sen Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalarsan, sonra ben de Fırat nehrinin batı kenarındaki ülkeleri yağmalayacağım." Kral Tušratta onu kontrolü altına(?) almayı arzuladı: "Eğer sen onları yağmalarsan, ben onlara ne yapacağım? Eğer bir kuzu ya da ülkemin oğlağı ... -dır. Ben Fırat nehrinin batı kenarından karşıya geçeceğim. (Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral onun huzurunda kibirlenmeyi (azametimi) sürdürdüm. Hatti ülkesi kralının babası zamanında, İšuwa ülkesi düşman oldu. Böylece Hatti ülkesinin askerleri İšuwa ülkesine girdi. Babamın zamanında Kurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zaziša ülkesi, Kalašma ülkesi, Timana ülkesi, Haliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri askerleri, Alha ülkesi, Hurma ülkesi, Harana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Hazka şehri askerleri ve Armata şehri askerleri düşman oldu. Fakat Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestem Šuppiluliuma onları yendi. Şimdi benden kaçmış olan askerler, İšuwa ülkesine girmişti. Ve babamın zamanında, düşman olmuş olan bu ülkeler ve askerler, düşman arasında (ve) İšuwa ülkesinin ilerisinde oturuyordu.

§2 (A Öy. 17-24)

Ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Šuppiluliuma, kral Tušratta'nın küstahlığı yüzünden yola çıktım. Fırat nehrini geçtim. Ve İšuwa ülkesine gittim. İkinci kez İšuwa ülkesini yendim. Ve ikinci kez onları köle

yaptım. Babamın zamanındaki (şu) ülkeler ve askerler İšuwa ülkesine girdi: Kurtališša şehri askerleri, Arawanna şehri askerleri, Zaziša ülkesi, Kalašma ülkesi, Timana ülkesi, Haliwa dağı, Karna dağı, Turmitta şehri, Alha ülkesi, Hurma ülkesi, Harana dağı, Tegarama ülkesinin yarısı, Tepurziia şehri askerleri, Hazka şehri askerleri ve Armatana şehri askerleri. Bu askerleri ve ülkeleri yendim. Ve Hatti ülkesine döndürdüm. Ele geçirdiğim ülkeleri serbest bıraktım. Onlar yerlerinde oturdu. Benim serbest bıraktığım tüm halk insanlarıyla tekrar birleşti. Ve Hatti ülkesi onları sınırlarına kattı.

§3 (A Öy. 25-29)

Ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral ben Majestem Šuppiluliuma, Alši ülkesine ve Kutmar şehrine ulaştım. Ve onları yendim. Ben, Alšili Antaratali'ye (burayı) bir hediye olarak verdim. Šuta bölgesine girdim. Ve Šuta bölgesini yağmaladım. Waššukanna şehrine ulaştım. Šuta bölgesinin atları, koyunları ve sığırlarını, NAM.RA ve mallarıyla birlikte Hatti ülkesine getirdim. Fakat Tušratta kaçtı. O, savaşmak için benim karşıma gelmedi.

§4 (A Öy. 30-37)

Ben tekrar Fırat nehrini geçtim. Halep ve Mukiš ülkesini yendim. Niia ülkesi kralı, Mukiš ülkesinde barış için benim huzuruma geldi. Takuwa'dan habersiz onun erkek kardeşi Aki-Tešup, Niia ülkesini ve Niia şehrini düşmanlık için kandırdı. Ve bu Aki-Tešup arabalı savaşçıları birleştirdi. Hešmiia, Aširi, Zulkia, Habahi, Birriia ve Niruwabi'nin yaya ve arabalı savaşçıları, Arahati kralı, Akiia ile işbirliği yaptı. Onlar Arahati şehrini ele geçirdi ve savaşa başladı. (Şöyle) söylediler: "Hatti ülkesi kralı Büyük Kral ile savaşalım." Hatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Arahati şehrini yendim. Arahati kralı Akiia'yı, Takuwa'nın erkek kardeşi Aki-Tešup'u, atlı

birliklerin tamamını malları ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Ayrıca ben, Qatna şehrini malı ve mülküyle birlikte Hatti ülkesine getirdim.

§5 (A Öy. 38-47)

Ben Nuḫašši ülkesine gittiğimde, bölgenin tamamını ele geçirdim. (Onun kralı) Šarrupši tek başına kaçtı. Fakat onun annesini, erkek kardeşlerini ve çocuklarını yakaladım. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Ben Ukalzat şehrinde, krallığa Šarrupši'nin kölesi Takip-Šarri'yi yerleştirdim. Apina ülkesine gittim. Fakat Kinza ülkesine saldırmayı arzulamadım. Fakat (onun kralı) Šutatarra'nın oğlu ve atlı birlikleri ile birlikte savaşmak için bana karşı geldi. Onu kovdum ve onlar Abzuiia şehrine girdi. Abzuiia şehrini kuşattım. Ve Šutarra'yı çocukları, atlı birlikleri, erkek kardeşleri ve [malı] ile birlikte ele geçirdim. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Apina ülkesine gittim. Ve Apina ülkesi kralı Ariwana ve onun yüksek memurları (olan) Wambadura, Akparu ve Artaia savaşmak için bana karşı geldi. Bunların hepsini malları ve ülkeleri ile birlikte Hatti ülkesine getirdim. Kral Tušratta'nın küstahlığı yüzünden tek bir yılda bu ülkelerin tamamını yağmaladım. Ve onları Hatti ülkesine getirdim. Niplani dağından ve Fırat nehri kıyısından, onlar için sınırımı çizdim.

§6 (A Öy. 48-58)

Onun oğlu köleleriyle kumpas kurduğunda, babası kral Tušratta'yı öldürdü. Ve Fırtına Tanrısı, kral Tušratta'nın ölümü ile Artatama'nın (hukukî) durumuna karar verdi. Onun oğlu, ölü Artatama'yı yaşama geri getirdi. Mitanni ülkesinin tamamı yağmalandı. Ve Asur ülkesi ve Alši ülkesi onu aralarında paylaştı. Şimdiye kadar ben Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral doğu yakasını geçmedim. Ve bir saman sapını ve Mitanni ülkesinin bir ağaç kıymığını bile almadım. Hatti ülkesi kralı ben Büyük Kral, Mitanni ülkesinin yoksulluğunu işittim. Ben Hatti ülkesi kralı sığır,

koyun ve atları saray memurlarına getirtmiştim. Ancak Hurrililer arasında karışıklık vardı. Ve Šutatarna atlı birlikleriyle birlikte prens Šattiwaza'yı öldürmeyi arzuladı. Ancak o, kaçtı ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi Hatti ülkesi kralı, kahraman Majestem Šuppiluliuma'nın huzuruna geldi. Ben Büyük Kral şöyle söyledim: "Fırtına Tanrısı onun (hukukî) durumuna karar verdi. Ben, kral Tušratta'nın oğlu Šattiwaza'yı elimde tuttuğumdan, büyük ülke olan Mitanni ülkesini yağmalamaya gitmesin diye, babasının tahtına onu oturtacağım. Hatti ülkesinin kralı, ben Büyük Kral, kızım için Mitanni ülkesine hayat verdim. Tušratta'nın oğlu Šattiwaza'yı elimde tuttum ve kızımı ona zevceliğe verdim.

§7 (A Öy. 59-67)

Prens Šattiwaza Mitanni ülkesinde kral olsun. Ve Hatti ülkesi kralının kızı, Mitanni ülkesinde kraliçe olsun. Kumalar, sen Šattiwaza için hoş karşılsın. Fakat hiçbir kadın benim kızımdan daha büyük olmasın. Sen hiçbir kadının onunla eşit olmasına izin verme. Ve hiç kimse onun yanında eşit bir şekilde durmasın. Sen benim kızımı ikinci dereceye indirme. Mitanni ülkesinde o, kraliçeliğe alınsın. Šattiwaza'nın oğulları ve benim kızımın oğulları, onların oğulları ve torunları, gelecekte Mitanni ülkesinde eşit olsun. Gelecekte Mitanniler, prens Šattiwaza'ya karşı, kızım kraliçeye karşı, [oğullarına karşı] ya da torunlarına karşı ayaklanmayı planlamasın. Gelecekte prens Šattiwaza, [benim oğullarımla] eşit ve kardeş olsun. Ve prens Šattiwaza'nın oğulları, onun çocukları ve torunları benim torunlarımla eşit ve kardeş olsun.

§8 (A Öy. 68-73)

Gelecekte Hititler ve Mitanniler kötü gözle [birbirlerine bakmasın]. Hititler, Mitannilere kötülük yapmasın. [Mitanniler], Hititlere kötülük yapmasın. Hatti ülkesi kralı savaşa gittiğinde, Mitanni [ülkesi] kralı, [Hatti ülkesinin] herhangi bir düşmanına [saldırınsın]. Biri nasıl Mitanni ülkesinin düşmanı ise, o, [Hatti ülkesinin] de

düşmanı [olsun]. Hatti ülkesi kralının [dostu, Mitanni ülkesi] kralının da dostu [olsun].

Metin buradan sonra kırıktır.

§9 (A Ay. 9-13)

Eğer bir kaçak, Hatti ülkesinden kaçır [ve Mitanni ülkesine giderse, Mitanniler onu yakalasın ve] onu [geri versin]. Eğer Mitanni ülkesinin bir kaçağı [kaçır ve Hatti ülkesine giderse], Hatti ülkesi kralı onu yakalamasın. Ve onu geri vermesin. Bu uygun değildir. Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası'nın []-dır. Hatti ülkesindeki prens Šattiwaza'nın evi, kaçağın [sorumluluğunu alsın(?)]. Šattiwaza, şehirde onu yerleştirsin. O, Hatti ülkesine ait olsun.

§10 (A Ay. 14-21)

Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, Mitanni ülkelerini ele geçirdim. Prens [Šattiwaza'nın] zamanında onları ele geçirmedim. Onları Tušratta'nın zamanında ele geçirdim. Fırat nehri [benim sınıırımdır(?)]. Geride sınıırım olarak Niplani dağıni tesis ettim. Ve Kargamış ülkesinin tüm şehirleri olan: Murmurik, Šipri, Mazuwati ve Šurun (gibi) bu müstahkem şehirleri, oğlum [Piiašili]'ye verdim. Mitanni ülkesinin batı kenarı üzerinde, Aštata ülkesinde bulunan Ekate, [], Ahuna ve Terga (gibi) tüm şehirler Aštata ülkesine aittir. Prens Piiašili, [prens] Šattiwaza ile Fırat nehrini geçtiği için ve İrrite şehrine girdiği için, [oğlum] Piiašili'nin batı kenarı üzerinde tuttuğu tüm şehirler Piiašili'ye aittir.

§11 (A Ay. 22-27)

Hatti ülkesi kralı, ben Büyük Kral, ölen Mitanni ülkesini yeniden dirilteceğim. Ve onu, onun yerine koyacağım. Sen bağımsızca hareket etme. Antlaşmayı bozma. Ne de bizzat kendin için uzak bölgeleri arzulama. Prens Piiašili ve prens Šattiwaza'nın bölgeleri birbiri için [olsun]. Eğer prens Piiašili'nin bir şehri, gizlice Šattiwaza'ya yazarsa, sonra Šattiwaza onun gizli mesajını açığa

vursun. Onun elçilerini tutsun. Ve kardeşi Piiášili'ye onu göndersin. Šattiwaza, Piiášili'nin şehrine gizli(?) bir şekilde yazmasın. Piiášili ve Šattiwaza birbiriyle kardeşlik içinde bağlansın.

§12 (A Ay. 28-34)

Eğer Šattiwaza, Piiášili'yi İrrite (ya da) Taite şehrine danışmak için(?) çağırırsa, Šattiwaza, kardeşi Piiášili'ye karşı herhangi bir şekilde kötü bir plan kurmasın. Ve Piiášili'ye karşı başka bir adama kötülük yaptırmassın. Šattiwaza'nın, Piiášili'ye bıraktığı şehirler, herhangi bir kötülük planlamassın. Hiç kimse Piiášili'ye karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamassın. Eğer Piiášili danışmak için(?) Kargamış'a, Šattiwaza'yı çağırırsa, Piiášili, Šattiwaza'ya karşı herhangi bir kötü olay ya da kötü niyet planlamassın. Fırat nehrinin kıyısı üzerinde bulunan Šattiwaza'nın hangi şehri olursa olsun, alıkonulsun. Fakat Fırat nehri kıyısındaki başka bir şehir alınmassın.

§13 (A Ay. 35-53)

Bu tabletin benzer bir kopyası, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası krallığı ve kraliçeliği yönettiği için, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası'nın huzuruna konuldu. Ve benzer bir kopyası Mitanni ülkesinde Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı'nın huzuruna konuldu. Ve (bu tablet) Hurrililerin ve Mitanni ülkesi kralının huzurunda sonsuza kadar sürekli olarak okunsun. Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı huzurunda her kim bu tabletin sözlerini değiştirirse ya da gizli bir yere onu koyarsa, eğer onu kırarsa, eğer tabletin sözlerini değiştirirse, bu antlaşmayla ilgili olarak, biz yeminin teminatçıları olan tanrıları, gizlerin tanrılarını çağırdık. Onlar dursun, dinlesin ve tanık olsun. Ḫatti ülkesinde krallığı ve kraliçeliği yöneten Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün beyi Güneş Tanrısı, Ḫatti ülkesinin beyi Fırtına Tanrısı, Šerri, Hurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın Beyi(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Beyi Fırtına Tanrısı, Yardımın Beyi Fırtına

Tanrısı, Pittiirak şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin Beyi Fırtına Tanrısı, Halep şehri Fırtına Tanrısı, Lihzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Šamuha şehrinin Fırtına Tanrısı, Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Hišašhapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Taħaia şehrinin Fırtına Tanrısı, []'nın Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı, Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, Hatti şehrinin Koruyucu Tanrısı, Karaħna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, Tanrı Karzi, Tanrı Hapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı, Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, Tanrıça Lelwani, Tanrı EA, Tanrıça Damkina, Tawiniia şehrinin Tanrı Telipinu'su, Turmitta şehrinin Tanrı Telipinu'su, Hanħana şehrinin Tanrı Telipinu'su, Güçlü İştar, Tanrı Aškašepa, Hububat Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İřħara, Göğün Kraliçesi Hepat, Halep şehrinin Tanrıça Hepat'ı, Uda şehrinin Tanrıça Hepat'ı, Kizzuwatna şehrinin Tanrıça Hepat'ı, Savaş Tanrısı, Hatti ülkesinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı Iarri, Tanrı Zappana, Tanrı Hašamili, Hurma şehrinin Tanrı Hantitaššu'su, Šamuha şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Kataħħa'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, Taħurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, Ĥupišna şehrinin Tanrı Ĥuwaššanna'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniiawanni'si, Lulahi ve Ĥapiri Tanrıları, Hatti ülkesinin tüm diři ve erkek tanrıları, Kizzuwatna şehrinin tüm diři ve erkek tanrıları, Yer Altı Tanrıları, Nara, Namšara, Minki, Ammunki, Tuħuři, Ammizzadu, Alalu, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Belet-Ekalli, Dağlar, Nehirler, Deniz, Fırat nehri, Gök, Yer, Rüzgarlar, Bulutlar.

§14 (A Ay. 54-58)

Göğün ve Yerin beyi Fırtına Tanrısı, Ay tanrısı, Güneş Tanrısı, Harran şehrinin Ay Tanrısı, Yer ve Gök, Kaḫat şehrinin kurinnu'sunun beyi Fırtına Tanrısı, Kurta şehrinin sürülerinin Tanrısı, Uḫušḫume şehri beyi Fırtına Tanrısı, Bilgelğin Kralı Ea-Šarri, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Mitra-Wuruna Tanrıları, Ind(a)ra, Našatiia Tanrıları, Yer Altı Tanrıları, Šamanminuḫi, Waššukanna'nın beyi Fırtına Tanrısı, İrrite şehri tapınaklarının beyi Fırtına Tanrısı, Šuta şehrinin Tanrı Partaḫi'si, Tanrı Nubarbi, Tanrı Šuruḫi, İštar, Gece yıldızı Ašur, Tanrı Šala, Tanrıça Belet-Ekalli, Tanrıça Damkina, Tanrıça İšḫara, Dağlar, Nehirler, Göğün Tanrıları ve Yerin Tanrıları.

§15 (A Ay. 58-69)

Onlar dursun ve antlaşmanın bu sözlerini dinlesin ve tanık olsunlar. Eğer sen prens Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmanın sözlerine uymazsanız, yemin tanrıları sizi [ve] siz Hurrililerin karılarını ve mallarını ülkenizle birlikte mahvetsinler. Onlar sizi kabuğundaki malt gibi çıkartsınlar. Nasıl bir pupuwaḫi'den bitki (tohum) çıkmazsa, böylece sen Šattiwaza, (kızımın yerine) aldığın diğer karılarından ve siz Hurrililerin karılarıyla birlikte, çocuklarından ve ülkenizden zürriyet olmasın. Ve yemin tanrıları sizi fakirliğe ve mahrumiyete bıraksın. Ve onlar senin tahtını devirsinler. Ve sen Šattiwaza'yı bu yemin tanrıları, ülkenle birlikte bir kamış gibi parçalasınlar. Senin ismini ve başka bir kadından olma neslini, yeryüzünden kaldırsınlar. Ve sen Šattiwaza'nın, ülken için Hurrililer arasında arayacağın iyilik ve şifa(?) tıkansın. Ülken ile birlikte yok ol. Sen kayasın diye yer buz olsun. Ülkenin zemini sen batasın ve geçemeyesin diye bir çamur deryası bataklığı olsun. Sen Šattiwaza'nın ve Hurrililerin Bin Tanrı düşmanı olsun. Onlar seni bozguna uğratsın.

§16 (A Ay. 70-75)

Eğer sen prens Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmaya ve yemine uyarsanız, bu tanrılar, sen Šattiwaza'yı, [Hatti ülkesi] kralının [kızı] olan karın, oğulların, torunlarıyla birlikte ve siz Hurrilileri karılarınız, oğullarınız, torunlarınız ve [ülkenizle] birlikte korusunlar. Ve Mitanni ülkesi eski durumuna [dönsün]. Zenginleşsin ve genişlesin. Ve sen Šattiwaza'nın [Hatti ülkesi kralı Büyük] Kral'ın kızıdan olma çocuklarınız ve torunlarınızı, Hurrililer sonsuza kadar kral olarak tanısın. [Babanızın tahtının ömrü uzun olsun]. Mitanni ülkesinin ömrü uzun olsun.

*2. Šattiwaza ve I. Šuppiluliuma Arasındaki
Antlaşma
CTH 52¹⁶¹*

§1 (Öy. 1-7)

Mitanni [ülkesi] kralı Tušratta'nın oğlu Šattiwaza [şöyle (söyler)]: [Önceleri Hurri ülkesi] kralı Artatama'nın oğlu Šuttarna, Mitanni ülkesinin [] değiştirdi. Onun babası kral Artatama, yanlış (hareket) yaptı. O, hazineleri ile birlikte kralların sarayını kullanıp bitirdi. O, Asur ülkesinin ve Alši ülkesinin bedeli olarak onları harcadı. Babam kral Tušratta bir saray inşa etti, mal ve mülkle onu doldurdu. Fakat Šuttarna onu mahvetti ve onu fakirleştirdi. Ve o, evin banyosundaki gümüşten ritüel kaplarını, altın ve gümüşten kralların [] kırdı. Babasının ve erkek kardeşlerinin [mal ve mülkünden(?)] o, (Mitanni ülkesinde) hiç kimseye vermedi. Fakat o, artık vergileri ödemeyen babasının kölesi olan Asur'un önünde, bizzat kendi (her şeyi) alt üst etti. Ve bir hediye olarak onun mal ve mülkünü ona verdi.

§2 (Öy. 8-20)

Kral Tušratta'nın oğlu Šattiwaza şöyle söyler: “Benim büyük büyük dedem, kral Šauštatar'ın altın ve gümüş kapısı, ününün (bir)

¹⁶¹I. *Akadca*: KBo I 3(+)KUB III 17, II. *Hititçe*: HT 21+KUB VIII 80+219/w+KUB XXIII 50

Transkripsiyon: Weidner 1923, 36-57 (Akadca); Friedrich 1925, 119-124 (Hititçe); del Monte 1983, 224, (Ay. 31-33); Beckman 1994, 53-54 (1-20); Beckman 1997, 97-98 (Hititçe- 1-22)

Çeviri: Beckman 1994, 54; Beckman 1996, 44-49; Beckman 1997, 98

Yorum: Beckman 1994, 53-57

simgesi olarak, Asur ülkesinden güç kullanılarak alındı. Ve o, Waššukanna şehrindeki onun sarayına yerleştirildi. Utancından, Šuttarna şimdi Asur ülkesine onu geri verdi. Gümüş ve altından tüm kapkacakları o, Alši ülkesine verdi. O, Mitanni ülkesi kralının evini, hazineleri ve zenginlikleri ile birlikte tüketti. O, oraya çamur doldurdu. O, sarayı mahvetti ve Hurrililerin evini boşalttı. O, soyluları getirtmişti. Asur ve Alši ülkesine suçluları geri iade ettirtmişti. Onlar teslim edildi. Ve Taite şehrinde (işkence) ile öldürüldü. Böylece o, Hurrilileri bir sona getirdi. Fakat Aki-Tešup onun önünden kaçtı ve Babil'e gitti. İkiyüz atlı birlik onunla kaçtı. Ve Babil kralı bizzat kendi için, ikiyüz atlı birliği ve Aki-Tešup'un tüm malını, mülkünü alıp götürdü. O, Aki-Tešup'u, onun atlı savaşçıları gibi, aynı mevkiye aldirtti. O, onu öldürmek için kumpas kurdu(?). Tušratta'nın oğlu Šattiwaza da (neredeyse) beni öldürecekti. Fakat ben, onun elinden kurtuldum. Ve Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majeste, Šuppiluliuma'nın tanrılarını çağırdım. Onlar []-sız bir yola beni götürdü. Ḫatti ülkesi kralının tanrıları ve Mitanni ülkesi kralının tanrıları, Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Šuppiluliuma'ya benim ulaşmamı sağladı.

§3 (Öy. 21-30)

Maraššantiia nehrinde, ben Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, Majestesi Šuppiluliuma'nın ayaklarına kapandım. [Büyük Kral] elimden tuttu ve benden memnun kaldı. Ve sonunda bana Mitanni ülkesinde olup bitenleri sordu. [Ve] o, Mitanni ülkesindeki olup bitenleri eksiksiz olarak işitti[ğinde], Büyük Kral ve kahraman şöyle söyledi: “Eğer ben, Šuttarna'yı ve Mitanni ülkesi [askerlerini] yenersem, ben seni reddetmeyeceğim. Ve seni oğlum olarak benimseyeceğim. Sana yardım edeceğim ve babanın tahtına seni yerleştireceğim. Ve tanrılar, Fırtına Tanrısı'nın

sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma'yı tanıyor. O, ağzından çıkan sözlerinden dönmez.” Bunun üzerine Tušratta'nın oğlu Šattiwaza şöyle söyler: “Beyim kraldan duyduğum sözlere sevindim. Ben prens Šattiwaza, beyim Büyük Kral'a (şöyle) söyledim: “Eğer beyim, sen, bana yaşam verirsen ve tanrılar bana yardım etsin. Sonra Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral, krallığın tahtından kral Artatama'yı kaldırmassın. Onun atadığı halef olayım. Ve Mitanni ülkesinde hüküm süreyim. Šuttarna ülkeleri kötü bir şekilde yönetti. Fakat ben herhangi bir şekilde kötülük yapmayacağım.

§4 (Öy. 31-40)

Ve ben prens Šattiwaza, Büyük Kral'ın huzuruna geldiğimde, benim sadece üç atlı birliğim, iki Hurrili ve benimle yola çıkmış olan iki hizmetçi, üzerime giydiğim tek takım giysi vardı. Ve başka bir şey yoktu. Büyük Kral bana acıdı. Ve bana zırhlı atlı birlikler ve altın kaplamalı atlar [], kêtenden bir çadır, [] evinin hizmetçilerini, iki tane [gümüş] ve altın kap, altın ve gümüş kaplarla birlikte, gümüşten hamam kapları, bir tane gümüşten banyo kabı, yünden festival için yapılmış elbise, zanatkârların yaptığı tüm bu şeyleri verdi. [Onun oğlu] Piiášili bana Ve kral Piiášili'nin eline ve onun yaya ve arabalı savaşçılarını beni emanet etti. Vardığımız Kargamış şehrinden, biz İrrite şehri insanlarına bir elçi gönderdik. Fakat Šuttarna, Tušratta'nın serveti ile Hurrileri etkilemişti. Ve onları birleştirdi. Biz İrrite şehrinde onlara gönderdik. Ve bu Hurrililer Piiášili'ye geri gönderdi: “Niçin geliyorsunuz? Eğer siz savaş için geliyorsanız, gelin. Fakat siz, Büyük Kral'ın ülkesine dönmeyin!” Biz İrrite halkının sözlerini işittiğimizde, bizler prens Piiášili ve prens Šattiwaza, Fırat nehrini geçtik ve savaşa hazır bir şekilde İrrite şehrine vardık.

§5 (Öy. 41-47)

Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral'ın tanrıları bizi korudu. Ve İrrite şehrini korumak için Šuttarna'nın göndermiş olduğu Hurrililer ve İrrite bölgesinin yaya ve arabalı savaşçıları bizi beklemek için toplandı. Biz İrrite şehrine vardık. Ve şehrin içinde toplanmış yaya ve arabalı savaşçılar bizim önümüze çıktı. Biz her şeyi esir ettik ve [] yağmaladık. İrrite şehri halkı []-dığında, toplandı. İrrite şehrinde (ve) İrrite bölgesinin tamamında onlar barış için huzurumuza geldi. [] Harran şehri halkı ve Harran [bölge] toplandı ve bize geldi. [] Harran şehrinde biz onları yerleştirdik.

§6 (Akadca Öy. 48-65; Hititçe 1-20¹⁶²)

[Asurlular, Waššukanna şehrini] kuşatmak için ona ... gönderdi. Ve onlara önder olarak tek bir arabalı savaşçı verdi. Fakat o, [Waššukanna] şehrine [geldi]ğinde, Waššukanna şehri halkı barış yapmayı reddetti. Fakat [Asurlu] yaya ve arabalı savaşçılar Waššukanna şehrini kuşattığında, prens Piiāšili ve ben prens Šattiwaza, İrrite şehrinde idik. Bir elçi Waššukanna'dan bize geldi [ve şöyle] söyledi: "Asur'un yaya ve arabalı savaşçıları, Ḫatti ülkesinin [yaya ve arabalı savaşçılarına karşı] savaşmak için geliyor." [Sonra] biz askeri yürüyüşe geçtik [ve] onların ... [bizimle] buluşmak için geldi. (Şöyle) söylüyor: "[]'nın şehrinin kapısının katibinin [huzurunda][]]. Ve Asur'un yaya ve arabalı savaşçıları []". O, alıp götürdü. Fakat bize[]-dığında, biz Waššukanna şehrine gittik. [Fakat] Pakarripa şehri [] döndü. Ve [Pakarripa şehri halkı] [Prens] Piiāšili ve [prens] Šattiwaza'nın ve Ḫatti ülkesinin yaya ve arabalı savaşçılarının Waššukanna şehrine geldiğini işittiğinde,

¹⁶² Beckman 1994, 54

§7 (Hititçe 21-29)

Pakarripa halkı çekip gitti. Ve [Ḫatti ülkesi] ile birleşti. Ve biz Waššukanna şehrinden [çıktık]. Ve biz Pakarripa şehrine gittik. Bize haber getirildi: “Asurlular savaşıma sana karşı geliyor.” Pakarripa şehri civarı yakıp yıkıldı ve açlık askerleri yakaladı. Ancak Asurlular tekrar görünmedi. Onlar savaşa bize karşı gelmedi. Ve biz Nilapşini şehrine, Asurluların arkasından gittik. Fakat Asurlular orada savaşıma bize karşı gelmedi.

§8 (Akadca Ay, 1-6; Hititçe 30-38)

Bu kısım tercüme edilemeyecek kadar kırıktır.

§9 (Akadca Ay. 7-24)

[Bu tabletin benzer bir kopyası, Mitanni ülkesinde Kaḫat şehrinin kurinnu’sunun beyi Fırtına Tanrısı’nın huzuruna bırakıldı]. Bu tablet [Hurrililerin huzurunda ve Mitanni] ülkesinin huzurunda [sonsuz kadar sürekli okunsun]. [Kaḫat şehrinin kurinnu’sunun beyi Fırtına Tanrısı’nın huzurunda her kim] bu tableti değiştirirse [ya da gizli bir yere onu koyarsa, eğer o, tableti kırarsa, eğer o, tabletin sözlerini değiştirirse], bu antlaşma ile ilgili [olarak, biz, sırların ve yeminin teminatçıları olan tanrıları çağırdık. Onlar] birlikte [dursun, dinlesin ve tanık olsun. Ḫatti ülkesinde kraliçeliği ve krallığı] yöneten [Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün beyi Güneş Tanrısı, Ḫatti şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, Šerri, Hurri, Nanni dağı, Ḫazzi dağı, Panayırın(?) beyi Fırtına Tanrısı], Karargâhın beyi Fırtına Tanrısı, [Yardımanın beyi Fırtına Tanrısı, Pittiariak şehri Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin beyi Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Liḫzina şehrinin Fırtına Tanrısı], Šamuḫa şehrinin Fırtına Tanrısı, [Ḫurma şehrinin Fırtına Tanrısı, Šarišša şehrinin Fırtına Tanrısı, Šapinuwa şehrinin Fırtına Tanrısı, Ḫiṣašḫapa şehrinin Fırtına Tanrısı, Taḫaia şehrinin Fırtına Tanrısı, ...’nın Fırtına Tanrısı, Kizzuwatna şehrinin Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı,

[Hatti ülkesinin Koruyucu Tanrısı, Karaḥna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, Tanrı Karzi, Tanrı Ḫapantaliia, Kırın Koruyucu Tanrısı], Av Çantasının Koruyucu Tanrısı, [Tanrıça Lelwani, Tanrı EA, Tanrıça Damkina, Tawiniia şehrinin Telipinu'su, Turmitta şehrinin] Telipinu'su, [Hanḫana şehrinin Telipinu'su, Güçlü İstar, Aškašepa, Hububat Tanrısı, Yeminin Beyi Ay Tanrısı, Yeminin Kraliçesi İṣhara, Göğün Kraliçesi Ḫepat, Halep şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı, Uda şehrinin Tanrıça Ḫepat'ı], Kizzuwatna şehrinin [Tanrıça Ḫepat'ı, Savaş Tanrısı], Hatti ülkesinin [Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı], Yay'ın beyi [Iarri, Tanrı Zappana, Tanrı Ḫašamili, Ḫurma] şehrinin [Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrı Kataḫḫa'sı], Katapa şehrinin Kraliçesi, Taḫurpa şehrinin Tanrıça [Ammamma'sı], Dunna şehrinin [Tanrı Ḫallara'sı, Ḫupišna şehrinin] Tanrı Ḫuwaššanna'sı, [Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin] Tanrı Kunniiawanni'si, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, [Hatti ülkesinin] erkek [ve dişi] tanrıları, [Kizzuwatna ülkesinin erkek ve dişi tanrıları], Tanrı EREŠ.KI.GAL, ilk [tanrılar]: Nara, [Namšara, Minki, Ammunki, Tuḫuši], Ammizzadu, Alalu, Anu, [Antu, EN.LIL], NINLIL, Belet-Ekalli, [Dağlar, Nehirler, Dicle ve Fırat, Gök], Yer, Rüzgarlar ve Bulutlar.

§10 (Ay. 25-34)

[Onlar] antlaşmanın bu sözleri [için dursun, dinlesin] ve tanık olsun. Eğer [sen] Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmanın sözlerine [uymazsanız], bu yemin tanrıları sen [Šattiwaza'yı ve] siz Hurrilileri ülkenizle, karılarınızla, [çocuklarınızla] ve mallarınızla birlikte [mahvetsin]. Onlar kabuğundan, [malt gibi] sizi çıkartsınlar. Nasıl bir pupuwaḫi'den bir bitki (tohum) çıkmazsa, [], böylece sen Šattiwaza (kızımın yerine) aldığın [diğer karıla]rından,

siz Hurrililerin karılarınızdan ve oğullarınızdan [zürriyetiniz olmasın]. Yemin beyleri olan bu tanrılar sizi yoksulluğa ve mahrumiyete bıraksın. Ve onlar Šattiwaza'nın tahtını [devirsin]. Ve sen Šattiwaza'yı, bu yemin tanrıları ülkenizle birlikte bir kamış gibi parçalasın. Senin aldığın diğer karınla, neslini ve ismini [yeryüzünden] kaldırsın. Sen Šattiwaza'nın ülken için, Hurrililer arasında arayacağı iyilik ve şifa(?) tıkansın. Sen ülkenle birlikte yok ol. Sen kayasın diye [yer] buz tutsun. Ülkenin zemini sen batasın ve geçemeyesin diye bir çamur deryası bataklığı olsun. [Sen] Šattiwaza ve siz Hurrililer Bin Tanrının düşmanı olun. Onlar sizi bozguna uğratsın.

§11 (Ay. 35-39)

Eğer sen Šattiwaza ve siz Hurrililer bu antlaşmaya ve yemine uyarsanız, bu tanrılar sen Šattiwaza'yı, Hatti ülkesinin Büyük Kral'ının kızı, onun oğulları ve torunlarıyla birlikte ve siz Hurrilileri oğullarınız, karılarınız ve ülkenizle birlikte korusun. Ve Mitanni ülkesi önceki durumuna dönsün. Zenginleşsin ve genişlesin. Ve sen Šattiwaza'yı, Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral'ın kızının oğulları ve torunları sonsuza kadar krallık için seni kabul etsin. Babanızın tahtının ömrü uzun olsun. Mitanni ülkesinin ömrü uzun olsun.

§12 (Ay. 40-62)

Yerin ve Göğün Fırtına Tanrısı, Ay Tanrısı ve Güneş Tanrısı, Harran şehrinin Ay Tanrısı, Yer ve Gök, Kaḫat şehrinin kurinnusu'nun beyi Fırtına Tanrısı, Uḫuşman şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, Bilgelğin beyi EA, Kurta şehrinin sürülerinin Tanrısı, Anu, Antu, EN.LIL, NINLIL, Mitra-Wuruna Tanrıları, Ind(a)ra Tanrıları, Našatiia Tanrıları, Yer Altı Kaynakları(?), Tanrı Šamanminuḫi, Waššukanna şehrinin beyi Fırtına Tanrısı, İrrite tapmağının Fırtına Tanrısı, Tanrı Nabarbi, Tanrı Šuruḫi, İštar, İštar Yıldızı, Tanrı Šala, Tanrıça Belet-Ekalli, Aiakki türbesinin Hanımı, Tanrıça İšḫara, Šuta şehrinin Tanrı Partaḫi'si, Dağlar, Nehirler ve

Pınarlar, Yerin ve Göğün Tanrıları. Eğer ben prens Šattiwaza ve Hurrililer bu antlaşmanın ve yeminin sözlerine uymazsa, bir köknar ağacının kesilip devrildiğinde artık büyümeyeceği gibi, ben Šattiwaza'yı, diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri karılarımız, çocuklarımız ve ülkemizle birlikte, bu köknar ağacı gibi bırak. Köknar ağacının nasıl zürriyeti yoksa, ben Šattiwaza'yı aldığım diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri ülkemizle birlikte, karılarımızla birlikte ve çocuklarımızla birlikte (zürriyetsiz) bırak. Kanaldaki su nasıl yerine asla dönmezse, kanaldaki suyu yerine döndüremediğimiz şekilde bizi bırak. Ben Šattiwaza'yı, aldığım karımla birlikte ve biz Hurrilileri malımız ve mülkümüzle birlikte, gökyüzüne yükselen duman gibi bırak. Tuzun nasıl tohumu yoksa, ben Šattiwaza'yı aldığım diğer karımla birlikte ve biz Hurrilileri ülkemizle, karılarımız ve çocuklarımızla birlikte tuzun gerçekte olmayan tohumu gibi bırak. Bir tuz topağı gibi, yerimize dönmeyelim. Ben Šattiwaza eğer ... aldığım diğer karımı <...>, tahtım devrilsin. Eğer biz bu antlaşma ve yemine uymazsak, yemin beyleri olan tanrılar bizi mahvetsin. Böylece prens Šattiwaza ve Hurrililer şöyle söyler: "Eğer biz Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma'nın bu antlaşma ve yemine uyarsak, bizim yardıma çağırdığımız tanrılar, bizimle gelsin. Bizi yükseltsin, bizi korusun ve bize iyi davransın. Beyimiz Šattiwaza önde gitsin. Ve onun himayesinde bol ürüne sahip olalım. İyilik ve barış içinde yaşayalım. Göğün ve Yerin denetleyeni Fırtına Tanrısı sonsuza kadar bizim yardımcımız olsun. Šattiwaza'ya, biz Hurrililere ve Mitanni ülkesine kalp sevinçliği versin ve sonsuza kadar başımız dinç olsun. Fırtına Tanrısı'nın sevgilisi, Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestesi Šuppiluliuma nasıl ülkesini, askerlerini, oğullarını ve torunlarını sofraya (arkadaşları?) gibi severse, o, ben Šattiwaza'yı, biz Hurrilileri,

Mitanni ülkesini, ülkelerimiz, karılarımız ve mülkümüzle birlikte bizi de aynı şekilde sevsin.

H. HALEP ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

M.Ö. XVIII. yy.da merkezi Halpa (Halep) olan ve yirmi kadar küçük krallıktan oluşan¹⁶³ (§ 4) İamhat krallığı, Kuzey Suriye'deki ticaret yollarının kavşak noktasında bulunuyordu¹⁶⁴. Bundan dolayı olacak ki Halpa krallığına karşı, I. Hattuşili önce Alalah'a¹⁶⁵ daha sonra Halpa'ya bir sefer düzenlenmiştir¹⁶⁶: “*Ve [Haššuwa] şehrine gittim. Haššuwalılar karşımda savaşmaya [geldiler]. Onların askerleri [Halpa ülkesinin yardım]ında idi. Benimle [savaşmaya] geldi(ler). Onunla savaş[tım]. [Say]ılı günlerde Fırat nehri[ni] yaya olarak geç[tim]. Haššuwa ülkesini (bir) arslan gibi pençelerle vurdum.*”

Yine I. Murşili ve II. Tuḫaliia da Halpa şehrini yağmalayarak ele geçirmiştir¹⁶⁷.

Ancak daha sonraki yıllarda Mitanni egemenliğine giren Halpa krallığı, Tušratta'nın ölmesiyle tekrardan I. Šuppiluliuma

¹⁶³ Astour 1969, 381⁴

¹⁶⁴ Bu krallığın tarihi için bkz. Klengel 1965, 102 vd.; F. Kinal, “Yamhat Krallığı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, V/8-9, 1967, (193-211).

¹⁶⁵ KBo X 2 Öy. I 15

¹⁶⁶ KBo X 2 Öy. II 12-19; Ayrıca bkz. KBo VII 14

¹⁶⁷ CTH 75 §4; CTH 19=KBo III 1 Öy. 27-29; Bu dönemdeki siyasi olaylar için bkz. Astour 1969, 380-384

döneminde Alalah, Nii¹⁶⁸, Mukış, Nuhaşşı¹⁶⁹, Kargamış ve Ugarit ile birlikte Hitit devletine bağlanmıştır. Öyleki I. Šuppiluliuma oğullarından Telipinu'yu, Halpa krallığına tayin ederek¹⁷⁰, Kuzey Suriye'deki Hitit çıkarlarını Hitit lehine koruma altına almıştır¹⁷¹.

Öte yandan, Hititler Anadolu'sunun diğer kentlerinde de kültü bulunan Teşup, Hepat ve Šarruma yontuları, Halpa şehrinde de özel bir şekilde kutsanmıştır¹⁷². Ayrıca genellikle bu krallık AN.TAḪ.ŠUM^{ŠAR}, sonbahar (zenandaş), ilkbahar (hameşhandaş), gökgürültüsü (tetheşnaş), ay (ITU.KAM), orman (GİŞ.TIR), aduri-, heraşşı-, kulella ve pudaha bayramları ile birlikte anılmıştır¹⁷³.

İlk defa II. Murşili döneminde yapılan¹⁷⁴ bu aşağıdaki antlaşmanın, daha sonra II. Muwattalli tarafından yenilendiği

¹⁶⁸ Bu şehir, Tunip ve Amurru yakınlarında, III. Tutmosis'in söz ettiği (ym n Ni-ia) "*Niia Denizi*" olarak adlandırılan büyük bir su havzası civarında aranmıştır (Astour 1969, 386).

¹⁶⁹ Nii-Mukış-Nuhaşşı konfederasyonunun sınırları Ugarit geçitlerinin başladığı Ras el Basit'in güneyine ve Amanos dağlarına kadar uzanmakta idi (Astour 1969, 385, 390).

¹⁷⁰ KBo IV 4 III 15-16; Ayrıca bkz. Goetze 1940, 12⁵¹

¹⁷¹ Ayrıca bu antlaşmada geçen Mitanni ve Halep krallığı arasında Fırat üzerine yerleştirilen Aštata, I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferleri sırasında, Mitanni ülkesini destekleyen ve Hitit devletine karşı savaşan güçler içinde sayılmaktadır (Na'aman 1980, 34-35. Ayrıca Aštata ilk defa Hantili döneminde geçer (Astour 1972, 106).

¹⁷² KUB XVII 12 Öy. 1-5; KUB VI 45 I 51=46 II 16; KUB XXII 36 Ay. 14; KBo XIV 142 II 3, 6

¹⁷³ Bu bayramların geçtiği metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 73-74. Ayrıca geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 71-72; del Monte 1992, 24

¹⁷⁴ Klengel 1964a, 213 vd; Goetze 1969, 46

anlaşılmaktadır.¹⁷⁵. Ayrıca yine Halpa krallığı Kadeş savaşı sırasında da Hitit devletinin yanında yer almıştır.

¹⁷⁵ Beckman 1996, 88

*Talmi-Šarruma ve II. Muwattalli Arasındaki
Antlaşma
CTH 75¹⁷⁶*

§1 (Öy. 1-2)

[Ḫatti ülkesi kralı, kahraman] Büyük Kral Šuppiluliuma'nın torunu;
[Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Muršili'nin oğlu]; Ḫatti

¹⁷⁶*Akadca*: A. KBo I 6, B. KUB III 6 = A Ay. 2-21, C. KUB III 5 = A Öy. 4-15, D. 21/c E. KUB XLVIII 72 (AoF 2:51)

Transkripsiyon: Weidner 1923, 80-89; Klengel 1964a, 213-214 (Öy.1-16); Na'aman 1980, 35-36 (Öy. 15-32);

Çeviri: Luckenbill 1921, 188-190; Klengel 1964a, 214; Na'aman 1980, 36-37; Beckman 1996, 88-90

Yorum: A. Goetze, "Die Historische Einleitung des Aleppo-Vertrages (KBo I, 6)", *Altorientalische Studien Bruno Meissner zum Sechzigsten Geburtstag am 25. April 1928 Gewidmet von Freunden, Kollegen und Schülern*, MAOG, IV, 1928-1929, (59-66); Sommer-Falkenstein 1938, 24 vd.; B. Landsberger, "Assyrische Königsliste und 'Dunkles Zeitalter'", *JCS*, VIII, 1954, (31-45; 47-73; 106-133), 52, 60-61¹³²⁻¹³⁵; von Schuler 1964, 39; von Schuler 1965a, 457-458; Goetze 1969, 46-48; H.G. Güterbock, "The Predecessors of Šuppiluliuma Again", *JCS*, XXIX, 1970, 73 vd., (73-77); A. Kammenhuber, "Die Vorgänger Šuppiluliumas I. Untersuchungen zu einer neueren Geschichtsderstellung H. Otten", *Or*, XXXIX, 1970, 278 vd. (278-301); Astour 1972, 102 vd.; G.F. del Monte, "I Testimoni del Trattato con Aleppo (KBo I 6)", *RSO*, XLIX, 1975, (1-10); Na'aman 1980, (37-41); G.F. del Monte, "Traduzione e Interferenza Nei Trattati Siro-Hittiti", *Vicino Oriente*, III, 1980-1981, (103-119)

ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Tabarna Muwattalli [şöyle (söyler)]:

§2 (Öy. 3-8)

Babam Muršili, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma için bir antlaşma tableti yaptı. Fakat tablet çalındı. Ben Büyük Kral [onun için] başka bir tablet yazdım. Mührümle onu mühürledim ve onu ona verdim. Gelecekte hiç kimse bu [tabletin] tek bir sözünü değiştirmesin. Büyük Kral Tabarna'nın sözü bir kenara atılacak ya da ihlal edilecek bir şey değildir. Her kim onu değiştirirse, ölsün. Babam Muršili'nin onun için yaptığı antlaşma tableti şöyle yazılmıştır:

§3 (A Öy. 9-10)

Ḫatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın oğlu; Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Majestesi Muršili şöyle söyler:

§4 (A Öy. 11-14)

Önceleri Halep ülkesi kralları büyük bir krallığa sahipti. Fakat Ḫatti ülkesi kralı, Büyük Kral Ḫattušili, onların krallığını zengin hale getirdi. Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'den sonra, Büyük Kral Ḫattušili'nin torunu, Büyük Kral Muršili, Halep ülkesi krallığını ve Halep ülkesini mahvetti.

§5 (A Öy. 15-18)

Büyük Kral Tuthaliia [krallığın] tahtına oturduğunda, Halep ülkesi kralı onunla antlaşma yaptı. Fakat Halep ülkesi kralı döndü ve Hanigalbat ülkesi kralı ile oldu. Sonra bu mesele yüzünden o, Hanigalbat ülkesi kralı ve Halep ülkesi kralını [ülkeleri ile birlikte(?)] mahvetti. Ve o, Halep şehrini boşalttı.

§6 (A Öy. 19-20)

Halep ülkesi kralı, Hanigalbat ülkesi kralına [karşı] bir suç işledi. Hem de Ḫatti ülkesi [kralı] Ḫattušili'ye karşı da suç işledi.

§7 (A Öy. 21-22)

Aštata halkı ve Nuḫašši [halkı, Mitanni ülkesi] kralın[dan] Halep ülkesinin sınırlarını ve [şehirlerini] istedi.

§8 (A Öy. 23-24)

Ve Mitanni ülkesi kralı [geldi]. Ve Aštata [halkı] ve Nuḫašši halkı için sınır bölgelerini ve [bu] şehirleri dostça ilişkiler (kurmak) için bağış [olarak] verdi.

§9 (A Öy. 25-27)

Ve o, bu sınır bölgeleri ve [bu] şehirlerle <ilgili> tabletler yazdı. Ve onları mührüyle mühürledi. Böylece Halep halkı, Ḫatti ülkesi [kralı] Ḫattušili'ye karşı suç işledi.

§10 (A Öy. 28-32)

[Aštata halkı] ve Nuḫašši [halkı], Ḫatti ülkesi kralı Ḫattušili'ye [geldi]ğinde, onlar Halep ülkesinin sınır bölgelerini [ve] şehirleri istedi. [Ḫatti ülkesi kralı] geldi. Ve Halep ülkesi sınır bölgesini ve şehirleri, Nuḫašši halkına ve [Aštata halkına] bağış olarak verdi. [O, bu şehirler ve sınır bölgeleri ile ilgili tabletler yazdı]. Ve mührü [ile] onu mühürledi. Onlar hâlâ onların mülküdür.

§11 (A Öy. 33-36)

Babam Ḫatti ülkesi kralı, [Büyük Kral Šuppiluliuma] krallığın [tahtına oturduğunda, o, Mitanni ülkesi kralına karşı gitti]. Ve Kargamış ülkesini, Halep ve Nuḫašši ülkesini [aldı]. Fakat [Kinza ülkesini ve Amurru ülkesini, Mısır ülkesi] kralının [mülkünden] aldı. [Ve] onun sınırı olarak Niplani dağını tesis etti.

§12 (A Öy. 37-39)

Ve Ḫatti ülkesi kralı [Büyük Kral Ḫattušili, Halep ülkesinin sınır bölgelerini ve şehirleri] Nuḫašši ülkesi halkı ve Aštata ülkesi [halkına bağış olarak] verdi. []Halep ülkesinin [sınır bölgeleri ve] şehirleri [].

Metnin bu kısmı belirlenemeyen şekilde kırıktır.

§13 (A Ay. 3-10)

.. Talmi-Šarruma'nın nesli, Ḫatti ülkesi [kralı] Majestem Muršili'nin neslini korusun. Ve Büyük Kral Majestemin nesli, Talmi-Šarruma'nın neslini tahtan indirmesin. Büyük Kral

Majestem, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'nın yardımcısı olsun. Ve Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma, Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Majestem'in yardımcısı olsun. Hatti ülkesi kralı Majestem Muršili'nin nesli, Talmi-Šarruma'nın neslinin yardımcıları olsun. Ve Talmi-Šarruma'nın nesli, Majestem'in neslinin yardımcıları olsun. Biz hepimiz Büyük Kral Šuppiluliuma'nın nesliyiz. Bu yüzden evimiz bir olsun. Hatti ülkesinin tanrıları ve Halep ülkesinin tanrıları bu meselede tanık olsun.

§14 (A Ay. 11-16)

Gelecekte Halep ülkesi krallığı, Hatti ülkesi krallığından üstün olmasın. Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma, Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Majestem Muršili'yi korusun. Ve Büyük Kral Majestem Muršili, Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'yı korusun. Hiç kimse Talmi-Šarruma'nın malından ya da onun oğlu ve torununun malından hiçbir şey almasın. Halep ülkesi kralı Talmi-Šarruma'nın oğlu ve torunu Halep ülkesi krallığını tutsun.

§15 (A Ay. 17-22)

Kral ailesinin hizmetindeki subayların şefi []libbi, Kargamış ülkesi kralı Šahurunuwa, kral ailesinin hizmetindeki subayların şefi []-ja, rahiplerin şefi Gaššu, Du-[]-li uriianni, sağ cenah askerlerin komutanı Aranḫapilizzi, sol cenah askerlerin [komutanı], saray hizmetçilerinin şefi Lupakki, katiplerin şefi Mittana-muwa, kralın antuwašalli'si ve katibi LAMA-piia huzurunda, Hattuša'da katip []bu tableti yazdı.

I. NUHAŞŞİ ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Halep'in güneyinde, Orontes ile Suriye Çölü arasında kalan ve M.Ö. XV. yy.da politik bir güç olarak ortaya çıkan Nuḫḫašši¹⁷⁷, III. Tutmosis'in Suriye seferleri süresince askeri bir üst olmuştur¹⁷⁸. I. Šuppiluliuma'nın Suriye seferleri sırasında da önemli bir rol oynamıştır¹⁷⁹.

II. Muršili'nin 7. yılı icraatlarına ait yıllıklarından olan KUB XIV 17 nolu metinde, Nuḫḫašši halkının bu krala karşı başlattığı bir isyandan söz edilmektedir¹⁸⁰. Ayrıca bu olayların İaruwatta ve Barga şehri kralı Abiradda'nın¹⁸¹ metinlerini içeren KBo III 3 nolu metinde devam ettiği bilinmektedir¹⁸².

¹⁷⁷ Bu coğrafi isim, şehir (^{URU}Nuḫḫašši), ülke (KUR ^{URU}Nuḫḫašši), ülkeler (KUR.KUR Nuḫḫašši) şeklinde geçmektedir. Geçtiği çivi yazılı metin ciltleri için bkz. del Monte-Tischler 1978, 291-292; del Monte 1992, 116: Bkz. Harita:3; Bu krallık hakkında daha fazla bilgi için bkz. Klengel 1969, 18 vd.

¹⁷⁸ Na'aman 1980, 38-39

¹⁷⁹ Kinal 1947, 1 vd.

¹⁸⁰ Goetze 1933, 84-86; Bryce 1988, 21 vd.; Bu konuda ayrıca bkz. Rainey 1973, 282

¹⁸¹ E. Cavaignac, "L'affaire de Iaruvatta", *RHA*, VI, 1932, 195-198, (189-200); Klengel 1963, 33-39 (CTH 63=A KBo III 3+ KUB XXIII 126+KUB XXXI 36+1459/u B KUB XIX 41+KUB XXXI 12+579/u (ZA LXII:249) C KUB XIX 42 (+?)KUB XL 9+KUB XXI 30 D KUB XIX 44 (A IV 1-13) E KUB XIX 45 (A I 1-8) F KBo XVI 23 (A I 12 vd., II A II 31 vd.) G KUB XIX 43) H. 70/t (A III 30-33) I 165/t (A I 17-22)

¹⁸² Bryce 1988, 21 vd. KBo III 3'te geçen olayları H. Klengel, II. Muršili'nin 7. ya da 9. yılındaki icraatları dönemine yerleştirir (Klengel 1963, 51). Ancak T.R. Bryce ise, II. Muršili'nin 7. ve 9. yıllarında

Bu metne göre, İaruwatta şehri I. Šuppiluliuma döneminde, Mitanni kralı (muhtemelen II. Šuttarna) tarafından Abiradda'nın dedesinden alınmış, Tette'nin dedesi Šarrupši'ye verilmiştir. Barga şehri kralı Abiradda'nın döneminde de Nuḥašši kralı Tette, bölgedeki başka bir kral olan EN-urta ile II. Muršili'ye karşı ayaklanmıştır¹⁸³.

Bu arada, isyan, Kantuzili ve Kargamış kralı Šarri-Kušuḥ tarafından bastırılmıştır. Tette, kardeşi Šummittara veya Huia tarafından tahtan indirilerek ya tutuklanmış ya da Hitit devletine teslim edilmiştir. II. Muršili bu olaydan sonra Šummittara ve Abiradda arasındaki düşmanlığı sona erdirecek bir antlaşma yapmıştır.

II. Muršili'nin 9. icraat yılında bölgede başka bir Nuḥašši ayaklanması baş göstermiş olmasına karşın, Tette'nin bu isyanda nasıl bir tutum içinde olduğu yönünde bir bilgiye sahip değiliz¹⁸⁴.

Öte yandan III. Hattušili yeğeni Urḫi-Tešup (III. Muršili)'un kendisine isyan etmesi üzerine, onu Nuḥašši'ye gönderdiği ve ona orada müstahkem kentler verdiği bilinmektedir¹⁸⁵

Nuḥašši'ye hiç gitmediğini, sadece Kargamış kralı Šarri-Kušuḥ ve Kurunta isimli iki generalini gönderdiğini (Goetze 1933, 110-112) delilleriyle açıklayarak bu görüşe katılmamaktadır (Bryce 1988, 25 vd.).

¹⁸³ Klengel 1963, 33, (I 8)

¹⁸⁴ Yukarıdan beri anlatılan bu tarihi olaylar için bkz. Bryce 1988, 27-28

¹⁸⁵ Otten 1981, 24 (IV 32); Alp 2000, 140

Tette ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma
CTH 53¹⁸⁶

§1 (A Öy. I 1-11)

Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Majestem Šuppiluliuma şöyle (söyler): “Mitanni ülkesi kralı, Šarrupši’yi öldürmeyi arzuladı. Ve Mitanni ülkesi kralı, Nuḫašši ülkesine yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte girdi. Ve o, onu sıkıştırdığında(?), Šarrupši, Hatti ülkesi kralına elçisini gönderdi (ve şöyle) söyledi: “Ben, Hatti ülkesi kralının kölesiyim. Beni kurtar!” Ve ben Majestem onun yardımına yaya ve arabalı savaşçıları gönderdim. Ve onlar Mitanni ülkesi kralına, Nuḫašši ülkesinin dışındaki yaya ve arabalı savaşçılarıyla birlikte gitti.

§2 (A Öy. I 12-22)

Ve ben Büyük Kral, o meseleyle ilgili sessiz kalmadım. Ve Šarrupši’ye yardıma gittim. Ve o zaman da İšuwa ülkesi, Hatti ülkesi kralına düşman olduğu için, ben Hatti ülkesi [kralı], İšuwa ülkesine [gittim]. İšuwa ülkesini mahvedince, ben, Mitanni ülkesine karşı Šarrupši’nin [yardımına] gittim. Ben Kašhiiara dağı bölgesine

¹⁸⁶*Akadca*: A. KBo I 4+KUB III 10(+) KUB III 9, B. KUB III 2 = A II 4-14, C. KBo I 16 = A II 15-19 D. KUB III 3 = A II 25-27, E. KBo XIII 55 = A IV 38-43

KBo XXVIII 98 (del Monte 1985, 266) II 4-15 ile paraleldir.

Transkripsiyon: Weidner 1923, 58-71; del Monte 1986, 142-154

Çeviri: del Monte 1986, 143-155; Beckman 1996, 50-54

Yorum: E. Cavaignac, “Tette et Šubbiluliuma”, *RA*, XXII, 1925, (127-133); Bryce 1988, 22-28

[vardığımda], Alşi ülkesi kralı [Antaratlı], Majesteme [saldırdı(?)].
[]Kaşhiara [dağı] []gibi mahvettim.

Paragrafın ilerleyen kısmı oldukça tahrip olmuştur.

§3 (A Öy. II 1-5)

[]şeql altın(?) onun yıllık vergisi olsun. O, Hatti ülkesi tüccarlarının tartı sistemi ile tartılsın. Tette, Hatti ülkesinde, beyi Majesteme yıllık olarak gelsin.

§4 (A Öy. II 6-32)

O, benim dostumla barış halinde olsun. Ve düşmanıma düşman olsun. Eğer Hatti ülkesi kralı, Hurri, Mısır, Babil, Aštata ve Alşi ülkesine karşı giderse, senin sınırının yakınındaki hangi yabancı ülke ve Hatti ülkesi kralına düşman hangi ülke olursa olsun ya da Hatti ülkesi kralı ile barış halinde olan sınırının yakınındaki Mukiş, Halep, Kinza ülkesi olursa olsun ya da dönen ve Hatti ülkesi kralına düşman olan hangi ülke olursa olsun, ben Hatti ülkesi kralı, saldırmak için ileri gittiğimde, eğer Tette, <tam> bir samimiyetle hareket etmezse ya da eğer tam bir samimiyetle dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer ben, bir prens veya yüksek rütbeli bir memuru, yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte, Tette'nin yardımına ya da başka bir ülkeye saldırmak için gönderirsem, eğer Tette, samimi bir şekilde yaya ve arabalı savaşçılarıyla hareket etmezse ve düşman ile dövüşmezse, o, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, günah işlerse ve şöyle söylerse: "Her ne kadar yemin altında isem ve antlaşmaya konu isem de ya düşman onu yensin ya da o, düşmanı yensin. Ben onun hakkında herhangi bir şey bilmek istemiyorum." O, tanrı yeminini bozacak. Ya da eğer o, düşmana yazarsa (ve şöyle) söylerse: "Hatti ülkesinin askerleri şimdi saldırmaya geliyor. Tetikte ol!" O, tanrı yeminini bozacak.

Paragrafın ilerleyen kısmı oldukça tahrip olmuştur.

§5 (A Öy. II 48-56)

[Eğer] herhangi bir düşman, Hatti ülkesi kralına karşı ayaklanırsa [ve Hatti ülkesine] saldırırsa ya da eğer biri, Hatti ülkesi kralına karşı [bir ayaklanma] çıkartırsa ve Tette onu iştirse, [sonra] o, prensin yardımına yaya ve arabalı savaşçılar [ile derhal] gelsin. Fakat eğer [gelmek] Tette için imkansızsa ya onun oğlu, [erkek kardeşi] ya da (yüksek rütbeli) askeri bir memur, Hatti ülkesi kralının yardımına, yaya ve arabalı savaşçıları [ile] birlikte derhal gelsin.

§6 (A Ay. III 1-18)

[Ya da eğer] biri, Tette]’yi sıkıştırırsa(?), ya ... ya da hiçbir kimse [] ve [o], Hatti ülkesi kralına: “[Yardıma] gel.” (diye haber) [gönderirse], sonra kral [onun yardımına] gelsin. Ve o, ona ya ... , ya da bir ... , ya da prens, ya da yüksek rütbeli bir memuru, [yaya ve arabalı savaşçılarla birlikte göndersin. Ve onlar] düşmanı [yensin. Ve şimdi] Tette, [Hatti ülkesi kralına], onunla ilişki kurmak ve güvenliği yüzünden(?) [vasal olarak] döndü. Ve [eğer ben, Hatti ülkesinin yüksek rütbeli bir memurunu, yaya ve arabalı savaşçıları ile birlikte Nuhaşši [ülkesine] gönderirsem, onlar onun şehrine girsin. Ve o, onları korusun ve onlara erzak temin etsin. [Onlar onun] huzurunda [kardeşler] gibi [yürüsün. O], Hatti ülkesi kralını [korusun]. Ve [(üstelik) Tette’ye] karşı [herhangi bir Hititli, kötülük dilerse], eğer [o, ülkesini ve şehrinin ganimetini alıp götürmeyi isterse, o, tanrı yeminini bozacak].

§7 (A Ay. III 19-28)

Hatti ülkesi kralının, [Nuhaşši ülkesinden, Hurri ülkesinden, Kinza ülkesinden, Niia ülkesinden, [Mukiş ülkesinden [alıp götürdüğü hangi NAM.RA olursa olsun, eğer] onlar arasından kadın ya da erkek, [Hatti ülkesinden kaçarsa] ve [senin ülkene] girerse, [sen şöyle söyleme]: “Her ne kadar ben [yemin altında ve antlaşma] konusuy sam da, [bu konuda herhangi bir şey bilmek] istemiyorum.

Onlar [ülkemde kalsın].” Tette onları [yakalasın. Ve] onları [Ḫatti ülkesi kralına] geri versin.

§8 (A Ay. III 29-32)

Eğer ya [bir Hititli] ya da onun bir kölesi olan herhangi biri, kötü bir [olayla], Tette’yi kışkırtırsa ve Tette onları yakalamaz ve Ḫatti ülkesi [kralına] onları göndermezse, o [tanrı yeminini] bozacak.

§9 (A Ay. III 33-40)

Ḫatti ülkesinde yaşayan Nuḫašši halkından [ister hür bir kişi], ister bir köle ya da ister hür kadın, ister kadın köle olsun, [eğer Tette], Ḫatti ülkesi kralından [onu isterse, eğer Ḫatti ülkesi kralı], onu ona verirse, o, onu alsın. [Eğer Ḫatti ülkesi kralı] onu vermezse [ve o kaçır ve Tette’ye gelirse, eğer] Tette, onu tekrar çalarsa, [o, tanrı yeminini bozacak].

§10 (A Ay. III 41-52)

[Ve eğer herhangi bir halk, yola çıkar] ve Tette’nin [ülkesine gelirse] ve [Tette onların huzurunda ters bir şekilde konuşursa ve onları dağlara ya da] başka [bir ülkeye yöneltirse, o, tanrı yeminini bozacak. Tersine sen, onların huzurunda uygun sözlerle konuş. Ve onları Ḫatti ülkesi yoluna yönelt. Eğer Hurri ülkesinden] ya da başka bir [ülkeden bir] kaçak, [Nuḫašši ülkesine gelirse, Tette onu alıkoymasın. Fakat] o, [Ḫatti ülkesine] (doğru) onu salsın. [Eğer o, onu salmazsa], o, [tanrı yeminini] bozacak.

§11 (A Ay. III 53-56)

[Ve Tette’nin] isteği ne olursa olsun, o, Ḫatti ülkesi kralından istesin. O, prensin ona verdiği hangi şey olursa olsun, alsın. O, prensin ona vermediği ne olursa olsun, almasın.

§12 (A Ay. III 57-58)

[Ve] ben nasıl Tette’ye iyi bir şekilde davrandıysam, [yaşamı ona iade ettiysem], ülkesini ona geri verdimsem, [].

Metin buradan sonra kırıktır.

§13 (A Ay. IV 9-18)

[Göğün Güneş Tanrısı, Arinna şehrinin Güneş Tanrıçası, Göğün Fırtına Tanrısı], Hatti ülkesinin [Fırtına Tanrısı, Şerri, Hurri, Nanni dağı], Hazzi dağı, [Panayırın(?) Fırtına Tanrısı, Karargâhın Fırtına Tanrısı, ... 'nın Fırtına Tanrısı, Halep şehrinin Fırtına Tanrısı, Zippalanta şehrinin Fırtına Tanrısı, Nerik şehrinin Fırtına Tanrısı, Lihzina şehrinin Fırtına Tanrısı, Harabenin] Fırtına Tanrısı, Hişaşhapa şehrinin [Fırtına Tanrısı], Şahpina şehrinin [Fırtına Tanrısı, Şapinuwa şehrinin] Fırtına Tanrısı, Pittiariik şehrinin [Fırtına Tanrısı], Şamuha şehrinin [Fırtına Tanrısı, Hurma şehrinin Fırtına Tanrısı], Şarişša şehrinin Fırtına Tanrısı, Yardımın [Fırtına Tanrısı], Uda şehrinin Fırtına Tanrısı, [Kizzuwatna ülkesinin Fırtına Tanrısı], İşhupitta şehrinin [Fırtına Tanrısı], Nuhaşši şehrinin Fırtına Tanrısı,

§14 (A Ay. IV 19-24)

[Koruyucu Tanrı], Hatti ülkesinin Koruyucu Tanrısı, Tanrı Zithariia, [Tanrı Karzi], Tanrı Hapantaliia, Karahna şehri Koruyucu Tanrısı, [Kırın Koruyucu Tanrısı], Av Çantasının [Koruyucu Tanrısı], Tanrı EA, Tanrı Allatum, Turmitta şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Tawiniia şehrinin [Tanrı Telipinu'su], Hanhana şehrinin Tanrı Telipinu'su, [Tanrı Pirwa], Tanrı Aşkaşepa

§15 (A Ay. IV 25-29)

Yeminin Beyi [Ay Tanrısı], Yeminin Kraliçesi İshara, Göğün [Kraliçesi] Tanrıça Hepat, İstar, Kırın İstar'ı, Ninuwa şehrinin İstar'ı, Hattarina şehrinin İstar'ı, Tanrı Ninatta ve Kulitta, Savaş Tanrısı, Hatti ülkesinin Savaş Tanrısı, İllaia şehrinin Savaş Tanrısı, Arziia şehrinin Savaş Tanrısı, Tanrı İiarri, Tanrı Zappana

§16 (A Ay. IV 30-43)

Hurma şehrinin Tanrı Hantitaşsu'su, Şamuha şehrinin Tanrı Abara'sı, Ankuwa şehrinin Tanrıça Katahha'sı, Katapa şehrinin

Kraliçesi, Taḥurpa şehrinin Tanrıça Ammamma'sı, Dunna şehrinin Tanrı Hallara'sı, Ḫupišna şehrinin Tanrı Huwaššanna'sı, Iṣḫupitta şehrinin Tanrı Tapišuwa'sı, Landa şehrinin Hanımı, Landa şehrinin Tanrı Kunniawanni'si, Kinza şehrinin Tanrı NIN.PİSAN.PİSAN'ı, Niplani dağı, Šariiana dağı, Pišaiša dağı, Lulaḫi ve Ḫapiri Tanrıları, Tanrı EREŠ.KI.GAL, Ḫatti ülkesinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Kizzuwatna ülkesinin tüm dişi ve erkek tanrıları, Nuḫašši ülkesinin tüm erkek ve dişi tanrıları, tüm ilk tanrılar: Nara, Namšara, Minki, Tuḫuši, Ammunki, Ammizzadu, Alalu, Antu, Anu, Apantu, EN.LIL, NINLIL

§17 (A Ay. IV 44-57)

Dağlar, Nehirler, Pınarlar, Büyük Deniz, Yer, Gök, Rüzgarlar ve Bulutlar. Onlar bu antlaşmaya ve yemine tanık olsun. Bu tablet üzerine yazılan yeminin ve antlaşmanın tüm sözlerine, eğer Tette uymazsa, tanrı yeminini bozacak. Sonra bu yemin tanrıları Tette'yi [bizzat kendini], karılarını, oğullarını, torunlarını, evini, şehrini, ülkesini, malı ve mülküyle birlikte mahvetsinler. Fakat eğer Tette, [bu tablet üzerine yazılan] yemin ve [antlaşmanın bu] sözlerine uyarsa, [bu yemin tanrıları] Tette'yi bizzat kendini, karıları, [oğulları, torunları], ailesi, [evi], şehri, ülkesi, [malı ve mülküyle birlikte] korusunlar.

Metin A

Bu tablet [] ve [].

J. MISIR ÜLKESİ İLE YAPILAN ANTLAŞMA

Eski Hitit ve özellikle II. Tuthaliia döneminden¹⁸⁷ itibaren, Hitit-Mısır arasındaki Kuzey Suriye'nin paylaşılamayan hakimiyeti her dönem sorun olmuştur.

Öte yandan, I. Šuppiluliuma Kargamış ve Halep'i oğullarının yönetimine vererek, Kuzey Suriye'deki Hitit çıkarlarını korumuştur. Bu arada Mısır ve Babil'le birlikte Yakın Doğu'nun hakimiyetini elinde bulunduran I. Šuppiluliuma, Mısır kralı Tutankhamon'un ölmesi üzerine, karısı Daḥamunzu'nun kendisinden çocuklarından birini Mısır'da kral yapmak şartı ile istemesi üzerine, bir oğlunu Mısır'a göndermiştir. Ancak bu prens bulunduğu üzere Mısırlılar tarafından öldürülmüştür¹⁸⁸.

Kuzey Suriye sorunu, II. Muwattalli döneminde iyice kızışmıştır. Bunun üzerine, bu kral yaklaşan Hitit-Mısır savaşı sırasında tanrı heykelleri ile birlikte başkenti Tarḫuntašša'ya taşımıştır. Üzerinde bir çok yayınlar yapılmakta olan¹⁸⁹ bu ünlü savaş, Mısır kralı II. Ramses ile olmuştur.

Mısır ordusu, Amun, Pre^c, Ptah ve Sutekh tümenlerinden oluşan bir birlikle, Mısır'dan kuzeye doğru harekete geçmiştir¹⁹⁰ Mısır ordusu Kadeş'in güneyindeki dağlık (Qamu^c at el-Hermel) bir bölgede karargâh kurmuştur. Buradan Orantes üzerinde ordunun geçmesine elverişli ve yolların kavşak noktasında stratejik öneme

¹⁸⁷ CTH 75 Talmi-Šarruma antlaşması, § 4-5 (Öy. 11-18)

¹⁸⁸ KBo V 6 III 6-54, IV 1-15

¹⁸⁹ J.H. Breasted, *The Battle of Kadesh. A Study in the Earliest Known Military Strategy*. Chicago, 1903; Diğer yayınlar için CTH 91'nin dipnotuna bkz.

¹⁹⁰ Bruyn 1989, 138-141. 148-152, § 36

sahip olan Šabtuna kentinin¹⁹¹ güneyine, oradan da Kadeş şehrinin kuzey doğusunda bir yere gelmiştir¹⁹². II. Muwattalli de beraberinde getirdiği diğer uluslardan oluşan ordusuyla birlikte¹⁹³, Kadeş'in kuzey doğusu ya da doğusunda¹⁹⁴ bir yere saklanmıştır (Şiir § 55).

Bu arada II. Ramses ayrı ayrı yönlerde ilerleyen kendi tümenlerinin gelmesini beklerken, iki Hitit casusu ele geçirilmiştir (Bülten §34-52). Bunlar II. Muwattalli'nin ordusunun çok yakında olduğunu haber vermesi üzerine, II. Ramses diğer tümenlerin kendisine hemen katılması için haberci göndermiştir (Bülten §54-57). Ancak Hitit ordusundaki savaş arabalarında üç, Mısırlılarda ise iki asker olmasından (Şiir §67-69), Mısır ordusu bozguna uğratılmıştır (Şiir §72). Zafer sarhoşluğuna kapılan Hitit ordusu güneyden gelen Mısır ordusuna bu kez mağlup olmuştur (Şiir §73-81; Harita:4).

II. Muwattalli'den sonra tahta geçen III. Hattuşili tarafından, Mısır ve Hitit arasındaki anlaşmazlık, aşağıdaki antlaşma ile son bulmuştur. Bu antlaşma metinlerinden Mısır'a gönderileni, gümüş bir tablet üzerine yazılmıştır. Bu antlaşma Boğazköy'de kil tablet üzerine Akadca olarak yazılmış nüshasından çevrilmiştir.

Ayrıca III. Hattuşili, tahtı elinden aldığı yeğeni Urhi-Teşup (III. Murşili)'u, Nuḥašši'ye sürdüğü ve daha sonra Urhi-Teşup'un buradan Mısır'a kaçtığı bilinmektedir¹⁹⁵.

¹⁹¹ Bu yerin lokalizasyonu için bkz. Bruyn 1989, 137

¹⁹² Bruyn 1989, 137, 138, §7, §40, §59

¹⁹³ Bu uluslar Kadeş, Nuḥašši, Halep, Ugarit, Kargamış, Mitanni, Kizzuwatna, Arawanna, Maša, Pitašša, Karkışa, Lukka, Arzawa idi (Beal 1995, 549).

¹⁹⁴ Bu görüşler için bkz. Rainey 1973, 280 vd.

¹⁹⁵ Houwink ten Cate 1974, 142 vd.; W. Helck, "Urhi-Teşup in Ägypten", *JCS*, XVII, 1963, (87-97)

II. Ramses ve III. Hattuşili Arasındaki Antlaşma
(Kadeş Antlaşması)
CTH 91¹⁹⁶

¹⁹⁶*Akadca*: A. KBo I 7 (+?) KBo XXVIII 115+KUB III 121+Bo. 6549+Bo. 6674, B. KBo I 25+KUB III 11+VBoT 6+KUB XLVIII 73, C. KUB III 120

Transkripsiyon: *Akadca*: Meissner 1917, 282-295; Weidner 1923, 112-123; Kestemont 1980, 19-35; V. Donbaz, "Some Observations on the Treaty Documents of Qadesh", *Festschrift für Peter Neve. Zum 65. Geburtstag am 3. April 1994 von Freunden und Kollegen, Tübingen, Wasmuth, IM*, XLIII, 1993, 29-36, (27-37); E. Edel, *Die Ägyptisch-Hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in Babylonischer und Hethitischer Sprache*, Rheinisch-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Abhandlungen 77, 1994, Opladen; Edel 1997, 5-12

Mısırca: Kestemont 1980, 18-36; Edel 1969, 178; Edel 1997, 19 vd.

Çeviri: *Akadca*: Luckenbill 1921, 190-192; Goetze 1955a, 201-203; Kestemont 1980, 39-49; E. Edel, "Der ägyptisch-hethitische Friedensvertrag zwischen Ramses II. und Hattusili III", *Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*, (Edited by R. Borger, W.C. Delsman, M. Dietrich, U. Kaplony-Heckel, H.M. Kümmel, O. Lorentz, W.W. Müller, W.H.Ph. von O. Kaiser), I/2, 1982, 135-143, (135-153); Lebrun 1992, 48-53; Beckman 1996, 91-95; Alp 2000, 115-119

Mısırca: A. Wilson, "Egyptian Treaty. Treaty Between the Hittites and Egypt" *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, (Edited by J.B. Pritchard), 1955, 199-201, (199-201); Kestemont 1980, 18-36, 38-48; Edel 1997, 13 vd.; Alp 2000, 119-124

Yorum: E. Cavaignac, "L' Égypte le Mitanni et les Hittites de 1418 à 1350", *RHA*, I/3, 1931, 70-71, (61-71); L. Delaporte, "Qadesh sur l'Oronte", *RHA*, IV/31, 1938, 288; R.O. Faulkner, "The Battle of Kadesch", *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts in Kairo*, XVI, 1958, (92-111); M. B. Rowton, "The Background of the Treaty between Ramesses II and Hattuşiliş III", *JCS*, XIII, 1959, (1-11); K.A. Kitchen, "Some New Light on the Asiatic Wars of Ramesses II", *JEA*, L,

1964, (47-70); Edel 1969, 177 vd.; Rainey 1973, 280-282; A. R. Schulman, "Aspects of Ramesside Diplomacy. The Egyptian-Hittite Treaty of Years 21", *SSEAJ*, VIII, 1978, (112-130); Kestemont 1980, 54-78; A. Spalinger, "Considerations on the Hittite Treaty between Egypt and Hatti", *Studien zur Altägyptischen Kultur*, IX, 1981-1982, (299-358); S. Ignatov, "Some Comments on the Qadesh Battle", *Bulletin du Centenaire. Supplément au Bulletin de l'Institut Français d'archéologie Orientale* 81, 1981-1983, (47-55, Levha I); G. Fecht, "Das' Poème, über die Qades-Schlacht", *Festschrift Wolfgang Helc*, (Edited by H. von Altenmüller, D. Wildung, H. W. Mitwirkung von Fischer-Elfert), Hamburg, 1984, (281-333); M. Gutgesell, *Der Friedensvertrag. Ramses und die Hethiter-Geheimdiplomatie im Alten Orient*, Hildesheim, Bernward, 1984; H. Goedicke, "The 'Battle of Kadesh': A Reassessment", *Perspectives on the Battle of Kadesh*, (Edited by H. Goedicke), Baltimore, 1985, (77-121); D. Sörenhagen, *Paritätische Staatsverträge aus Hethitischer Sicht. Zu Historischen Aussagen und Literarischer Stellung des Textes CTH 379*, Pavia, 1985; S. Ignatov, "Notes on Kadesh Inscriptions of Ramesses II", *Acta Centri Historiae "Terra Antiqua Balcanica"*, I, 1986, (99-103); Bruyn 1989, 135-165; A. Rainey- Z. Cochavi Rainey, "Comparative Gramatical Notes on the Treaty Between Ramses II and Hattusili III", *Studies in Egyptology Presented to Miriam Lichtheim*, II, (Edited by S. Israelit), Jerusalem, 1990, (796-823); Beal 1995, 549; W.J. Murname, "The History of Ancient Egypt: An Overview", *Civilizations of the Ancient Near East II*, (Edited by J.M. Sasson, J. Baines, G. Beckman, K.S. Rubinson), 1995, 706-707, (691-717); M. Liverani, "E. Edel, Der Vertrag zwischen Ramses II. von Ägypten und Hattusili III. von Hatti. XVI+109 pp., 71 pp. Of figs. Berlin, Gebr. Mann Verlag, 1977 (=Wissenschaftliche Veröffentlichung der Deutschen Orient-Gesellschaft, 95)", *AfO*, XLVI-XLVII, 1999-2000, (341-342)

§1 (A Öy. 1-3)

[Mısır ülkesi] kralı, kahraman Büyük Kral Amon'un [sevgilisi] Ramses (Riamašeša mai-amana), kardeşi Hatti ülkesi kralı, [Büyük Kral] Hattuşili ile sonsuza kadar aralarında büyük bir [kardeşlik] ve [büyük] bir barış tesis etmek için, [gümüş bir tablet] üzerine antlaşma akdetti.

§2 (A Öy. 3-7)

Böylece Mısır ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Minpahtaria (I. Ramses)'ın torunu; Mısır ülkesinin kralı, kahraman Büyük Kral Minmuarea'nın (I. Seti) oğlu; tüm ülkelerin kahramanı, Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses; Hatti ülkesi Kralı, kahraman Büyük Kral Šuppiluliuma'nın torunu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Murşili'nin oğlu; Hatti ülkesi kralı, kahraman Büyük Kral Hattuşili'ye şöyle (söyler):

§3 (A Öy. 7-13)

Şimdi ben sonsuza kadar bizim aramızda iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurdum. Sonsuza kadar Hatti ülkesi ile Mısır ülkesi [ilişkilerinde], iyi bir barış ve kardeşlik kurmak için (şunu söylüyorum). Mısır ülkesi Büyük Kral'ı ve Hatti ülkesi Büyük Kral'ı arasındaki ilişkilerden (bilindiği kadarıyla), tanrı(lar) sonsuza kadar, bir antlaşma(nın yardımı) ile, onlar arasında savaş çıkmasına izin vermez. Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, Güneş Tanrısı ile Fırtına Tanrısı'nın, Mısır ülkesi ile Hatti ülkesi arasında ezelden beri kurdukları ilişkiyi, aralarında hiçbir zaman düşmanlık çıkmaması için (yeniden) kurdu.

§4 (A Öy. 13-18)

Ve [Mısır ülkesi] kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, kardeşi Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral [Hattuşili] ile sonsuza kadar, [onlar arasında] iyi bir kardeşlik ve iyi bir barış kurmak için, gümüş bir tablet üzerinde bir antlaşma yardımıyla, bu günlerde (ilgi) meydana getirdi. O benim kardeşimdir ve ben onun bir kardeşiyim.

<O benimle barış içindedir>. Ve ben [sonsuz kadar] onunla barış içindeyim. [Ve] biz kardeşliği ve [barışı] tesis edeceğiz. Ve Hatti ülkesi [ile Mısır ülkesinin] kardeşliği ve barışı eskiden daha iyi olacak.

§5 (A Öy. 19-21)

Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Ramses, Hatti ülkesinin Büyük Kral'ı [Hattuşili] ile kardeşlik ve iyi bir barış içindedir. Mısır ülkesinin kralı <Büyük Kral> Amon'un sevgilisi Ramses'in oğulları, Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Hattuşili'nin oğulları ile sonsuz kadar barış içinde (ve) [kardeş] olsun. Ve onlar bizim barış ve kardeşlik içinde olduğumuz gibi kalsın. Mısır ülkesi, Hatti ülkesi ile barış içinde olsun. Ve onlar sonsuz kadar bizim gibi kardeşler olsun.

§6 (A Öy. 22-27)

Ve Mısır ülkesinin kralı, Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses, ondan herhangi bir şey almak için, Hatti ülkesine karşı hiçbir zaman saldırmasın. Ve Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Hattuşili ondan [herhangi bir şey] almak için, Mısır ülkesine karşı hiçbir zaman saldırmasın. Güneş Tanrısı ile Fırtına Tanrısı'nın, Hatti ülkesi ile Mısır ülkesi için sonsuz dek saptadıkları düzeni ve aralarında düşmanlığa izin vermeyen barışı ve kardeşliği, işte Mısır ülkesi kralı, Büyük Kral, Amon'un sevgilisi [Ramses], barışı korumak için bugünden itibaren yeniden başlattı. Mısır ülkesi, Hatti ülkesi ile sonsuz kadar barış halinde ve kardeşçe olsun.

§7 (A Öy. 27-30)

Ve eğer herhangi bir düşman, Hatti ülkesine saldırırsa ve [Hatti ülkesi kralı Büyük Kral] Hattuşili bana (haber) gönderirse: "Ona karşı (koymak için bana) yardıma gel." Sonra Mısır ülkesi kralı, Büyük Kral Amon'un [sevgilisi Ramses] yaya ve arabalı savaşçılarını göndersin. Ve onlar [onun düşmanını] yensin. Ve Hatti ülkesi için öç alsınlar.

§8 (A Öy. 31-33)

Ve eğer Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Hattuşili [kölelerine kızarsa] ve onlar onu rahatsız ederse ve o, bu yüzden Mısır ülkesi kralı Büyük Kral Ramses'e (haber) gönderirse, sonra Amon'un sevgilisi Ramses yaya ve arabalı savaşılarını göndersin. [Ve] onlar onun kızdığı herkesi mahvetsin.

§9 (A Öy. 33-36)

[Ve eğer] herhangi bir düşman, Mısır ülkesine saldırırsa ve senin kardeşin Mısır ülkesinin [kralı] Amon'un sevgilisi Ramses, kardeşi Hatti ülkesi kralı Hattuşili'ye (haber) gönderirse: "Ona karşı (koymak için bana) yardıma gel." Sonra Hatti ülkesi [kralı] Hattuşili, yaya ve arabalı savaşılarını göndersin. Ve onlar onun düşmanını yensin.

§10 (A Öy. 36-39)

Ve eğer Mısır ülkesinin [kralı Amon'un] sevgilisi Ramses, kölelerine kızarsa ve onlar [ona] karşı bir suç işlerse ve o, bu yüzden kardeşi Hatti ülkesi kralı Hattuşili'ye (haber) [gönderirse], sonra kardeşi Hatti ülkesi [kralı] Büyük Kral kardeşi Hattuşili, yaya ve arabalı savaşıları[nı] göndersin. Ve onlar benim kızdığım herkesi mahvetsinler.

§11 (A Öy. 40-43)

Ve Hatti ülkesi kralı Hattuşili'nin oğlu, Hatti ülkesi kralı Hattuşili'den yıllar sonra, babası Hattuşili'nin (yerine), Hatti ülkesi kralı yapılsın. Ve eğer Hatti ülkesi [insanları] ona karşı bir suç işlerse, sonra Amon'un sevgilisi [Ramses] yaya ve [arabalı] savaşıları göndersin. Ve onlardan öç alsınlar.

§12 (A Öy. 43-46)

[Eğer soylu bir kişi], Hatti ülkesinden kaçarsa ya da eğer Hatti ülkesi sınırındaki bir halk, [Mısır ülkesi kralı] Büyük Kral Amon'un sevgili Ramses'e [gelirse], sonra [Amon'un sevgilisi]

Ramses onları yakalasın. Ve onları [Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Hattuşili'nin] eline göndersin.

§13 (A Öy. 46-48)

[Ve eğer] (Hatti ülkesinden) tek bir adam gelirse ya da iki [adam Amon'un sevgilisi Ramses'in] hizmetine girmek için gelirse, sonra ben [Amon'un sevgilisi Ramses onları yakalayacağım. Ve onları] Hatti ülkesi kralı Hattuşili'ye [göndereceğim].

§14 (A Öy. 49-51)

Ve eğer [soylu bir adam, Mısır ülkesinden kaçarsa ya da] tek bir halk [Amurru ülkesi kralına gelirse, sonra Amurru kralı Bentešina onları yakalasın]. Ve onları beyi Hatti ülkesi kralına göndersin. [Ve Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Hattuşili], Mısır ülkesi kralı Büyük Kral Amon'un [sevgilisi Ramses'e onları göndersin].

§15 (A Öy. 52-54)

Ve [eğer tek bir adam kaçarsa ya da iki tanınmayan adam] Mısır ülkesi [kralının bölgesinden kaçarsa] ve [onun hizmetine devam etmek istemezlerse, sonra Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Hattuşili], kardeşinin eline onları versin. Ve [onların Hatti ülkesinde oturmalarına izin vermesin].

§16 (A Öy. 54-57)

[Ve eğer yüksek rütbeli bir memur ya da iki kişi, Hatti ülkesinden kaçarsa ve Mısır(?) ülkesine], Hatti ülkesi [kralı Büyük Kral Hattuşili'nin hizmetine devam etme]mek için [gelirse, sonra Amon'un sevgilisi Ramses onları yakalasın]. Ve onları kardeşi [Hatti ülkesi kralı Büyük Kral] Hattuşili'ye göndersin.

§17 (A Öy. 57-60)

[Eğer yüksek rütbeli bir memur ya da iki adam, Mısır ülkesinden] kaçarsa ve [Hatti ülkesine] gelirse, sonra [Hatti ülkesi kralı Büyük Kral Hattuşili [onları yakalasın]. Ve onları [kardeşi Mısır ülkesi kralı Büyük Kral] Amon'un [sevgilisi Ramses'e] göndersin.

§18 (A Öy. 60-64)

[Ve eğer Hatti ülkesin]den [bir], iki [ya da üç adam] kaçarsa ve onlar kardeşi Mısır ülkesi [kralı Büyük Kral Amon'un] sevgilisi Ramses'e [gelirse], sonra [Mısır ülkesi kralı], Büyük Kral Amon'un sevgilisi [Ramses] onları yakalasın. Ve onları kardeşi Hattuşili'ye - kardeş oldukları için- [göndersin]. Fakat [onlar] suçlarından dolayı [onları cezalandırmasınlar]. Onlar [onların gözlerini çıkarmasın. Ya da dillerini] kopartmasın. Ve [onlar onların] ayaklarını kesmesin. Ya da kulaklarını [koparmasınlar(?)]. Ve [onlar onların evlerini], çocukları ve [karılarıyla birlikte mahvetmesinler(?)].

§19 (A Öy. 65-70)

Ve eğer [bir], iki ya da üç adam [Mısır ülkesinden kaçarsa] ve [onlar] Hatti ülkesi kralı [Büyük Kral Hattuşili'ye gelirse], kardeşim Hatti ülkesi kralı, Büyük Kral Hattuşili onları yakalasın. Ve [onları] Mısır ülkesi [kralı Büyük Kral Amon'un sevgilisi Ramses'e, -Hattuşili ve Mısır ülkesi kralı Ramses kardeş oldukları için- göndersin. Fakat onlar suçlarından dolayı cezalandırılmasın. Onlar onların gözlerini çıkartmasın. Ve [dillerini ko]partmasın. Ve [onlar onların kulaklarını kesmesin. Ya da ayaklarını koparmasın(?). Ve onlar onların evlerini], oğulları ve karıları ile birlikte [mahvetmesinler].

Daha sonraki satırlar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

[... Amon'un sevgilisi Ramses'in] mührü, [... Güneş Tanrısı'nın(?)] mührü¹⁹⁷.

¹⁹⁷ Metnin bundan sonraki tamamlamaları ve çevirisi için bkz. Alp 2000, 118-119

DİĞER ANTLAŞMA METİNLERİ

*Huhalzalma ve Bir Hitit Kralı Arasındaki
Antlaşma
CTH 28¹⁹⁸*

§1 (Öy. 1-6)

[] Muta[mutašši] şehri [] önceden benim
[]. Huhalzalma düşmanı tuttu. Ve bana [yenil]di.
Huhalzalma'yı, düşman mahkemesini (tanrısal bir hisle) yendim.
Ve o, benimle sefere giden Ura ve Mutamutašši şehri ordusunu
bana geri verdi. (Ayrıca) ben Majeste için hazırladı. Ve onları
(uygun bir şekilde) yönettim.

§2 (Öy. 8-14)

Onlar her zaman olduğu gibi suç işlerlerse, ben Majestem onlarla
savaşacağım. Sen (de) onlarla savaş. Eğer ben onları yenersem ya
da onları (esir) edersem, ülkeden herhangi biri gelirse, sen onunla
savaşmazsan, işte bak, tanrı yeminini bozmuş olacaksın. Hattuša
şehri yeminden arınmış olsun.

§3 (Öy. 15-A. Kn. 18)

Bir koyunu öldürdüğümüzde, şöyle yemin ederiz: “(Tanrının)
hükmünü henüz almazsak (öğrenmezsek), ben Majeste ülkeyi
kuşatmayacağım. Sen de Majestemin ülkesini kuşatma.”

¹⁹⁸ Hititçe: KBo XVI 47

Transkripsiyon : Otten 1967, 56

Çeviri : Otten 1967, 57

Kaşkalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma
CTH 138¹⁹⁹

§1 (Öy. 1-8)

[Tanrı] yemini altına şöyle ko[yulsun]. [] İşte bak Bin Tanrıyı mec[lise çağırdık. Onlar dinle]sin. Hatti ülkesinin tanrıları: Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, [Zippalanta şehri Fırtına Tanrısı], Pittiariik şehrinin Fırtına Tanrısı, Karaḫna şehrinin Koruyucu Tanrısı, Kralın [Ay Tanrısı], Lilwani, İstar, Savaş Tanrısı, [Ḫurma şehrinin] Tanrı Ḫantitaššu'su, Šamuḫa şehrinin Tanrı Aparasḫi, [Ankuwa şehrinin] Tanrı Kataḫḫa'sı, Katapa şehrinin Kraliçesi, [], Lulahi ve Ḫapiri Tanrıları

§2 (Öy. 9-10)

[Pınarlar], Yerin Güneş Tanrıçası, Büyük Deniz, [Gökyüzü]. Bin Tanrıyı [bu yemin için meclise çağırdık]. (Bu) yemin için onlar tan[ık olsun ve d]inlesin.

§3 (Öy. 11)

[Kaška ülkesinin tanrılarını da] meclise çağır[dık].

§4a (Öy. 12-14)

İki kısma bölünmüş ve tanrı listesi olan bu paragrafın ilk kısmı tamamen kırılmıştır.

¹⁹⁹ *Hititçe*: 1. KUB XXIII 77a+KUB XIII 27+KUB XXIII 77+KUB XXVI 40, 2. KUB XXXI 105

Transkripsiyon: Sommer-Falkenstein 1938, 130 (52-56)

Çeviri: Sommer-Falkenstein 1938, 130 (52-56); von Schuler 1965, 117-124, 139

Yorum: von Schuler 1965, 139-140, 124-130

§4b (Öy. 12-14)

Hanupteni Fırtına Tanrısı, [], Kutpurruri Fırtına
Tanrısı, [], Pazim-[]-iş
Fırtına Tanrısı,

§5a (Öy. 15-18)

[] Yerin Güneş Tanrıçası, [Hu]tena, [

§5b (Öy. 15-18)

Tanrı Huwattaşı, Güneş Tanrısı'nın babası, orduların Fırtına
Tanrısı, Tanrı Telipinu

§5-11. paragraflar çevrilemeyecek kadar kırıktır. Ayrıca §12-22.
paragraflar da çok tahrip olduğu için çevrilmemiştir.

§23 (Öy. 47-51)

[Eğer] herhangi biri Majestemi(e) küçültürse (hakaret ederse), sonra
o, Kaşka ülkesine [kaçak olarak gelir]se ve de eğer sizden birinizin
dost şehrine girerse, [o zaman onu yakalayın. Ve onu dışarı atın].
Ve ona şöyle söylemeyin: "Biz mağlup olduk. Ve başka bir şehre
git. Biz sadece sizi destekliyoruz." Siz o insanları geri veriniz.

§24 (Öy. 52-56)

[Eğer Hatti ülkesinden bir kaçak], Kaşka ülkesine ya da dost bir
şehre gelirse [ve eğer o bir köle ise], beyinin mal ve mülkünü (de
beraberinde) getirirse ya da o, çiftçi ise ve ona sahip olanların
malını (beraberinde) geti<rirse>, [malı geri ver]in. Fakat o kaçak
sizin olsun. Eğer dost olan herhangi biri, [Hatti ülkesine gelir]se ve
eğer o, bir [kö]le ise ve beyinin aletlerini getirirse ya da eğer o hür
bir adam ise, ona sahip olanın [aletlerini getirirse], size o aletleri
geri ver[eceğiz]. Ve o kaçağı geri vermeyeceğiz.

§25 (Öy. 57-58)

[Eğer Hattuşa'da] olan sizin çocuklarınızdan (kölelerinizden)
herhangi biri kaçarsa, oraya geri giderse, onu giz[lemeyin]. Ve onu
geri verin.

§26 (Öy. 59-61)

Eğer Hattuša'dan bir kaçak gelirse ve dost bir şehre varırsa ya da dost bir şehrin sınırında bulunursa ve onu [yakalayın]. Onu Hattuša'ya geri vermeyin. Onu düşman ülkeye, dışarı gönderin. Böylece o adam [giderken], bütün şehir ona [saldırsın].

§27 (Öy. 62-64)

Eğer Kaška ülkesinden Hatti ülkesine kaçak gelirse, dost bir şehre geri giderse, Hattuša şehri yoluna onu döndür. Fakat sen onu yakalama ve onu tekrar Kaška ülkesine gönderme. Ya da onu Hatti ülkesine satma.

§28 (Öy. 65-67)

Ben Majeste, Kaška ülkesine elçi gönderirsem, böylece ona [] ve ona bağlı olanlar [] ona ricada bulunmasın. Ve şöyle söylesinler: “Böylece sen [] yukarı gelirsene, [] koş ve tekrar bana []

§29 (Öy. 68-70)

Siz Majestemin huzu[runa] bir elçi gönderirseniz, [Hattuša'dan hiçbir insana] Kaška ülkesine getirin. Fakat düşman ülkesine onu getirmeyin. Fakat onu [] getirmeyin. Onu Majesteme []

§30 (Öy. 71-74)

[Kaška ülkesinden], Hatti ülkesine kaçak ge[lirse], tekrar Hattuša'dan, [Kaška ülkesine] kaçak olarak giderse, onu Hattuša'dan [kendi ülkenize getirmeyin]. Hattuša'ya kaçak olarak gelen [Kaşkalar, Kaška ülkesine geri gönderilmez].

§31 (Öy. 75-76)

[Hatti ülkesinin bir şehrini] hiç kimse [işgal etmesin. Kaşkalı biri, ülkenin içindeki herhangi bir şehri işgal ederse, Majestenin bir düşmanıdır]. (Majestem) onunla savaşıacaktır.

§32 (Öy. 77-79)

[Fakat düşman herhangi bir yere kaçarsa], böylece onu şehre bağlı biri olarak tekrar almayın. [Ona ekmek ve su vermeyin]. Ve onu

şehre geri getirmeyin. [Ve onu Hattuša'da] düşmanın karşısından almayın. Bu doğrudur.

§33 (Öy. 80-84)

[Bağlı birisi Hatti ülkesine] giremez. Fakat o gelirse, [böylece askeri vali], o insanı arabaya koşsun [Dağlarda] olduğunda ve oraya [] giderse, o zamanda [askeri valiye] gider. [Ve o kendi isteği ile] dağlara [gider.

§34 (Öy. 85-86)

[Bir düşman ya da bağlı birisi] [], fakat Hatti ülkesi ordusu bir puslu kurarsa ve [onları pusuya düşürürse, böylece düşman da

§35 (Öy. 87-89)

[Bağlı olan biri Hattuša'ya girerse], o, o şehirde askeri valinin izin verdiği [ticareti yapabilir]. Başka bir şehirde ticaret yapamaz. [Bir düşman, başka bir düşmanla alışveriş yapamaz].

§36 (Öy. 90-92)

Ben Majestem orduları çağırırsam ve bir adam [gelmek istemezse], o adamın kölesi gelmesin. Sadece o adam gelsin. Majeste sizinle birlikte hangi savaşa giderse, Majeste tarladan ülkeye yönelirse, orduları evlerine [göndersin].

§37 (Öy. 93-97)

Düşman, Hattuša'ya karşı birlikte hareket [ettiğinde] ve sizin sınırınızdan [geçtiğinde] ve siz onu yenemez ve de geri gönderemezseniz, onu [] yukarı []. Hatti ülkesine haber getirin. Düşman, Hatti ülkesine haber getirdiğinde [

§38 (Öy. 98-100)

Fakat herhangi bir düşman Kaška ülkesinden Hattuša'ya girerse, onunla birlikte Hattuša'ya karşı savaşa [girmeyin]. Onu tekrar Kaška ülkesine [göndermeyin]. Ona da ekmek vermeyin. Onu yola [koymayın.

§39 (Öy. 101-102)

Ve düşmanın sığır ve koyunlarını sınırdan içeri almayın. Fakat onları içeri alırsanız, [Ḫatti]'den bir ordu o [sığır ve koyunları] aldığında, sizin de sığır ve koyunlarınızı [alır].

§40 (Öy. 103-105)

Fakat size bağlı olanların sığır ve koyunları, Ḫatti ülkesinin sığır ve koyunları ile karıştığında, düşmanın sığır ve koyunlarını sürmeyin. Fakat siz onları sürerseniz, siz böyle bir durumda bulunursanız, böylece siz giderken, yakalanır, [sığır ve koyunlarınız] (elinizden) alınır.

§41 (Öy. 106-108)

[Ḫatti ülkesinin] sığır ve koyunları sizinkilerle karışırsa fakat düşman gelirse [], sığır ve koyunlarınız alınır ve birisini öldürürse, Majeste sadece [] tutar. Ḫatti ülkesinin sığır, koyun ve insanlarını [] verdi. Siz onlara sahip olun.

§42-47. paragraflar çevrilemeyecek kadar kırıktır.

ANTLAŞMA METİNLERİNİN KATALOG NUMARALARI

CTH 21

Kizzuwatna Kralı İşputahšu ve Hitit Kralı Telipinu Arasındaki Antlaşma

I. Akadca:

1. KUB IV 76

2. KUB XXXI 82

II. Hititçe:

KUB XXXI 81

KBo XIX 36

KBo XIX 37

Transkripsiyon: del Monte 1981a, 212

Yorum: H.G. Güterbock, "Die Texte aus der Grabung 1934 in Boğazköy", *MDOG*, LXXIII, 1935, 33⁴, (29-39); Goetze 1936, 210 vd.; H. Ehelolf, "Die Totafeln", *MDOG*, LXXV, 1937, 62 vd. (61-70); J. Friedrich, "Keilschrifturkunden aus Boghazköi. Heft XXXI. Historische und religiöse Texte von J. Sturm und H. Otten. VIII s. 50 Tafeln. Berlin, Vorderasiatische Abteilung der Staatlichen Museen, 1939", *AfO*, XIV, 1941-1944, 76³, (75-77); Otten 1951, 131¹⁰; Goetze 1940, 36¹⁴⁰, 73²⁹²; Kestemont 1974, 91; Bryce 1987, 95; Desideri-Jasink 1990, 60-63; Ünal 1997, 146

CTH 25

Kizzuwatna Kralı Pillia ve Hitit Kralı II. Zidanza Arasındaki Antlaşma

Hititçe

KUB XXXVI 108

Transkripsiyon: Otten 1951, 129-132; del Monte 1981a, 205

Çeviri: Otten 1951, 129-132; del Monte 1981a, 205

Yorum: von Schuler 1964, 42; Alpman 1982, 297; Beal 1986, 428-429^{24, 30}; Bryce 1987, 95; Desideri-Jasink 1990, 57-60; Ünal 1997, 146

CTH 26

Kizzuwatna Kralı Paddatiššu ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma

CTH 27

Ḫabiru ile Antlaşma

Hititçe

KBo IX 73(+)KUB XXXVI 106

Transkripsiyon: Otten 1957, 220-221

Çeviri: Otten 1957, 218-219, 221

Yorum: Klengel 1969, 247-253; M.C. Astour, "The Ḫabiru in the Amarna Texts", *UF*, XXXI, 1999-2000, (31-50)

CTH 28

İmparatorluğun Başında Yapılmış Bir Antlaşma (Hitit Kralı ve Ḫuḫalzalma Arasındaki Antlaşma)

CTH 29

Kizzuwatna Kralı Eḫeia ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma

A. KBo XIX 41+KUB III 13(+?)KBo XIX 40+298/v

B. KBo XXVIII 108 (= ? 170/u+407/u+434/u+1300/u(+)270/u)

C. KBo XXVIII 107

Transkripsiyon: del Monte 1981a, 210-212

Yorum: H. Otten, "Das Siegel des Hethitischen Grosskönigs Tahurwaili", *MDOG*, CIIL, 1971, (59-68); Desideri-Jasink 1990, 63-66; Ünal 1997, 146

CTH 41, 131

Kizzuwatna Kralı Šunaššura ve Hitit Kralı II. Tuḫaliia Arasındaki Antlaşma

CTH 42

Haiaša Kralı Huqqana ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 46

Ugarit Kralı II. Niqmaddu ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 49

Amurru Kralı Aziru ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 50

Kargamiš Kralı Šarri-Kušuh ve I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

Hititçe

KUB XIX 27

Transkripsiyon: Forrer 1926, 48-49

Çeviri: Forrer 1926, 48-49

Yorum: E. Laroche, “Documents Hiéroglyphiques Hittites Provenant du Palais d’Ugarit”, *Ugaritica*, III, 1956, 121 vd., (97-160); Klengel 1965, 51-80

CTH 51

Mitanni Kralı Šattiwaza ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 52

Mitanni Kralı Šattiwaza ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 53

Nuḫašši Kralı Tette ve Hitit Kralı I. Šuppiluliuma Arasındaki Antlaşma

CTH 62

Amurru Kralı Tuppi-Tešup ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 66

Ugarit Kralı Niqmepa ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 67

Ḫapalla Kralı Targašnalli ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 68

Mira-Kuwaliia Kralı Kupanta-Kurunta ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 69

Šeḫa Nehri Ülkesi Kralı Manapa-Tarḫunta ve Hitit Kralı II. Muršili Arasındaki Antlaşma

CTH 75

Halep Kralı Talmi-Šarruma ve Hitit Kralı II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma

CTH 76

Wiluša Kralı Alakšanduš ve II. Muwattalli Arasındaki Antlaşma

CTH 91

Mısır Kralı II. Ramses ve Hitit Kralı III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma

CTH 92

Amurru Kralı Bentešina ve Hitit Kralı III. Ḫattušili Arasındaki Antlaşma

CTH 97

Tarḫuntašša Kralı Kurunta'nın Askeri Yükümlülükleriyle İlgili III. Ḫattušili'nin Buyruğu

CTH 105

Amurru Kralı Šaušga-muwa ve Hitit Kralı IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma

CTH 106

Tarhuntašša Kralı Ulmi-Tešup ve Hitit Kralı III. Hattušili Arasındaki Antlaşma

Bo. 86/299

Tarhuntašša Kralı Kurunta ve Hitit Kralı IV. Tuthaliia Arasındaki Antlaşma

CTH 122

Kargamiš Kralı Talmi-Tešup ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma

Hititçe

1. KBo XII 41

2. KUB XL 37

Transkripsiyon: Otten 1963, 7; del Monte 1981a, 207 (Ay. 1-7)

Çeviri: del Monte 1981a, 207 (Ay. 1-7)

CTH 133

İšmerik Halkı ve Hitit Kralı I. Arnuwanda Arasındaki Antlaşması

CTH 134

Kuruštama ile Antlaşma (Bir Mısır Kralı ve Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

A. KBo VIII 37

B. KUB XXIII 7

C. KUB XL 28

Yorum: Houwink ten Cate 1963, 274-275

CTH 135

Tunip Antlaşması (Tunip Şehri Kralı Lab'u ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Akadca

KBo XIX 59+KUB III 16(+)KUB III 21

KBo XXVIII 122 (OA 24:264-265)

Transkripsiyon: Weidner 1923, 136-146; del Monte 1985, 266-267

Çeviri: Weidner 1923, 137-147

CTH 137

Kaşkalar ve Hitit Kralı Arnuwanda Arasındaki Antlaşma

Hititçe

KBo XVI 27 (KUB XXXVI 115, KUB XXXVI 117)

Transkripsiyon: von Schuler 1965, 134-138

Yorum: E. Neu, "Überlieferung und Datierung der Kāškāer-Verträge", *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel*. (Edited by R.M. Boehmer, H. Hauptmann), 1983, (391-399)

CTH 138

Kaşka Antlaşmaları (Kaşkalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

CTH 139

Kaşka Antlaşmaları (Kaşkalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

A. KBo VIII 35

B. KUB XL 36+KUB XXII 78b+KUB XXVI 6 (A II 6 vd.)

C. KBo XVI 29+KUB XXXI 104 (A II 14 vd.)

D. 222/w

E.Bo.5895 (=A II 26 vd.)

Çeviri: von Schuler 1965, 109-112

Yorum: von Schuler 1965, 113-117

CTH 140

Kaşka Antlaşmaları (Kaşkalar ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

1. KUB XXVI 19

2. A. KUB XXVI 20+KBo XXII 132 (K/19)

B. KUB XL 14

3. KUB XL 21

4. KBo XVI 44

5. KUB XL 68

6. KUB XL 31

7 KUB XL 76

8. KBo XXII 20

Çeviri: von Schuler 1965, 130-132

Yorum: von Schuler 1965, 132-134

CTH 141

Alašia ile Antlaşma (Kıbrıs ve Bir Hitit Kralı Arasındaki Antlaşma)

Hititçe

KBo XII 39

Transkripsiyon: Otten 1963, 10-11

Çeviri: Otten 1963, 11-12

Yorum: Singer 1985, 121

DİZİN

A

- Aba-muwa, 105
 Abara, 90, 104, 130, 137, 147, 174, 191, 213, 221, 238
 Abiradda, 232, 233
 Adaniia, 42, 63
 Adara, 69, 96
 Addu-Nirari, 166
 Aduri, 226
 Ahiiaawa, 111, 200, 201
 Ahuna, 211
 Aiakki, 222
 Aiala, 90, 103
 Aiara, 96
 Akiia, 69, 208
 Aki-Tešup, 166, 208, 217
 Akpura, 209
 Aksaray, 75
 Alha, 207, 208
 Alakšanduš, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 260
 Alalaḫ, 161, 163, 167, 168, 203, 225, 226
 Alalimi, 92, 105
 Alalu, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
 Alana, 87, 95
 Alantalli, 105
 Alašia, 161, 164, 177, 263
 Aliwašu, 69
 Ali-ziti, 92
 Allatum, 137, 147, 153, 174, 190, 201, 238
 Allubrata, 88, 96
 Alši, 170, 179, 208, 209, 216, 217, 235
 AMAR.MUŠEN, 92
 Ammamma, 90, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
 Ammana, 104
 Ammizzadu, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
 Ammuna, 42, 46, 109
 Ammunki, 131, 137, 147, 174, 183, 191, 213, 221, 239
 Ammurapi, 163, 164
 Amun, 240
 Amurru, 12, 19, 24, 25, 29, 30, 105, 164, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 186, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 226, 230, 247, 259, 260
 AN.TAḪ.ŠUM^{SAR}, 226
 Anamušta, 63
 Ankuwa, 66, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238
 Annauliia, 96
 Anta, 96
 Antaratali, 208
 Antaratli, 235
 Antu, 131, 137, 174, 183, 191, 213, 214, 221, 222, 239
 Antuwašalli, 105, 231
 Anu, 131, 137, 174, 183, 191, 213, 214, 221, 222, 239

Anzapahhaddu, 110
 Apantu, 131, 174, 183, 191, 201, 239
 Apara, 153
 Apina, 209
 Appawia, 107, 134, 135, 138, 140
 Apzuiia, 209
 Arahati, 208
 Aralla, 96
 Aranhapilizzi, 231
 Arana, 69
 Araphi, 163
 Araunna, 96
 Arawanna, 207, 208, 241
 Arimatta, 87, 94
 Arinna, 88, 89, 90, 92, 101, 103, 106, 118, 130, 136, 146, 153, 168, 173, 190, 198, 211, 212, 220, 238
 Arinanda, 111
 Ari-Šarruma, 92
 Ari-Tešup, 186, 192
 Arlanta, 87, 95
 Armata, 207
 Armatana, 208
 Arnuwanda, 43, 44, 45, 46, 66, 70, 109, 133, 261, 262
 Artaiia, 209
 Artasumara, 203
 Artatama, 203, 204, 206, 209, 216, 218
 Aruna, 63
 Arušna, 90, 104
 Arzawa, 11, 21, 42, 62, 107, 108, 109, 110, 112, 118, 120, 129, 133, 140, 141, 143, 145, 177, 241
 Arziia, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238

Aširi, 208
 Aškašepa, 174, 190, 201, 213, 221, 238
 Aštarpa, 122
 Aštata, 179, 206, 211, 226, 229, 230, 235
 Asur, 144, 200, 201, 209, 216, 217, 219
 Aşağı Ülke, 102, 108, 110
 Aura, 122
 Aziru, 19, 25, 164, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 192, 193, 194, 198, 259
 Azzuwašši, 96

B

Babil, 161, 170, 179, 195, 200, 204, 217, 235, 240
 Baratarna, 203
 Barga, 24, 232, 233
 Belet-Ekalli, 213, 214, , 221, 222
 Bentešina, 105, 177, 192, 193, 194, 195, 196, 247, 260
 Beycesultan, 27
 Birriia, 208
 Boğazköy, 1, 2, 10, 11, 15, 16, 20, 21, 28, 29, 33, 34, 36, 43, 74, 83, 162, 163, 241
 Bunene, 174, 190
 Burunkaya, 75

D

Daḥamunzu, 240
 Dagannunta, 96
 Daganza, 96
 Damkina, 213, 214, 221

Dardany, 112
Daša, 96
Dunapa, 163
Dunna, 88, 90, 98, 104, 130, 137,
147, 153, 174, 191, 213, 221, 239
Durpina, 63

E

Eḫal-Tešup, 68
Eheia, 45, 46, 258
É.GAL.PAP, 125
EA, 34, 109, 147, 153, 174, 177,
190, 201, 213, 221, 222, 238
Ea-Šarri, 214
Eflatunpınar, 11, 108
Ekate, 211
Ellaia, 104, 137, 153, 201
Emar, 75
EN.KI, 137
EN.LIL, 131, 137, 147, 174, 183,
191, 201, 213, 214, 221, 222, 239
EREŠ.KI.GAL, 174, 183, 191, 201,
221, 239
Erimma, 63
Ewri-Šarruma, 105

F

Fasıllar, 108
Firat, 75, 204, 207, 208, 211, 212,
213, 218, 221, 225, 226
Fırtına Tanrısı, 44, 47, 48, 66, 72,
89, 90, 92, 97, 101, 103, 106,
118, 130, 136, 137, 139, 146,
147, 148, 153, 168, 173, 178,
185, 190, 201, 206, 207, 208,

209, 212, 214, 217, 220, 222,
238, 244, 245
Fraktin, 47

G

Galmiia, 42
Gaššu, 231
Gaššuliiawiiia, 177, 193, 194
Gatana, 163
Gulbata, 168
Gurtanašša, 96
Güneş Tanrısı, 66, 90, 101, 103,
118, 130, 136, 146, 153, 168,
173, 190, 212, 214, 220, 222,
238, 244, 245, 248

H-H

Ḫabaḫi, 208
Ḫadamgi, 168
Ḫadduwašša, 96
Ḫaiaša, 149, 150, 151, 156, 158,
159, 160, 259
Ḫakpiš, 193
Ḫalep, 66, 90, 136, 146, 170, 173,
179, 190, 204, 208, 213, 220,
225, 226, 229, 230, 231, 232,
235, 238, 240, 241, 260
Ḫaliwa, 207, 208
Ḫallapuwanza, 87, 94
Ḫallara, 90, 104, 130, 137, 147,
153, 174, 191, 213, 221, 239
Ḫalpa, 92
Ḫalpi, 168
Ḫalwa-ziti, 105
Ḫamešḫandaš, 226

- Handawa, 96
 Hanhana, 174, 190, 213, 221, 238
 Hanigalbat, 144, 171, 173, 229
 Hannutti, 92
 Hantitaššu, 90, 104, 137, 147, 153,
 174, 191, 213, 221, 238
 Hanyeri, 47
 Hapalla, 107, 111, 113, 115, 120,
 135, 140, 260
 Hapantaliia, 90, 104, 137, 147, 153,
 174, 190, 213, 221, 238
 Hapariia, 90
 Hapiri, 104, 130, 137, 147, 153,
 174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
 Harhašuwanta, 95
 Harana, 207, 208
 Harazuwa, 87, 95
 Hariiati Dağı Ülkesi, 107, 109
 Harmimaš, 87, 95
 Harran, 214, 219, 222
 Hartapuš, 75, 76
 Hašamili, 213, 221
 Hašhaša, 95
 Haššuwanta, 95, 96
 Hatagga, 90
 Hatip, 18, 74
 Hattarina, 90, 104, 137, 147, 153,
 174, 190, 238
 Hatti, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26,
 44, 45, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56,
 59, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 70,
 82, 83, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 94,
 95, 96, 99, 100, 101, 102, 103,
 106, 113, 115, 117, 119, 121,
 122, 124, 126, 127, 128, 130,
 132, 133, 134, 136, 137, 138,
 139, 140, 143, 144, 145, 146,
 147, 148, 151, 153, 157, 158,
 159, 163, 165, 166, 167, 168,
 169, 170, 171, 172, 173, 174,
 177, 178, 179, 180, 181, 182,
 183, 185, 186, 187, 188, 189,
 190, 191, 192, 193, 194, 195,
 196, 198, 199, 200, 201, 206,
 207, 208, 209, 210, 211, 212,
 215, 217, 219, 220, 222, 223,
 228, 229, 230, 231, 234, 235,
 236, 237, 238, 239, 243, 244,
 245, 246, 247, 248
 Hattuša, 27, 30, 73, 74, 75, 79, 92,
 98, 103, 105, 120, 121, 129, 145,
 151, 157, 177, 251
 Hattušili, 23, 42, 44, 47, 77, 79, 80,
 83, 85, 97, 109, 162, 163, 177,
 192, 225, 233, 241, 242, 260, 261
 Hawa Dağı, 86
 Hawaliia, 95
 Hazka, 207, 208
 Hazzi, 130, 136, 147, 168, 173, 212,
 220, 238
 Henti, 43, 70
 Hepat, 44, 47, 66, 70, 90, 104, 106,
 137, 147, 153, 164, 168, 174,
 190, 213, 221, 226, 238
 Herašši, 226
 Hermos, 107
 Hešmiia, 208
 Hešmi-Šarruma, 105
 Hešni, 92
 Himuili, 168
 Hinnaruwaš, 87
 Hišašhapa, 90, 103, 137, 147, 173,
 190, 213, 220, 238

Hitit, 10, 12, 14, 17, 24, 44, 45, 47,
49, 55, 73, 74, 75, 77, 83, 89, 92,
101, 105, 107, 109, 110, 150,
159, 161, 162, 163, 164, 176,
177, 204, 205, 226, 227, 233,
240, 241, 251, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 263
Huḫalzalma, 251, 258
Huḫanani, 69
Huḫhura, 88
Huia, 233
Hulaia Nehri Ülkesi, 11, 45, 72, 83,
86, 87, 88, 89, 94, 95, 96, 97,
99, 102, 108
Hullašša, 153
Hupišna, 90, 104, 130, 137, 147,
153, 174, 183, 201, 213, 221, 239
Hurlanni, 69
Hurma, 90, 92, 104, 137, 147, 153,
173, 174, 190, 191, 207, 208,
213, 220, 238
Hurniia, 102
Hurri, 42, 47, 53, 54, 55, 60, 61, 62,
130, 179, 181, 183, 198, 203,
206, 216, 235, 236, 237, 238
Huršaniia, 105
Huwaḫḫuwarwa, 96
NA₄ huwaši, 95
Huwaššanašša, 153
Huwaššana, 90, 104, 130, 137,
147, 201, 213, 221
Huwaššara, 183
Huwatnuwanta, 87, 94, 102
Huzziia, 46, 92, 105

I-İ

İarri, 90, 104, 191, 213, 221
İaruwatta, 232, 233
İgari-Aiali, 168
İiašanta, 96
İkuwaniia, 102
İllaia, 90, 221, 238
İnd(a)ra, 214, 222
İni-Tešup, 105, 164
İnurta, 96
İnuta, 102
İšhara, 104
İšmerik, 44, 66, 67, 68, 69, 261
İšputaḫšu, 43, 45, 46, 257
İštappanna, 96
İštar, 89, 90, 92, 102, 104, 137, 147,
153, 168, 174, 190, 201, 213,
214, 221, 222, 238
İšuwa, 54, 92, 207
ITU.KAM, 226
İtur-Addu, 166
İarri, 90, 137, 147, 174
İllaia, 147, 174, 191, 213
İmamkulu, 48
İni-Tešup, 92, 164
İrrite, 69, 211, 212, 214, 218, 219,
222
İšhara, 137, 147, 174, 190, 213,
214, 221, 222, 238
İšḫupitta, 174, 183, 190, 238, 239
İšmerik, 68, 69
İšuwa, 53
İtkitiia, 168

K

Kaḫat, 212, 214, 220, 222

- Kadeş, 73, 110, 164, 177, 227, 240, 241
 Kalaşma, 207, 208
 Kamama, 96
 Kammaliia, 92, 105
 Kantananna, 86, 96
 Kantuzili, 44, 233
 Kaparuwa, 96
 Kara Dağ, 75, 76
 Karaḥna, 137, 147, 153, 174, 190, 213, 221, 238
 Karaman, 163
 Kargamış, 75, 80, 88, 92, 100, 105, 112, 164, 177, 179, 204, 211, 212, 218, 226, 230, 231, 233, 240, 241, 259, 261
^DKASKAL.KUR, 20, 87, 94, 122
 Karkiša, 112, 132, 144, 241
 Karna, 207, 208
 Karzi, 90, 103, 137, 147, 153, 174, 190, 213, 221, 238
 Kašḫiara, 234
 Kaštaraia, 96
 Kašuriia, 96
 Kataḥḥa, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 238
 Katapa, 90, 137, 147, 153, 174, 191, 213, 221, 238
 Kayseri, 47, 48
 Keben, 163
 Kerkük, 203
 Kızıl Dağ, 11, 72, 75, 76
 Kilisetepe, 163
 Kinza, 171, 174, 179, 180, 181, 183, 185, 186, 188, 191, 204, 209, 230, 235, 236, 239
 Kirta, 203
 Kizzuwatna, 11, 15, 17, 20, 27, 28, 31, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 71, 72, 102, 103, 106, 108, 109, 153, 168, 174, 177, 183, 190, 213, 220, 238, 239, 241, 257, 258
 Konya, 72, 74, 75, 108
 Kukkunni, 140
 Kulella, 226
 Kulitta, 90, 104, 137, 147, 153, 174, 190, 238
 Kulu, 72
 Kumarbi, 131, 137, 147
 Kummanni, 73, 90, 136
 Kunniawanni, 174, 183, 191, 213, 221, 239
 Kunzinaša, 87, 95
 Kupanta-Kurunta, 19, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 145
 Kurakura, 105
 Kurinnu, 212, 214, 220
 Kušawansa, 87
 Kurta, 214, 222
 Kurtališša, 207, 208
 Kurunta, 15, 18, 22, 23, 29, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 92, 93, 94, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 233, 260, 261
 Kuššar, 192
 Kutmar, 208
 Kuwa(kuwa)liiatta, 95
 Kuwaršawanta, 95
 Kuzi-Tešup, 75

L

Labarna, 74, 109, 140, 146, 148,
192
Lablana, 183, 201
MD LAMA, 76, 89
LAMA-piia, 231
Lamiia, 63
Landa, 174, 183, 191, 201, 213,
221, 239
Lawazantiia, 89, 104
Lazkiye, 161
Lelwani, 90, 104, 106, 213, 221
Lihzina, 118, 147, 153, 173, 190,
213, 220, 238
Lidar Höyük, 75
Lidya, 107
Lukka, 107, 109, 110, 112, 144,
165, 241
Lula, 87, 90, 95
Lulaḫi, 90, 103, 130, 137, 147, 153,
174, 183, 191, 201, 213, 221, 239
Lupakki, 105, 231
Luwana, 63
Luwi, 42, 109

M

Maḫḫuzzi, 92
Maḫuirasša, 110
Madduwatta, 109, 110
Mahrinna, 97
Maiadros, 107
Malḫuwaliia, 96
Manapa-Kurunta, 145
Manapa-Tarḫunta, 111, 115, 120,
129, 132, 133, 134, 135, 136,
138, 260

Maraili, 168
Marašanta, 97
Mariia, 158, 159, 160
Martu, 163
Mašḫuiluwa, 108, 111, 115, 119,
120, 121, 122, 123, 125, 127,
128, 130, 135, 136, 140
Maša, 112, 121, 141, 144, 241
Mašturi, 105, 199
Mata, 88, 96
Matawanta, 96
Mazuwati, 211
Mazziia, 69
Menderes, 107, 110
Meskene, 75
Mısır, 110, 112, 144, 162, 164, 170,
173, 176, 177, 179, 183, 187,
192, 198, 200, 203, 205, 230,
235, 240, 241, 244, 245, 246,
247, 248, 260, 261
Mila, 95
Minki, 131, 137, 147, 174, 183,
191, 201, 213, 221, 239
Minmuarea, 244
Minpahtaria, 244
Mira, 27, 105, 107, 108, 110, 111,
119, 120, 122, 127, 131, 133,
135, 260
Mira-Kuwaliia, 120
Mitanni, 12, 65, 163, 176, 177, 203,
204, 205, 206, 207, 209, 210,
211, 212, 215, 216, 217, 220,
222, 223, 225, 226, 229, 230,
233, 234, 241, 242, 259
Mitra-Wuruna, 214, 222
Mittana-muwa, 231
Mukiš, 14, 166, 167, 170, 171, 179,
180, 204, 208, 226, 235, 236

Munanta, 96
 Murmurik, 211
 Muršili, 46, 73, 110, 112, 113, 119,
 132, 163, 169, 185, 226, 232,
 233, 259, 260
 Mut, 163
 Mutamutašši, 251
 Muwattalli, 46, 73, 77, 79, 81, 112,
 139, 164, 226, 228, 240, 241, 260

N

Nahhanta, 94
 Nabarbi, 222
 Nakhati, 168
 NAM.RA, 54, 57, 58, 60, 68, 80,
 99, 111, 115, 118, 127, 129, 133,
 136, 141, 158, 167, 171, 181,
 188, 208, 236
 Namšara, 131, 137, 147, 174, 183,
 191, 213, 221, 239
 Nana, 168
 Nanizi, 105
 Nanni, 69, 130, 136, 147, 173, 190,
 212, 220, 238
 Nara, 131, 137, 147, 174, 183, 191,
 201, 213, 221, 239
 Našatiia, 214, 222
 Nata, 95, 96
 Nenuwa, 90
 Nergal, 149
 Nerik, 89, 90, 103, 130, 136, 146,
 153, 173, 190, 213, 220, 238
 Nerikkaili, 92, 105, 193
 NIN.GAL, 90, 104
 NIN.ĪSAN.ĪSAN, 174, 183, 191

NINLIL, 131, 137, 147, 174, 183,
 191, 201, 222, 239
 Niia, 166, 171, 179, 181, 204, 208,
 226, 236
 Nikkal, 168
 Nilapšini, 220
 Ninainta, 87, 95
 Ninatta, 90, 104, 137, 147, 153,
 174, 190, 238
 Ninlil, 213, 214, 221
 Ninuwa, 104, 137, 147, 153, 174,
 190, 238
 Niplani, 174, 191, 207, 209, 211,
 230, 239
 Niqmaddu, 163, 164, 166, 167, 168,
 259
 Niqmepa, 25, 27, 162, 163, 169,
 170, 171, 172, 173, 175, 260
 Niruwabi, 208
 Nuhašši, 17, 166, 167, 170, 171,
 179, 180, 181, 185, 186, 188,
 204, 209, 226, 229, 230, 232,
 233, 234, 236, 237, 238, 239,
 241, 259
 Nubanni, 168
 Nubarbi, 214
 Nuwanza, 149
 Nuzi, 161

O

Ortakaraviran, 108
 Ovalık Kilikia, 46

P

Paddatiššu, 45, 46, 49, 50, 52, 258
 Pakarripa, 219, 220

Palla, 92
 Palmata, 95
 Pamphyliya, 107
 Paništai, 168
 Pantarwanta, 97
 Parḫa, 96
 Para, 96
 Paraiaša, 95, 96
 Pariiamuwa, 69
 Pariiawatri, 43, 46
 Parša, 102
 Paršašatar, 203
 Partaḫi, 214, 222
 Piiama-Kurunta, 111, 140
 Piiāšili, 204, 205, 211, 212, 218,
 219
 Pilliia, 45, 46
 Pirwa, 137, 174, 238
 Pišaiša, 174, 183, 191, 201, 239
 Pitašša, 86, 87, 94, 102, 110, 112,
 120, 241
 Pittiariak, 136, 153, 173, 190, 213,
 220, 238
 Pitura, 63
 Porsuk Höyük, 48
 Pre^c, 240
 Ptah, 240
 Puḫanta, 96
 Pudaḫa, 226
 Pudu-Ḫepa, 164, 194
 Pupuwaḫi, 214, 221
 Puranda, 111
 Puratti, 207, 209

Q

Qamu^c at el-Hermel, 240
 Qatna, 176, 206, 209

R

Ramses (Riamašeša mai-amana),
 240, 241, 242, 244, 260
 Ras-Šamra, 161
 Roma, 35

S-Š

Šaḫita, 96
 Šaḫpina, 137, 147, 153, 173, 190,
 238
 Šaḫurunuwa, 92, 105, 231
 Šabtuna, 241
 Šala, 214, 222
 Šaliia, 48, 63, 87, 95
 Šallapa, 42, 110, 121
 Šallusa, 96
 Šalma, 168
 Šamanminuḫi, 214, 222
 Šamri, 63
 Samsat, 75
 Šamuḫa, 89, 90, 103, 104, 130, 137,
 147, 153, 173, 174, 190, 191,
 213, 220, 238
 Šanḫara, 144
 Šanḫata, 88, 96
 Šanantarwa, 86, 94
 Šantimma, 87, 95
 Šapili, 198, 199
 Šapinuwa, 90, 103, 130, 137, 147,
 153, 173, 190, 213, 220, 238
 Šaranduwa, 88, 96
 Šariiana, 174, 183, 191, 239
 Šarišša, 137, 147, 153, 173, 190,
 213, 220, 238
 Šarlaimi, 87, 95
 Šarmana, 88, 97

Šarnanta, 95
 Šarri-Kušuh, 110, 233, 259
 Šarruma, 44, 47, 70, 90, 92, 103,
 104, 105, 226, 228, 229, 240, 260
 Šarruma-Kurunta, 92
 Šarrupši, 209, 233, 234
 Šattiwaza (Kili-Tešup), 12, 16, 203,
 204, 205, 206, 210, 211, 212,
 214, 215, 216, 218, 219, 221,
 222, 223, 259
 Šaušga-muwa, 105, 177, 197, 198,
 199, 200, 260
 Šauššatar, 203
 Savaş Tanrısı, 66, 90, 104, 137, 147,
 153, 174, 191, 201, 213, 221, 238
 Šawia, 96
 Šeḫa Nehri Ülkesi, 105, 107, 111,
 120, 132, 133, 134, 135, 140,
 199, 260,
 Šerigga, 63
 Šerri, 48, 130, 136, 173, 190, 212,
 220, 238
 Šiianti Nehri Ülkesi, 109, 122
 Šimmuwa, 96
 Šimmuwanta, 95
 Šinniwanata, 87
 Šinwanata, 95
 Šipri, 211
 Sirkeli, 31
 Suḡla Gölü, 108
 Šulada, 168
 Šummittara, 233
 Šunaššura, 15, 26, 32, 45, 46, 48,
 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
 62, 63, 64, 65, 258
 Šuppiluliuma, 43, 44, 46, 70, 75,
 110, 149, 150, 151, 163, 164,

166, 176, 178, 204, 206, 216,
 225, 226, 232, 233, 234, 240, 259
 Šura, 95
 Šurimma, 88, 96
 Suriye, 24, 42, 43, 149, 161, 162,
 176, 203, 204, 225, 226, 232, 240
 Šuruhi, 214, 222
 Šurun, 211
 Šuta, 208, 214, 222
 Šutatarra, 209
 Sutekh, 240
 Šuttarna, 203, 204, 216, 217, 218,
 219, 233
 Šuttašna, 87, 95

T

Taḫaia, 213, 220
 Taḫurpa, 104, 137, 147, 153, 174,
 191, 213, 221, 239
 Taḫuwarpa, 90
 Taki-Šarruma, 105
 Takip-Šarri, 209
 Talmi-Šarruma, 230, 231
 Talmi-Tešup, 75, 164, 261
 Talwišuwanta, 96
 Tapalazunali, 111
 Tapa-ziti, 105
 Tapišuwā, 174, 183, 191, 239
 Tarḫunt-, 72
 Tarḫuntapiia, 92
 Tarḫuntašša, 11, 12, 14, 23, 30, 45,
 72, 73, 74, 76, 79, 80, 81, 82, 83,
 84, 86, 88, 90, 91, 92, 94, 96, 97,
 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104,
 105, 106, 108, 109, 163, 240
 Tarapa, 95, 96

Targašnalli, 111, 113, 114, 115,
116, 120, 129, 135, 140, 260
Tarsus, 43
Tašmi-Šarruma, 92
Tata, 96
Tattamaru, 92, 105
Tawa, 105
Tawiniia, 174, 190, 213, 221, 238
Tegarama, 149, 207, 208
Telipinu, 11, 17, 42, 43, 44, 46, 70,
137, 147, 174, 190, 213, 221,
226, 238, 257
Tepurziia, 207, 208
Terga, 211
Teruška', 69
Tetšešnaš, 226
Tette, 17, 27, 233, 234, 235, 236,
237, 239, 259
GIŠTIR, 226
Timana, 207, 208
Toroslar, 45, 48
Tuḫkanti, 80, 92
Tuḫuši, 131, 137, 147, 174, 183,
191, 201, 213, 221, 239
Tunip, 163, 190, 226, 261
Tupiša, 95
Tuppi-Tešup, 185, 186, 187, 188,
191, 193, 259
Turmitta, 174, 190, 207, 208, 213,
221, 238
Turutna, 63
Tušratna, 203, 204, 207, 208, 209,
211, 216, 218, 225
Tuthaliia, 44, 46, 48, 52, 77, 78, 79,
80, 81, 93, 164, 97, 177, 197,
225, 240, 260, 261
Tutankhamon, 240
Tuttu, 92, 105

Tuwanuwa, 108

U

Uḫḫa-ziti, 92, 110, 133, 134
Uḫušḫume, 214
Uda, 90, 103, 130, 136, 147, 153,
174, 190, 213, 220, 238
Ugarit, 1, 2, 11, 14, 21, 27, 28, 31,
36, 161, 162, 163, 164, 166, 167,
168, 169, 171, 172, 173, 174,
177, 226, 241, 259, 260
Ukalzat, 163, 209
Ukkiia, 105
Ulmi-Tešup, 20, 25, 76, 77, 78, 85,
86, 88, 90, 91, 261
Upparamuwa, 92, 105
Uppaššana, 95, 96
Urḫi-Tešup, 73, 77, 79, 94, 199,
233, 241
UR.MAH-ziti, 92
Ura, 11, 105, 132, 133, 145, 162,
163, 251
Ura-Tarḫunta, 105, 132, 133
Uriga, 69
Urikina, 92
Uruška, 61, 69
Ušaula, 95
Ušawala, 88
Ušša, 87, 95

W

Wala, 96
Walippa, 96
Walištaša, 96
Walma, 88, 96

Waltanna, 88
 Walwara, 88, 95
 Walwa-ziti, 105
 Wambadura, 209
 Wanzatar(u)wa, 87, 95
 Wašḫaniia, 96
 Waššukanni, 68, 203, 208, 214, 217,
 219, 220, 222
 Waštišša, 96
 Wattanna, 96
 Wattašša, 96
 Wiiiawanta, 122
 Wiluša, 107, 112, 139, 140, 141,
 142, 147, 148, 260

Y

Yalburt, 76

Z

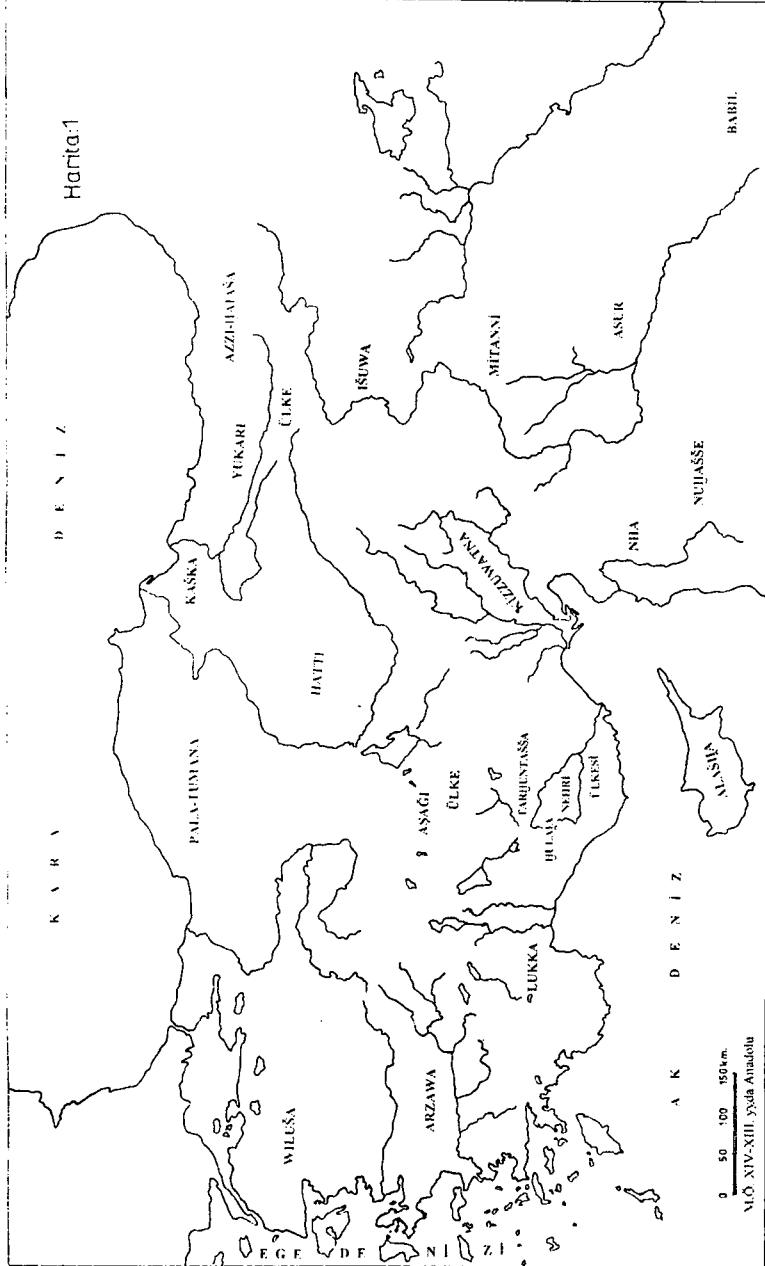
Zabarašna, 63
 Zallara, 163
 Zamirti, 168

Zappana, 90, 104, 137, 147, 174,
 191, 213, 221, 238
 Zarata, 87, 95
 Zardumanni, 69
 Zarniia, 86, 94
 Zarnuša, 87, 95
 Zarwiša, 87, 95
 Zaziša, 207, 208
 Zazlippa, 68, 69
 Zenandaš, 226
 Ziaziia, 68
 Zida, 44, 70
 Zilappuna, 63
 Zinziluwa, 63
 Zinzira, 163
 Zipašla, 107, 109
 Zippalanta, 90, 103, 130, 137, 146,
 153, 173, 190, 238
 Zithariia, 90, 104, 106, 137, 153,
 174, 190, 213, 221, 238
 Zituna, 163
 Zulkia, 208
 Zunzura, 163
 Zuzuḫḫa, 105

HITIT ve DIĞER KRALLIKLARIN KRONOLOJİK TABLOSU

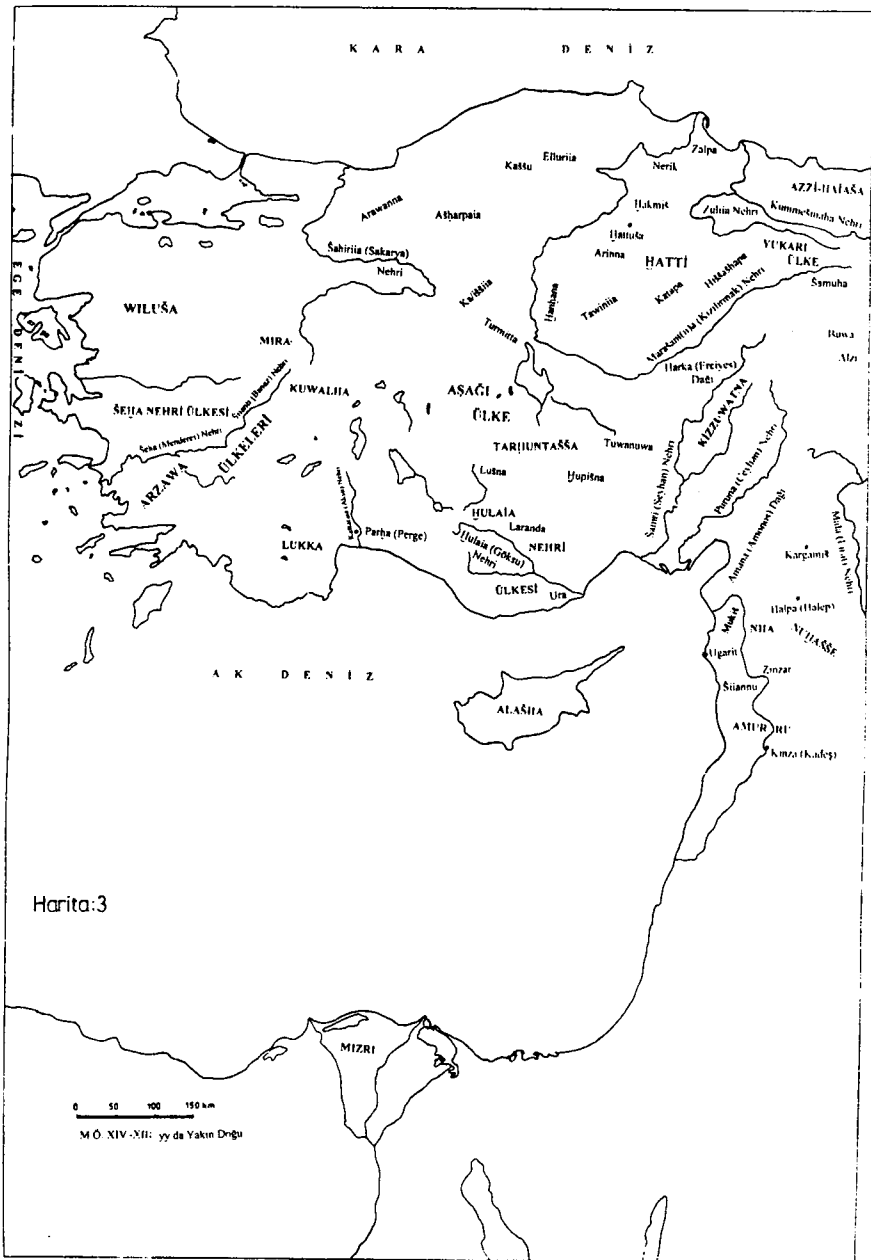
HİTİT	KIZILUWATNA	ARZAWA	HALEP	UGARİT	AMURRU	MİTANNİ	YİSİR	NUHASSİ	HAİAŞA	M.Ö.
Pithana Antia I. Labarna II. Labarna (=I. Hattuşili) I. Muwatili I. Hantili I. Zidanna Anmarna I. Huzarna Telipinu Taburwari Aluwarna I. Hantili II. Zidanna I. Muwatili I. Tudhaliya I. Arnuwanda II. Tudhaliya III. Tudhaliya I. Şuppiluliuma										1680-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-
										1500-

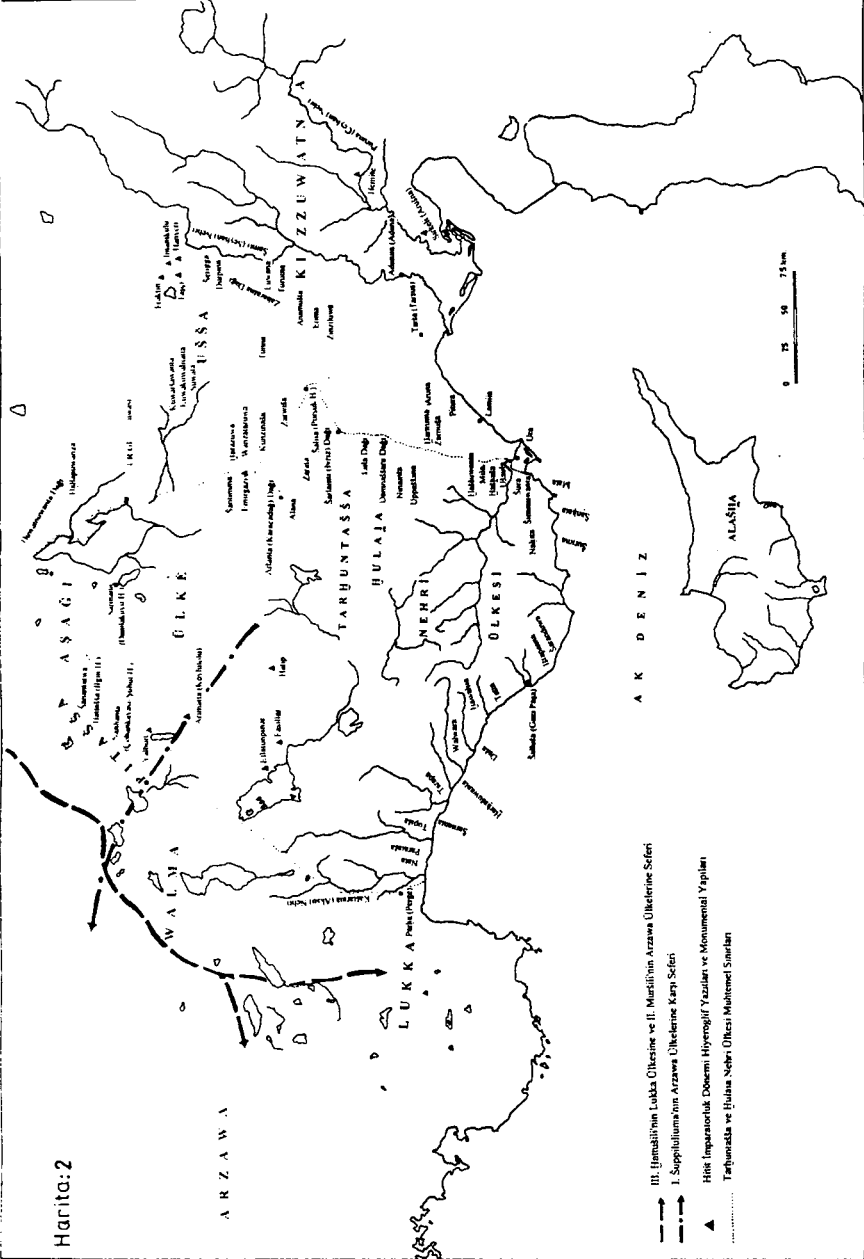
Harita:1

0 50 100 150 km.

MÖ XIV-XIII yyda Anadolu

III. İmam Ali'nin Lükka Ölkesine ve II. Murad'ın Arzawa Ölkelerine Seferi

I. Süpphiyye'nin Arzawa Ölkelerine Karşı Seferi

Hittî İmparatorluk Dönemi Hieroglif Yazıtlar ve Monumental Yapılar

Tarhunassa ve Hulaja Nehri Ölkeleri Muhtemel Sınırları

